ГРАДАЦ

часопис
за књижевност
уметност и културу

89 · 90 · 91

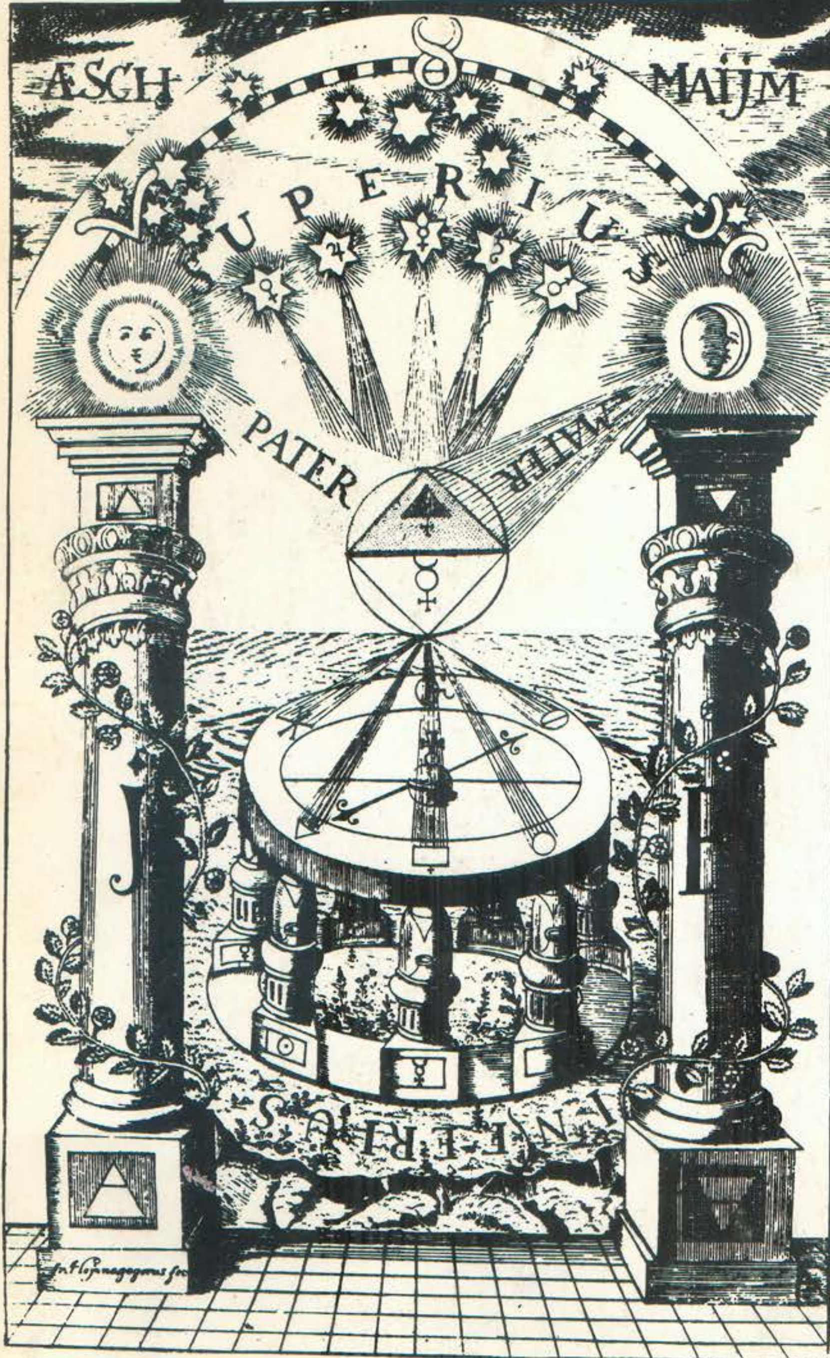

ТАЈНА ДРУШТВА

Градац 89·90·91

Часопис за књижевност, уметност и културу
Година 17.
јули — децембар 1989.

Редакција:
Милијан Милошевић, Радојко Николић, Миленко Пајић, Милосав Мариновић и Бранко Кукић

Главни уредник:
Бранко Кукић

Одговорни уредник:
Милијан Милошевић

Дизајн:
Миле Грозданић

Коректор:
Србислава Вилимановић Станковић

Издавачки савет:
Гроздана Комадинић, Мила Банић, Драгољуб Суботић (председник), **Милован Вуловић, Ђорђе Цајић, Милијан Милошевић, Добривоје Благојевић, Драгић Ћирковић и Бранко Кукић**

Градац излази шест пута годишње у двомесечним свескама. Годишња претплата 60.000 динара. Жиро рачун: 61300-603-981 (за Градац) Дом културе Чачак. Издаје Дом културе Чачак, Трг устанка 1. Штампа „Литопапир" — Чачак.

Рукопис слати на адресу: Дом културе Чачак, редакција часописа **Градац,** Трг устанка 1, 32000 Чачак. Телефон редакције 42263. Рукописи се не враћају.

На основу мишљења Републичког секретаријата за културу СР Србије број 413-572/74-02 од 5. октобра 1975. године, не плаћа се порез на промет.

САДРЖАЈ

Овај троброј је приредио Иван Нинић

Тајна друштва

□

Извесно је да је појава тајних друштава пратилац свих познатих цивилизација. Њихови трагови се налазе у политичким, културним и економским сферама. Овај избор свега бави се питањем оних групација које се традиционално означавају као тајна друштва и непрекидно делују у западном свету. Несумњиво је да је епоха у којој живимо прожета духом извесних маргиналних друштвених појава које ће бити представљене овим избором. Истовремено, треба имати на уму да размишљање о овим појавама може човека да усмери ка параноји оних који верују да је све око нас резултат завера и да смо сви у власти моћних заверени-ка. Ми, заправо, никада нећемо до краја сазнати шта се дешава око нас. Али једно је извесно: тајна удружења, кружоци и друштва постоје и ми их назиремо у разним сегментима нашег живљења. Склони смо да верујемо да су тајна друштва, као што су херметичари, кабалисти, слободни зидари или розенкројцери, ствар прошлости, да бисмо недавно прочитали како је у Будимпешти одржан први скуп слободних зидара у послератној источној Европи, а да су 1985. године сличном скупу у Бечу присуствовали и масони из Београда и Војводине.

Када се говори о појави тајних организација обично се интересовање друштва своди на њихову политичку моћ и структуру чланства. Због тога је овај избор текстова усмерен ка културној историји Европе, што не значи да су политика и економија без утицаја.

Већина европских тајних друштава позива се на свој источни изворник (Палестина, Египат), док је ренесанса атмосфером радозналости била погодна клима за цветање ових кружока. Један од њих, херметичари, у средишту су нашег интересовања с обзиром да су се у европском културном подземљу најчвршће укоренили. Мислиоци ове епохе својим интересовањем за гностицизам, изучавањем дела Хермеса Трисмегиста и старог Египта, као и проучавањем порука хришћанских пророка, допринели су продубљавању херметичке и кабалистичке традиције која се у европском културном простору настављала као окултна филозофија кроз магијску и мистичку традицију.

Херметичари италијанског шеснаестог века шире свој утицај у Европи, што се може сагледати из дела енглеске историчарке Френсис Јејтс која је написала сјајне књиге на тему херметичке традиције, розенкројцерских друштава и слободног зидарства. Она је разоткрила пут од ренесансног херметизма теозофских покрета модерне Европе, као и утицај Џона Дија, чувеног математичара, физичара, астролога и алхемичара из доба краљице Јелисавете, на розенкројцерски покрет који је настао почетком седамнаестог века у Немачкој. Ди је крајем шеснаестог века путовао Европом и вероватно утицао на писца кључних дела розенкројцероваца Јохана Валентина Андреу. Овај ред, надахнут идејом једног Енглеза, шири се Немачком и Европом, мешајући се са разним масонским фракцијама да би се крајем деветнаестог века учврстио у интелектуалним круговима британске престонице. Ред Златне зоре и Јејтсов ред RR&AC (до данас неидентификован), показују са којом се жучношћу познати енглески песник упушта у фракционашке расправе.

Енглеског порекла је и најпознатији ред овог типа — Слободни зидари, основан у Енглеској 1717. године. Стварањем прве модерне ложе развија се широм Европе осамнаестог и деветнаестог века и налази у Наполеоновим окупационим трупама праве расаднике ложа. У другој половини деветнаестог века, у Француској се укључује читави круг интелектуалаца који су модерно масонство оплеменили кабалистичком, или пре, псеудокабалистичком традицијом, дајући нови квалитет и низ дела о тумачењу кабале, могло би се рећи, на нејеврејски начин. Прави пример за то су дела Елифаса Левија и Папуса. Утицаји кабале, јеврејске квазимитологије, археолошких открића, масонске митоманије и розенкројцерског морала осећају се и у сликарству симболиста и прерафаелиста. Енглески интеле-

ктуални кругови такође су инфицирани разним редовима тајних друштава и њихов се утицај у таласима појачава доласком гуруа са Истока (Блаватска, Митриновић, Гурђијев).

Ова друштва су у прошлости била тајна, јер су њихови чланови свој неконформизам усмерили против владајућег естаблишмента, у већини случајева католичких институција. То је био и повод да су чланови тајних друштава најчешће регрутовани из редова интелектуалаца, анархиста, рационалиста, математичара, археолога, путника, али и шарлатана и сатаниста, (А. Краули). Проналаском Новог света отвара се огроман простор за све врсте редова ових усмерења. Историјски маргиналци у новим условима живота западне хемисфере из превратничких позиција прелазе у владајући круг и зато великим делом америчка масонерија и није тако недокучива као у осталом свету.

Завршни чланак у овом избору (о илуминоидима Нила Вилгаса) показује да су тајна друштва Запада, она моћна, укотвљена у финансијску олигархију али су истовремено и хуманитарне организације. Та нит протеже се кроз читаву новију историју европских тајних друштава. Без слободних зидара и њихових варијанти незамисливе су институције универзитета, универзитетски кампови, академије наука, школство и друге просветне и добротворне организације. Не би било погрешно закључити да је из субверзивних активности тајних друштава настала модерна култура Запада исто колико и њени негативни аспекти — мафија, асасини, терористи . . .

Док су на Западу нека тајна друштва, као масони, изашли у јавност, у предбољшевичном и коминтерновском периоду на Истоку, после делимичног прилагођавања, припадници разних кружока одлазе у дубоку илегалност, да би данас, у измењеној политичкој клими у Источној Европи, ова друштва доживела своју реинкарнацију.

Иван Нинић

Разговори за слободног зидара

Г. Е. Лесинг

□

Његовој Светлости, војводи Фердинанду

Пресветли војводо,

И ја бејах на извору истине и црпах је. Колико дубоко, пресудити може само онај од кога дозволу очекујем још дубље да црпем. За истином народ жуди и од жеђи умире.

Ваше Светлости
најпонизнији слуга

РАЗГОВОР ПРВИ

ЕРНСТ: На шта мислиш, пријатељу?
ФАЛК: Ни на шта.
ЕРНСТ: Али ти си тако спокојан.
ФАЛК: Баш зато. Ко размишља док ужива? А ја уживам у овом окрепљујућем јутру.
ЕРНСТ: Имаш право; требало је само да ми одговориш на питања.
ФАЛК: Да мислим о нечем, говорио бих о томе. Нема ничег лепшег од гласног размишљања с пријатељем.
ЕРНСТ: Свакако.
ФАЛК: Ако си се ти науживао лепоте јутра, ако теби нешто пада на памет, говори ти. Ја се не могу сетити ничег.
ЕРНСТ: Важи! Пада ми на памет да већ одавно желим да те нешто питам.
ФАЛК: Па питај.
ЕРНСТ: Пријатељу, да ли је истина да си ти слободни зидар?
ФАЛК: То је питање некога ко то није.
ЕРНСТ: Наравно. Али управо ми зато одговори. Јеси ли слободни зидар?
ФАЛК: Мислим да јесам.
ЕРНСТ: То је одговор некога ко баш и није убеђен у своју ствар.
ФАЛК: Напротив. Ја сам у своју ствар прилично убеђен.
ЕРНСТ: Онда свакако знаш да ли јеси, када и где и од кога примљен?
ФАЛК: То свакако знам, али то не значи баш тако много.
ЕРНСТ: Зар не?
ФАЛК: Ко све не прима и ко све не бива примљен!
ЕРНСТ: Изјасни се.

ФАЛК: Мислим да јесам слободни зидар, не зато што сам од старијих зидара примљен у неку прописну ложу већ због тога што увиђам и признајем шта је и зашто постоји слободно зидарство, када га је и где било, како се и чиме унапређује или омета.
ЕРНСТ: А изражаваш се, ипак, са таквом недоумицом — „Мислим да јесам!"
ФАЛК: Па, навикао сам се на тај израз. Одиста не због тога што ми недостаје убеђења, већ зато што не бих волео да некоме стајем на пут.
ЕРНСТ: Одговараш ми као да сам туђин.
ФАЛК: Туђин или пријатељ.
ЕРНСТ: Ти си примљен, ти знаш све...
ФАЛК: И други су примљени и мисле да знају.
ЕРНСТ: Јеси ли могао бити примљен, а да ниси знао оно што знаш?
ФАЛК: На жалост!
ЕРНСТ: Како?
ФАЛК: Зато што многи, који примају, ни сами не знају, оно мало њих који знају, не могу да кажу.
ЕРНСТ: А зар си могао знати оно што знаш, а да не будеш примљен?
ФАЛК: Зашто да не? Слободно зидарство није ништа произвољно, ништа излишно, оно је, напротив, нешто нужно, нешто што је уграђено у биће човека и грађанског друштва. Следствено томе, до њега се мора исто тако доћи и сопственим размишљањем, као што се може бити наведен и од других.
ЕРНСТ: Да слободно зидарство није нешто произвољно? Зар оно нема речи, знакова и обреда, који би сви могли бити и другачији, па су због тога произвољни?
ФАЛК: Има свега тога. Али те речи, ти знаци и ти обреди нису слободно зидарство.
ЕРНСТ: Слободно зидарство није нешто излишно? Па како су људи живели док још није било слободног зидарства?
ФАЛК: Слободног зидарства је увек било.
ЕРНСТ: Па шта је онда то нужно, то неопходно слободно зидарство?
ФАЛК: Као што сам ти већ напоменуо: нешто што чак ни они који то знају не могу да кажу.

ЕРНСТ: Значи бесмислица.
ФАЛК: Не пренагљуј.
ЕРНСТ: Оно што схватам могу да искажем речима.
ФАЛК: Не увек; а бар често не тако да други кроз те речи стекну потпуно исту представу коју ја при том имам.
ЕРНСТ: Ако не потпуно исту, онда бар приближну.
ФАЛК: Приближна представа била би овде бескорисна или опасна. Бескорисна ако не би садржавала довољно, а опасна ако би садржавала и трун превише.
ЕРНСТ: Чудновато! Пошто, значи, чак и слободни зидари који познају тајну својега реда, не могу да је речима саопште — како онда шире свој ред?
ФАЛК: Делима. Допуштају да добри људи, којима указују част ближег опхођења са њима наслуте њихова дела, да их одгонетну, виде, колико се она могу видети; овима се то свиђа, па чине слична дела.
ЕРНСТ: Дела? Дела слободних зидара? Не знам за друга, сем њихових беседа и песама, које су најчешће лепше штампане него ли смишљене и речене.
ФАЛК: То им је заједничко са многим другим беседама и песмама.
ЕРНСТ: Или да за дела прихватим оно чиме се у тим беседама и песмама сами хвале?
ФАЛК: Уколико то није пуко хвалисање.
ЕРНСТ: А и чиме се то хвале? Све самим таквим стварима које се и иначе очекују од сваког доброг човека, од сваког исправног грађанина. Тако су пријатељски, тако добротворни, тако покорни, тако пуни патриотизма!
ФАЛК: Зар то није ништа?
ЕРНСТ: Ништа! Да би се тако разликовали од других људи. Ко не треба да буде такав?
ФАЛК: Треба!
ЕРНСТ: А ко и ван слободног зидарства нема довољно порива и прилике да буде такав?
ФАЛК: Али у њему и са њим још и порив више.
ЕРНСТ: Немој ми говорити о количини порива. Боље је једном јединому пориву

дати сву могућу интензивну снагу! Број таквих порива је као број точкића у некој машини. Што је више точкића то је крхкија.
ФАЛК: То ти не могу оспорити.
ЕРНСТ: И какав је то порив више! Такав да све остале умањи и учини сумњивим! Да самога себе прикаже као најјачи и најбољи!
ФАЛК: Пријатељу, буди правичан — хипербола, Quidproquo свих оних бљутавих беседа очигледна ххх дела. Рани радови!
ЕРНСТ: Што ће рећи: Брат Говорник је блебетало.
ФАЛК: То ће рећи само: оно што Брат Говорник на слободним зидарима хвали то, разуме се, нису њихова дела. Јер Брат Говорник је понајмање блебетало, дела говоре сама за себе.
ЕРНСТ: Добро, сада видим куда нишаниш. Како се само нисам одмах сетио свих дела, тих тако речитих дела. Скоро бих рекао, да вичу сама себи. Није доста што се слободни зидари међусобно помажу, најснажније подржавају, то би била само нужна особина у сваком савезу. Шта све не чине за читаву поштовану публику сваке државе чији су чланови!
ФАЛК: На пример? Да чујем бар да ли си на правом трагу.
ЕРНСТ: На пример, слободни зидари из Штокхолма. Зар нису уредили једно велико сиротиште?
ФАЛК: Да су се слободни зидари у Штокхолму показали корисни бар и другом неком приликом!
ЕРНСТ: Којом другом приликом?
ФАЛК: Хоћу да кажем, било којом.
ЕРНСТ: А слободни зидари у Дрездену? Запошљавају сиромашне младе девојке како би сиротиште могло да се смањи!
ФАЛК: Ернсте, знаш добро шта значи када те морам подсетити на твоје име!
ЕРНСТ: У реду, нећу више да се ругам. А слободни зидари у Брауншвајгу? Који сироте надарене дечаке уче да цртају?
ФАЛК: Зашто не би?
ЕРНСТ: А слободни зидари у Берлину? Који помажу Базедовљев Филантропин!*

* Васпитна установа у Десауу чији је оснивач Ј. Б. Базедов.

ФАЛК: Шта кажеш? Слободни зидари подржавају Филантропин? Ко ти је то напричао?
ЕРНСТ: Новине су раструбиле.
ФАЛК: Новине! Морао бих да видим својеручну признаницу Базедова. И морао бих бити сигуран да признаница није испостављена берлинским слободним зидарима већ слободним зидарима уопште!
ЕРНСТ: Шта то треба да значи? Не цениш Базедовљев институт?
ФАЛК: Ја да га не ценим? Ко може да га цени више од мене?
ЕРНСТ: Значи, нећеш му замерити због те подршке?
ФАЛК: Замерити? Ко може да му зажели више доброга од мене?
ЕРНСТ: Ето га сад: постајеш ми недокучив.
ФАЛК: Верујем. Верујем. Али немам право. Јер чак и слободни зидари могу да чине понешто што не чине у својству слободних зидара.
ЕРНСТ: А треба ли то да се односи и на њихова остала добра дела?
ФАЛК: Можда! Можда су сва њихова добра дела која си ми овде навео, да се краткоће ради користим једним сколастичким изразом само дела ad extra.
ЕРНСТ: Како то мислиш?
ФАЛК: Само таква дела која падају у очи; само дела која се чине просто због тога да би народу пала у очи.
ЕРНСТ: Да би их ценили и трпели?
ФАЛК: Могло би бити тако.
ЕРНСТ: Која су онда њихова права дела?... Ћутиш?
ФАЛК: Да ти нисам можда већ одговорио? Њихова права дела су њихове тајне.
ЕРНСТ: Ха, ха! Значи речима су необјашњива?
ФАЛК: Није баш тако. Могу и смем да кажем само толико: права дела слободних зидара тако су велика и тако далекосежна да би читави векови могли проћи, пре него што би се могло рећи: **То** су они учинили! Све у свему, они су учинили све добро што га још има на свету, добро запамти: на **свету!** И настављају да раде на свему **доброме** што ће на свету постојати, добро упамти, на **свету**.

ЕРНСТ: Ма иди! Завитлаваш ме.
ФАЛК: Заиста не. Али гле! Тамо лети лептир којег морам да имам. Припада роду млечикине гусенице. На брзину ћу ти рећи само још ово: права дела слободних зидара усмерена су на то да све оно што се назива добрим делом постане сувишно.
ЕРНСТ: А ипак су и то добра дела.
ФАЛК: Бољих не може бити. Размисли за тренутак о томе. Брзо ћу се вратити.
ЕРНСТ: Добра дела усмерена на то да се добра дела учине сувишним? То је загонетка. А о загонетки нећу да размишљам. Радије ћу лећи под дрво и посматрати мраве.

РАЗГОВОР ДРУГИ

ЕРНСТ: Па где си? А лептира ипак ниси ухватио?
ФАЛК: Мамио ме од цвета до цвета све до потока. Одједном — био је са друге стране.
ЕРНСТ: Да, да. Има таквих мамила.
ФАЛК: Јеси ли размишљао?
ЕРНСТ: О чему? О твојој загонетки? Ни ја га нећу ухватити, тог лепог лептира. Нека ме више не замара. Једном сам с тобом разговарао о слободном зидарству и никад више. Јер види: исти си као и сви остали.
ФАЛК: Као сви остали? То сви остали не кажу.
ЕРНСТ: Зар? Значи има и отпадника међу слободним зидарима? А ти би био један од њих. Па ипак, сви отпадници имају понешто заједнично са правовернима. А о томе сам говорио.
ФАЛК: О чему си говорио?
ЕРНСТ: Правоверни или јеретични слободни зидари — сви се они играју речима, допуштају питања — одговарају, а да нису одговорили.
ФАЛК: Мислиш? Па добро, да разговарамо о нечем другом. Јер једном си ме отргао из лагодног стања немог дивљења...
ЕРНСТ: Ништа лакше од тога да те поново вратим у то стање. Седи ту поред мене и — посматрај!
ФАЛК: А шта?
ЕРНСТ: Живот и вреву у овом мравињаку. Какав метеж, па ипак: какав ред! Све нешто носи и вуче и гура, и нико никога не омета. Погледај! Чак се узајамно и помажу.
ФАЛК: Мрави живе у друштву као пчеле.
ЕРНСТ: У још чудеснијем друштву од пчела. Јер немају никог међу собом ко би их објединио и владао.
ФАЛК: Ред значи може постојати и без власти?
ЕРНСТ: Ако сваки појединац може да влада собом: зашто да не?
ФАЛК: Да ли ће једном људи дотле дотерати?
ЕРНСТ: Мало теже.
ФАЛК: Штета!
ЕРНСТ: Тако је то.
ФАЛК: Устани да кренемо. Јер почеће да гамиже по теби, ти мрави и баш ми нешто паде на памет што морам да те упитам овом приликом! Још не знам твоје мишљење о томе.
ЕРНСТ: О чему?
ФАЛК: О грађанском друштву људи, уопште. Шта мислиш о њему?
ЕРНСТ: Мислим веома добро.
ФАЛК: Несумњиво. Али сматраш ли да је оно циљ или средство?
ЕРНСТ: Не разумем те.
ФАЛК: Мислиш ли да су људи створени за државе? Или државе за људе?
ЕРНСТ: Изгледа да неки мисле ово друго. А то и јесте вероватно ближе истини.
ФАЛК: Тако и ја мислим. Државе обједињују људе да би сваки поједини човек могао што боље и сигурније уживати у свом делу среће. Збир појединачне среће свих чланова је срећа државе. Осим ње нема друге. Свака друга срећа државе, при којој ма и најмањи број чланова пати, и мора да пати, јесте прикривање тираније. И ништа друго.
ЕРНСТ: Не бих то рекао тако гласно.
ФАЛК: Зашто да не?
ЕРНСТ: Истина о којој свако суди са сопственог становишта лако се може злоупотребити.

ФАЛК: Знаш ли, пријатељу, да си ти већ напола слободни зидар?

ЕРНСТ: Ја?

ФАЛК: Ти. Јер већ препознајеш истине о којима је боље ћутати.

ЕРНСТ: Али које се ипак могу рећи.

ФАЛК: Мудрац не може да каже оно што је боље прећутати.

ЕРНСТ: Па како хоћеш! Немој да се опет вратимо на слободне зидаре. Не желим ништа више да знам о њима.

ФАЛК: Извини! Бар видиш моју спремност да ти кажем нешто више о њима.

ЕРНСТ: Ругаш се... Добро! Грађански живот људи, сви устави држава, само су средство за људску срећу. Шта даље?

ФАЛК: Само су средства! И то средства која је човек пронашао, мада је природа све тако средила да је човек врло брзо морао да наиђе на тај проналазак.

ЕРНСТ: Из тога је вероватно произашло да понеко грађанско друштво сматра сврхом природе. Јер све, све наше страсти, наше потребе, све води ка томе да је оно највише чему природа тежи. Тако закључују. Као да природа није нужно морала сврсисходно да развије и средства! Као да је природа више имала на уму срећу изведеног појма, као што су држава, отаџбина и слично — а не срећу сваког стварног појединачног бића!

ФАЛК: Врло добро. Излазиш ми у сусрет на правом путу. Јер хајде, реци ми: ако су устави држава средства која је изумео човек, зар само то да буде другачије судбине него сва друга средства људи?

ЕРНСТ: Шта називаш судбином средства људи?

ФАЛК: Оно што је нераскидиво повезано са људским средствима, што се разликује од непогрешивих средстава Божијих.

ЕРНСТ: Шта чини ту разлику?

ФАЛК: То да нису непогрешива. Што не одговарају сврси, већ често делују сасвим супротно намери.

ЕРНСТ: Пример, молим! Ако ти који падне на памет.

ФАЛК: Тако су путовање бродом и бродови намерени да се стигне у удаљене земље, а постају узрок што многи људи никад тамо не стигну!

ЕРНСТ: Они, наиме, који претрпе бродолом и подаве се. Чини ми се да те разумем. Али се тачно не зна откуд то, да тако много појединаца уз помоћ устава државâ не постају срећнији. Државних устава има много, један је, дакле, бољи од другог, понеки је веома несавршен, очигледно супротно намери; најбољи, можда, тек треба измислити.

ФАЛК: С тим се не рачуна. Претпостави да је најбољи устав који се само замислити може већ измишљен, претпостави да су га сви људи на целом свету прихватили: зар не мислиш да чак из тог најбољег устава могу произаћи ствари, које су крајње неповољне по срећу, а о којима човек, који га је начинио, по природи ствари, на несрећу није знао ништа.

ЕРНСТ: Мислим, ако би такве ствари произилазиле из најбољег устава, онда најбољег устава не би ни било.

ФАЛК: А бољи би био могућ? Добро, прихватам онда тај бољи као најбољи и поново питам што сам већ питао.

ЕРНСТ: Чини ми се да овде желиш унапред да измудрујеш како ниједно средство које је човек изумео, а устав проглашаваш у потпуности таквим, не може бити друкчије него само несавршено.

ФАЛК: Не само то.

ЕРНСТ: И тешко би било да набројиш неко од тих насавршености?

ФАЛК: Која би се неизбежно нашла и у најбољем уставу? Ох, десет, не једно.

ЕРНСТ: За почетак кажи само једно.

ФАЛК: Претпоставимо, дакле, да је најбољи устав пронађен, претпоставимо да сви људи на свету живе по том најбољем уставу: да ли би због тога сви људи на свету сачињавали само једну државу?

ЕРНСТ: Мало теже. Тако огромном државом не би могло да се управља. Морала би се, дакле, поделити на више малих држава којима би се управљало истим законом.

ФАЛК: Што ће рећи, да ће људи и после тога бити Немци и Французи, Холанђани и Шпанци, Руси и Швеђани, или како би се већ звали.

ЕРНСТ: Свакако.

ФАЛК: Па, сад већ имамо нешто. Јер, зар није тако, свака од тих малих држава имала би свој сопствени интерес. И сваки члан исте имао би интерес своје државе.

ЕРНСТ: Како би друкчије могло бити?

ФАЛК: И различити интереси често би долазили у сукоб као и сада, и два члана из две различите државе исто би тако могла да се сретну чиста срца као што се сада срећу Немац и Француз, или Француз и Енглез?

ЕРНСТ: Врло вероватно.

ФАЛК: Што значи да када данас Немац сретне Француза, или Француз Енглеза, или обратно, не среће више **обичан** човек **обичног** човека, који би у случају сличности својих нарави могли да се узајамно привлаче, већ одређен човек среће одређеног човека, који су оба свесни различитости својих намера, што ће учинити да један према другом буду хладни, уздржани и неповерљиви још пре него што би стигли као појединачне личности да имају један с другим било каква посла или било шта заједнички.

ЕРНСТ: То је, на жалост, истина.

ФАЛК: Онда је истина и то да управо средство, које људе обједињује, како би им обједињавањем обезбедило срећу, постаје истовремено и средство које раздваја.

ЕРНСТ: Ако то тако схваташ.

ФАЛК: Учини корак даље. Многе од малих држава имаће различита поднебља, па следствено томе потпуно различите потребе и задовољства, следствено томе потпуно различите обичаје и навике, сасвим различите религије. Не чини ли ти се?

ЕРНСТ: Чиниш велики корак.

ФАЛК: Људи би и тада још увек били Јевреји и хришћани, и Турци, и томе слично.

ЕРНСТ: Не усуђујем се рећи да није тако.

ФАЛК: Ако би било тако, онда би се звали како год хоће, један према другом понашали исто онако као што се наши хришћани и Јевреји и Турци од вајкада једни према другима понашају. Не као **обични** људи према **обичним** људима, већ као **одређени** људи према **одређеним** људима, који једни другима оспоравају одређене духовне предности, на којима граде некаква права, која природном човеку некада не би пала на памет.

ЕРНСТ: То је веома тужно, али, на жалост, веома вероватно.

ФАЛК: Само вероватно?

ЕРНСТ: Баш сам мислио на то, ако би, како си претпоставио, све државе имале исти устав, могле би тада имати и исту религију. У ствари, не схватам како одређени устав може уопште постојати без одређене религије.

ФАЛК: Ни ја не схватам. А прихватио сам твоје претпоставке само да бих прекратио твоје врлудање. Прво је сигурно исто тако немогуће као и друго. Једна држава — више држава. Више држава — више устава. Више устава — више религија.

ЕРНСТ: Да, да, тако се чини.

ФАЛК: Тако то јесте. Види сад другу невољу коју грађанско друштво сасвим супротно својој намери проузрокује. Оно људе не може да уједини а да их не раздвоји; не може их раздвојити, а да не продуби јаз међу њима, да не постави ограде што ће их одвајати.

ЕРНСТ: Како су страшне те провалије, како су непрелазне те ограде!

ФАЛК: Да ти додам и треће. Није довољно што грађанско друштво људе и религије дели и раздваја. Та подела на сувише велики број делова, од којих сваки за себе значи целину, још увек би била боља од никакве целине. Не, грађанско друштво своју поделу наставља до у бескрај у сваком од тих делова.

ЕРНСТ: Како то?

ФАЛК: Или можда сматраш да се може замислити држава без различитости сталежа? Био он добар или лош, савршенству ближи или даљи од њега, али немогуће је да сви њени делови међусобно могу да имају исти однос. Чак и ако би сви узели учешћа у изради закона, ипак не би сви могли имати подједнак удео, бар не исти непосредни удео у то-

ме. Биће, значи, угледнијих и мање важних чланова. Чак ако би на почетку сва државна добра равноправно била распоређена, та равноправна расподела не би трајала ни две генерације. Неко ће своје умети да искористи боље од оног другог. Неко ће своју лоше коришћену имовину свеједно морати да расподели већем броју наследника од оног другог. Биће, значи, богатијих и сиромашнијих чланова.
ЕРНСТ: То се подразумева.
ФАЛК: Па сада процени, колико је тек на свету зала која немају своју основу у тој различитости сталежа.
ЕРНСТ: Када бих само могао да ти противречим! Али какврг бих разлога уопште имао да ти противречим? Па јесте, људи се могу ујединити само ако их поделиш! Могу се одржати у јединству само непрестаним раздвајањем. То је, ето, тако. То, ето, не може да буде друкчије.
ФАЛК: То баш и кажем.
ЕРНСТ: Па шта хоћеш с тим? Да ми тиме оградиш грађански живот? Да пожелим да човеку никада није пало на памет да се удружи у државу?
ФАЛК: Зар ме тако лоше разумеш? Ако би грађанско друштво имало тек толико доброг да се у њега може уградити људски ум, благословио бих га и уз веће невоље.
ЕРНСТ: Ко се према пословици дима не надими, тај се ватре не огреја!
ФАЛК: Свакако! Али пошто је дим уз ватру неизбежан зар се није смео измислити димњак? А онај који је измислио димњак, зар је био непријатељ ватре? Видиш, до тога сам хтео да дођем.
ЕРНСТ: До чега? Не разумем те.
ФАЛК: То је поређење било веома адекватно. Ако су се људи могли ујединити у државу само уз те поделе, значи ли да су та раздвајања добра?
ЕРНСТ: То никако.
ФАЛК: Постају ли зато та раздвајања света?
ЕРНСТ: Како то — света?
ФАЛК: Тако да би било забрањено дирнути у њих?
ЕРНСТ: Са намером?...

ФАЛК: Са намером да не пусте корена више него што је то нужно. Са намером да се њихове последице учине колико год је то могуће мање шкодљивим.
ЕРНСТ: Како би се то могло забранити?
ФАЛК: Али не може бити ни наређено и не наређено грађанским законима. Грађански закон се, међутим, никада не протеже ван граница свих и сваке државе. Следствено томе, то би морао бити само какав opus supererogatum: и само би се пожелети могло да се најбољи и најмудрији људи сваке државе добровољно подреде таквим operi supererogati.
ЕРНСТ: Вредно је да се пожели, али да се пожели веома снажно.
ФАЛК: И ја бих рекао да се само пожели, веома снажно, да у свакој држави буде људи који ће бити изнад предрасуда пука и који ће знати када патриотизам престаје да буде врлина.
ЕРНСТ: Вредно је да се пожели веома снажно!
ФАЛК: Да се пожели веома снажно да у свакој држави буде људи који неће подлећи предрасудама религије у којој су рођени; који неће нужно веровати да добро и истинито може да буде само оно што они сами сматрају добрим и истинитим.
ЕРНСТ: Вредно је да се пожели веома снажно!
ФАЛК: Да се пожели веома снажно да у свакој земљи буде људи које грађанска висост неће заслепити и којима грађанска ништавност неће бити гадна, људи у чијем друштву ће се високи радо понизити а ништавни лако узнети.
ЕРНСТ: Вредно је да се пожели веома снажно!
ФАЛК: А ако би се испунила та жеља?
ЕРНСТ: Испунила? Биће сигурно, ту и тамо, каткада и понеки такав човек.
ФАЛК: Не тек ту и тамо, и каткада.
ЕРНСТ: У одређено време у одређеној земљи и више њих.
ФАЛК: А шта ако таквих људи и сад посвуда има и ако их заувек надаље буде морало бити?
ЕРНСТ: Дај Боже!

ФАЛК: А шта ако ти људи не буду живели бесплодно расути по свету? Не увек под окриљем неког невидљивог храма?
ЕРНСТ: Диван сан!
ФАЛК: Да скратим! Шта, ако су ти људи слободни зидари?
ЕРНСТ: Шта кажеш?
ФАЛК: Шта ако су слободни зидари учинили својим задатком да сва раздвајања која толико отуђују људе једне од других, што је могуће више, укину.
ЕРНСТ: Слободни зидари?
ФАЛК: Кажем, ако су то учинили својим задатком.
ЕРНСТ: Слободни зидари?
ФАЛК: Ах, извини! Поново сам заборавио да о слободним зидарима више не желиш ништа да чујеш. Отуда нам већ машу да пођемо на доручак. Дођи!
ЕРНСТ: Не још! Тренутак само! Кажеш, слободни зидари?
ФАЛК: Разговор ме је и против воље вратио на њих. Извини! Дођи! Тамо, у већем друштву, лако ћемо наћи тему за подробнији разговор. Дођи!

Предговор трећега

Ако странице које следе не буду садржале праву **онтологију** слободног зидарства, то бих био рад да сазнам, у којем је од безбројних списа, који произађоше из ње, дат одређенији појам његове **суштине.**

Ако би, међутим, сви слободни зидари, без обзира којег кова били, радо хтели да признају да овде приказано становиште и није једино, на основу кога се будаластом оку не приказује голи фантом, него здраве очи истински лик угледати могу, то би могло да се појави питање: зашто одавно већ није произашла истина тако јасно језиком изречена?

На то би се питање много тога могло одговорити. Али тешко да би се могло наћи друго неко питање, које би више сличности с њим имало, него ово: а зашто су унутар хришћанства тек тако позно настали систематски уџбеници? Зашто бејаше толико много и добрих хришћана који о својој вери нису могли нити хтели да рекну штогод на разумљиви начин?

Осим тога, јавило би се то у хришћанству још увек и сувише рано, а вера би при том можда тек мало добила, да хришћани нису дозволили да им на памет падне да га зажеле приказати на сасвим бесмислен начин.

Закључак на основу свега нека свако извуче сам.

РАЗГОВОР ТРЕЋИ

ЕРНСТ: Целога дана си ме избегавао у гужви. Али пратићу те до твоје спаваће собе.
ФАЛК: Зар имаш да ми кажеш нешто тако важно? Ја сам данас и сувише уморан за обичан разговор.
ЕРНСТ: Ругаш се мојој радозналости.
ФАЛК: Твојој радозналости?
ЕРНСТ: Коју си јутрос умео тако успешно да разбудиш.
ФАЛК: О чему смо јутрос разговарали?
ЕРНСТ: О слободним зидарима.
ФАЛК: Па? Нисам ти ваљда у заносу pyrmonter-a* одао тајну?
ЕРНСТ: Коју, како кажеш, није могуће одати.
ФАЛК: Дабоме, то ме је опет умирило.
ЕРНСТ: Али ипак, рекао си ми о слободним зидарима нешто што је било неочекивано за мене, што сам упамтио, што ме је натерало на размишљање.
ФАЛК: Шта је то било?
ЕРНСТ: О, немој ме мучити. Сигурно се сећаш тога!
ФАЛК: Да, присећам се мало-помало. И то је било оно што те је читавог дана међу твојим пријатељима и пријатељицама чинило тако одсутним?
ЕРНСТ: То је било то! И нећу моћи заспати, ако ми не одговориш бар на још једно питање.
ФАЛК: А питање ће гласити?
ЕРНСТ: Како ми, ипак, можеш доказати, или бар само учинити вероватним, да слободни зидари заиста имају те велике и часне намере?

* Овде је pyrmonter (напитак) очигледно шала; »pyrmonter« је врста минералне воде.

ФАЛК: Зар сам ти говорио о њиховим намерама? Нисам био тога свестан. Него, пошто уопште ниси био у стању да стекнеш представу о правим делима слободних зидара, хтео сам само да ти скренем пажњу на тачку под којом се још свашта може догодити, а о чему мудре главе наше државне власти и не сањају. Можда слободни зидари раде баш на томе. Можда! На томе! Толико, да ти разбијем предрасуду, да је све што је конструктивно већ пронађено и испуњено, да је сав потребан рад већ расподељен у за то потребне руке.
ЕРНСТ: Копрцај се сада како год хоћеш. Доста, ја сада на основу твојих речи схватам слободне зидаре као људе који су добровољно узели на себе да се супротставе неизбежним невољама државе.
ФАЛК: Овакво схватање бар не може да срамоти слободне зидаре. Остани при њему. Само га правилно примењуј. Немој ништа додати што тамо не припада. Неизбежне невоље што их државе носе! Не ова или она држава! Не оне неизбежне невоље које, ако се једном прихвати одређен устав нужно произлазе из тога прихваћеног устава. С тим се слободни зидари никада не баве, бар не у својству слободних зидара. Ублажавање и лечење тога се препушта грађанину, који ће по свом нахођењу, својој храбрости, на сопствену одговорност да се тиме позабави. Предмет његовог деловања су зла посве друге врсте, значајнија зла.
ЕРНСТ: То сам схватио сасвим добро. Не зла која стварају незадовољног грађанина, већ невоље без којих није ни најсрећнији грађанин.
ФАЛК: Тачно. Томе се, како ти рече, супротстављају?
ЕРНСТ: Да.
ФАЛК: Та реч казује мало превише. Супротставити се нечем да би се уништило и потпуно уклонило? То не може бити. Јер би се истовремено уништила и сама држава. Не би на све то смели да скрену пажњу оних који то нису ни осетили. Највише што би смели да учине јесте да људе издалека упуте, да им скрену пажњу, да поспеше клијање, да расаде биљке, да их утврде и учине да олистају; то би се могло назвати супротстављање нечем. Схваташ ли сада зашто сам, када сам говорио да су слободни зидари већ одавно активни, рекао, да векови могу проћи, а да се не каже: ово су они учинили.
ЕРНСТ: Сада разумем и други део загонетке — добра дела која ће добра дела учинити сувишним.
ФАЛК: Тачно! Иди сад, па проучи сва та зла, сва их упознај и процени њихове узајамне утицаје и буди уверен да ће ти то проучавање открити ствари које ће ти се у данима сете учинити најубиственијом и најнеразрешивијом сметњом врлини и провиђењу. То откриће, то просветљење ће те умирити и усрећити, а да се и не назовеш слободним зидаром.
ЕРНСТ: Много полажеш на то „назовеш".
ФАЛК: Зато што се нешто може бити а да се тако не назива.
ЕРНСТ: Добро! То разумем. Али да се поново вратим на своје питање које морам мало друкчије да оденем. Пошто сада познајем зла којима се слободно зидарство супротставља. . .
ФАЛК: Познајеш их?
ЕРНСТ: Зар их ниси сам набројао?
ФАЛК: Нека сам ти, примера ради, набројао, само нека која боду и најкратковидије очи: само нека од најнеоспорнијих, најопсежнијих. Али колико их је још других, иако не тако упадљивих, тако неоспорних, мање опсежних, али ипак не мање одређених, не мање нужно таквих!
ЕРНСТ: Дозволи онда, ипак, да моје питање ограничим само на оне појединости које си ми сам навео. Како ми само на основу тих појединости доказујеш да слободни зидари имају заиста све то на уму? Ћутиш? Размишљаш?
ФАЛК: Заиста не о томе, шта бих одговорио на твоје питање. Не знам, међутим, шта да мислим о разлозима за ово питање.
ЕРНСТ: А одговорићеш ми на питање, ако ти те разлоге наведем?
ФАЛК: То ти обећавам.
ЕРНСТ: Познајем твоје оштроумље и плашим га се.

ФАЛК: Мога оштроумља?
ЕРНСТ: Бојим се, да ми своја мудровања продајеш за чињенице.
ФАЛК: Баш ти хвала!
ЕРНСТ: Вређа ли те то?
ФАЛК: Пре бих ти захвалио што називаш оштроумљем нешто што си могао назвати сасвим друкчије.
ЕРНСТ: Свакако не бих! Него знам како виспрен човек може да превари самога себе, како лако другим људима даје и образлаже планове на које они никад не би помислили.
ФАЛК: Али на основу чега закључити шта су планови и намере људи? Ваљда на основу појединих њихових дела?
ЕРНСТ: А на основу чега иначе? И ту сам опет код свог питања. На основу којег појединачног неоспорног делања слободних зидара проистиче да им је бар узгредни циљ да собом, или у себи, поново обједине оне одвојености за која си ти рекао да их држава, и државе, стварају међу људима?
ФАЛК: И то без штете по ту државу и те државе.
ЕРНСТ: Утолико боље. Можда и не треба да буду дела из којих то проистиче. Нека то буду само одређене својствености и нарочитости које ће на то указивати или из којих ће то произлазити. Од тако нечега си морао поћи у свом мудровању, уз претпоставку да је твој систем само хипотеза.
ФАЛК: Још увек се испољава твоје неповерење. Али, нестаће, надам се, када учиним да примиш к срцу један од основних закона слободног зидарства.
ЕРНСТ: И то који?
ФАЛК: Који никад нису тајили. По којем су увек деловали пред очима целога света.
ЕРНСТ: А то је?
ФАЛК: То је да сваког достојног човека, прикладних склоности без обзира на отаџбину, без обзира на религију, без обзира на његов грађански сталеж, приме у свој ред.
ЕРНСТ: Заиста!
ФАЛК: Разуме се, таквим људима који су превазишли сва подвајања овај основни закон изгледа пре као услов, а не као нешто што би они тек намеравали да изграде. Тај нитрум мора бити у ваздуху још и пре него што се као шалитра прилепи за зидове!
ЕРНСТ: О, да!
ФАЛК: А зашто овде да се слободни зидари нису могли послужити обичним лукавством? Један део тајних намера спроводи се наочиглед целога света да би се сумња завела на погрешни траг, сумња која увек подозрева нешто друго, а не оно што види.
ЕРНСТ: Зашто да не?
ФАЛК: Зашто уметник који уме да **прави** сребро не би трговао старим сребром, да би се мање подозревало да уме да га прави?
ЕРНСТ: Зашто да не?
ФАЛК: Ернсте! Чујеш ли ме? Мислим да ми одговараш у сну.
ЕРНСТ: Не пријатељу! Али доста ми је, доста за ову ноћ. Сутра се најраније могуће враћам у град.
ФАЛК: Већ? Што тако брзо?
ЕРНСТ: Познајеш ме — а питаш? Колико ће још трајати твоје бањско лечење?
ФАЛК: Тек сам га прекјуче започео.
ЕРНСТ: Тад ћу те пре његовог краја још видети. Остај ми здраво! Лаку ноћ!
ФАЛК: Лаку ноћ! Остај здраво!

Обавештење

Искра је упалила: Ернст оде и постаде слободни зидар. Оно што је ту, пре свега, нашао, предмет је четвртог и петог разговора — с којима се пут раздваја.

Поговор трећем разговору

Као што је познато, аутор прва три разговора имао је овај наставак у рукопису, припремљен за штампу, када је са **вишег места** добио молећив миг да исти не објави.

Пре тога, међутим, овај четврти и пети разговор саопштио је неколицини пријатеља, који су, вероватно без његова одобрења, начинили преписе. Чудним слу-

* „Твоја рука" — Знак препознавања међу слободним зидарима био је одређен начин руковања.
** „Гробови предака, пламен" — прибор за ритуал слободног зидарства који се додељује само „мајсторима" ложе.

чајем, један од ових преписа пао је у руке садашњем издавачу. Он је пожалио што би толико величанствених истина требало да остане скривено, па је, без мига, одлучио да рукопис штампа.

Ако жеља да се баци више светла на овако важне ствари недовољно оправдава ову слободу, у њену се одбрану не може рећи ништа више од тога осим да издавач није примљени зидар.

Видеће се, уосталом, да он, из опреза и поштовања према одређеном огранку овога друштва није навео неколико имена која су, иначе, била исписана у целости.

РАЗГОВОР ЧЕТВРТИ

ФАЛК: Ернсте! Добро дошао! Коначно поново! Бањско лечење сам одавно завршио.
ЕРНСТ: И јеси ли добро? Радујем се.
ФАЛК: Шта је то? Ово „радујем се" никада није изречено срдитије.
ЕРНСТ: И јесам љут и мало недостаје да се наљутим на тебе.
ФАЛК: На мене?
ЕРНСТ: Навео си ме на будаласт корак. Види! Дај ми руку!* Шта кажеш? Слежеш раменима? Само ми је још и то недостајало.
ФАЛК: Навео те?
ЕРНСТ: Можда и нехотице.
ФАЛК: Па ипак, треба да сносиш кривицу.
ЕРНСТ: Божји човек говори народу о земљи у којој тече мед и млеко, а народ да не сме пожелети ту земљу? Не треба да узропће на божјег човека, ако га овај уместо у обећану земљу одведе у суру пустињу?
ФАЛК: Хајде, хајде! Штета не може бити тако велика — видим при том да си већ радио **на гробовима наших праотаца.**
ЕРНСТ: Али нису они били загрнути **пламеном,**** већ димом.
ФАЛК: Онда сачекај да се дим разиђе, па ће пламен грејати и светлети.
ЕРНСТ: Дим ће ме угушити пре него што ми пламен почне светлети, а грејаће се,

како видим, други на њему, они који боље подносе дим.
ФАЛК: Не говориш ваљда о људима који се радо даве у диму — само ако је то дим какве добре, туђе кухиње?
ЕРНСТ: Ти их, значи, ипак познајеш?
ФАЛК: Чуо сам о њима.
ЕРНСТ: Утолико пре — шта ли те је потакло да ме наведеш на клизавицу? Да ме обмањујеш стварима чију си неоснованост и сувише добро знао?
ФАЛК: Твоја срџба те чини веома неправичним — зар нисам с тобом о слободном зидарству разговарао тако да сам ти на више него само један начин дао на знање како је бескорисно да сваки поштен човек постане слободни зидар. Само бескорисно? Чак и штетно.
ЕРНСТ: Може бити.
ФАЛК: Зар ти нисам рекао да се и најузвишеније обавезе зидарства могу извршавати, а да се при том човек сам не назове слободним зидарем?
ЕРНСТ: Добро се сећам тога. Али ти добро знаш када ми се машта једном разигра, када се захукти — могу ли је зауставити? Не пребацујем ти ништа, сем да си јој понудио такав мамац...
ФАЛК: Кога си се, када си га једном прогутао, брзо заситио? А зашто ми не рече ни реч о својој намери?
ЕРНСТ: Зар би ме посаветовао да одустанем?
ФАЛК: Сасвим сигурно! **Ко би жустрог момчића, зато што ту и тамо још падне, вратио у дубак?** Не чиним ти комплимент; био си већ и сувише далеко да би поново кренуо оданде... Свеједно, с тобом се није могао учинити никакав изузетак. Сви морају прећи тај пут.
ЕРНСТ: Не бих се ни кајао што сам закорачио, само када би наставак пута више обећавао. Али, заваравања и опет заваравања и ништа осим заваравања.
ФАЛК: Бар си заваравaн! Чиме те то заваравају?
ЕРНСТ: Јамачно добро знаш, **шкотским зидарством!** Шкотским витезом?
ФАЛК: Па да, сасвим исправно! Али чиме се то шкотски витез може утешити?
ЕРНСТ: Ко би то знао?

ФАЛК: А теби слични, остале новајлије реда, зар ни они ништа не знају?
ЕРНСТ: Ах, они! Ти знају тако много! Ти тако много очекују! Један хоће да прави злато, други да призива духове, трећи хоће да поврати ххх. Смешкаш се? И само се смешкаш?
ФАЛК: Шта друго могу?
ЕРНСТ: Да изразиш незадовољство таквим ћакнутим главама!
ФАЛК: Када ме нешто опет не би с њима мирило.
ЕРНСТ: Шта то?
ФАЛК: То што у свим тим сањарењима препознајем жудњу за стварношћу, то што се из свих тих застрањивања још увек може разазнати куда води прави пут.
ЕРНСТ: И код прављења злата?
ФАЛК: И код прављења злата. Баш ме брига да ли се заиста може правити злато или не. Али сам сасвим сигуран да ће разумни људи пожелети да га праве само с обзиром на слободно зидарство. Тако ће и онај, ма ко то био, ко начини Камен Мудрости бити слободни зидар. И стварно, необично је да ово потврђују све вести с којима се о правом или лажном прављењу злата свет носи.
ЕРНСТ: А они који призивају духове?
ФАЛК: За њих важи отприлике исто. Није могуће да ће се духови одазвати човеку који није слободни зидар.
ЕРНСТ: Како можеш тако озбиљно да изговараш такве ствари?
ФАЛК: Тако ми свега што је свето! Не говорим озбиљније него што су те ствари озбиљне.
ЕРНСТ: Када би то било тако! Али најзад, нови ххх ако бог да?
ФАЛК: Управо нови!
ЕРНСТ: Видиш! О њима не умеш да кажеш ништа. Јер ххх је можда већ некад било, али оних који праве злато и призивају духове можда није било никада! И, наравно, лакше је говорити о томе како се слободни зидари односе према таквим производима уобразиље, него према стварности.
ФАЛК: У сваком случају, овде могу да се изразим само дилемом: или — или.

* »Would be« — који би радо били господари замка (или храмова); или, просто, витезови темпларског реда.

ЕРНСТ: Опет добро. Само ако се зна да је бар једна од те две реченице истина. Дакле, или ови ххх »woyld be«.*
ФАЛК:Ернст! Пре него што се поново наругаш! На моју савест! Ови, управо ови су или на правом путу или толико удаљени од њега да им више не преостаје ни нада да ће га се дочепати.
ЕРНСТ: Све ово морам да саслушам. Јер, замолити те за ближе објашњење...
ФАЛК: Зашто да не? Довољно се дуго од потајног ствара тајна.
ЕРНСТ: Шта под тим подразумеваш?
ФАЛК: Тајна слободног зидарства, као што сам ти већ рекао, јесте оно што слободни зидар не може да превали преко усана чак и ако би он то можда и хтео. Али потајно постоје ствари које се могу изрећи, али које су у одређена времена, у одређеним земљама делимично из зависти тајене, делимично из страха пригушиване, делимично из мудрости прећутниване.
ЕРНСТ: На пример.
ФАЛК: На пример! За почетак ово сродство између ххх и слободних зидара. Може бити да је некада било добро и потребно да се ништа од тога не примети. Али сада, сада, напротив, може постати веома штетно ако се то сродство и даље таји. Морало би се што пре гласно признати и само одредити време у којем су ххх били слободни зидари својега доба.
ЕРНСТ: Смем ли да знам које је то време?
ФАЛК: Прочитај пажљиво историју ххх. Мораш га погодити. И свакако ћеш га погодити и то није ни разлог због кога си могао постати слободни зидар.
ЕРНСТ: Зашто ли овог тренутка не седим међу твојим књигама? А ако га одгонетнем, хоћеш ли ми признати да сам погодио?
ФАЛК: Истовремено ћеш схватити да ти то признање није потребно. Али, да се вратим на моју дилему! То и јесте искључиво она тачка из које произлази њено решење. Ако сви слободни зидари, који су сада бременити са ххх сагледавају ту праву тачку: благо њима! Благо свету! Благослов свему што чине! Благослов свему што попуштају! Ако ту тачку

* Да би се китовима скренула пажња с брода у опасности.

не препознају и не осете; **ако их је само слободни зидар који ради у** ххх навео на ххх; ако су се само забленули у ххх на ххх, желе ли само да нађу уносне, ххх ситне јасле за себе и своје — тада нек нам небеса поклоне довољно милости да бисмо се уздржали од смеха.

ЕРНСТ: Гле! Још си у стању да будеш и топао и горак!

ФАЛК: На жалост. Хвала ти на примедби и остајем хладан као лед.

ЕРНСТ: И шта заправо мислиш, који је од оба ова случаја случај наше господе?

ФАЛК: Бојим се, овај последњи. Кад бих се само преварио! Јер када би био први како би могли имати тако необичну паролу: да поново успоставе ххх? Онај значајни проблем због којег су ххх били слободни зидари више не постоји. Бар у Европи тога више нема, па стога и не заслужује неку посебну пажњу. Шта они, дакле, хоће? Зар хоће да постану пун сунђер кога ће они велики једном исцедити? Али коме поставити то питање? И против кога? Јеси ли ми рекао, јеси ли ми могао рећи да се са тим даждевњацима који праве злато и призивају духове, да се са ххх носи и било ко сем новајлије реда? Било ко до деца, до људи који се не двоуме да злоупотребљавају децу. Али деца постају људи! Пусти их само! Доста, као што сам рекао, ја већ у играчки видим оружје које ће сигурне руке једном употребљавати.

ЕРНСТ: Заправо, пријатељу мој, и нису те детињарије оно што ме обесхрабрује. И не слутећи да се иза тога крије нешто озбиљно погледао сам даље. Гирице, помислио сам, бачене младим китовима?* Али оно што ме глође јесте, што нигде не видим и не чујем ништа, сем тих детињарија, а о ономе што сам од тебе побуђен очекивао нико ништа не жели да зна. Покушавам ли то да напоменем, колико год често хоћу, коме год хоћу, нико се не укључује и на сваком месту — најдубљи мук.

ФАЛК: Ти мислиш...

ЕРНСТ: На ону равноправност коју си ми навео као основни закон рада, ону равноправност која ми је сву моју душу испунила тако неочекиваном надом да ће најзад моћи да одахне у друштву људи који су у стању да се домисле преко свих грађанских компромиса, а да се не огреше на рачун неког трећег.

ФАЛК: Па?

ЕРНСТ: Има ли је још? Беше ли те једнакости некада? Хајде да се јави неки просвећени Јеврејин! „Да" — било би речено — „Јеврејин"? То је свакако само нешто за једног хришћанина. Свеједно каквог, али само нека је **хришћанин.** Без обзира на религију, значи само — без обзира на коју од три — у светом Римском Царству званично признату религију. Мислиш ли и ти тако?

ФАЛК: Ја заиста не.

ЕРНСТ: Нека дође неки поштени обућар, који у свом граду има довољно доколице за понеку добру мисао, нека би то био неки Јакоб Беме или Ханс Сакс, нека дође и нека се јави. „Да" — било би речено — „један обућар! Један обућар, наравно!" Нека дође неки верни искусни проверени слуга и нека се јави. „Да" — било би речено — „наравно, такви људи не бирају само боју која одговара њиховој одећи. Ми смо једно такво добро друштво".

ФАЛК: А колико су они, у ствари, добро друштво?

ЕРНСТ: Е па сад! Немам ту више шта да додам, сем да су они само добро друштво — од којег се човек тако страшно умори — принчеви, профови, господа од... официри, саветници свакојаког кова, трговци, уметници; сви се они, без обзира на сталеж, роје по ложи. Али у ствари, сви су они из само једног истог сталежа који је на жалост ххх .

ФАЛК: У моје време то није било тако. Па ипак! Не знам, могу само да нагађам, сувише дуго нисам у контакту са ложама какве год да су врсте. Неко време не моћи бити примљен у **данашњу ложу,** или бити искључен из слободног зидарства, две су различите ствари.

ЕРНСТ: Како то?

ФАЛК: Зато што је ложа према слободном зидарству исто што и црква према вери. По спољњем благостању цркве не може се судити о вери чланова. То више указује на њихово одређено спољње благостање за које би било чудно да је у складу са правом вером. И никада се те две ствари нису слагале, већ су једна другу, како то историја учи, увек уништавале. А исто тако, плашим се, плашим се...

ЕРНСТ: Чега?

ФАЛК: Да скратим, живот у ложама какав се, како чујем, сада одвија никако ми не иде у главу. Имати касу, стварати капитал, улагати капитал, искористити сваку пару до краја; улагати у земљиште и узимати привилегије од краљева и принчева; њихов углед и силу користити ради тлачења браће, која се држе других обичаја, а не оних које би понеко тако радо прогласио јединим правом суштином ствари. Ако то на дужу стазу изађе на добро... Како бих волео да је моје пророчанство погрешно!

ЕРНСТ: Па шта! Шта би могло да се догоди? Држава више не поступа тако! Још је, к томе, међу онима који кроје законе или одлучују већ и сувише слободних зидара...

ФАЛК: Добро! Ако се, дакле, и немају зашто плашити државе, шта мислиш, неће ли такав дух имати некакав утицај на њих саме? Не доспевају ли на тај начин очигледно поново тамо одакле су желели да пођу. Неће ли престати да буду оно што су желели бити? Не знам да ли ме сасвим разумеш?

ЕРНСТ: Само настави да говориш даље.

ФАЛК: И хоћу, Свакако, ништа не траје вечно. Можда је баш ово пут који је провиђење изабрало да учини крај садашњој шеми слободног зидарства.

ЕРНСТ: Шема слободног зидарства? Шта називаш шемом?

ФАЛК: Па, шема — плашт, рухо.

ЕРНСТ: Још не знам...

ФАЛК: Не верујеш да се слободно зидарство увек играло слободног зидарства?

ЕРНСТ: Шта је сад па то? Није се слободно зидарство увек играло слободног зидарства?

ФАЛК: Другим речима: мислиш ли да се оно што слободно зидарство јесте увек називало слободним зидарством? Али гледај! Подне је већ прошло. Ево већ и мојих гостију! Ти свакако остајеш?

ЕРНСТ: Нисам намеравао. Али сада, ето, морам. Јер очекујем да се двојако заситим.

ФАЛК: Само за столом, молим те, ни речи.

РАЗГОВОР ПЕТИ

ЕРНСТ: Најзад су отишли! Ох ти брбљивци. Зар ниси приметио, или ниси хтео да приметиш, да је онај са брадавицом на бради, како год се зваше, слободни зидар? Тако је често провоцирао.

ФАЛК: Чуо сам га, дабоме. Чак сам, док је говорио, приметио — што теби вероватно није промакло — да је од оних који се у Европи боре за Американце.

ЕРНСТ: То није оно најгоре на њему.

ФАЛК: И има бубицу у глави да је конгрес ложа и да ће слободни зидари тамо најзад са оружјем у рукама да заснују своје царство.

ЕРНСТ: Зар има и таквих **сањара?**

ФАЛК: Мора их бити.

ЕРНСТ: А на основу чега си га то прочитао?

ФАЛК: На основу једног геста који ће и теби једном постати препознатљивији.

ЕРНСТ: Побогу! Да сам знао да ћу се у слободним зидарима толико преварити.

ФАЛК: Буди без бриге. Слободни зидар мирно дочекује излазак сунца и пушта светла да горе колико год може и хоће. Није ствар слободних зидара да гасе светла и да тек када су погашена схвате да ће се чапорци ипак поново припалити или да треба запалити нова светла.

ЕРНСТ: То и ја мислим. Што се крвљу плаћа — крви свакако није вредно.

ФАЛК: Изврсно! Сада питај шта год хоћеш. Морам ти одговорити.

ЕРНСТ: Тада мојим питањима неће бити краја.

ФАЛК: Само што не можеш да нађеш почетак.

ЕРНСТ: Да ли сам те или нисам разумео, када су нас прекинули? Јеси ли сам себи противречио или ниси? Јер, заправо, када си ми једном рекао да је **слободног зидарства увек било,** разумео сам те да не само њихово биће, већ и њихово устројство потичу из прадавних времена.
ФАЛК: Када би то двоје само било једно те исто! У својој бити, слободно зидарство истог је века као и грађанско друштво. Обоје су могли настати само **заједно.** Уколико грађанско друштво и није баш само изданак слободног зидарства. Јер је пламен у жижи такође и истек сунца.
ЕРНСТ: И мени се тако чини.
ФАЛК: То су, међутим, мати и кћи или сестре; њихова узајамна судбина деловала је увек наизменично. Какво год да је било грађанско друштво, такво је било и слободно зидарство и обратно. Увек је најсигурнија одлика здравог, крепког државног устава било то да остави слободно зидарство да слободно цвета; као што је сада још несумњива одлика слабе страшљиве државе да званично не подноси оно. што, хтела не хтела, потајно трпети мора.
ЕРНСТ: Слободно зидарство, разуме се.
ФАЛК: Јамачно! Јер оно у суштини не почива на спољашњим везама које се у грађанским односима тако лако изопачују, већ на узајамним осећањима сродних духова.
ЕРНСТ: А ко би се усудио да тиме управља?
ФАЛК: До сада се, наравно, слободно зидарство морало увек и на сваком месту улагивати грађанском друштву, јер је оно увек било јаче. Какав год облик да је попримило грађанско друштво, такав је морало имати и слободно зидарство, само је сваки нови облик, природно, имао и своје ново име. Како можеш само помислити да би име слободног зидарства могло бити старије од начина мишљења државе коме је тако примерено?
ЕРНСТ: А шта је то „владајући начин размишљања"?
ФАЛК: То остаје твојим сопственим истраживањима. Довољно је ако ти кажем да име слободни зидар, које означава члана нашег тајног братства, није постојало пре почетка овог столећа. Поуздано се зна да се пре овога времена оно не може наћи ни у којој штампаној књизи и волео бих да видим онога, ко би ми га показао у бар неком старијем писаном документу.
ЕРНСТ: Мислиш, немачко име?
ФАЛК: Не, не! Ни изворно »free mason«, ни било који према овоме уобличен превод са било којег језика.
ЕРНСТ: Неће бити! Сети се. Ни у којој штампаној књизи пре почетка овог столећа? Ни у којој?
ФАЛК: Ни у којој.
ЕРНСТ: Иако сам ја лично...
ФАЛК: Тако? Значи и у твоје је очи улетело нешто прашине коју неки не престају да бацају око себе?
ЕРНСТ: Али ипак, место у ххх.
ФАЛК: У „Лондониполису"?* Зар не? Прашина!
ЕРНСТ: А парламентарна акта настала под Хенријем VI?
ФАЛК: Прашина!
ЕРНСТ: А велике привилегије које је Карло XI, краљ Шведске, дао ложи у Готенбургу?
ФАЛК: Прашина!
ЕРНСТ: А Лок?
ФАЛК: Какав сад Лок?
ЕРНСТ: Филозоф, његов допис грофу од Пембрука, опаске о једном саслушању које је Хенри VI својеручно написао?
ФАЛК: То мора да је сасвим нов налаз, не познајем га. Али опет Хенри VI? Прашина! Ништа до прашине!
ЕРНСТ: Никако!
ФАЛК: Знаш ли неки блажи израз за извртање речи, за подметнута документа?
ЕРНСТ: И то су смели да раде некажњено наочиглед целога света?
ФАЛК: Зашто да не? Паметних је и сувише мало а да би могли одмах да реагују на сваку глупост, чим се појави. Било би боље када се пред публиком уопште не би правиле глупости. Јер и оне које заслужују највећи презир, самим тим што су потцењене, што ником неће да се замере да им се не би неко супротставио, током времена могу да стекну углед веома озбиљне, свете ствари. И онда се хиљадама година слуша: „Зар би се смело тако нешто записати у историји да није било истина?" Тим људима којима се тада могло веровати, тада се нико није супротставио, а ви хоћете да им противречите сада?
ЕРНСТ: О, историјо! О историјо! Шта си?
ФАЛК: Пуста Андерсонова рапсодија* у којој се историја уметности грађевинарства протура као историја реда, што још и може да прође. Једном, тада, могла је бити и добра. Због тога је опсена била тако очевидна. Али зар да се још и даље гради на том мочварном тлу, зар још увек да се писањем тврди оно што се озбиљан човек стиди да **усмено** каже, да се за настављање једне шале, коју је одавно требало заборавити, дозволи фалсификат коме би претио презир ако би погодио ништавне грађанске интересе.
ЕРНСТ: Али ако би била истина да овде има нешто више од игре речима? Ако би била истина да се тајна реда од памтивека достојно одржала под хомонимом заната? Зар не мора бити истина? Јер како би ред иначе дошао до тога да користи симболе баш овога заната? А не неког другог?
ФАЛК: Питање је свакако замршено.
ЕРНСТ: Таква околност мора имати узрока.
ФАЛК: И има га.
ЕРНСТ: Има ли га? Постоји ли неки други узрок а не онај претпостављени?
ФАЛК: Посве други.
ЕРНСТ: Да погађам, или смем да питам?
ФАЛК: Да си ми раније већ поставио једно друго питање, које сам одавно морао очекивати, сада ти то не би пало тешко.
ЕРНСТ: Једно друго питање, које си већ одавно могао очекивати?
ФАЛК: Јер, да сам ти рекао да се оно што слободно зидарство јесте није увек звало слободним зидарством, шта би било природније и ближе...
ЕРНСТ: Него питати — како се оно звало? Па да! Онда питам то сада.

* „Лондониполис" Џејмса Хауела (1657) у коме се говори о струковном удружењу зидара.

* Џемс Андерсон: »The New Book of Constitution of the Free Masons«, 1738.

ФАЛК: Како се слободно зидарство звало пре него што се звало слободно зидарство, питаш ли? Масонија.
ЕРНСТ: Па да, наравно, »Masonry« на енглеском.
ФАЛК: На енглеском не »masonry«, већ »masony«. Не од »mason«, зидар, већ од »mase«, сто, трпеза.
ЕРНСТ: Mase, сто? На ком језику?
ФАЛК: На англосаксонском, али не само на њему, већ и на језику Гота и Франака, следствено томе, изворна немачка реч од које су још и сада или донедавно у употреби биле речи отуд изведене, као »Maskopia«, »Masleidig«, Masgenosse». Сам израз »Masonei« био је још за време Лутера често у употреби; само се његово право значење помало искварило.
ЕРНСТ: Не знам ништа ни о његовом правом, ни о искавреном значењу.
ФАЛК: Та познајеш, ипак, обичај наших предака да се о најважнијим стварима размишља за столом. »Mase«, дакле сто и »Masone«, дакле затворено, присно сохлебство. А како је од затвореног, присног друштва за столом настало пијанчење, у ком смислу Агрикола користи реч „масонство", лако можеш замислити.
ЕРНСТ: Да ли је имену „ложа" пре неког времена ишло боље?
ФАЛК: Раније, дакле, пре него што су се масонства тако извитоперила и тако ниско пала у очима поштоване публике, уживала су далеко већи углед. Није било двора у Немачкој, малог или великог, који није имао своје масонство. О томе сведоче старе песмарице и историјске књиге. Сопствена здања која су била повезана или у суседству са дворовима и палатама владајуће господе, добила су од њих своје називе, који се у новије време којекако неосновано тумаче. И шта да ти о њиховој слави кажем више, до да је друштво **округлог стола** било прва и најстарија масонија од које потичу све остале.
ЕРНСТ: Округлог стола? То сеже у легендарне старине.
ФАЛК: Приче о краљу Артуру могу бити легенде колико год хоће, али **округли сто** неће бити баш легенда.

ЕРНСТ: Артур би требало да му је оснивач.
ФАЛК: Којешта! Чак ни по легенди! Артур или његов отац преузели су га од Англосаксонаца, што се може наслутити из самог имена „масонство". И шта се више разуме само по себи, него да су Англосаксонци у Енглеску пренели један обичај, који су и за собом оставили у својој домовини. И код више немачких народа онога времена такође се уочава својство да се великом грађанском друштву и поред њега стварају и мања, присна друштва.
ЕРНСТ: Тиме мислиш xxx.
ФАЛК: Све што ти сада само површно и можда не са одговарајућом прецизношћу говорим, обавезује ме да ти следећи пут, када се нађемо у граду, када будем међу својим књигама, докажем црно на бело. Сада ме слушај само као што се ослушкују гласине о неком великом догађају. То знатижељу дражи више, него што је задовољава.
ЕРНСТ: Где си стао?
ФАЛК: Масонија је, значи, била немачки обичај, који су Саксонци пресадили у Енглеску. Научници се нису сложили ко су међу њима били »Mase Thanes-i« Судећи по свему то је било племство масоније које је пустило тако дубоко корење у ово ново тле, да се одржало и за време свих каснијих државних промена и које је, с времена на време, било у најсјајнијем процвату. Нарочито су xxx-ске масоније у дванаестом и у тринаестом веку, биле на веома великом гласу. И таква једна xxx-ска масонија била је та која се до краја седамнаестог века, упркос распуштању реда, одржала усред Лондона. И ту започиње раздобље у којем нам понеки миг записане историје, наравно, недостаје: али брижљиво сачувана традиција, која носи тако много суштинских одлика истине, спремно надокнађује овај недостатак.
ЕРНСТ: А шта спречава да се ова традиција писменом белешком коначно издигне до историје?
ФАЛК: Смета? Не смета ништа! Штавише, све нас на то упућује. Бар се ја осећам овлашћеним, чак обавезним, да теби и свима који су у истом положају као ти престанем од тога правити мистерију.
ЕРНСТ: Напред онда! Напето чекам.
ФАЛК: Дакле xxx-ска масонија, која је у Лондону постојала још на истеку прошлога века али у највећој тајности, имала је своју кућу за састанке недалеко од у то време новосаграђене цркве Светог Павла. Градитељ ове цркве, друге по величини на целом свету, био је —
ЕРНСТ: Кристофер Рен...
ФАЛК: И тиме си изговорио име оснивача целог данашњег слободног зидарства.
ЕРНСТ: Он?
ФАЛК: Тачно! Рен, градитељ цркве светог Павла, у чијој се близини од прадавних времена окупљала једна прастара масонија, био је члан те масоније, коју је током тридесет година, колико је трајала градња, све чешће посећивао.
ЕРНСТ: Почињем да наслућујем неспоразум.
ФАЛК: Баш тако. Право значење речи масонија било је у енглеском народу заборављено, загубљено... А масонија, која се налазила у близини тако важног градилишта, у којој се мајстор градилишта тако често налазио, шта је она друго могла бити, него **масонерија,** друштво људи од заната са којима је Рен расправљао о текућим тешкоћама.
ЕРНСТ: Доста природно!
ФАЛК: Судбина изградње такве једне цркве занимала је читав Лондон. Да би о томе имао вести из прве руке, свако, коме се чинило да зна било шта о неимарству, трудио се — узалудно — да стекне приступ у наведену масонерију. Најзад — ти познајеш Кристофера Рена не само по имену, ти знаш колико је то била проницљива и вредна глава. Већ раније помогао је у изради планова за оснивање научног друштва, које је требало спекулативне истине да учини општије корисним и прилагоди тако да грађанском животу донесе благодети. Одједном, сагледао је слику једног друштва, које би праксу грађанског живота уздигло до чисте теорије. „Тамо", мислио је он, „истра-

живало би се оно што је од истине корисно, а овде оно што је од корисног истина". „Шта ако неке основе масоније учиним езотеричним? Шта ако оно, што се езотеричним не може учинити, скријем под хијероглифе и симболе онога заната, који се сада тако тврдоглаво тражи под речју **масонија?** Шта ако масонију проширим на »free masonry«, где више њих може учествовати?" Тако је размишљао Рен, и би слободно зидарство. Ернст! Шта ти је?
ЕРНСТ: Као да сам засењен.
ФАЛК: Да ли ти је коначно нешто синуло?
ЕРНСТ: Нешто? И сувише одједном.
ФАЛК: Схваташ ли сада...?
ЕРНСТ: Молим те, пријатељу, не више! Али зар немаш ускоро посла у граду?
ФАЛК: Желиш да сам тамо?
ЕРНСТ: Желим ли? Али обећао си ми...
ФАЛК: У том случају имаћу доста посла тамо. Још једном! Биће да сам се, јер ми је понешто избледело из сећања, понекад непотпуно изразио. Прихвати се и види међу мојим књигама. Сунце залази, морам у град. Здраво остај!
ЕРНСТ: Друго ми је сунце изашло. Здраво остај.

Обавештење

Шести разговор који се одвијао међу овим пријатељима не може се на овај начин приказати. Али оно што у њему јесте, односи се на критичне примедбе петог разговора, о чему се за сада још мора ћутати.

ПАРАЛИПОМЕНА

Папири који се односе на Ернста и Фалка

I

Намера ове расправе није баш веома значајна, али је ипак озбиљна. Подсећам на то одмах у почетку да ме читаоци не би погрешно схватили и да не бих намамио читаоца који би се на крају могао потужити да су му изневерена очекивања.

Ја ништа не знам о стварним или наводним тајнама слободних зидара, шта су да су; не могу да им судим, нисам у могућности да их одам. Верујем само оволико: они нису на путу ни према паклу, ни према рају.

Све што намеравам је само да објасним историјску околност, за коју ће слободни зидари и сами признати да је може докучити чак и непосвећени. Ако би се то догодило под околношћу којој ни они сами не знају ни почетак ни узрок, могло би се десити да моја размишљања наиђу на њихово одобравање, било да буде стварно или привидно. Јер није могуће да слободно зидарство прође другачије него ли све остале секте и друштва, чији су почеци у потпуном мраку, а које у недостатку строге истине желимо да осветлимо бар вероватним претпоставкама.

Та околност се односи на порекло слободних зидара; не слободних зидара уколико су они друштво које се хвали што поседује ове или оне тајне (јер, да поновим, ја немам ништа са њиховим тајнама), већ слободних зидара у оној мери, у којој се воде под тим именом.

II

Јер ја не верујем да су икада озбиљно желели да убеде свет у то да је зидарство или практично грађевинарство стварно прави посао друштва. Слободни зидари без изузетка, бар сада, признају да су од неимарства позајмили одређене обичаје и формуле, да би под плаштом истих били разумљиви само онима који за то поседују кључ. Андерсон, састављач њиховог „Устава", који нам је дао историју архитектуре као историју њиховог реда, био би можда, разуме се, нешто претерао са шалом ако би се помислило како се њему учинило вероватним да ће се све то сматрати јеванђељем. Он је, међутим, у свом делу до одређеног времена оставио тако недвос-

мислене трагове маште, да је немогуће да се њима може преварити било ко, до ли онај ко је баш спреман да дозволи да га преваре.

Тиме отпадају све оне тричаве тврдње које настанак реда изводе из подизања неке велике грађевине, и Нојеве барке, и Соломоновог храма, и храма у Јерусалиму, који је за време крсташких ратова требало поново изградити.

Поставља се, напротив, питање: ако нема ничег заједничког са стварним зидарима, ако је од овог заната позајмио тек језик и обичаје, како се дочепао баш једног заната, и то баш овог, а ниједног другог? Колико је мало чега у зидарству, да би се од њега могле позајмити најузвишеније мисли, приче и алузије. Како се постиже xxx (овде је по Николају нешто нечитко, прим. издавача) да би се скрила иза xxx непробављена загонетка једне механичке вештине?

III

Слободни зидар није ништа до дословни превод од »free mason«. Приликом истраживања овог назива за основу не треба, дакле, узети немачку, већ енглеску реч. Ови су се људи звали слободним зидарима, јер су се у Енглеској, где су се дуже времена осећали као код своје куће, звали free masons: али зашто су се ту звали »free masons« у смислу немачког **слободни зидари?**

Негде су приметили да је free mason, у ствари, требало превести са „каменорезац“. Али самом мистријом међу алатом слободних зидара може да се обори та претпоставка.

Али, све и да је то истина: тиме у оквиру својих истраживања не бих напредовао ни за корак даље, па мислим, да се са изразом free mason, како у преводу, тако и на самом енглеском, догодило нешто сасвим друго.

Наиме, овако: оно што се на енглеском зове free masonry требало би да се зове massony, а оно што смо ми превели са „зидарство“ требало је да преведемо помоћу старе, како немачке тако и енглеске речи, масонија.

Јер, масонија је од прадавних времена било име најстаријег и најчувенијег реда, који је икада постојао на земљи. Једна грана тог стабла и јесу слободни зидари; накалемљене гране, међутим, ако смем тако рећи. Њихов ред првобитно је био једна масонија; и само због тога што се у каснија времена право значење речи масонија заборавило, само зато што се masonry побркало са massony, ушуњало се у ред зидарство. Браћа су, наиме, искористила свеопшти неспоразум и пошто се њихова massony сматрала за masonry, нашли су се потакнутим да смакну плашт sa зидара, које су касније тако често сматрали за саму ложу.

То је укратко, моје мишљење. Сада бих га изложио део по део.

IV

Када кажем да је масонија била име најчувенијег и најстаријег реда на свету и када покажем сродство слободних зидара са овим редом, надам се да ме браћа неће гледати са већим презрењем него што поштен човек гледа генеалога, који му показује од којег је чувеног стабла заправо потекао. Генеалог сâм, при том, не мора бити дете те породице, штавише, породица му не мора отварати своје архиве — без обзира на то, ипак може у том породичном стаблу боље да се снађе од било кога рођеног. Зар не би било лоше када би се какав племенити род одрекао својега породичног стабла јер му онај, што га је саставио, није род? Зато што је... (према Николају овде је неколико речи потпуно нечитко, прим. издавача) јер није хтео да прими податак који је нашао у општој архиви историје?

Али ко је тај, тај чувени ред, који је од прадавних времена носио име масоније? Сумњам да би моји читаоци могли на то одговорити. Укратко речено, то је ред Округлог стола, први прави витешки ред на свету. Ако, међутим, његов оснивач треба да буде келтски краљ Артур,

ако је таквог краља уопште и било на свету, ако су бар његова дела тако пуна чуда да једва могу наћи места у правој историји — у ред Округлог стола или витештво Округлог стола, свеједно, не треба нимало сумњати.

V

Реч **масонија** по свом пореклу значи нешто као друштво за столом и потиче од једне старе келтске речи која на англосаксонском гласи Mase, а на готском Masa, што на немачком значи **сто.** Да ни у старонемачком дијалекту није била непозната сведоче — сем саме речи масонија — и разне друге речи, које или у давно време још нису биле уобичајене или то нису ни данас. Тако још »Masgenossen« значи нешто као другари за столом, а то исто још увек значи и реч »Maskopey«, иако се употребљава у погрдном смислу, а која по свом извору није била позната као друштвени обичај. Јер, код стола су наши преци били најдруштвенији, ту су ћаскали, ту су припремали заједничке послове.

(Lessing, **Kritische Schriften**, Sonderausgabe Die Tempel Klassiker, Ernst und Falk, Gesprache für reimäurer 1778—1780)

Превела са немачког
Илдико Ивањи Петровић

■

Масонско наслеђе

Џ. М. Робертс

□

Први слободни зидари

Многе институције и идеје које су уобличиле западно друштво, а отуда и свет, по први пут су се искристалисале у осамнаестом веку. Кључна питања европске политике током већег дела следећа два столећа тада су по први пут дефинисана. Људи су почели да напуштају наду да ће изградити заједницу засновану на наслеђеној потчињености или заједништву вероисповести; уместо тога, почели су да размишљају о једном световном и добровољном друштву које би било истинска заједница. Понекад су ово друштво посматрали као неизбежан исход деловања природних закона: једна таква школа мишљења (која је имала великог успеха) назначила је теоретске принципе који су почивали иза институција тржишног друштва у настајању, наглашавајући уговорну и рационалну природу веза међу људима. Део овога била је и еволуција новог поимања појединца. Ове промене веома ће се убрзати после 1789, када се, није претерано рећи, читавој Европи најзад указао крај средњег века.

Једна манифестација ових веома значајних промена било је ново уважавање приватних и неформалних делатности. Изван оквира породице — која је и сама још увек била веома формализована институција са великим захтевима — за делатности сасвим приватног карактера било је мало простора, а уистину и толеранције, у структури старог режима. У неким земљама, нарочито Енглеској, енглеским колонијама и Уједињеним Провинцијама[1], ово се почело мењати чак и пре 1700. Другде, институције за које је изгледало да удовољавају новим захтевима и новим укусима рашириле су се тек када је деветнаесто столеће подобро одмакло. Али, појава таквих неформалних састајалишта као кафана, клубова и салона представља, грубо узев, показатељ темпа напредовања новог културног таласа. Биле су то творевине људи и жена који су пред друштво постављали нове захтеве и откривали нове капацитете у себи који се нису могли изразити унутар

¹ Ранији назив за Утар Прадеш.

историјског заједништва заснованог на крви, локалитету, религији, професији и законској потчињености. Међу најнеобичнијим друштвеним творевинама, које су на овај начин избачене на површину, биће прва „тајна друштва" у модерном смислу речи. Каткад су та друштва била ведра и дружељубљива, каткад нису. Љубоморно су чувала своје тајне и предузимала помно разрађене мере предострожности како би спречила приступ профанима и непосвећенима. Оваква предострожност одавала је увереност њихових чланова да су пронашли једно важно средство за задовољавање потреба чије природе и пуног обима можда нису ни били свесни. Међу тим друштвима, неупоредиво најзначајнија била су удружења слободних зидара. Она су брзо постала најраширенија и најбројнија. Упркос свим њиховим причама о древном пореклу, она су производ раног модерног доба, а традиционалне приче о њиховом пореклу први пут су се усталиле у првим деценијама осамнаестог столећа. Тада су попримиле форму у којој ће постати општеприхваћене међу слободним зидарима. И рукописи и усмено предање могу нас одвести много даље у прошлост, али нема потребе да следимо истраживања која су предано обавили проучаваоци масонских предања. Треба само, пре свега, истаћи да постоји једно велико језгро легенди и предања, углавном без основа, које је заједничко свим тим причама: већина њих придаје кључни значај делу Хирама, главног градитеља Соломоновог храма, који је убијен да не би одао масонске тајне. У изворном **Статуту,** извори приче доводе нас до Адамових синова, а готово да нема значајнијег догађаја од потопа до пада Римског Царства који ту није нашао места. Временом су у причу унети готски стил и велики мајстори ренесансе. Други додаци овом главном предању говоре о четири крунисана мученика који су умрли да би сачували своју тајну, о елеузинским мистеријама, есенима, друидима, римским култовима и темпларима; већина ових прича веома се рано раширила.

Друга ствар коју у вези с тим ваља запазити јесте да су то, као што допуштају и модерни масонски историчари, скоро све саме бесмислице које модерни масони поштују и на речима прихватају само зато што је то традиционални део масонског заната. Ипак, у осамнаестом столећу је овим легендама придавано много више значаја (неке од њих су се тек тада појавиле), и оне су утицале на стварање како масонске идеологије тако и лика масонерије који је уобличен у нападима њених противника. Али, као водич кроз позитивну страну историје слободног зидарства, те легенде немају никакву вредност. „Историја слободног зидарства не почиње у светој земљи, нити у Египту, Грчкој или Риму, већ овде — у Енглеској." Та историја има своје корене у средњем веку, премда то за нас није од посебног значаја. Укратко, активни зидари из Енглеске и Шкотске имали су одређене обичаје и организације везане за свој занат који су, како изгледа, основни облик попримили у четрнаестом и петнаестом столећу. Један значајан пример за то представљала је организација масонских ложа, која је настала изван оквира тада распрострањених цеховских структура, у које су се масони испрва удруживали попут других занатлија. Структура ложа била је функционална; она је удовољавала потребама једног заната чији су припадници често путовали и окупљали се на ограничено време, премда понекад и на дужи период, на градилиштима где није било урбаних занатских организација. Масони су путовали широм земље, као што сведочи распрострањеност њихових „ознака", и та је покретљивост довела до ширења обичаја као што су оснивање ложа и до развитка рудиментарних правила за узајамно помагање и интерне дисциплине која је важила у ложама. Легендарна историја масонског заната — чији извори сежу у прошлост чак до четрнаестог столећа — касније је уткана у ритуал првих ложа слободних зидара.

Могуће је да путујући карактер овог заната објашњава рани настанак тајног система знакова за узајамно распознавање његових припадника. Он ће постати познат под називом „масонска реч", и немасони му већ дуго времена придају велики значај. „Тајни знаци" били су међу стварима које је запазио изучавалац старих масонских предања Плот, који даје један од првих коментара о слободном зидарству у време када је оно попримило своју модерну форму. Масони су „масонску реч" повезивали са легендама о Хираму и четири крунисана мученика који су наводно убијени чувајући своје тајне. Ова асоцијација је веома рано довела до драматизовања и повишеног тона језика иницијације: заклетве масонских кандидата биле су срочене застрашујућим речима како би им се утувио у главу значај чувања тајне занатских обичаја и знакова распознавања, ради чега су „мученици" наводно страдали.

Овај комплекс занатских обичаја традиционално се назива „оперативном" масонеријом како би се она разликовала од онога што је уследило. Она није била статична и наставила је да се развија — до шеснаестог столећа, у Шкотској су већ биле чврсто засноване ложе перманентног карактера, а ова је пракса постала раширенија када су се повремена окупљања великог броја масона ради великих грађевинарских пројеката проредила завршетком велике епохе градње цркава — али, записи о овоме су малобројни. Прва оперативна ложа чији су списи сачувани била је у Енику, на северу Енглеске, али њена документација датира тек од 1701.

До тог тренутка, рађање масонерије у модерном смислу већ је било започело. Укратко, прво су непрофесионалци приступали ложама оперативних масона, а потом су оснивали сопствене ложе у којима понекад оперативних масона није ни било. Овај процес одвијао се различитим темпом. Ложа у Енику задржала је оперативни карактер до 1748, али чувена ложа у Ворингтону у којој је Ешмол произведен у слободног зидара постојала је 1646, више од једног века раније; ово је најстарији забележени пример непрофесионалне масонерије у једној енглеској ложи. Постоје и подаци о ложама где се стадијум преображаја у одређеним периодима могао мерити професионалним статусом њихових чланова. Срећом, овде прецизна хронологија није толико битна. Јасно је да су се у другој половини седамнаестог столећа одвијале рапидне промене унутар оперативне масонерије које ће практично довести до њеног изумирања и појаве једне нове врсте масонерије на њеном месту почетком осамнаестог столећа. До 1717, када се састала прва Велика ложа, са извесношћу се зна за постојање само једне оперативне ложе, те се може сматрати да је процес промене био окончан.

Оно што је почело примањем непрофесионалаца у оперативне ложе прво је довело до промена у статусу ових ложа са порастом броја оних које су ускоро почели називати „примљеним масонима", а потом и до настајања потпуно непрофесионалних ложа, које су користиле ритуал и традицију својих претходника, али у сасвим друге циљеве. Ове ложе утрле су пут модерној масонерији, која се јасно манифестује у осамнаестом столећу — „спекулативној" масонерији, сасвим непрофесионалној, која је као своју суштину имала морал само њој својствен, застрт велом алегорије и заоденут у руху традиционалног ритуала и симбола. Занатске тајне оперативних масона постале су езотеријске тајне спекулативних масона. То је била масонерија чије ће златно доба бити осамнаести век. За нас је њена историја мало интересантна. Масони испољавају велико занимање за прве деценије спекулативне масонерије због статутарних и ритуалних промена које су се тада одиграле. За нас остале, те су године занимљиве због брзине ширења масонског заната и светла које ова чињеница баца на карактер друштва осамнаестог столећа.

Ширење масонерије било је олакшано статутарним и организационим променама. Оне су такође допринеле да масонерија по први пут избије на површину историје и да, такође по први пут, остави

бројне податке о томе. Прича почиње оснивањем прве Велике ложе. Године 1716, група масона из неколико лондонских ложа састала се у крчми »Apple Tree« у Ковент Гардену. На том састанку одлучено је да ће се убудуће на дан светог Јована одржавати годишња скупштина и светковина; изгледа да у основи модерног покрета лежи жеља за бољом организацијом друштва и већим могућностима дружења. Годину дана касније, 4. јуна 1717, мајстори истих неколико ложа састали су се у крчми »Goose and Gridiron« и основали прву Велику ложу. Њен је значај био само симболичног и локалног карактера, али њоме је председавао први Велики мајстор, који је изабран на том састанку.

Изгледа да су годишњи састанци Велике ложе убрзо привукли пажњу других ложа. До 1722, ту су биле заступљене двадесет четири ложе, али значај Велике ложе још увек је био само локалних размера. Ложа је почела да добија одређена регулативна овлашћења, али је њихово спровођење и прихватање њене надлежности било ограничено на Лондон. Прави статус Велике ложе тешко је утврдити до 1723, од када датирају први званични записи; касније, током треће и четврте деценије осамнаестог столећа, њен ауторитет био је све шире прихваћен. Године 1725, по први пут је полагала право на управљање неким ложама у унутрашњости, а десет година касније и у читавом краљевству. Све већи број ложа признавао је њен ауторитет. Брз темпо раста донекле је успорен током четрдесетих година, али то је било само привремено. У међувремену, појавиле су се и друге масонске институције, што је још више учврстило њен положај. Добротворне делатности, које ће у тако значајној мери дати карактер енглеској масонерији, започете су 1726. Облачење, обележја и ритуали брижљивије су регулисани. Масонски хол, међутим, отворен је тек 1776: тек тада је енглеска масонерија добила стално седиште.

Нема потребе да детаљније и прецизније пратимо развој енглеске масонерије. До 1740, она је постала признато и добро познато обележје живота у Енглеској. Нису сви масони признавали Велику ложу, и неке ложе наставиле су да делују самостално, али она је била довољно чврста институција да би пружила пример и надахнуће масонском покрету широм света у осамнаестом столећу.

Део овог успеха заслуга је напора масона да своју историју и обреде доведу у ред, све то у писменој форми. Ово је масонској доктрини дало нову кохерентност и постојаност. Најзначајније се манифестовало поновним издавањем традиционалних рукописа, **Старих начела** или **Статута,** који су у раном осамнаестом столећу постојали у неких стотинак верзија. Ово је урађено по наруџбини Велике ложе из 1721, а посао је обавио доктор Андерсон, свештеник Шкотске цркве. Његово уредничко умеће није било богзна какво, и резултат свега, **Начела слободних зидара** који се појавио 1723, није био нарочито задовољавајући. Познаваоци масонства жале се на Андерсонову „плодну машту" и његово дело сматрају изванредним примером „учене лаковерности"; не би се могло рећи да историјске легенде које је дао у предговору **Начелима** или масонска правила понашања уливају поверење било у његову упућеност било у моћ расуђивања. Ипак, **Начела** су остала језгро енглеске масонерије и главни извор масонске идеологије широм света. Толико ће тога касније бити речено о основним циљевима и намерама масона од стране њихових противника, те их овде стога ваља укратко навести.

Начела почињу једном умирујуће одлучном тврдњом: „Масон је на основу свога положаја дужан да се повинује моралним законима; ако ваљано схвата масонско умеће, никада неће постати глупи атеиста или безбожни присталица слободоумља." Одмах потом, следи подршка принципу религијске толеранције; премда је делимично већ био отелотворен у енглеском праву, овај је принцип био толико нов да га је вредело поново навести у земљи која је већи део претходног

столећа провела у жучним свађама око разлика у вероисповести.

„Премда је у древна времена масонима у свакој земљи било наложено да прихвате религију те земље или народа, каква год она била, сада се сматра прикладнијим да се масони обавежу само на ону религију коју прихватају сви људи, то јест да буду **добри и искрени људи,** часни и поштени, без обзира каквом се вероисповешћу и убеђењима одликовали, а да њихова лична мишљења буду препуштена њима самима." На тај начин, како се даље у **Начелима,** масонерија постаје чинилац друштвеног заједништва и „омогућава склапање истинског пријатељства међу особама које би иначе морале остати вечито раздвојене".

Овде има мало теологије. Захтева се само одређено веровање у Бога (премда, читајући ово морамо имати у виду да је главно упориште легендарне масонске историје била Библија). У светлу овога, не изненађује да је у периодима када се више полагало на теологију толико много критичара тврдило да су дух и тежње масонерије антихришћански. Ипак, најбоље је не читати **Начела** одвећ дословно. Њихов интелектуални оквир било је доба Толанда и њутновског хришћанства. Значајан показатељ масонских приоритета је чињеница да је начело чији је одломак цитиран прво по реду, под насловом „О богу и религији". Осим тога, активни хришћани многих вероисповести од самог почетка сматрали су чланство у масонерији могућним. Један од најпознатијих међу њима био је хугенот Џон Теофилијус Дезагилијер, члан задужбине Колеџа Христове цркве у Оксфорду, доктор права оксфордског универзитета и свештеник Енглеске цркве. Један други, осми војвода од Норфолка, римокатолик, постао је Велики Мајстор 1730. Занимљиво је такође да су истакнути масони били укључени у план надбискупа Вејка за уједињење англиканске и галиканске цркве. Ова везаност званичне енглеске масонерије за веровање у теоцентрични космос није ослабила. Одлука француског Великог оријента из 1877. да више од својих чланова не захтева веровање у великог Градитеља космоса довела је до прекида веза са енглеском Великом ложом.

Религијске и грађанске размирице биле су у то доба блиско повезане. За многе Енглезе који су памтили више од пола столећа потреса и немира, извори зла у држави били су папизам и отпадништво од англиканске цркве. Револуционарна нагодба нипошто није умирила свачија страховања: са друге стране кнала био је папистички краљ који је представљао претњу протестантским владарима. С друге стране, англиканци под краљицом Аном све више су били убеђени да је „англиканска црква у опасности" због одвећ толерантног става бискупа виговаца према дрским амбицијама неконформизма. Када је англиканац доктор Сакверел 1709. одржао проповед на ту тему у катедрали Светог Павла, и када је, изгледа, оспорио темељ револуционарне нагодбе, влада га је опозвала, али то је само од њега начинило мученика и изазвало буру јавног негодовања и жестоке нереде. Оваква позадина чини масонску обазривост у тим стварима сасвим разумљивом. Друго начело, под насловом „О врховној и нижој грађанској власти" почиње захтевом за грађанском послушношћу масона, који „никада не смеју учествовати у заверама против мира и добробити народа, нити се недолично понашати према нижим представницима власти". Ово је требало да отклони све разлоге за сумњу, али потом следи једна ограда која упадљиво сведочи о томе са каквим је практичним тешкоћама била суочена група људи која је добровољно примила обавезе према чланству у време када се нова династија није могла осећати сигурном на престолу, а претендент је увек вребао са стране. Она је гласила: „Ако би се неки члан братства побунио против државе, њега у тој побуни не треба подржавати, већ га треба сажаљевати као несрећног човека; ако буде осуђен само за тај преступ, премда лојално братство мора и треба да открије његову побуну, и за сада не

сме наносити увреду власти нити јој давати повода за политичко сумњичење, оно га не може искључити из ложе, и његов однос према њој остаје непрекосновен."

Побожна и морална толеранција у стварима вере и колективно одрицање од бунтовника које га, међутим, није лишавало привилегија припадника масонског заната — такви принципи деловања удружења очували су његово јединство и олакшали његов раст. Они су наглашени у четвртом начелу под насловом „О понашању". У њему се инсистира да у ложу не треба уносити „никакве приватне увреде и размирице", а поготову не религиозна или политичка неслагања, „будући да смо ми против сваке политике, јер оно што до сада никада није допринело добробити ложе никада и неће".

Ови и други принципи (који су били брзо обзнањени) умногоме објашњавају углед који је енглеска масонерија одмах стекла и никада није изгубила. Анали из седамнаестог века показују да је међу првим непрофесионалним масонима било мало људи од угледа и положаја, али такви су приступали новим и старим ложама у много већем броју после оснивања Велике ложе. Само прва три Велика Мајстора масонског заната у Енглеској нису били племићког порекла, а трећи међу њима, Дезагилијер, може се сматрати човеком од угледа. Поред својих академских звања и чланства у Академији наука, био је и капелан принца од Велса. Држао је предавања пред јавношћу и на двору о „механичкој и експерименталној филозофији". Дезагилијер је на тај начин представљао спону између ученог и отменог друштва и масонског заната. Има основа за веровање да је тиме у значајној мери допринео брзом расту масонерије, али можда је чак и веће заслуге стекао као покретачки дух приликом уређивања и објављивања **Начела.** У њима се може видети утицај идеја које би требало да су биле познате некоме ко је, као Дезагилијер, делио филозофске претпоставке њутновског хришћанства. Такве претпоставке могле су послужити као интелектуална основа за толеранцију у пракси која је Енглезима била преко потребна уколико су желели да избегну превирања из претходног столећа и опасност коју су она представљала за друштвени поредак.

Уз ову корисну и умирујућу идеологију ишао је и патронат утицајних људи који ће готово извесно масонерији омогућити брз раст, чак и ако занемаримо масонске ритуале и езотеријску привлачност. Дезагилијера је 1721. наследио војвода од Монтагјуа, и од тада су енглески Велики Мајстори увек били племићи. Значај овог звања — а тиме и масонског заната — био је тако чврсто утемељен да му није нашкодио чак ни период када га је носио војвода од Вортона (који је наследио Монтагјуа), а од 1782. до 1843. непрекидно су се на том месту смењивали чланови краљевске породице, њих тројица. Премештање састанака Велике ложе из крчми у дворане цеховских организација, као и поворка у којој су сваке године на дан светог Јована масони свечано ишли на своје светковине, такође су били знаци јавног угледа масонског заната.

Брзи раст и угледни заштитници донели су масонерији публицитет. Новине су извештавале о њиховим светковинама и састанцима. Појавили су се и имитатори, и масони су ускоро морали да предузму мере како би се заштитили од нерегуларних организација које су полагале право на масонске тајне и ритуале. Ово је довело до тога да се већа пажња посвети тајним знацима и начинима распознавања. Такође је допринело и појави првих писаних напада на масонерију, из чега је касније настала читава једна књижевност. Међутим, никаква критика није била у стању да суштински уздрма положај који је масонски занат тако брзо задобио у енглеском друштву. Ова чињеница и популарност без преседана наводе на питање: зашто су људи постајали масони? Потпун одговор морао би бити веома детаљан, и овде тако нешто нећемо покушати. Веома је тешко доћи до јасних информација о њиховим мотивима на основу фрагментарних незва-

ничних података о масонерији и званичних објава саме масонерије. Ипак, чини се да се издвајају четири мотива. Један је напросто друштвени нагон који достиже кулминацију у дружељубивости ложе и банкету. Модерни масонски писци згодно су то описали као „комбинацију пића, пушења и разговора у околностима које су пре лагодне него елегантне, у којима многи мушкарци налазе рационално задовољство, неометани присуством жена". Приступајући ложама ради овога, масони су, наравно, само чинили исто што и многи други мушкарци њиховог времена: рано XVIII столеће било је златно доба за оснивање малих друштава и клубова за друштвену разоноду.

Нешто израженији, али још увек веома карактеристичан за то време, био је идеолошки мотив подстакнут толерантном, слободоумном атмосфером каква је владала у ложама. Она је, поткрепљена **Начелима,** отклањала неугодне могућности религијских или политичких трвења, али и више од тога: привлачила је просвећене људе који су тражили друштво у коме су кружиле савремене идеје којима се могло расправљати са разумевањем. Овај аспект масонерије постао је још привлачнији када се она проширила на Европу. Пошто је он подразумевао поштовање моралних обавеза и један став општег доброчинитељства, може се посматрати заједно са трећим мотивом за приступање масонском занату, милосрдним осећањима подстакнутим призором масонске узајамне помоћи (и оснаженим оснивањем заједничког фонда за добротворне делатности).

Најзад, ту је и привлачност окултног. Овај мотив је чак и теже проценити него претходне. Он је потекао не само од вечите фасцинираности припадношћу уском кругу посвећених, већ и од све већег уважавања и склоности ка ирационалном и мистериозном како је осамнаесто столеће одмицало. Ризично је нагађати, али и у Европи се може запазити слична тенденција: што су људи бивали мање задовољни устаљеним религијским обичајима и ритуалима, тим су више били склони мистериозном. Да ли се ту може показати нека непосредна веза, друго је питање: оно што је неоспорно јесте да су ритуали увек успевали да удовоље неким емоционалним потребама, а тајанственост је, како изгледа, само доприносила њиховој моћи. Историја пружа бројне примере за то. Алхемичари, кабалисти, розенкројцери, па и сама оперативна масонерија одавно су привлачили пажњу проучавалаца старине, а многи људи су их међусобно повезивали или мешали. У позном седамнаестом столећу, спекулативна масонерија стекла је део своје моћи захваљујући својој способности да искористи управо ове склоности, и резултат тога била је опсежна разрада „занатских делатности" — то ће рећи, ритуалне праксе — која је обележила прве четири деценије осамнаестог столећа.

Завршавајући разматрање проблема мотивације, ваља имати на уму да не морамо претпоставити неки заједнички или постојан модел мотивације код индивидуалних масона. Они су приступили масонерији из више разлога, а тако ће бити и убудуће. Као последица овога, често се мењало тежиште масонских активности. Ова ограда је значајна, будући да супротна претпоставка — о постојању неког трајног циља — чини срж готово свеколике антимасонске пропаганде. Такво је, примера ради, било схватање, које се брзо раширило изван Енглеске, да је оснивање Велике ложе и поновно издавање **Начела** био политички чин присталица хановерске династије. Изнета је претпоставка да су после 1688. јакобитски, римокатолички елементи задржали снажан утицај у оперативним лондонским ложама. Поводом малобројних података о постојању „Великих ложа" у Јорку и у Шкотској почетком осамнаестог столећа, тврдило се да је најбоље објашњење за то постојање шкотске, римокатоличке и јакобитске масонерије; оснивање „протестантске" Велике ложе 1717. представљало је одговор на то. Ова прича је занимљива из неколико аспеката, понајпре зато што на самом почетку историје тајних друштава уводи елемент

политичке мистерије који ће бити од кључног значаја за каснији мит. Али, није неопходно ослањати се на такве аргументе да би се објаснио брзи раст енглеске масонерије у осамнаестом столећу.

Овде можемо завршити бављење њеном историјом; од тог тренутка, енглеска масонерија биће за нас тек од узгредног значаја. Њен значај за митове о тајним друштвима је у томе што су карактер и ритуали овог покрета, тако чврсто укорењени у Енглеској из првих деценија осамнаестог столећа, непосредно или посредно утицали на формирање готово свих тајних друштава у западној Европи и Америци све до деветнаестог столећа. Такође, митови о тим тајним друштвима били су формирани како на основу познавања ове везе — ма колико погрешно схваћене — тако и тумачењем детаља везаних за рану енглеску масонерију. Тајне, знаци и лозинке, симболички ритуали, бомбастичне приче о моралном циљу, хијерархија посвећеника разних ступњева: то су били неки од елемената који ће стално изнова бити утинивани у фантастичне спекулације митотвораца током наредна два века. У међувремену, енглеска масонерија наставиће својим путем: угледна, беспрекорна и све изолованија. Преживела је велике размирице у другој половини осамнаестог столећа, пребродила је, уз тек повремене немире, метеж револуционарних ратова, и дочекала је следеће столеће као строго неполитичка организација, непоколебљиво привржена једном недефинисаном несекташком хришћанству као и увек. Њен друштвени углед остао је неокрњен: између 1737. и 1907, шеснаест принчева краљевске крви били су масони, а четворица међу њима постали су краљеви. У Европи ће недостатак чврстог вођства попут оног које је нудила Велика ложа довести до бујања ритуала и секташтва. Ово ће пружити нове прилике за неспоразуме и подстаћи ће још веће сумње у енглеске злокобне намере. У причи о енглеској масонерији такав развој догађаја и такве сумње остаће маргинални, и у ономе што следи мало је тога што тим поводом треба споменути.

Ширење масонерије изван Енглеске

Енглеска је била у моди током друге и треће деценије осамнаестог века. Њен углед се темељио на моћи: пошто је успешно водила један велики рат и окончала га победоносним мировним споразумом, њена снага и разборито склапање савезништва обезбедили су јој велики удео у управљању западном Европом и Средоземљем негде до 1730. Те су године назване „периодом енглеске доминације", а успеси на међународном плану имали су свој пандан и на унутрашњем плану. Дуготрајна уставна и династичка криза успешно је преброђена, уједињење са Шкотском окончало је столеће испуњено зађевицама и ратовањем, угушена је једна побуна и створен је низ нових институција под којима ће Британци живети током следећа два века и достићи врхунац своје моћи. Све је ово почивало на изузетном повећању националног богатства које је, упркос страховањима због високих пореза и националног дуга, представљало солидан темељ за нове терете моћи.

Многи страни посматрачи повезивали су ове успехе са пратећом културном и друштвеном обновом која је била до те мере изразита да се могла назвати револуцијом, само да је овај појам тада био прихваћен у том значењу. Није Енглеска била само земља Њутна и Лока; била је и упориште религијске толеранције, сада и законски утемељене, и представљала је заједницу у којој су разлике везане за социјално порекло значиле мање него у другим европским земљама и где је висок степен законске равноправности био стварност. Изгледало је да су после пола века немира Енглези некако научили да живе у складном заједништву, без деспотских средстава која су сматрана неопходним у Европи. Резултат овога било је дивљење према Енглеској у интелектуалним круговима, чијом је заслугом искована једна нова реч: англоманија.

Англоманију су подстицали путовања и трговина: и једно и друго доводило је Европљане у додир са Енглезима и енглеским идејама. Парадоксално делује чињеница да је томе допринело и присуство јакобитских изгнаника у Европи, нарочито у Француској. Ово је било парадоксално не само због тога што су многи међу овим изгнаницима били Шкотланђани или Ирци (којима су неретко на срцу лежали друштвени и културни идеали сасвим другачији од оних којима су се страни посетиоци дивили у Енглеској), већ и стога што је срж јакобитизма, на крају крајева, била жеља за повратком староме режиму који је био свргнут. Без обзира на то, књижевни успех Хамилтонових **Мемоара,** виспреност и говори Болингброка у изгнанству, или пак потамнели сјај двора претендената на престо у изгнанству, све је то допринело да се међу отменом публиком одржи занимање и свест о подстицајности културног живота Енглеске за време прва два владара хановерске династије.

У том контексту, лако је увидети зашто је нешто што је у Енглеској било толико успешно као масонерија — али и тако специфично енглеско — тако брзо прешло преко Канала. Сама мода објашњава велики део њене привлачности. Такође је очито да ће привлачност која је допринела да масонерија истроши свој потенцијал у Енглеској извршити исто тако снажан утицај изван ње; на најнижем нивоу, масонерија је нудила спас од отупљујуће досаде друштва раног осамнаестог столећа која је била присутна свуда изван престонице и двора, а у то време таквих је спасоносних средстава било мало. Било је у масонерији и неких елемената, масонских начела и ставова, који ће за Европу имати чак и већу привлачност него у Енглеској, будући да су наговештавали критику званичних теза и институција у мање развијеним друштвима. Неким људима је религијска толеранција била веома привлачан идеал у Француској чија је црква била раздирана жестоким борбама против јансениста, и где су деца протестаната самим чином рођења била незаконита. Једнакост масонске браће била је много узбудљивија и привлачнија идеја у сложеној хијерархији већине европских земаља где су људи били подељени у сталеже, а сталежи тек нешто мање раслојени изнутра, него у еластичнијој структури енглеских хијерархија. Тамо где је барокна раскош противреформације још увек била доминантна идеолошка снага, идеја о Градитељу космоса деловала је привлачно својом једноставношћу и одмереношћу. Укратко, масонство је имало добре изгледе да привуче култивисане Европљане раног осамнаестог столећа напросто зато што је отелотворило елементе оног просветитељског става који ће се наметнути као најистакнутија културна чињеница епохе.

Овај контекст погодовао је ширењу масонерије изван Енглеске. Постоје добри разлози — као што ће се видети — за тврдњу да она представља један од најзначајнијих, али и најзапостављенијих културних утицаја Енглеске на Европу током последња два и по века. Структура ложа, њихова потчињеност Великим ложама, три масонска ступња, основни ритуали и традиција, нагласак на добротворним делатностима, идеолошко слободоумље и друштвени углед масонерије прошириће се широм света. Друге земље позајмљиваће из енглеске масонске традиције, разрађивати је и изопачавати. Исто тако, премда је овде веома тешко бити сигуран, изгледа да су се непосредно ослањали на шкотске изворе када их енглеска традиција из неког разлога није задовољавала. Ипак, никада своју масонерију неће развијати ослањајући се на остатке оперативне масонерије, као што су чинили енглески и шкотски масони. Њихова је масонерија увек била деривативна; њене енглеске компоненте увек ће остати очите, макар и разводњене, и веза са Енглеском ће у већини земаља дуго важити као доказ масонског правоверја.

Не изненађује чињеница да први трагови ширења масонерије изван Енглеске

одражавају утицај трговине и империје: прекоморске ложе брзо су никле у морским лукама и колонијама. Наименовање Великих Мајстора изван престонице почело је 1726, превасходно за прекоморске ложе, а дотле су већ и Гамбија и Бенгал придодати списку. Гибралтар је имао ложу 1729, Чарлстон, у Јужној Каролини, 1735. Али, нас занима Европа. Историје најстаријих ложа опскурне су и слабо документоване. Многи проблеми искрсавају када треба утврдити редослед њиховог оснивања, и најједноставније је не придржавати се строго хронолошког метода приликом проучавања њихове ране историје. Најзначајније у томе је да подаци којима располажемо углавном указују на то да је у почетку значајан утицај имала директна веза са Енглеском. До 1738, енглеска **Начела** односила су се на Велике ложе у Шкотској, Ирској, Француској и Италији. Највише ћемо се бавити последњим двема земљама, будући да је у њима толико тога речено о опасности од тајних друштава; занимљиво је и значајно да су оне међу првима стекле развијена масонска друштва.

Масонерија у Француској у осамнаестом столећу

Има добрих разлога да се Француској посвети највећа пажња. Била је то прва европска земља у којој је масонерија имала широког успеха и била модерна као у Енглеској. Француска масонерија ће дати и један значајан оригиналан допринос историји тајних друштава — појаву „шкотске" масонерије. Најзад, добар разлог за детаљније разматрање је и оно што је уследило: француска револуција и жучне расправе око улоге коју су у томе имали масони. Срећом по нас, историјат научног проучавања француске масонерије дужи је него у другим земљама, и утолико су наши подаци исцрпнији.

Ипак, постоје и велике празнине у нашим сазнањима о њеној раној историји. Мало је докумената од пре 1730: прве тврдње о раном оснивању француских ложа датирају из шездесетих година осамнаестог века, када су ложе покушавале да регулишу свој статус. Једна ложа тврдила је да потиче из 1688, када је наводно основана у једном ирском пуку који је био у служби Француске; ову тврдњу касније су прихватили масонски ауторитети. Једна ложа из Денкерка тврди још и дан-данас да је основана 1721; тврдња је и даље под сумњом. Година 1725. традиционално се узима као датум оснивања прве париске ложе: оснивач је био Чарлс Редклиф, секретар младог претендента на престо. Проучавања новијег датума обазриво наводе да се париска масонерија појављује негде између 1725. и 1730.

Период до средине тридесетих година представља, дакле, први јасно омеђен период у историји француске масонерије, или, можда, њену праисторију. Упркос недовољној поузданости података, ту је стално присутна једна тема која сместа пада у очи: веза са јакобитима; о томе јасно сведочи помињање ирског пука и Редклифове улоге, што су у то време многи запазили. Тврдило се да, пошто су масонерију у Француску донели јакобити, у француској масонерији од самог почетка постоји једна старија традиција и веза која је била супротстављена оној протеклој из лондонске Велике ложе. Такође се тврдило да је ложа у Денкерку, наводно основана од стране енглеске Велике ложе, 1732. замењена ложом која је била под јакобитским утицајем. Како год било, и подаци из најранијег периода и они из тридесетих година, када постоји више расположивих информација, јасно указују на то да се у почетку сматрало да је француска масонерија блиско повезана са јакобитским изгнаницима и њиховим симпатизерима. Ово је значајно зато што су ради тога неки елементи у француској масонерији сматрани потенцијалним носиоцима раскола и оруђима за остваривање политичких циљева.

Године 1730. доживљава публицитет Монтескјеова иницијација у Лондону. Могуће је да овај публицитет делимично објашњава све већу пажњу која је посвећивана масонерији у Француској и њено

често помињање током наредних година. Али, постоје и интерни подаци о њеном расту, као што је издавање овлашћења од стране Великог Мајстора из Лондона за ложе у Паризу и Валенсијену. Једна ложа у Бордоу, названа „енглеска ложа", можда намењена енглеским трговцима, појавила се 1732, али се њена историја ускоро прекида; друге ложе чија је аутентичност оснивања потврђена појавиле су се током ове деценије у Лиону, Руану, Марсеју, Каену, Монпељеу. У папској енклави Авињону основана је једна јакобитска ложа 1736. Једна ложа у Мецу наводно је деловала „на темељима једне веома старе ложе". Кулминацију ове деценије раста означила је појава Велике ложе у Паризу: први пут се спомиње 1737, и изгледа да први Велики Мајстори нису били Французи. Ипак, познато је да је међу масонима било и појединаца из виших сталежа: постоји податак да је Дезагилијер примио грофа од Сен Флорентена за члана масонерије 1735. Потом је 1738. војвода Д'Антен постао Велики Мајстор, успон који је симболички означио и независност француске масонерије и њен друштвени успех. Један масонски извештај (написан касније током овог столећа) наводи да је број ложа у Паризу порастао од пет, колико их је било 1735, на двадесет две седам година касније.

Још неколико значајних догађаја десило се крајем овог периода. Један је био потискивање јакобитских утицаја: њихово место заузели су утицаји преузети од препорођене енглеске масонерије. Изгледа да је тек 1732. основана ложа која је непосредно водила порекло од Лондона. Речено је да је ово довело до сукоба између две струје у редовима масонског заната у Француској; један савременик описао их је као „католичке,ројалистичке и јакобитске масоне" и „јеретичке, отпадничке и републиканске масоне". Ложе које су припадале овим струјама биле су под утицајем јакобитских Великих мајстора или Лондона. Али, ове две струје одржавале су и међусобне везе: Дервентвотера, који је 1736. наименован за Великог Мајстора, признале су све ложе. Две године касније када је Д'Антен изабран за Великог Мајстора, био је то, како се тврди, знак победе „хановерске" струје над „јакобитском" у борби за превласт унутар француске масонерије.

Распре поводом овог питања су сложене, и у извесној мери имају карактер нагађања. Такође, није лако докучити шта би оваква теза могла подразумевати. Свеједно, аргументи ове врсте нуде једну уверљиву нит која се провлачи кроз фрагментарне податке, макар ови обухватали и већи број чињеница. Они су, такође, у сагласности са другим показатељима који указују на то да су године 1736-38. биле у много чему од кључног значаја. Нису то само године изненадног публицитета и спектакуларног раста утицаја масонског заната у вишим редовима друштва; то су и године када је званично држање француске владе према масонима, како изгледа, указивало на то да у њеним редовима постоји известан сукоб између различитих виђења масонерије. Изнета је и тврдња да је објављивање папске буле којом се осуђује масонерија 1738. године подстакло жељу неких француских масона да нагласе католицизам и легитимност свога наслеђа на рачун лондонске везе. Такође у то време, можда због публицитета, постојали су јасни знаци изненадног раста масонерије изван Париза. Најзад, 1737. објављен је један документ који је донео велики публицитет покрету и веома утицао на његову историју. Био је то говор канцелара Велике ложе Француске, витеза Ремзија.

Ендрју Мајкл Ремзи представља нејасну и занимљиву фигуру. У њему су помешани авантуриста осамнаестог века и духовни ходочасник. Рођен је у Еру, у Шкотској, 1868. као син пекара; похађао је универзитет у Единбургу, а потом је поучавао синове једног племића пре него што је отишао у Лондон. Тамо је научио француски и сусрео се са делима надбискупа Фенелона. Године 1709, отишао је у Холандију, где је похађао предавања у Лајдену пре него што је у августу отишао у Камбре, Фенелонову дио-

цезу, где је упознао надбискупа и приступио римокатоличкој цркви. Ремзи је ту остао до Фенелонове смрти 1715. (Касније ће написати биографију надбискупа користећи списе које му је његов заштитник оставио.) Ремзи потом одлази за Париз, где је живео у кући једног високог племића. Пријатељство са војводом од Орлеана, који је тада био регент малолетног краља Луја XV, донело му је титулу витеза реда светог Лазара и пензију.

Сада је већ био фигура од друштвеног угледа. Његово објављивање Фенелонове биографије 1720. можда је допринело његовом наименовању за тутора синова старијег претендента на престо у Риму 1724. После неких петнаест месеци, напустио је овај посао и вратио се у Париз. Одбио је још једну понуду да буде тутор — овога пута војводи од Камберленда, трећем сину Џорџа II — и у светлу његових јакобитских веза, вреди запазити да је у то време његов статус био довољно нејасан да таква понуда буде могућа и да му се осигура безбедан повратак у Уједињено Краљевство. Отишао је тамо 1728. као гост војводе од Арпила у Инверарију. Забележено је да је 1729. у Сполдингу био члан чувеног Друштва џентлмена (чији су чланови били многи масони), а 1730. му је додељен докторат грађанског права у Оксфорду. Ова титула оспорена је из религиозних и политичких разлога, али изгледа да му је његов нејасни статус поново обезбедио подршку тамо где је требало да изазове непријатељски однос. Има ту нечег мистериозног: можда је он био нека врста двоструког агента. У најмању руку је необично што је уживао заштиту претендента на престо, а истовремено и регента, војводе од Орлеана, чија је веза са Енглеском имала за циљ да Стјуарте спречи да се домогну енглеског престола.

Верује се да Ремзијева веза са масонеријом датира барем од 1728. Те године је вероватно примљен у једну лондонску ложу. Извесно је да је до тада био успоставио везе са многим истакнутим енглеским масонима, а убрзо по повратку у Француску, почео је да се истиче и међу тамошњом масонеријом. Године 1736, постао је канцелар, или оратор, Велике ложе Француске, а следеће године је његов сензационални говор добио велики публицитет. На енглеском је објављен 1738. у Даблину под насловом **Одбрана слободних и примљених зидара,** и дуго се говорило да је доживео да буде спаљен у Риму, али то се више не сматра вероватним. Већи оптицај загарантован му је када је 1742. објављен заједно са француским преводом Андерсонових **Начела.** Премда је наставио да пише и објављује — његова књижевна и филозофска дела чине знатан опус — ништа што је касније написао није имало толиког утицаја, и он је потпуно ишчезао из масонске историје. Умро је 1743. у Сен Жермен-ан-Леу.

У својој коначној форми, Ремзијев говор требало је да буде одржан пред генералном скупштином Велике ложе 24. марта 1737, али данас се чини вероватнијим да није било тако. Једна ранија и краћа верзија говора прочитана је приликом састанка ложе децембра претходне године. Изгледа да је читан и у другим приликама, када су примани нови чланови, и Ремзи га је очигледно сматрао ремек-делом и силно се трудио да буде штампан. Његов је тон одбранашки, и он представља Ремзијево промишљено виђење смисла и оправдања постојања масонског реда. Као такав, био је од великог значаја и за оне који су од реда зазирали и за оне који су га подржавали.

Општи смисао Ремзијевог говора није се одликовао ничим изузетним или изненађујућим. Ослањајући се на Андерсона, он масонски ред приказује као оличење, пропагатора и разносиоца друштвених и индивидуалних врлина; масонски ред је основан, каже он, да би од људи „створио љубазне, добре грађане, добре поданике, људе од речи, одане поклонике Бога љубави, љубитеље врлине а не награде". Његова обазрива тврдња о безазлености масонских гозби значајна је само као показатељ врсте критика којима је ред тада био изложен. Исто се може рећи поводом његовог оправдавања искључивања жена са масонских скупова и изричите тврдње да су казне за кршење масонских заклетви биле друштвеног и моралног карактера, а не физичког. Не толико овакви пасажи, већ тврдње о древном пореклу којима је Ремзи накитио свој говор, пружиле су бројне поводе за будуће сумње према масонерији, и оправдали су титулу „Хомера масонерије" коју му је подарио један савремени изучавалац.

Ремзи се у своме говору неколико пута враћа на легендарну тему масонског порекла везаног за крсташке походе, алудирајући наравно, са поштовањем на још древније традиционално порекло реда, али описујући доба крсташких похода као период велике обнове. Он каже: „Тада су се многи принчеви, племићи и грађани удружили и заклели да ће поново саградити хришћански храм у светој земљи, да ће своје грађевинско умеће употребити како би га вратили његовим првобитним темељима. Договорили су се да употребљавају неколико древних знакова и симболичких речи узетих са врела религије како би се међусобно распознавали међу незнабошцима и Сараценима. Ови знаци и речи саопштавани су само онима који би свечано обећали, каткад чак пред олтаром, да их никада неће одати. Ово свето обећање, дакле, није била опака клетва, како се говорило, већ часна обавеза да се хришћани свих националности уједине у једно братство. Нешто после овога, наш је ред успоставио блиску везу са витезовима светог Јована Јерусалимског. Ово је заједништво створено по узору на Израелићане: они су свој други храм саградили држећи једном руком мистрију и малтер а другом мач и штит." У овом наглашавању и изричитом помињању витезова светог Јована почивају корени легендарног повезивања масонерије са темпларима, што ће подстаћи како велики процват масонске делатности тако и богато наслеђе кривотворења и погрешних тумачења. У повезивању са темпларима налази се заметак једне митологије бунтовништва и освете.

Идеја о масонима који су са мачем у руци хтели да изнова саграде храм представљала је главни корен традиције која је постала позната под именом „шкотска масонерија", и која своје име умногоме дугује једном другом узлету Ремзијеве маште. Она је садржана у тврдњама које је изрекао о већој старости шкотских ложа и о улози других Шкота у периоду после завршетка крсташких похода. Тада су, каже Ремзи, ложе и обреди у већини места занемарени. „То је разлог што од толиких историчара само они у Великој Британији помињу наш ред. Ипак, његов сјај очуван је међу оним Шкотима којима су француски краљеви током више векова поверавали да буду њихови чувари." Тврдња о постојању шкотске ложе из тринаестог века подстакла је распре међу масонима о статусу ложа које су тврдиле да припадају „шкотском обреду", и те су распре трајале генерацијама. Уопште узев, стварне или измишљене везе са шкотском масонеријом постале су ствар престижа, и биле су од великог значаја у том помодарском добу. Одатле ће проистећи велико умножавање и разрада масонских обреда; ово ће, пак, пружити нове разлоге за сумњу према масонском занату у целини. Нема потребе да унапред говоримо о последицама и импликацијама. Свеједно, пажња са којом је Ремзијев говор дочекан у јавности сведочи о његовом значају. Он је, и не знајући то, придодао један кључни елемент каснијој митологији тајних друштава, мада ће проћи деценије пре него што се њене контуре јасније оцртају. У непосреднијем виду, међу европском масонеријом појавила се и брзо раширила склоност ка тражењу угледа и оправдавању сваке иновације тиме што јој је приписивано легендарно шкотско порекло. Масонерија која је прихватила више ступњева од првобитна три почела се називати „шкотском", и тврдила је да је независна од традиције која се позива на ауторитет енглеске масонерије.

Такве легенде погодовале су новом таласу инвентивности у масонерији током две деценије после 1740. У Француској

се бујан али анархичан раст манифестовао разрађивањем ритуала и појавом нових, виших ступњева. Просперитет масонског заната огледао се у успешном регрутовању људи од угледа и положаја. Постоје чак разлози за веровање да је можда и сам Луј XV постао масон. Ложе су ницале по читавој Француској. Али, није био добар знак то што су неке од њих имале веома сумњиве препоруке. Имена су им често била егзотична и претенциозна. У Бордоу су се састајали „Племенити принчеви краљевске тајне“, а у Каркасону „Суд врховних заповедника храма“ (оваква имена била су типична за многе ложе, и у томе се огледао утицај тема велике тајне и везе са темпларима, које су постале актуелне захваљујући Ремзијевом говору). У Паризу је од 1758. постојао „Савет владара истока и запада“, који је тврдио да води порекло из Шкотске. Овакав бомбастичан језик касније је постао уобичајена ствар и престао је да импресионира или изазива забринутост, управо као што људе данас мало забрињавају титуле великодостојника Кју Клукс Клана или припадника реда Мистичног светилишта. Ипак, публицитет који су ова имена добила у осамнаестом столећу могао је побудити нелагодност. У тој безазленој епохи, она су деловала злокобно и алармантно. Осим тога, организације које су их носиле задавале су француској масонерији велике дисциплинске и организационе проблеме. Нарочито после оснивања Клермонтског реда 1754, париска Велика ложа све мање је била у стању да обезбеди себи подршку већине француских масона и положај јединственог центра масонског заната у Француској. Резултат тога, после све дубљих немира, била је криза француске масонерије која је потрајала приближно од 1760. до 1799.

Током овог периода, у редовима масонерије лагано су се искристалисале несугласице у погледу реформи. За време једног састанка Велике ложе, присталице реформи чак су се потукле са присталицама Великог Мајстора. Њега је на том положају наследио његов ривал, али неслога је наставила да хара. У међувремену, већина ложа деловала је мање или више самостално, али када је 1767. Велики Мајстор, војвода од Клермона, наредио у краљево име да Велика ложа прекине своје деловање на неодређено време, тиме је заправо уклоњена једна од малобројних слабашних препрека даљој дезинтеграцији, будући да је она покушавала да регулише ситуацију и да се одупре поплави нових, виших ступњева. У међувремену, ложе су наставиле да ничу, каткад на недостојним темељима. Остарели и осиромашени јакобити годинама су давали незаконита овлашћења лаковерним масонима у замену за материјалну надокнаду; свака од ових масонских „институција“ настојала је да прошири свој утицај дајући овлашћења за оснивање нових ложа и тако је стварала своје изданке. У овом бујном, густо испреплетаном растињу често се губила нит ортодоксне масонерије.

Прекретницу је донела смрт војводе од Клермона 1771. После овога, уследио је не само избор новог Великог Мајстора, војводе од Шартра, већ и сједињавање две фракције унутар Велике ложе и њихов споразум да под његовим вођством спроведу реформу. Војвода од Шартра, касније познат (и значајан у антимасонској митологији) као Филип Егалите, војвода од Орлеана револуционарне епохе, заправо није имао значајнију улогу у ономе што је уследило. Истински препородитељ француске масонерије био је војвода од Монморанси-Луксембурга, који је 1772. постао „генерални управитељ“, и који се без колебања залагао за реформу француске масонерије засновану на једном центру моћи. Резултат овога била је појава једног новог тела 1773. заснованог на старој Великој ложи којој су придодати мајстори осталих ложа: Великог оријента. Његово је стварање изнуђено тако што је полиција ангажована да заплени печате старе Велике ложе. Ложе у унутрашњости упознате су са овом променом путем циркуларних писама. Ово није био крај невоља француске масонерије, али овај догађај означио је прекретницу. Од тада па на-

даље, „плаве“ ложе (како су ускоро називане оне које су задржале три ступња енглеске масонерије) имале су централну власт коју је већина њих признавала.

Велики оријент постепено је потчинио себи већину „плавих“ ложа. Раскол је и даље трајао: многе ложе оспоравале су његов ауторитет и, тврдећи да су аутентични наследници Велике ложе, основале су нову Велику ложу Француске. Споразум између ње и Великог оријента склопљен је тек 1799; а дотле је међу њима владао ривалитет. Наравно, дотле су се намножиле „шкотске ложе“, да и не говоримо о маргинално масонским или криптомасонским ложама, међу којима нису све признавале нову вишу инстанцу. За нас је ово значајно из тог разлога што је овај раскол донео публицитет и привукао пажњу јавности због издавања књига и памфлета у којима су изнете претензије супротстављених страна. На тај начин је још више „тајни“ пуштено у оптицај и постало доступно митотворцима.

Ипак, дуго и брижљиво деловање Великог оријента под вођством војводе од Монморанси-Луксембурга уродило је плодом: у великој мери је стабилизовало ситуацију и донело реформу. Главно оруђе ове реформе било је инсистирање да све ложе треба да своје статуте поднесу на увид и верификацију Великом оријенту, који је потом одлучивао о њиховој ваљаности. На тај начин, постигнуто је опште придржавање основних начела ортодоксне масонерије. Јануара 1777, Велики оријент прогласио је све статуте који нису прошли ову процедуру нерегуларним; иако ова одлука вероватно није могла бити потпуно делотворна, будући да су поједине ложе или масони и даље могли одлучити да припаднике неке нерегуларне ложе сматрају својом сабраћом, она је умногоме допринела да се смањи метеж створен половином столећа. Језгро захтева Великог оријента представљало је инсистирање да се ложе придржавају искључиво традиционалне, симболичке масонерије са три ступња. Укинуто је доживотно звање мајстора, и ложе ће убудуће бирати своје мајсторе сваке године. Велики оријент стекао је трајно седиште када се уселио у бивши дом језуитских новака у улици По-д-фер; касније је често помињан као „Оријент по-д-фер“.

Број ложа које су на овај начин доспеле под окриље Великог оријента био је веома велик. Наравно, важно је имати на уму да су многе од њих постојале са прекидима, неке чак и сасвим кратко. Такође, многе молбе за верификацију су одбијене. У недостатку бољег решења, Велики оријент је са ложама које није успевао да стави под контролу склапао споразум.

На невољу, чак и подаци који су доступни из бројних записника о овим догађајима — који чине највећу збирку документационог материјала о раној масонерији — ипак нису сасвим поуздан извор информација када се ради о бројности француске масонерије крајем осамнаестог века. Једна ауторитативна процена наводи да је 1789. постојало између 20000 и 30000 масона удружених у преко 600 ложа. Једна друга процена тврди да је те године Велики оријент окупљао између 35000 и 50000 масона. Најновија проучавања омогућавају прецизније процене броја ложа потчињених Великом оријенту. Међутим, изван његове надлежности биле су, пре свега, ложе које су признавале Велику ложу, а потом и огромно магловито подручје ложа сумњивог статуса које, међутим, неупућени нису увек јасно разликовали од регуларне масонерије (а у неким случајевима — чак и упућени). Чланство различитих ложа често се преклапало. Ова збрка само ће отежати положај регуларних масона када буду морали да се бране од сумњи којима су били изложени чак и пре 1789, а отежаће чак и постављање прецизних питања о броју масона у Француској. Ту је и проблем такозваних „усвојених ложа“ намењених женама, којих је, како изгледа, било неколико стотина. Свеједно, могуће је дати неке опште процене које нису у нескладу са расположивим подацима.

Пре свега, масонске ложе, или друге организације које су имале довољно самопоуздања да се тако назову, биле су толико распрострањене у Француској 1789. да је било мало градова, чак и оних најмањих, у којима их није било. Премда су многе међу њима постојале са прекидима, довољан број њих је опстао и успешно деловао, тако да су за већину образованих Француза представљале познату друштвену чињеницу. Теоријски, покрет је привлачио и регрутовао припаднике свих класа, али овај општи принцип имао је нека важна ограничења. Ложе нису увек премошћавале друштвене баријере. Велики оријент и Велика ложа били су у жижи разнородних друштвених интереса: Оријент је био превасходно аристократског усмерења, а Велика ложа је била углавном ограничена на професионалне и трговачке кругове Париза и неколико области у унутрашњости. Каткада је присуство две ложе у истом граду које су признавале различите више инстанце одражавало ову друштвену разлику. Велики оријент је, такође, настојао да занатлије искључи из ложа под својом контролом. Ипак, искључива је заслуга самог чланства што су масонске везе у целини донекле допринеле пробијању друштвених баријера између припадника различитих управљачких класа у Француској. Могуће је да је стотинак хиљада Француза припадало масонерији једне или друге врсте уочи револуције. Француска масонерија била је тада најбројнија, најбоље организована и најугледнија у Европи. Њена виталност и независност омогућила јој је да тек формално и учтивости ради признаје енглеску масонерију, од које је водила порекло. Али, многи француски масони тада већ ни то нису били вољни да учине.

Масонерија у другим европским земљама

У свим европским земљама локалне околности довеле су до знатних разлика у успеху и друштвеном утицају масонерије, те их вреди укратно размотрити. Готово свуда, као и у Енглеској, Шкотској или Француској, детаљи о пореклу масонерије су оскудни, али проучавања постепено износе на светло дана нове чињенице. Јасно је да се ширење масонерије одвијало на два начина: масоне су посвећивали и ложе оснивали појединци који су изворно били повезани са енглеском масонеријом, или је до тога долазило деловањем европских посредника, од којих су најзначајнији били масонски покрети у Француској и на двору Лорене (који се може сматрати делом француске масонерије). О брзини са којом су француске ложе почеле да шире космополитски утицај сведочи следећи податак: међу чланством једне париске ложе 1836-7. био је четрдесет један припадник из иностранства наспрам свега двадесет седам Француза; међу странцима је највише било Немаца и Скандинаваца (ово, наравно, не говори ништа о томе колико је њих први пут дошло у додир са масонским занатом у Француској, а не изван ње).

Најстарије европске ложе изван Француске о чијем оснивању постоје иоле веродостојни подаци датирају из 1721, када су наводно постојале ложе у Монсу и Лијежу. Ово се чини уверљивим; могуће је да су ту постојали остаци масонских утицаја из времена ратних похода под војводом од Марлбороа. Изгледа да је после овога дошао ред на Шпанију. Ложа у Гибралтару, основана 1727, представљала је скоро сигурно почетак ширења масонерије у јужној Шпанији, али изгледа да је војвода од Вортона — који је дотле већ постао римокатолик и агент претендента на престо — председавао првом мадридском ложом 1728, и да је она била састављена искључиво од Енглеза. Тврди се да је после овога уследило брзо ширење масонерије. Постоји податак да је у Кадису 1749. постојала ложа са осам стотина чланова (што сведочи о значају лучких градова за масонерију), а прича се да их је до 1750, када је инквизицији предат списак од деведесет седам ложа, било више од стотину. Прогањање масонерије средином осамнаестог столећа изгледа да није одвратило припаднике високог друштва од тога да се касније прихвате патроната над редом; изгледа да је ложа La bella Union увелико била део шпанске аристократије. Међутим, наше информације нису сасвим поуздане. Знамо да је за време Карла III постојала независна Велика ложа, и да ће касније бити великих претеривања у погледу шпанске масонерије осамнаестог века. Једна студија новијег датума о инквизицији (која је, између осталог, имала задатак да прогања масоне) склона је мишљењу да је масонерија постала широко распрострањена у Шпанији тек доласком британских и француских армија током ратова између 1808. и 1814.

Ширење масонерије умногоме је убрзано током тридесетих година осамнаестог столећа, тако да је хронологију још теже утврдити. Италијанска масонерија добијала је подстицај како од енглеских дипломатских агената, путника и трговаца тако и од непосредног контакта са Француском преко Савоје. Ово и распарчаност полуострва на мноштво државица веома отежавају праћење историјата ране италијанске масонерије. Често није могуће ослонити се на нека поуздана детаљна истраживања. Зна се да је тридесетих година, можда још 1732, у Риму постојала јакобитска ложа која је затворена 1737. У Тоскани је лорд Мидлсекс основао ложу 1732. или 1733, и она је деловала под патронатом Великог војводе, била је антијакобитског порекла, а убрзо је међу члановима било и неколико Италијана. Велико војводство, тврди се, било је италијанска држава са најраширенијом масонеријом у овој деценији; касније током овог века, постојале су ложе у Сијени, Пизи и Ливорну. Елба је имала ложу до седамдесетих година.

Даље на северу, маркиз од Белегарда примио је (из Енглеске) овлашћење за звање Великог Мајстора за територије краља Сардиније 1739. Тврди се да је и краљевски двор у Торину ускоро имао ложу (касније је Виктор Амадеус III био њен члан), а матична ложа у Савоји, ложа „Три зидара“ у Шамберију, основана је 1749.

Дуго се тврдило да је масонерија у Напуљ стигла из Аустрије половином осамнаестог столећа; међутим, према подацима о оснивању прве напуљске ложе 1745, од двојице оснивача један је био из Пијемонта, а други из Француске. Ускоро је привукла пажњу, и принц Сан Севера постао је њен Велики Мајстор. Крајем четрдесетих година, оснивање нових ложа одвијало се убрзаним темпом, иако је 1751. уследила краљевска забрана. Изгледа да је њихова делатност настављена средином педесетих година. Што се Сицилије тиче, постоје подаци о ложи у Палерму педесетих година, а можемо закључити да је у Краљевству Обеју Сицилија постојала бројна масонерија после одржавања националне Велике ложе за Напуљ и Сицилију којој је приступило осам ложа. Прекинута је веза са Лондоном, а успостављена са немачким обредом „строгог придржавања“. Изгледа да је масонски занат највише успеха имао у јужном делу полуострва. Војвода од Монморанси-Луксембурга почаствовао га је својом посетом 1772, а била му је склона и краљица Марија Каролина (њен отац и браћа били су масони).

Постоје и подаци о деловању масона у Венецији и Ломбардији. Очито је да је средином века италијанска масонерија почивала на чврстим темељима и да је успешно деловала. Када је Пивати у своме речнику из 1741. објавио чланак о масонерији, сматрао је да јој вреди посветити тридесет страница. Ово је морало резултирати корисним публицитетом, премда су у чланку присутне и одређене резерве и сумње.

Кључна фигура у ширењу масонерије средњом Европом био је Франсис, војвода од Лорене, муж Марије Терезије, и као такав касније је крунисан за цара Римског Царства. У масоне га је увео лорд Честерфилд у Хагу 1731, а исте године наименован је за мајстора у ложи која је одржана у Хотон Холу, кући сер Роберта Волпола у Норфолку, а у истој церемонији звање мајстора добио је и војвода од Њукасла. Под његовом управом и заштитом, масонерија је просперирала

у Тоскани (где је отишао као Велики војвода 1737) и Бечу (куда се преместио 1739), упркос томе што је била изложена сумњи многих, укључујући и његову жену. Изгледа да је прва бечка ложа била изданак ложе у Бреслау и да је основана 1742. Упркос неким подацима из полицијских извора да је масонска активност већ постојала у Будимпешти, и у Мађарској се прва ложа појавила тек 1742. У свим земљама под управом Хабзбурга, ложе ће се брзо ширити за време владавине Јосифа II, који је, премда није и сам био масон, благонаклоно гледао на масонски занат током већег дела своје владавине.

Швајцарска масонерија појављује се на сцени када је један Шкот основао ложу у Женеви 1736. Брзо се проширила по кантонима, и Лондон је наименовао Великог мајстора за ово подручје следеће године. У међувремену, масонерија се већ ширила по Немачкој изван земаља под Хабзбурзима. Ово је од значаја зато што ће у Немачкој касније доћи до највећег броја девијација и појаве многих изданака масонског реда. Поново налазимо тврдње о раном деловању масона, још током двадесетих година, и оне саме по себи нису неуверљиве када се има у виду присуство енглеских трговаца и путника. Али, први поуздани документи датирају из 1730, када је Лондон дао овлашћење за Великог Мајстора Саксоније. Први сигурни подаци о постојању неке одређене ложе датирају из 1737: ради се о ложи у Хамбургу, коју су можда основали енглески трговци. Хамбург је био први значајан центар немачке масонерије, а управо су изасланици ове ложе увели пруског крунског принца (будућег Фридриха Великог) у масоне 1738. Те године се у Саксонији појавила ложа у Дрездену. Током следеће деценије, бележи се брз раст; има података о постојању ложа у Франкфурту, Баварској, Бранденбургу, Брунсвику и Хановеру, као и о све већем броју у Саксонији. Нема потребе да се задржавамо на детаљима: добија се утисак о готово незадрживом напредовању. Импликације овога за будућност масонерије биле су многобројне; Немачка је већ испољавала пријемчивост која антиципира каснији бујан раст нерегуларних и подмасонских друштава.

У северној Европи, иницијација војводе од Лорене донекле осветљава почетке холандске масонерије, будући да је томе присуствовао један холандски масон; осуда од стране Парламента годину дана раније потврђује да је тамошња масонерија постојала и пре тога. Први аутентични подаци о некој ложи односе се на ложу у Хагу, и датирају из 1734. Најраније тврдње о оснивању ложа у Холандији и надбискупији Лијежа већ су поменуте, и изгледа да је број ложа у овим крајевима непрестано растао, нарочито током седамдесетих година. Тврди се да их је 1786. било двадесет шест. Скандинавске земље доживеле су прве масонске активности током тридесетих година. Један Швеђанин уведен је у масоне у Паризу 1731, али прве ложе појавиле су се тек 1735. у Стокхолму и 1743. у Копенхагену. Прва ложа у Финској основана је 1756.

Најзад, ту је и Русија. Мора се сматрати легендом податак да је Петра Великог за време његове посете Енглеској увео у масоне сер Кристофер Рен. С друге стране, извесно је да је 1731. из Лондона наименован Велики Мајстор за Русију, иако то не значи да је у то време већ било активних ложа у Русији. Могуће је да је у Петрограду током следећих неколико година постојала ложа коју је основао један јакобит у изгнанству, али ускоро ће утицај Лондона задобити превласт која ће трајати до разраде нових обреда средином века; међутим, тек из 1771. датира поуздана информација о постојању сталне ложе потчињене Лондону.

Карактер масонерије осамнаестог столећа

Списак датума и места није само досадан, он чини тек половину приче о развоју и ширењу масонерије. Ипак, неопходан је да би се уочио модел који је у њему садржан, будући да су брзина ши-

рења масонског заната и понегде мистериозност његовог порекла касније умногоме допринели сумњама у погледу стварног карактера масонерије. Ваља разумети и неке друге ствари да бисмо схватили лик масонерије који се формирао у очима посматрача осамнаестог столећа. Треба да покушамо да проценимо шта је тај брзи развој значио, шта је то што се ширило посредством ложа и шта су људи у њима тражили. Морамо покушати, макар у веома сажетој форми, да обновимо друштвени и интелектуални свет масонерије осамнаестог столећа. То ће нам можда мало олакшати да увидимо колико је и чиме масонерија допринела миту о тајним друштвима.

Кључно питање је очигледно: ко су били масони? Такође, зашто су приступали ложама. На први поглед, сви су били подобни за чланство, премда су већ наведени и такви подаци који, изгледа, указују на то да је егалитаризам масонских прописа у пракси био умногоме ограничен. Масонски занат, премда веома распрострањен, није био привлачан за свакога, нису све класе и друштвене групе биле подједнако заступљене међу чланством. Јасно је да су и саме ложе у извесној мери свесно вршиле одабир. Премда **Начела** нису предвиђала никаква формална ограничења у погледу друштвене припадности приликом пријема чланова, многобројни су примери таквих ограничења у пракси. Велика ложа давала је овлашћења подређеним ложама искључиво под условом да се сагласе да не примају слуге већ само појединце који се издржавају самосталним радом, и то после пажљиве провере и уплате чланарине знатног износа. Тачно је да ово омогућује знатно спуштање низ друштвену лествицу у односу на племићки сталеж Француске тога доба, али то је још увек далеко од демократског. Л' Бијанов списак чланова париских ложа које су припадале Великом оријенту врви од напомена као што су „сликар", „професор", „трговац плетенинама", „финансијски чиновник" или „трговац на велико", али радници се ту не спомињу. У провинцијским градићима проценат ситних трговаца и чиновника каткада је бивао већи него у Паризу, али дешавало се да их и тамо буде веома мало; у оба случаја, још увек имамо посла са малобројном елитом у друштву од двадесет милиона људи. Спектакуларни примери премошћавања класних баријера на какве повремено наилазимо — оперски певач који је био љубавни ривал принца де Контија, или учитељ играња који је постао Велики мајстор — сведочи само о томе да је високо друштво могло увек снижавати своје норме ако је то хтело.

Такође, нема основа за веровање да је у другим европским земљама масонерија била толерантнија поводом овог питања. Утисак је управо супротан. Рану масонерију углавном карактеришу друштвена ексклузивност и престиж. Иако су се у ложама могли наћи припадници свих класа, једна опаска о белгијској масонерији, чини се, примењива је на све земље: „Међутим, чланство је било доброг квалитета." Ово је дефинитивно потврђено чињеницом да је неколико владара припадало масонерији. Најистакнутији међу њима били су Франсис од Лорене, Станислав, Фридрих Велики и Јосиф II, а данас се чини вероватним да је и Луј XV био масон. Француски двор брзо је подлегао новој модној лудости; Ремзи се вероватно није испразно хвалисао када је рекао да је свој чувени говор „одржао, у више наврата, приликом примања осам војвода и племића, две стотине официра високог ранга и припадника највиших слојева француског племства". Успех масонског заната није био ограничен само на Париз и краљевски двор. Још током четрдесетих година, било је много провинцијских угледника — сеоских племића, чланова парламента — међу масонима. Надзорник провинције Орлеан основао је једну од ложа у Орлеану, а у Дижону су од четрдесет једног идентификованог члана ложе двадесет двојица били службеници у правосуђу или финансијама.

Овај друштвени успех додатно је утицао на масонска начела о егалитаризму.

Такође, довео је и до унутарњих размирица у ложама. Понекада су се могле избећи, а тако је и чињено, друштвеном сегрегацијом путем одвајања ложа. У Л' Ману и Лавалу постојале су одвојене ложе, једна за племиће и судије а друга за ситну буржоазију и занатлије. Ово решење није увек било доступно или на први поглед привлачно; постоји тврдња да се ово тридесетих година одразило на париску масонерију тако што су је готово окупирали припадници високог племства. Јакобитско племство, које је до тада доминирало, било је потиснуто, а такође и буржоазија. Очито је изазивало љутњу када би, рецимо, неки војвода приредио ручак за своју масонску сабраћу и при том позвао само племиће, игноришући „трећи сталеж". Племић тако високог ранга као што је војвода од Омона може се сматрати нетипичним примером, али има много података о оваквој врсти ексклузивности. Схватање многих масона племићког рода огледа се у неодобравању које је 1785. изразио један члан Парламента, припадник ложе у Бордоу. Поводом предлога о оснивању нове ложе, он је рекао: „... сви ти такозвани масони су обичне занатлије, већина њих зависи од званичног покровитељства... Било би деградирајуће и деструктивно, или у најмању руку понижавајуће, за краљевско умеће ако би се под окриље масонског заната примили људи чије би право на једнакост постало опасна злоупотреба ако би се под тим изговором људи примали без обзира на друштвени положај." Овде је присутна не мала доза духа аристократског препорода који је био карактеристичан за француско племство у периоду владавине последњих предреволуционарних краљева. Чак је и један племић напредних схватања, који је настојао да масонерију искористи за политичке циљеве, убеђивао „људе племенитог рода" који су зазирали од генерализовања либералних принципа да размотре положај владајуће класе у Енглеској: „Јесу ли лордови изгубили своја права и сјај зато што немају права да чине неправду и угњетавају?" „Поплава мржње" није масонерију оставила нетакнутом.

Свештенство је представљало посебну групу из које су регрутовани масони. Постоје подаци да су многи свештеници у Француској и Немачкој приступили масонском занату; изгледа да је много мање таквих било у Италији и Шпанији. Ипак, изгледа да је барем једна италијанска ложа, она у Портоферарију (Елба) имала фрањевачког фратра за мајстора; по свему судећи, чланство свештеника у ложама била је нотирна чињеница у папској енклави Авињону. У Холандији је постојала ложа у Монсу састављена искључиво од свештених лица. Међу тим масонима било је и световног и црквеног свештенства; од свих религијских редова, било је приметно само одсуство језуита. Овај податак о друштвеном саставу, колико год било различито порекло самих свештеника, поново наглашава до које је мере масонерија осамнаестог столећа била прибежиште припадника управљачких класа. Иако је свештенство често било сиромашно, имало је одређени друштвени и културни утицај. У малим градовима, ложе су за свештенике морале бити скупови њима сродних локалних угледника. Наравно, питање учешћа клера у масонерији компликовала је папска осуда масонерије.

Регрутовање масонерије, дакле, иако далеко од демократског, одвијало се у релативно широким друштвеним оквирима. Свако ко је полагао право на какав-такав друштвени статус вероватно је негде могао постати масон. Такође, вреди нагласити да су масонско братство и једнакост веома успешно савлађивали националне границе, каква год да су била њихова друга ограничења. У модерном смислу контролисања кретања и законских права, границе су тада много мање значиле него данас. Истина је и то да је учена Европа у неким својим аспектима тада било компактније и чвршће повезано друштво него што је сада. Свеједно, интернационализам масонерије могао је бити од значаја за неутралисање комуникацијских препрека, које су у оно време биле велике. Масони су лако прелазили из једне земље у другу, и били су им осигурани прихват и помоћ. Тако су, на пример, америчке ложе дошле у додир са европским и, што је још необичније, муслимански масони ушли у француске ложе. Једина формална ограничења у погледу расе која се не уклапају у наведену слику односила су се на Јевреје, а и она су била локалног карактера: ложе у Алзасу ускраћивале су им приступ, а у Франкфурту је дуго постојала ложа која се истицала својом привржености енглеском систему са три ступња који је искључивао присуство Јевреја.

Друго ограничење од значаја било је оно које се односило на жене. Ту није лако бити сигуран у погледу стварног стања ствари. У сваком случају, веома је мали број мушких ложа формално прихватао жене; како изгледа, највише што је енглеска масонерија (која је одувек била најбоље регулисана) била спремна да учини у погледу ублажавања овог правила било је приређивање масонских ручкова којима су присуствовале и жене, али не у ложама. С друге стране, јасно је да је у осамнаестом веку на ложе често вршен притисак да примају жене. Све у свему, може се рећи да је масонерија успешно одолела нападима на сексуалном фронту, премда одбрана нипошто није беспрекорно функционисала. Постоје подаци да су жене повремено присуствовале састанцима раних ложа, а постојало је на стотине женских „усвојених ложа" чији је статус био нејасан. Једна ствар је ту извесна: жене које су чиниле њихово чланство потицале су из истих друштвених група као и права масонерија. И овде имамо посла са релативно малобројном елитом.

Али, овај одабир из редова елите, иако малобројне, био је ширег обима у односу на све друге друштвене групе осамнаестог века изузев главних религијских вероисповести, и у многим местима могло му се исто тако лако приступити као и цркви. Због овога, идеологија и ставови масонерије бацају светло на један веома широк сегмент европске историје; то је разлог што морају занимати историчара и што су побуђивали толика надања и страховања међу савременицима.

Масонерију су красиле високе аспирације, као што сведоче **Начела,** које су та својства задржале и када су прешле Ла Манш. Језик војводе од Монморанси-Луксембурга из 1773. карактеристичан је за масонску реторику. „Оно што желимо да постигнемо јесте да међу онима који нам приступе успоставимо осећања братства и узајамне подршке, препород друштвених врлина и обнову њиховог упражњавања, те, напокон, да наше удружење буде од користи не само онима који му припадају већ и самом човечанству." Овакав језик, макар понекад био офуцан, одражава широко прихваћене ставове. Доброчинитељство, братство, корисност, моралност: то је масонерија представљала за све који су је узимали озбиљно, а по многим подацима, таквих није било мало. Око ових принципа нагомилала се и масонска симболика, која је постајала све богатија и кићенија како је столеће одмицало.

Древно порекло масонског заната била је једна од фундаменталних догми, премда образованији масони нису много држали до оних опскурнијих верзија. Значај овога био је у симболици: стубови храма, верност тајни о којој говори легенда о Хираму, све је то изазвало веома снажан емотивни ефекат. Тиме су наглашаване моралне врлине солидарности, интегритета и поузданости, чиме су се масонска браћа поносила ништа мање него својом оданошћу удружењу. Слично овоме, симболи коришћени у масонским ритуалима и иконографији оличавају разне видове моралних врлина. Либела, компас и висак будили су осећања солидарности, исправности, непосредности и занатског умећа, а на та својства масони су стално подсећани посредством церемонија. Масонски хвалоспеви и песме преузели су исте ове теме.

Овом основном симболичком и моралном систему, обогаћеном унутарњим развојем и додацима, ваља додати допри-

нос који је европска масонерија добила од других традиција и, изнад свега, од порука садржаних у Ремзијевом говору. Он је био значајан због публицитета који је задобио и због оних својих делова који ће касније подстаћи узлете масонске маште. Ремзи је смишљено тражио један свеобухватни идеал који би поново ујединио масонерију раздирану размирицама и супротстављеним струјама у париским ложама. Отуда је усмерио њихову пажњу на оне легенде које су наглашавале шкотске и европске претходнике масонског заната, а не енглеске (премда је признавао значај улоге Енглеске). Отуда, такође, и наглашавање витешких митова посредством алузије на крсташке походе, што ће дати изузетан допринос подстицању нових подела у оквиру масонских система и појави спољашњих ривала. Помињање виших витешких ступњева било је повезано са наговештајем о постојању скривених, виших тајни. Из ових наговештаја проистећи ће „шкотска“ масонерија и све компликације које су од ње потекле. Све је то само подстакло оне масоне и масонске аспиранте који су у масонском занату тражили езотеријска сазнања и мистичке системе.

Многи међу онима који су били подстакнути масонским ритуалима и симболиком задовољавали су се учешћем у њима и ужитком који је из тога произилазио, као и придржавањем интерне дисциплине масонског заната. Али, многи масони настојали су да масонске спекулације и морал изразе кроз акцију. Њихово филантропско и милосрдно деловање у овој земљи добро је познато, а слични примери могу се наћи и у другим земљама. С друге стране, енглеска масонерија клонила се јавних делатности које би могле бити окарактерисане као политичке. Из **Начела** је видљиво како је од самог почетка наглашавана политичка неутралност; изнета је претпоставка да је то било због тога што су енглеским ложама раније доминирали симпатизери Стјуарта, те је требало створити утисак лојалности. Сличну равнодушност према политици откривају и архиве Великог оријента из осамнаестог века; у њима нема практично ничега што би било од политичког значаја, ничега везаног за узбудљиве политичке прилике у време његовог оснивања. На нивоу ложа, међутим, као да је било момената када су се масони бавили политичким делатностима, или је барем њихово деловање имало политичке импликације. Постоји могућност, као што је већ поменуто, да је промена Великих Мајстора 1738. У Француској имала политичку димензију, али има и експлицитнијих примера за то. Рецимо, ложе у Бордоу јавно су прославиле победу локалног Парламента у борби са круном. Још више изненађује следећи пример масонске пропагандне активности: једна ложа у Арасу протестовала је против истеривања језуита, за шта су тамошњи масони покушали да добију подршку париске сабраће (прибојавали су се утицаја које би њихово истеривање могло имати на локално школство). Ипак, била су то питања од локалног значаја у чијем су решавању масони лично учествовали посредством својих пријатељстава и веза; ту се није постављало питање масонских политичких принципа. Званични став масонерије био је аполитичан. Андерсоново учење само је потпуније формулисано како је столеће одмицало. Добар и свеобухватан израз масонског политичког и религијског конформизма представљају речи заклетве једног мајстора из 1776: „Кунем се овим мачем и Светим писмом у присуству великог Градитеља космоса и ове узвишене ложе, да ћу живети и умрети у апостолској и римокатоличкој вери у којој сам рођен, да ћу бити веран своме краљу, против кога никада нећу устати са оружјем у руци, да нећу учествовати ни у каквој завери против државе и да никада нећу прекршити опште масонске законе.“ Све што се може рећи у прилог каснијим тврдњама о смишљеном политичком деловању масонерије јесте то да неки њени припадници вероватно не би поступали сасвим у духу ове заклетве.

Пре револуције, дакле, отворено политичко ангажовање масонерије представ-

љало је изузетак, и било је лако објашњиво немасонским разлозима — или бар тако изгледа према данашњим сазнањима. Неформалне расправе, које су морале бити присутне у многим ложама, вероватно су биле уобичајенији израз масонске идеологије, исто толико важан колико и званичне активности.

Веома нам недостају подаци о томе шта се у ложама стварно дешавало, а нарочито како су примале саопштења о новим сазнањима. Многе су претпоставке изнете поводом Ремзијеве опаске о припреми једног великог зборника сазнања која је била у току у Лондону. Када се у том столећу почело веровати у постојање завере интелектуалаца великих размера уперено против вере и морала, често се говорило да је то директна алузија на **Енциклопедију.** Помније бављење питањем масонског удела у припремању **Енциклопедије** не открива постојање таквих намера или веза. Ипак, масони су могли имати значајног удела у ономе што зовемо просветитељством зато што су ложе морале имати удела у ширењу просветитељских идеја. Неки масони (млади Мирабо је био међу њима) сматрали су да на томе треба смишљено радити. Ово није изненађујуће. У свакој ложи би претпоставка о заједничком социјалном пореклу омогућила отворену и опуштену дискусију. Такође, многе ложе, нарочито оне у метрополама и при дворовима, привлачиле су чланове из друштвених кругова упознатих са новим идејама и пријемчивих за њих. У неким ложама су протестанти били веома добро заступљени. Међусобно прожимање ложа и размена посета вероватно су доприносиле брзом циркулисању идеја.

Равнотеже ради, поред ових могућности, које a priori делују вероватно и уверљиво, треба размотрити и друге. Постоје многи подаци о томе да су масони по многим питањима заступали сасвим конвенционална схватања. Не само да су свештена лица често била припадници масонерије, већ су неке ложе уз доста помпе присуствовале религиозним церемонијама. Масони су највећим делом веома свесно убрајали себе међу припаднике утврђеног друштвеног поретка, и често су своје светковине (као и многа друга удружења) обележавали одласком у цркву. Неки су недвосмислено и експлицитно одбацивали безбожност и филозофе просветитеље. Други су се, пак, трудили да деловању својих ложа дају један религиозни (или барем неатеистички) тон. Не може се претпоставити да су ложе биле расадници субверзивних идеја. Иако су Хелвецијус, д'Аламбер и Волтер били масони, овај последњи веома је оштро говорио о масонском занату, и тек је пред крај живота приступио једној ложи; ваља имати на уму и то да Дидро, како изгледа, уопште није био масон.

Најзад, ваља размотрити и оне имплицитне и каткад несвесне функције масонерије. Сваки друштвени организам или институција може у друштву као целини имати неку функцију које њени припадници не морају бити свесни и која не мора бити изричито наведена у оквиру циљева њеног деловања. Масонерија је очито имала значајну друштвену улогу — сама њена бројност је то гарантовала — и она је вероватно била барем исто толико значајна због практичног деловања масонерије колико и због циљева наведених у њеним начелима. Очито је, примера ради, да је масонерија одиграла велику улогу у унутарњем систему комуникација једног веома раслојеног и подељеног друштва. Најизразитији примери оваквог њеног деловања јесу могућности које су ложе пружале масонима да уђу у друштво неке стране земље. Младић племенита рода, писао је Казанова, који жели да путује и да види света, а да му при том не буду ускраћена задовољства његовог сталежа, треба да постане масон. Ово је могло бити од значаја и унутар саме масонерије. Једном масону из Бордоа који је дошао у Париз неким политичким послом помогла је ложа Девет сестара. Масонерија је тиме несумњиво превазилазила класне баријере, упркос ограничења којима је принцип братске једнакости био изложен у већини ложа.

Истовремено, не смемо прецењивати улогу масонерије као инструмента друштвеног повезивања. Једним својим делом, она је напросто одражавала друштвене поделе, а понекад је и сама настојала да их формално озваничи. Као друштвена институција, масонерија (као што би се дало очекивати) одражава двојство столећа у коме се појавила. Она је изражавала нелагодност људи који су све више постајали свесни извештачености неких друштвених институција, што их је наводило да траже нове друштвене везе, али и статусну свест која је представљала реакцију оних који су зазирали од знакова нове друштвене мобилности. У сваком случају, друштвене функције масонерије биле су многобројне, и њихов значај није лако исцрпно образложити. Ручкови и пиће ту нипошто нису били најмање значајни. Важно је било и то што су вечере и ћаскања стварали нешто налик атмосфери клубова у малим градовима, док су маскараде оних мање приступачних, псеудовитешких ложа годиле како племићима тако и обичним људима који су на друштвеној лествици стремили навише. Ступњеви, титуле и ношење масонских знамења и мачева у ложама привлачили су, како изгледа, и оне који су већ уживали у високом друштвеном положају и оне који су томе тежили. На крају крајева, можда је највећи друштвени значај масонерије напросто у томе што је омогућавала спас од тривијалности, ускогрудости и крутости које су умногоме карактерисале живот осамнаестог столећа.

Емоционална задовољства масонерије нешто су чему ћемо се морати вратити када будемо расправљали о неким њеним изданцима. Али, овде вреди запазити да успех масонерије сведочи о томе колико је привлачност мистериозног и древног била приметна много пре 1789. Она се огледала и у раном порасту броја масонских ступњева и тајни. Покрет у домену мишљења и сензибилитета који је назван „предромантизмом" уочљив је још у позадини ране масонерије. У њему су изражене многе потребе које наговештавају колико може бити богата друштвена улога масонерије. На пример, разрада симбола, ритуала и доктрине можда је донекле представљала замену за традиционалну религијску праксу која је постала празна и бесмислена. Овде се не морамо бавити тако широко разгранатим темама. Смисао указивања на њих је у томе да се помене широк распон реаговања које је масонерија подстицала, као и ширина спектра њеног деловања који треба размотрити. Њена блиска повезаност са великим делом имагинације и виталности осамнаестог века отежава одређивање једне јединствене формуле која би изразила суштину света масонерије, било у очима саме масонерије било у очима савременика. У овом мноштву импликација почивају снага покрета и велики део његове мистерије; оно само по себи објашњава барем део сумњи које је масонерија побуђивала. Какав год био стварни значај масонерије за цивилизацију осамнаестог века (а много тога треба још открити да би се он могао одредити), пре или касније се морао показати великим, будући да је то двоје било испреплетано у толико великој мери.

(J. M. Roberts, **The Mythology of the Secret Societies**, Paladin, 1974)

Превео са енглеског
Новица Петровић

■

Розенкројцерство и масонерија

Френсис Јејтс

□

Главни разлог помањкања озбиљних историјских студија о розенкројцерским манифестима и њиховом утицају је, нема сумње, метеж који су у ову тематику унели поклоници идеје о постојању тајних друштава. Постоји изузетно обимна литература о розенкројцерству која полази од претпоставке о постојању тајног друштва које је основао Кристијан Розенкројц, и које је непрекидно постојало све до савремене епохе. У свету небулозних и нетачних такозваних „окултних" дела, ова претпоставка створила је једну литературу која уистину није вредна пажње озбиљног историчара. А када се, како често бива, у небулозне расправе о „розенкројцерима" и њиховој историји умешају и масонски митови, истраживач има утисак да беспомоћно тоне у мочвару без дна.

Ипак, свако ко се прихвати изучавања розенкројцерства мора се суочити са овим питањима, и премда је ова књига до сада била усредсређена на тумачење историјске позадине розенкројцерских манифеста и праћење њиховог утицаја — заобилазећи питање тајног друштва — дошао је час када се некако мора приступити и овом аспекту наше теме. Иако можда нећемо доћи до нарочито поузданих сазнања, барем ћемо покушати да погледом продремо кроз измаглицу са осматрачнице чији темељи почивају на јаснијем увиду у историјску ситуацију у којој се појавио розенкројцерски покрет.

Постоје ли розенкројцери? Јесте ли ви један од њих? Не. Јесте ли икада видели неког од њих? Не. Колико смо само пута наишли на овакве расправе, без икаквих резултата, пребирајући по литератури о розенкројцерству. Расправе се и даље настављају. Један историчар масонерије поделио је теоретичаре розенкројцерства у три групе: оне који верују да је прича о Кристијану Розенкројцу и оснивању розенкројцерског братства испричана у спису **Fama fraternitatis** заправо истинита; оне које и друштво и његовог оснивача сматрају чистим митом; оне који, не прихватајући причу о Розенкројцу као историјски истиниту, верују у постојање „розенкројцера" као тајног друштва. Нико озбиљан данас не може веровати у истинитост приче о Розенкројцу, а схватање о постојању истинског тајног друштва розенкројцера које је, тако рећи, било заоденуто велом мита, оспорио је Пол Арнолд у својој књизи **Историја Ружиног крста,** објављеној 1955.

Моја истраживања поводом овога питања нису била помна. Нисам ишчитала сваки редак објављене литературе о розенкројцерству, нити сам трагала за доказима који су можда скривени у рукописним документима или архивама. Могу рећи само то да, колико барем моја истраживања показују, нисам пронашла никакав доказ о стварном постојању неког тајног друштва које се звало „розенкројцерским" и које је деловало као организована група у време када су објављени манифести и током трајања читаве те халабуке. Постоје безбројни докази о страственој потрази за розенкројцерима, али нема никаквих података о томе да су они икада пронађени. Осим тога, розенкројцерски манифести били су провокативно бачени у свет и имали су изузетан публицитет. Пошто основни циљ неког тајног друштва увек мора бити очување сопствене тајности, било би веома чудно да једно истинско тајно друштво розенкројцера обзнани себе на тако драматичан начин. Манифести делују као просветитељске прокламације у форми утопистичког мита о свету у коме просвећена бића, која су готово попримила својства духова, чине добра дела, шире лековите утицаје, разносе знања из области природних наука и уметности, и враћају човечанство у рајско стање које је претходило паду. Претпоставка да је иза ових докумената стајало истинско тајно друштво била је, дакле, само општа заблуда која је, како се чини, њихове творце доводила у неугодан положај. Јохан Валентин Андреа силно се трудио да покаже како су Кристијан Розенкројц и његово братство пука фикција.

Ипак, видели смо да је из прокламација розенкројцерских манифеста изникло нешто стварно. Браћа Ружиног крста би-

ла су фикција, али они су наговестили нешто стварно, хришћанске заједнице, групе људи који су покушавали да се организују у друштва.

Можда је, дакле, прави начин разматрања овог питања да дигнемо руке од потраге за „правим" розенкројцерима и да се, уместо тога, запитамо да ли је розенкројцерски покрет **наговестио** оснивање тајних друштава. Видели смо да је идеја о унапређењу наука, која је остварена оснивањем Академије наука, садржана у препорукама аутора списа **Fama fraternitatis** да учени људи треба да саопштавају своја открића једни другима и да се састају ради сарадње. Постоји ли у манифестима и замисао, или план, о оснивању једног међународног тајног друштва које је стварно постојало и постоји — односно, масонерије?

Историјско проучавање проблема розенкројцерства и масонерије започело је у Немачкој у осамнаестом веку, а главни резултати истраживања у Немачкој, нарочито они изнети у раду Ј. Г. Булеа објављеном 1804, обзнањени су на енглеском језику у једном есеју Томаса Де Квинсија објављеном 1824. Премда их је од прошлости одвајала провалија тридесетогодишњег рата, који је уништио велики део историјске грађе, истраживачи Булеове епохе ипак су тој прошлости били ближи од нас, те вреди размотрити њихове теорије, у форми у којој их је пренео Де Квинси, будући да оне представљају један рани покушај решавања овог проблема. Де Квинси је овако сажео аргументацију Булеове књиге: „Читалац ће открити да се свеколика мистерија масонерије, која сада постоји широм цивилизованог света више од два столећа, темељи на једној превари коју је почетком седамнаестог века извео један изузетно обдарени млади човек, превари чији је циљ био далеко узвишенији него што то обично бива; овде је [тј. у Булеовој књизи] то јасно показано: узвишена аспирација филозофског доброчинитељства поседује моћ да чак и најбезначајније површности чува од заборава као што ћилибар чува инсекте од распадања." Изузетно обдарени млади човек је Андреа, за кога је Буле претпостављао да је аутор свих розенкројцерских манифеста; „превара" је његова прича о розенкројцерском братству, за коју је Буле претпостављао да представља извор масонерије. Завршетак пасуса представља Де Квинсијеву пародију Булеовог стила.

Де Квинси, који је аргументе напабирчене из немачких извора украшавао сопственим додацима, тврди да „на основу историјских анала није могуће доказати да је у Немачкој икада основано удружење или ложа розенкројцерског братства". Он је, међутим, убеђен да је розенкројцерство, када је пренето у Енглеску, постало масонерија. Он сасвим озбиљно износи тврдњу да „масонерија није ништа друго до розенкројцерство преображено од стране оних који су га пренели у Енглеску", одакле је поново пренето у друге европске земље. Највеће заслуге за преношење розенкројцерства у Енглеску и његово ново име, тврди Де Квинси, има Роберт Флад. Масонска веровања и обичаји везани за мистично тумачење изградње храма у Јерусалиму могу се, сматра Де Квинси, запазити већ у розенкројцерским списима, али када је розенкројцерство пренето у Енглеску, масонерија је та веровања и обичаје придодала традицији зидарских цехова. Он стога са највећим поуздањем закључује: „Првобитни масони били су удружење које је изникло из розенкројцерске маније, свакако између 1633. и 1646, а вероватно између 1633. и 1640." Ова теорија не може бити сасвим тачна; али, претпоставка о контакту између Енглеске и Немачке, путем кога је нешто пренето из једне земље у другу, интересантна је у светлу онога што данас знамо о мисаоним токовима на релацији Енглеска — Немачка, и обрнуто, у раном седамнаестом веку.

Порекло масонерије представља једну од највише расправљаних, а и најдискутабилнијих тема свеколиког историјског истраживања. Мора се одвојити легендарна историја масонерије од проблема њеног стварног настанка као организо-

ване институције. Према масонској легенди, масонерија је стара колико и сама архитектура, и води порекло од Соломонове изградње храма и цехова средњовековних зидара који су били градитељи катедрала. У једном тренутку, оперативна масонерија, односно зидарски занат, претворила се у спекулативну масонерију, односно морално и мистичко тумачење грађевинарства, тајно друштво са езотеријским обредима и учењима. Када се то заправо десило, када је настала масонска организација и структура, не зна се поуздано.

Међу малобројним познатим чињеницама из најранијих периода је датум примања Елијаса Ешмола у масонску ложу. Ешмол бележи у свом дневнику да је примљен у ложу у Ворингтону, Ланкашир, 16. октобра 1646. Ложа је тада већ постојала; Ешмол није био њен оснивач. Он даје и имена неколико других људи који су били примљени у њу у исто време; један од њих био је његов рођак Хенри Менеринг, који је био присталица пуританаца. Будући да је Ешмол био ројалиста, очито је да су присталице супротстављених страна у грађанским ратовима могле да се уједине у масонерији.

Тврди се да је Ешмолова белешка о масонској иницијативи најстарији познати запис о спекулативној масонерији у једној енглеској ложи. Значајно је да се овај рани запис везује за човека о чијем је познавању розенкројцерства било речи у претходном поглављу, где смо видели да је Ешмол лично преписао розенкројцерске манифесте; уз то, он је написао и једно званично писмо у коме је изразио своје одушевљење њиховим циљевима и затражио да буде примљен међу розенкројцере. Чини се да је тај захтев био чисто формалне природе, да је представљао опонашање розенкројцерске традиције у вези са манифестима, и да није имао везе са неком стварно постојећом групом људи који су себе звали розенкројцерима. Човек се сада пита да ли је чињеница што је Ешмол био масон имала некакав утицаја на његово упражњавање розенкројцерства? Можда је решење овога проблема у следећем: навођење и одобравање розенкројцерских манифеста не мора значити да је неко био розенкројцер (ако такво удружење није постојало), али може указивати на чланство у неком другом тајном друштву.

Премда се обично сматра да је Ешмолова масонска иницијација из октобра 1646. најстарији забележени пример, постоји заправо један још ранији чија је аутентичност поуздано утврђена. То је податак о пријему Роберта Марија у масонску ложу у Единбургу 20. маја 1641. Мари је, вероватно више него било ко други, допринео оснивању Академије наука убедивши Чарлса II да се прихвати патроната над њом. Веома се занимао за алхемију и хемију. Тако су два човека о чијем чланству у масонским ложама имамо најранија поуздана сведочанства обојица били међу оснивачима Академије наука — Мари и Ешмол.

Масонска организациј је, дакле, очито постојала барем двадесет година пре оснивања Академије наука (1660). За период који претходи овоме, тешко је доћи до података.

Још колико 1638, у једној песми наговештава се да је у очима јавности розенкројцерство било повезано са масонеријом. Најраније познато спомињање „масонске речи" потиче из једне песме објављене у Единбургу 1638. Песма представља опис Перта и околине у стиховима, а „масонска реч" спомиње се у следећем одломку:

„Оно што предсказујемо није просто,
Јер ми смо браћа Ружиног крста:
Поседујемо **масонску реч** и видовитост,
Можемо тачно предсказати оно што ће доћи..."

Могуће је да су ова „браћа Ружиног крста" налик виленацима, бићима која преносе дар видовитости, али занимљиво је што се ова можда чисто поетска алузија на браћу Ружиног крста појављује уз прво штампано помињање „масонске речи".

„Примљени масони" по први пут се спомињу у једном масонском памфлету из 1767: „Овим обавештавамо да ће модерна Кабала са зеленом врпцом, древно

братство Ружиног крста, Херметички адепти и удружење Примљених масона приредити заједнички ручак 31. новембра. . ." Затим следи комични опис јеловника, а онима који намеравају да присуствују ручку саветује се да носе наочари „јер ће иначе поменута друштва (као и до сада) бити невидљива". Ово је занимљиво зато што се ту спомиње читав низ езотеријских друштава — међу њима и масони и розенкројцери — чије се чланство очито разликовало, али која су имала довољно тога заједничког да би приређивала заједничке ручкове. Стара шала о „невидљивости" повезује ово са старом розенкројцерском традицијом.

Касније, 1750, у једном писму се тврди: „Енглески масони преузели су неке обреде од розенкројцера; они сами кажу да су обреди потекли од њих и да су исти." Стигли смо већ готово до средине осамнаестог века; отприлике тада је, како се чини — у Француској, у масонерију уведен нови „ступањ", односно скуп ритуала. Звао се „ступањ Ружиног крста"; његова је мистика, како изгледа, свакако била хришћанска (више је нагињала хришћанству него деистичка мистика других ступњева), а могуће је да је на њу утицао мистицизам витештва. Рекло би се да ово, унутар саме масонске традиције, представља прихватање — премда веома позно — идеје о постојању везе између розенкројцерства и масонерије.

Ови позни показатељи и традиције, колико год да су занимљиви, не могу послужити као ослонац за расветљавање нашег периода, раног седамнаестог столећа, када је идеја розенкројцерства била обзнањена посредством манифеста. Још увек постављамо оно старо питање: да ли су у то време постојали розенкројцери, да ли је постојало некакво истинско тајно друштво?

Ово се питање можда унеколико изменило откако смо на њега дали негативан одговор раније у овом поглављу. Сада би се могло овако проширити: ако већ није било розенкројцера, да ли је постојало нешто налик на рани масонски (или предмасонски) покрет?

Легендарна историја масонерије, историја зидарског заната, испричана је у неким средњовековним песмама (око 1400. године) које масонерија вреднује као документе који припадају старој оперативној масонерији, зидарском цеху, одакле је, по сопственом тврђењу, потекла спекулативна масонерија. У овим „Рукописним начелима масонерије", како се ти списи називају, масонерија, односно зидарство, односно архитектура, поистовећује се са геометријом. Према једној верзији, геометрија је откривена пре потопа; према другој, Египћани су геометрију научили од Абрахама. Према једној верзији потеклој од класичног извора (Диодорус Сикулус), геометрију су изумели Египћани како би решили проблем изливања реке Нил. Изум се приписује Тот-Хермесу, познатом и као Хермес Трисмегист, који се поистовећује са Еуклидом. Тако се порекло геометрије, односно зидарства, а тиме и масонерије, помера у најраније периоде хебрејске или египатске историје и окружује мистиком која је очито повезана са ренесансним појмом „древне мудрости" прадавних теолога (prisci theologi), одакле је проистекла свеколика истинска мудрост. У масонској митологији, истинска древна мудрост оличена је у геометрији храма који је саградио Соломон уз помоћ Хирама, краља Тира. Сматрало се да је архитекта храма био извесни Хирам Абиф (не краљ Хирам), чије је мучеништво симболично приказано у масонским ритуалима.

Званични извор масонске митологије и мистичне историје су, како изгледа, **Начела слободних зидара,** која је Џејмс Андерсон објавио 1725, и која, колико ја разумем, сами масони и даље сматрају ауторитативним документом о масонској историји. Ту је садржан исказ који се чита приликом пријема новог члана у масонско братство: „Адам, наш праотац, створен према лику Господа, великог Градитеља космоса, морао је у срцу имати уписане науке, посебно геометрију; јер, још од пада, њени су принципи уписани у срцима његових потомака. . ." Затим се нит историје геометрије прати кроз

читаву библијску историју и кулминира Соломоновим грађењем храма.

Као и већина историја масонерије, **Начела,** после прегледа грађевинарства, грађевинара и грађевина у Библији дају историју небиблијске архитектуре. „Краљевска уметност архитектуре" прво се од Јевреја проширила на Грке. Потом је њоме овладао Рим, и постао је средиште учености и моћи, а врхунац је доживео под Октавијаном Августом, „током чије владавине је рођен божји Месија, велики градитељ цркве". Август је подржавао „великог Витрувијуса, оца свих истинских градитеља до дана данашњег". Август је био Велики Мајстор масонске ложе у Риму и зачетник августовског стила.

Прича тада брзо следи настојање „римске масонерије" за време најезде варвара, успон готског стила, а спомиње и то да је у овом „времену незнања" геометрија бивала „прогањана због магије".

Приближавајући се модерном добу, прича наводи да краљица Елизабета није била склона архитектури, али да је краљ Џејмс обновио енглеске ложе и спасао римску архитектуру од готског незнања. У Италији су бриљантни архитекти обнављали класични стил, пре свих велики Паладио, коме је у Енглеској био раван „велики градитељ Иниго Џонс". Чарлс I такође је био Џонсов заштитник; за Џонса се каже да је несумњиво био масон, као и за Чарлса II. О сер Кристоферу Рену, градитељу катедрале Светог Павла, говори се веома похвално.

Ова историја не даје јасан одговор када се ради о питању где је преко потребна поуздана информација: од када датира модерна масонерија као тајно друштво? Већина књига о масонерији меша библијско грађевинарство, легенде, општу историју архитектуре и историју масонерије, као што је то учинио и Џејмс Андерсон у **Начелима** из 1725. Али, чини се вероватним — што обично истичу и масонски историчари — да је „спекулативна" масонерија, као и њено постепено одвајање од „оперативне" масонерије, започела обнављањем интереса за Витрувијуса и обнову класичне архитектуре. Премда се Андерсон о томе не изјашњава, чини се да Иниго Џонс заузима веома значајно место у његовој историји, чиме се можда наговештава да је зачетак енглеске масонерије као институције, независно од масонске легенде, повезан са увођењем и ширењем „августовског стила" од стране Џонса.

Пада у очи једна занимљива празнина у масонској историји. Како то да се уопште не спомиње Џон Ди, познати херметички филозоф, аутор чувеног предговора за један енглески превод Еуклида у коме је хвалио „великог Витрувијуса" и заговарао обнову Еуклида, архитектуре и свеколиког математичког умећа? Енглески превод Еуклида са Дијевим предговором објављен је 1570: то је свакако био изузетно упечатљив споменик светој уметности геометрије, а и најава обнове класичне архитектуре у Енглеској много пре Иниго Џонса. Тешко је поверовати да је масонима остао непознат Дијев предговор, где се на више места цитира Витрувијус. Уистину, чини се доста очитим да је Џејмс Андерсон знао за њега; на више места има се утисак да он готово цитира из њега. Упоредите, примера ради, Андерсонове речи о владавини Октавијана Августа, када је рођен „божји Месија, велики градитељ цркве", са Дијевим спомињањем Августа, „за чијих је дана наш небески Велики Мајстор рођен". Стиче се утисак да је Ди намерно изостављен из званичне масонске историје. Шта је могао бити разлог томе? Вероватно исти онај разлог због кога је његово име тако често избегавано — његова репутација бављења магијом. Да је на зао глас дошао и због свога дневника, који је објавио Мерик Казаубон. Иронијом судбине, сам Ди је у предговору изразио жаљење због оптужби за бављење магијом које су му упућивали неуки људи, баш као што и Андерсон у **Начелима** спомиње да у „временима незнања" геометрија бива „прогањана због магије".

Ту, дакле, постоји проблем. У каквој је он вези са нашим проблемом односа розенкројцерства и масонерије? [. . .]

Претпоставимо, чисто као хипотезу, једну историјску линију дуж које би се могла кретати будућа истраживања: да се у елизабетанској Енглеској појавила идеја налик ономе што ће се касније манифестовати као масонска идеја, везана за култове краљице и Дијевог покрета, са чиме се повезује и име сер Филипа Сиднија. Чини се вероватним да су у елизабетанској Енглеској, уједињеној обновљеним духом витештва и езотеријским покретима ренесансне епохе, духовно приправној на отпор опасном непријатељу, постојала тајна удружења. Када су се ова кретања, трагом Фридриха, изборног кнеза Палатината, и његове невесте из краљевске куће Стјуарта, пренела на континент, није ли вероватно да су поред енглеских витешких идеја и идеја енглеске алхемије садржала и заметак идеје о масонерији, за шта, можда, одговорност делимично сноси и Џон Ди, баш као и за још много тога у овим кретањима? Међу списима розенкројцерске групе, нарочито Мајера и Андреа, требало би потражити могуће паралеле са масонском мистиком, премда би данас било тешко разликовати их од општег тока ренесансне мистике.

Проблем отежава чињеница што, иако се чини више него вероватним да су по диктату епохе настајала тајна друштва, ми не знамо колико је таквих друштава било, нити какве су везе постојале међу њима, ако их је уопште и било.

Као што је већ речено, сви тајни покрети позног шеснаестог столећа можда су били потајно везани за изборног кнеза Палатината. Знамо да је Породица љубави била тајно друштво изникло из збивања у Холандији у позном шеснаестом столећу; њено постојање и организација су изван сваке сумње. Знамо да су многи људи потајно били чланови ове секте, која је својим члановима допуштала да се издају за припаднике ма које вероисповести док су потајно били њени чланови. Начела Породице љубави донекле су сродна масонским начелима. Знамо да је тајна припадност Породици била веома раширена међу штампарима; примера ради, Плантин, велики антверпенски штампар, био је припадник секте, и веома је допринео њеном пропагирању штампајући дела њених присталица. Постоји претпоставка о томе да је штампарска породица Де Брај, која је била повезана са фирмом Плантин, можда припадала чланству Породице, и да је њено пресељење на територију Палатината, где је у Опенхајму штампала радове поклоника „розенкројцерства" — Флада и Мајера, уследило због потајне подршке покретима у Палатинату.

С друге стране, мислили смо да је у „розенкројцерском" покрету могуће открити утицаје потекле од Ђордана Бруна. Могуће је да је Бруно, изразито херметички филозоф, који је у позном шеснаестом веку широм Европе пропагирао један езотеријски покрет који се залагао за општу обнову света у виду повратка „египатској" религији и доброј магији, основао једно тајно друштво у лутеранским круговима у Немачкој. Бруно је посетио Енглеску, где се вероватно сусрео са Сиднијем, и показао наклоност према њеним езотеријским аспектима витешког култа елизабетанске епохе. Ту се опет један могући утицај на „розенкројцерство" меша са другим утицајима.

Могло би се рећи да су утицаји Породице љубави можда представљали скривени ток чији је извор био у Холандији, да је Брунов покрет можда утицао на тајне покрете у Италији, као и да су можда сви ти утицаји деловали паралелно са постојањем једног езотеријског покрета у Енглеској, под снажним утицајем Џона Дија, који је припремао велики препад за „ослобођење" Европе довођењем Фридриха, кнеза Палатината, на чешки престо.

Све је ово, очигледно, пипање у тами, претпоставке са мноштвом „ако" и „можда"; ипак, било је неопходно описати ова лутања да би се предочило какве проблеме ова тема поставља пред истраживаче. Знамо да су позно шеснаесто и рано седамнаесто столеће представљали епоху тајних друштава, али не знамо какве су биле међусобне везе или разлике међу њима.

Енглески документ из 1676. описује како су припадници Кабале са зеленом врпцом приредили заједнички ручак са братством Ружиног крста, Херметичким адептима и Примљеним масонима, а свима им је заједничка била „невидљивост". Можда овај фрагмент представља одраз једне раније традиције, да тако кажемо, међусобног комуницирања међу тајним друштвима, премда су у ранијим, опаснијим временима такве везе вероватно биле смртно озбиљне и бремените опасностима.

Ако је унутар ових сложених, тајанствених околности којима је био окружен розенкројцерски покрет у Немачкој постојао и енглески езотеријски утицај, који је евентуално потекао од масонског покрета везаног за Џона Дија, ако је такав утицај можда у споју са утицајима енглеског витештва подарио назив „Ружин крст", тада је можда постојало нешто стварно у позадини оних тајанствених манифеста, нешто налик на предмасонски покрет.

Поново наглашавам да су све ово пуке хипотезе чија је сврха да будуће истраживаче упуте једном историјском стазом којом није крочио нико међу онима који се занимају за рану историју масонства; верујем да је то отуда што нико међу њима није ништа знао о енглеским утицајима на розенкројцерски покрет у Немачкој.

Ако су такви утицаји стигли из Енглеске у Немачку у раном седамнаестом веку (као и посредством Дијеве мисије у Чешкој), када су се они могли вратити у Енглеску? Свакако после слома 1620. Страшни догађаји који су краља и краљицу Чешке отерали у дуго изгнанство у Хагу вероватно су подстакли снажан осећај лојалности и саосећања.

Управо овде тај нови историјски приступ може бити од помоћи тако што ће указати на једно сасвим ново поље истраживања. Још колико 1622. постојали су „розенкројцерски" покрети у Хагу; о томе сведочи известан број познатих докумената, а могуће је да ће бити пронађени нови. Чини се могућим да је организована масонерија у Хагу нашла подстицајно тле за свој развој: можда је изникла из „розенкројцерства", а можда се развијала заједно са њим. Дешавало се то у атмосфери коју је карактерисала лојалност пропалом циљу: њена централна фигура била је бивша краљица Чешке, чији је двор после смрти њеног супруга дуго остао у Хагу.

Припадници куће Стјуарт често су доприносили ширењу масонерије. Треба се само присетити јакобитске масонерије која се окупљала око претендената на престо. Можда постоји један припадник куће Стјуарт чија улога у томе није довољно истражена — Елизабета Стјуарт, бивша краљица Чешке. Била је личност снажног карактера и извршила је велики утицај — можда је допринела очувању једног вида ројализма који је чак и присталицама парламентаризма био прихватљив, који чак и изгнанику из Чешке какав је био Коменијус није био стран, који је можда Чарлсу II олакшао рестаурацију монархије. Лакоћа са којом се од револуције поново прешло на монархију одувек је изазивала изненађење, и нагађало се да је масонерија имала удела у томе.

Наша историјска истраживања стога наговештавају да у Булеовој теорији има нечега, само не у форми у којој је он то изложио. Скоро је извесно да је појава европске масонерије повезана са розенкројцерским покретом.

Ипак, чак и ова условна и магловита тврдња ни издалека не решава наш проблем, будући да је јасно да ова два покрета, иако су вероватно била повезана, нису била идентична. Масонерија спаја један езотеријски приступ религији са етичким учењима и инсистирањем на доброчинитељству, и у томе следи модел који је зацртало розенкројцерско братство; међутим, као што је указао А. Е. Вејт, масонски модел разликује се од розенкројцерског тиме што га не занимају обнова уметности и науке, научна истраживања, алхемија и магија, као и у многим другим аспектима. Из великог резервоара духовне и интелектуалне моћи,

моралне и реформаторске визије, што је све било садржано у розенкројцерским манифестима, масонерија је преузела само један ток; остали токови довели су до стварања Академије наука, алхемичарског покрета, а водили су и у многим другим правцима. Тема наше књиге је пре свега розенкројцерско просветитељство као целина и његове многобројне манифестације, а у мањој мери канализање неких његових аспеката у смеру тајних друштава. Бављење тајним друштвима често је замагљивало значај ове теме. Примера ради, никада нећемо моћи знати да ли је Френсис Бекон био нека врста раног масона. Али, није ни неопходно, па уистину ни битно да сазнамо такве ствари. Много је важније пратити утицај розенкројцерске идеје него измишљати чланство тајних друштава.

Ипак, тема којом смо се бавили у овом поглављу — тема тајности, значајна је зато што повезује ренесансу и рану револуцију у области науке. Велики математичари и научни мислиоци седамнаестог века ослањали су се на ренесансне традиције езотеријског мишљења, мистичког континуитета проистеклог из хебрејске или „египатске" мудрости, поистовећивања Мојсија са Хермесом Трисмегистом које је фасцинирало ренесансне духове. Те су традиције опстале током овог периода унутар тајних друштава, нарочито масонерије. Отуда не можемо у потпуности спознати мисаоне преокупације првих чланова Академије наука уколико не узмемо у обзир езотеријске утицаје ренесансне епохе. У основи, или пак изван њихових уобичајених религијских опредељења, опстајала је једна свеобухватна религијска концепција великог Градитеља космоса која је укључивала, а и подстицала научни порив за истраживањем Градитељевог дела. А ова прећутна, или тајна езотеријска подлога представљала је наслеђе ренесансе — магијских и кабалистичких традиција, херметичког и хебрејског мистицизма, који чине темељ „ренесансног неоплатонизма" створеног у ренесансној Италији.

Стога се **Fama fraternitatis** може посматрати као савршени манифест, будући да поред залагања за унапређење науке у једном новом просвећеном добу садржи и домишљати наговештај „невидљивости" као главног обележја розенкројцерског братства.

(Frances A. Yates, **The rosicrucian Enlightement**, Paladin, 1975)

Превео са енглеског
Новица Петровић

■

Херметичка и розенкројцерска мистерија

А. Е. Вејт

□

Ми тек започињемо, и то веома полако, да продиремо у наслеђе прошлости; што се већег његовог дела тиче, ми можда још увек надалеко и нашироко трагамо за благом мистичке Басре. Но, постоји више врста и више редова тога блага; што се тиче онога чему тежимо и онога што поседујемо, ваља имати на уму да неке ствари припадају суштини, а неке су тек од споредног значаја. Мислим да међу мудрацима свих епоха и крајева света никада није било размимоилажења у погледу истинског циља трагања; начини и форма трагања су се мењали, и то у великој мери, али сви су путеви конвергирали ка једној тачки. Ту нема никаквих мена, ни трага од промењљивости. Можда ћемо чути да постоје пречице; на први поглед, рекло би се да би таква тврдња несумњиво могла бити тачна, али то је, у једном смислу, пука језичка конвенција, а у другом, опште место које уноси забуну. То је језичка конвенција зато што се велика трагања не одвијају у времену или простору, а исто тако би се могло рећи да су сви путеви од кружнице ка центру подједнаке дужине, под условом да иду у правој линији. Та је тврња опште место зато што, ако неко крене споредним путем, или се пак врати и крене наново истим путем, он очито мора рачунати с тим да ће дуже путовати. Осим тога, можда је тачно да сви путеви на крају воде до центра, и да, ако се спустимо у пакао, још увек може постојати пут повратка на светлости, као да се успињемо у небо; али, за свакога ко ваљано размишља, ова су питања одвећ јасна да би такве могућности уопште разматрао. Пре него што се послужим овим узгредним и, рекао бих, одвећ очигледним разматрањима да бих изнео кључну тезу овога рада, морам се накратко вратити питању суштине и случајности; полазећи од претпоставке на којој се темеље ова разматрања — да у епохи хришћанства постоји једна тајна традиција, лоцирана на Западу, односно да вероватно има неколико таквих традиција — чини се пожељним да се разлучи шта је међу њима од виталног значаја. Послужићу се примером из алхемије: ваља знати да, барем на површини, она претендује да изложи мистерију физичког преображаја, иза чега назиремо — премда, ваља имати на уму, не увек — једну другу тему и другачију намеру. Претпоставимо ли да оно што назиремо не одговара истини, тајна традиција би остала упркос томе, а остала би и ако би физички преображај био само неостварени сан. Али, ја мислим да традиција физичког карактера нема везе са нама који се бавимо променама другачијим од трансмутације метала, који знамо да постоји мистички камен што је невидљив за очи смртника. Постоје веома наглашене индиције у прилог тези о тајној традицији у алхемији, али мора се рачунати с тим да ја не нудим доказе о постојању такве традиције, било у алхемији било негде другде. Постоји неколико школа окултне литературе из којих произлази да је нешто што припада њиховом реду овековечено, рецимо школе магије; о овим потоњима морам изрећи суд који ће се некима можда учинити претерано строгим — да у њима нема ничега што је од суштинског значаја за нашу тему. Време је да област појавног окултизма посматрамо издвојено, као нешто што се готово аутоматски препушта научном испитивању. Поступајући тако, напросто се надамо да ће наука наставити са одређеним видом проучавања човекове природе и његове околине који се, као што су показала неверификована истраживања у прошлости, већ показао делотворним за оне који би се могли назвати пријемчивим за убеђивање. Темељи овога убеђења манифестовали су се пре много генерација или столећа, и оба тока овог истраживања повремено нам указују на то да ми — или неки међу нама — који сазнајемо на један другачији начин сасвим имамо право, када, као однекуд издалека, долазимо да посведочимо да се велике мистерије налазе унутра.

Нема никакве потребе да потврђујем како је тајна традиција, било на Истоку било на Западу, одувек била јавна тајна када је реч о темељним принципима ве-

заним за Пут, Истину и Живот. Стога је лако показати шта она није и разликовати, што сам ја покушао, разне видове скривеног сазнања. Није, међутим, тако лако дефинисати најдрагоценије краљевско благо — када је реч о томе сазнању, на основу процене коју, како претпостављам, прећутно деле особе које данас испољавају мистичке предиспозиције. Али, ту се стално уноси збрка, упркос свим нашим високим тежњама, што је последица традиционалног или историјског поимања адепта — да је то човек чија је моћ уздигнута на ниво трансцендентног путем саопштавања или досезања, на неки начин, једног посебног, чак и ужасавајућег сазнања о скривеним силама природе. Чуо сам наводне адепте окултних друштава, као и оне који су то у техничком смислу, како тврде да су они који у истинском и потпуном смислу поседују дар који им се приписује једноставношћу једног вештачког звања у стању да тако раскомадају човека да могу одвојити не само тело од духа, већ и дух од душе када за то имају довољно повода у својој просветљености спрам одређене жртве. Када би овакве ствари биле могуће, оне би припадале науци понора: када се понор уздигне изнад свега што се назива Богом; нема потребе узимати одвећ озбиљно оваква наклапања, која су ионако и превише присутна у неким савременим школама које не краси склоност ка тачности. Ова тенденција доприноси, као што сам рекао, стварању збрке; премда таква тврдња може деловати опасно, човек долази у искушење да каже како би и сам термин адепт, у свим његовим вишим аспектима, требало дефинитивно заменити термином мистик, премда је, због недовољне мисаоне строгости, сасвим вероватно — а знакова тога већ има — да би и он доживео сличну судбину у виду погрешне употребе.

Можда смо некада били у стању да слушамо овакве описе, будући да смо тек били почели слушати о адептима и мудрацима, тако да су се ствари у полумраку чиниле већим него што јесу. Али, копрена је сада пала, и премда је светлост у коју смо ушли далеко од најузвишеније светлости, довољна је да распрши многе сенке и одагна много тога што одвлачи пажњу. Тешкоћа о којој је овде реч увећава се тиме што је извесно да постоје моћи висине и што човеков дух, стремећи навише, не досеже небо а да при том на неки начин не буде постављен изнад краљевстава која су под њим. Што се нас, барем, тиче, можемо изнети једно необориво правило — онај ко је, одбацивши све друго, решио да пође путем адепта мора свој напредак мерити сразмерно томе колико тежи светости ради ње саме, а не ради чудеса светости. Видеће се да сам склон да ствари зовем њиховим старим именима, која су вишеструко посвећена, и надам се да ћу побудити саосећање — чак и више од тога — када кажем и то да онај ко снива о томе да постане адепт, а не изговара светост у своме срцу док му се усне не прочисте, да би је потом изговорио и уснама, није у толикој мери далеко од свога циља колико уопште нема представу о њему. Један од нижих учитеља, који сада једва да има којег ученика међу нама, рекао је једном, цитирајући некога: Vel sanctum invenit, vel sanctum facit; међутим, ја знам да то дуго мора пребивати у нашим жељама пре него што се буде могло обзнанити у нашим животима.

Тражио сам по читавом Западу, и само сам на два места пронашао, нешто што се може поредити са чистим монашким мистицизмом; једно од њих је мистичка страна алхемије, а друго је скуп традиција који се најпотпуније може одредити именом розенкројцерства. Исту ту ствар, или њену суштину, налазимо и другде; сигуран сам да је чак и у школама мањег значаја она увек била присутна у самим темељима, и верујем да сам о томе већ пружио ваљано сведочанство; осим уколико нас не усмеравају личне склоности или случајности какве искрсавају током историјског проучавања, не видим неку непосредну корист — пре би се радило о сметњи — од тога да идемо далеко ради онога што нам је при руци, или пак да скрећемо на споредне

путеве ради нечега до чега се стиже правим путем — па био он широк или узак. Нема никакве сумње да је, из једног аспекта, хришћанска мистика била изложена великој издаји од стране своје околине због забрана званичних цркви; наводећи ово, надам се да је дошло време за све нас да се ослободимо јефтиних конвенција непријатељског става према овим црквама, нарочито римокатоличкој, и да смо у стању да ценимо, колико год дистанцирано, узвишене анале њихове светости. Уколико тако поступимо, бићемо такође у стању да ваљано ценимо ону спољашњу и историјску страну на којој је римокатоличка црква одвећ често била налик оној сцени из приче о Светом Гралу у којој је извесни краљ замка смртности продао Бога за новац. Тешкоће које је стварала римокатоличка црква и забране у које је забраздила потичу не само споља, већ и отуда што је она одвећ често велике симболе узимала као материјалне чињенице. На тај начин, уз сву искреност која се може приписати њеним званичним документима, насталим углавном у процесу раста, римокатоличка црква испричала је погрешну причу, иако су елементи који су јој стављени на располагање ваљани и истинити. Верујем да је раст светости унутар римокатоличке цркве — када се ствар дубоко промисли — у знатној мери ометен претераном заокупљеношћу духа дословним аспектом симболике, премда је он незаобилазни елемент експресије. Верујем да је ова сметња деловала на умове мистика; они су, међу свим људима овог света, свакако препознали деловање духа, но настојали су да га досегну кроз велове доктрине које нису у потпуности уклонили. Отуда су се они вукли за њима и сметали им када су улазили у светилиште. Сам тај процес је, у једном смислу, био погрешан, премда је њима због њихове околине било готово немогуће да прихвате неки други. Одавно смо се сложили да уздизање од природе ка узвишености уистину није метод мудрих; јер, доле су гране, а горе је корење, те је дрво живота одиста у том смислу, због наше удаљености од средишта, тако рећи постављено наопако. Стога је истински пут искуства у мистичком животу кретање од унутрашњег према спољашњем. Природно је, а и нужно, разуме се, да прве наговештаје добијемо посредством дословног смисла, али када нам се на тај начин укажу одсјаји светлости која је скривена иза њега, не смемо допустити да дословни смисао буде препрека на нашем путу, већ га морамо уклонити да бисмо досегли суштински смисао који је иза симбола. Потом долази стадијум у коме ћемо се вратити спољашњем и смислу који је споља, носећи са собом унутарње светло које ће га прожети и преобразити. Овај процес можда ће бити јаснији ако се уместо пуке тврдње послужим једном илустрацијом, премда ја мислим да ту не постоји ни најмања потешкоћа. У детињству ума, научили смо велику причу која представља корен и срж спољашњег хришћанства. То није дословни смисао који убија већ омотач плода који скрива вечна врела живота. Излишно је напомињати да многи од нас не допиру даље од овог омотача; на невољу, то није мртва љуштура већ живо тело кроз које се узвишеност излива на нама сразмерно нашој способности прихватања. Али, може се десити да унутарње чуло буде отворено — можда посредством великих црквених књига, или пак на било који други начин — и тада увиђамо да та велика прича, стара прича, прича која је у свему истинита, јесте прича о нашој сопственој души. Ово не мислим у смислу рођења душе, већ у смислу њеног раста у њеном овдашњем и садашњем окружењу. Тада је наш поглед управљен ка истинском путу нашег искупљења, и управо ту треба дословни смисао уклонити у страну за извесно време, будући да се све мора одиграти изнова. Девица мора зачети и родити сина; следећи у грубим цртама величанствено казивање светог Мартина, син се мора родити у Витлејему нашег људског живота; он се мора приказати у храму унутарњег Јерусалима; он мора изазвати пометњу међу докторима интелекта; он мора живети скриве-

ним животом Назарета; он се мора приказати и поучити нас изнутра, и на тај начин ћемо се вратити у свет доктрине и открити да је све преображено. Не ради се о томе да је доктрина нова, већ су својства живота другачија; на тај начин, стара симболика је до те мере прожета да оно што је споља постаје оно што је унутра, све док се обоје, наизглед, не нађу и под окриљем узвишености и у бујици живота. Тада престајемо да излазимо кроз врата на која смо ушли, јер отворена су друга врата, а зов многих гласова не говори нам више да одемо одатле већ: Уђимо у светилиште, пођимо све до најсветлијег олтара.

Желим стога да јасно истакнем да света мистичка црква, која постоји и одувек је постојала у оквиру борбене цркве хришћанства, ни у чему не одступа од основног учења — Quod semper, quod ubique, quod ab omnibus; она је у стању да својим срцем каже исто што и својим уснама; ту нема ни трачка несталности; али, у једном веома узвишеном смислу, темељ суштине је померен. Symbolum остаје — он није попримио другачији смисао, већ се растворио изнутра попут цвета. Хришћанска теозофија на Западу може рецитовати своје Credo in unum Deum реченицу по реченицу, укључујући и unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam, а ако ту има нека задња мисао, не ради се о јереси или језуитизму. Изнад свега, истичем ово тим више зато што међу нама — то ће рећи, у тим круговима уопште узев — још увек постоје одређене заблуде, и неопходно је потврдити да пут мистика не води кроз јерес.

Када је реч о тајним школама од којих смо примили неке делове или аспекте тајне традиције хришћанске епохе, овде не могу узети у разматрање, будући да за радове овакве врсте постоје извесна ограничења, велико сведочанство кабализма; иако је кабализам производ епохе хришћанства, он једва да му припада, и премда кабалистичко трагање и његов циљ свакако не одударају од истине која је у Христу, постоје можда и други разлози, поред оних које намеће ограничени формат овог рада, за његово изостављање. Извориште алхемије можда не сеже много даље на Исток од Александрије; могуће је, с друге стране, да је пренета из Кине када је лука Визант отворена за трговину са светом. Било како било, њен најранији развитак, у оним формама које ми познајемо, везан је за Визант, а први алхемичари које литература помиње представљају групу за себе и називају се византијским алхемичарима. Записи о њиховим алхемијским процесима стигли су до Сирије и Арабије, где су попримили ново рухо, али су задржали сва неопходна обележја свога порекла. Чини се да у овој форми нису имали утицаја на corpus doctrinale. Записи су пренети и на Запад, као и многе друге мистерије различитог значаја, а када су почели да заузимају место у историји Запада, било је то углавном у Француској, Немачкој и Енглеској. Другим речима, појавио се циклус латинске алхемије, који је путем превода касније ушао у језике наведених земаља да би се напокон, још касније, појавили изворни документи на енглеском, француском и немачком. Из овога следи, али то до сада није било запажено, да је читава та литература производ хришћанске епохе и да је хришћанство, подсвесно или на неки други начин, њена покретачка сила. Ова тврдња односи се на Геберове списе на латинском и на трактате који се приписују Моријену и Разису. Изузетак који потврђује правило је кабалистички Aesh Mezareph, који нам је познат само у фрагментима садржаним у великој Розенротовој колекцији. Претпостављам да нема тежег лавиринта од оног који представља Theatrum Chemicum. На сваком кораку вребају замке, а путокази, иако заправо нису уништени, закопани су дубоко испод површине. Његови су тумачи застранили покушавајући да растумаче његов општи смисао, будући да су неки веровали да је то: (а) трансмутација метала и само то, док су други у томе видели (b) закукуљени опис тајни душе на њеном путу кроз унутарњи свет, и ништа више од

тога. Изгледа да су многи приручници из области физичке алхемије поново издавани под његовим егзотичним утицајем. Верује се да су истински филозофи обе школе говорили о истој ствари, с тим што ваља узети у обзир генеричку разлику појмова којима су оперисали; имајући у виду да говоре истим језиком, човек би помислио да ће, уз помоћ критеријума генеричког разликовања, бити релативно лако размрсити овај криптограм. Али, пошто је, како се тврди, једна од главних тешкоћа у томе што многи од њих не почињу од истог стадијума процеса, предност једнообразности углавном се губи.

Тврди се да у Европи још увек постоје експерименталне школе које су у домену физичке алхемије по свој прилици отишле много даље него што ће иједан индивидуални истраживач икада стићи; али, ово се мора примити уз извесне резерве: могу рећи барем то да ја, који сам имао више прилика него већина људи да упознам такве школе и њихов развој, до сада нисам пронашао доказе о томе. Међутим, постоје сведочанства — а овде говорим са поуздањем човека који поседује податке из прве руке — о другим школама, такође експерименталним, такође у Европи, које тврде да поседују кључ за мистичка дела. Нисам у прилици да кажем са колико успеха употребљавају тај кључ, нити могу рећи нешто о његовој природи из разлога који су, мислим, очигледни. Међутим, мистерија процеса је једна ствар, а оно што је на површини или непосредно испод спољашњег дела скривеног језика, на срећу, сасвим је друга ствар. А као што често бива, просветљујућа сагласја остављају свој белег и печат, ако не баш пред самим нашим вратима, а оно барем у званичним црквама. Међу свим светим местима, нема таквог где ти белези и печати не пребивају a mane usque ad vespertinum, а главно сагласје је света причест.

Сада бих изнео битна терминолошка обележја која су заједничка свим адептима, укључујући обе школе без разлике, премда се ми овде бавимо — то се подразумева — процесом само једне школе. На основу значења ових термина видећемо до које је мере симболизам више алхемије у сагласности са мистичким симболизмом и са почивањем живота цркве у Богу. Ваља, међутим, имати у виду да нема ничег тежег и незахвалнијег него тумачити један симболизам помоћу другог — без обзира на повремену истоветност појмова.

Ваља такође схватити и прихватити да је све алхемичаре, независно од разлика које су постојале међу њиховим школама, покретала јасно изражена одлучност да своју мистерију прекрију велом, те су у том циљу прибегавали сваковрсним лукавствима. Истовремено, они нам тврде да је свеколико алхемичарско умеће садржано и изражено у једном једином носиоцу који је, међу сваковрсним мањим варијацијама, у суштини истоветно описан у великом мноштву текстова. Ова тврдња садржи један кључ нижег реда за алхемичарско умеће; међутим, пошто алхемичари своју главну светињу, упркос горе наведеним уверавањима, скривају велом позивајући се на многе наводне носиоце, и сам тај кључ је својеврсно лукавство, будући да наводно јединство постоји само у односу на крајњи циљ процеса — јединство примаоца. Ово јединство је крајње свођење тријаде; јер, према овим аспектима херметичке филозофије, човек је у процесу свога постигнућа испрва тројство — када је на почетку великог трагања; у извесном стадијуму је двојство; на крају, он је једно, што је завршетак његовог развоја. Црно стање материје којим се алхемичарско умеће бави јесте тело ове смрти, од кога су адепти затражили да буду одвојени. То је наш земаљски живот. Бело стање камена, чије се стварање жели, јесте одора бесмртности којом се заодевају епопти.[1] Со филозофа је онај зачин живота без кога материјална земља не може бити ни осољена нити прочишћена. Сумпор филозофа је унутарња супстанца помоћу које се неке душе спасавају као и помоћу ватре. Жива мудраца је оно што

[1] Посвећеници елеузинских мистерија највишег степена.

се мора фиксирати и испарити — њена је природа флуидна и нестална — али она се, изузев под овим називом, или неким њему аналогним, не сме дословно описивати изван посебних кругова тајног знања. Она је ближа него шаке или стопала.

Савршено сагласје ових ствари у симболизму званичног хришћанства и велика мистерија савршеног посвећења у великим црквама изложени су у оквиру сакраментализма свете причести. Ово је моја поента, и желим да је јасно истакнем: иста узвишена мистерија која почива иза симбола хлеба и вина, иза непроглашеног свештенства које одговара реду мелхиседека[2], код алхемичара је изражена под видом трансмутације; али, ја овде говорим о тајној школи посвећеништва која је у једном другом, трансцендентном интересу преузела терминологију и процесе окултне металургије.

Носилац је, дакле, један, али материја која му је прилагођена није посебно одређена, нити је барем једнообразна; то је иловача, кажу они који каткад говоре отвореније да би били мање схваћени, као да у чудном хору певају:

Отворимо се као дан
Да бисмо се дубље скрили.

Најчешће се описује као метална, будући да је у површинској равни ове литературе обзнањена мистерија свих метала, а скривени циљ је да се покаже како у коренима и суштини тих ствари постоји извесна сличност или аналогија. Разлог је тај што епопт који је узнесен поново налази своје тело после много дана, али веома преображено, као да се, у једном другом смислу, panis quotidianis претворио у panis vivus et vitalis, али без промене спољашњих својстава. Разлог је и то што у нормалним стањима тело овде и сада није без душе, нити је било каквим интелектуалним процесом могуће брзо и лако одвојити душу од духа, који бди над њом да би је оплодио када за то дође час. Носилац је, међутим, један, и то ствар поједностављује, али та једноставност није доказ да је алхемичарско умеће lusus puerorum. Супротност овоме је да је тешко бити хришћанин, што је коментар човека који је рођен слеп на светлости коју није у стању да види. Ту је и тријумфална потврда мистичког противстава да је човеку који уистину зна тешко да згреши. Формула овога јесте да је човек рођен за висине а не за дубине, а њен је вербални парадокс facilis ascensus superno. Алхемичарско умеће одвија се без журбе или силе, посредством једне градиране ватре, а средиште те ватре је у души. То је мистерија љубави душе, и стога се она зове „неустрашива кћи жеље". Смисао градације је у томе што је љубав ослобођена од наглости и силине страсти, и постала је трајан и неуништив пламен. Формула овога је да је место јединства средиште у коме нема претеривања. Оно што ватра сагорева јесу неки материјали или елементи који се зову recrementa, груби делови, сувишности; ваља приметити да постоје два прочишћавања, од којих је прво грубо а друго фино. Прво је процес обичног преображаја, путем кога се наизглед спољашњи делови одвајају на такав начин да је оно што преостане као ново створење, и може се рећи да је поново рођено. Друго је процес узвишеног преображаја, путем кога се оно што је прочишћено уздиже на такав начин да улази у један нови регион, или пак извесно небо силази и пребива у њему. Моја намера овде није да исцрпим све изворе тумачења, будући да би то у оквиру једног рада било неизводљиво; стога тек овлаш могу назначити многобројне видове парабола које се баве овим процесом. Наводни циљ, који је остварен у алтернативној школи, јесте стварање извесног камена или праха за пројекцију; симболичка је теорема да овај прах, када се дода неплеменитом металу, доводи до чудесне трансмутације у чисто сребро или злато које је бољег квалитета од оног из рудника. Поред тога, он продужава живот и обнавља младост адепта-филозофа и поклоника знања. У овом другом случају, он се обично назива елик-

[2] Свештенички ред мормонске цркве.

сиром, али трансмутациони прах и подмлађујући напитак су уистину једно код духовних алхемичара. Ваља такође истаћи да, на темељу једног веома високог мистицизма, постоји јединство у тројству праха, метала и посуде. Посуда је такође и алхемичар у свом спољашњем аспекту, будући да ниједан од инструмената, материјали, ватре, стваралац и оно што је створено, нису спољашњи у односу на јединствени субјект. Истовремено, унутарњи човек се разликује од спољашњег човека; можемо рећи да је један алхемичар а онај други носилац. У том смислу је алхемичарско умеће и физичко и духовно. Али, симболика је вишеструко заоденута велом, а неплеменити метал који се ставља у посуду је нетрансмутовани живот разума, мотива, похоте, себичности и свега онога што чини једно разумно биће у нормалној равни манифестовања. Отуда је природни човек затворен у животињском телу, као што је метал смештен у посуди; из овог аспекта, алхемичар је онај који се каткада арогантно назива надчовеком. Али пошто постоји само један носилац, ваља схватити да се у њему ствара камен и трансмутује неплеменити метал. Сам алхемичар је, на крају крајева, камен; многи ревносни аспиранти нису ово схватили, и стога је њихов велики подухват пропао у духовној равни. Шема која следи можда ће потпуније и јасније изложити ову тешко разумљиву тематику.

Постоје: (а) природни, спољашњи човек, чији је еквивалент један носилац; (b) тело жеље, које одговара грубој материји; (c) аспирација, свест, воља натприродног живота; (d) процес воље који делује на тело жеље унутар спољашњег носиоца; (e) психички и трансцендентални преображај који се на тај начин постиже; (f) реаговање прочишћеног тела жеље на есенцијалну вољу, тако да се међусобно подупиру док воља бива уздизана у висине; из тог уздизања проистиче даља промена: дух човеков поприма један нови квалитет живота, и постаје инструмент који истовремено храни и сам бива храњен; (g) у томе је симбол камена и великог еликсира; (h) дух се храни одозго поступком који је аналоган причести; (i) дух храни душу као хлебом и вином; (j) душа обавља виши преображај у телу жеље; (k) тако бива да је суштина која раствара све и преображава све још увек садржана у једном носиоцу, односно — да Бог пребива у човеку.

Овај процес, детаљно изложен у алхемичарским параболама, исказан је крајње једноставно у учењу о причести, које каже да телесне усне примају надматеријални хлеб и вино, да се душа тиме храни и да Христос улази у душу. Чини се, дакле, сасвим разумном и тачном тврдњом да је panis vivus et vitalis исто што и камен трансмутације, те да је пехар новог и вечног завета исто што и подмлађујући еликсир; али, ово говорим уз извесне разумљиве резерве јер, као што сам већ указао, што су ближе аналогије између различитих симболичких система, тим је потребнија разборитост која нам саветује да их не мешамо замењујући један другим.

Свеколика хришћанска мистика проистекла је из мисала, и ту се враћа. Али, мисал је, пре свега, проистекао из мистичког језгра које се растворило у хришћанству. Језгро истине у мисалу јесте Dominus prope est. Миса показује да је то велико дело у првобитном смислу дело човекових руку, будући да он обавља свештеничку службу у сопственом храму нудећи жртву коју је прочистио. Али, елементи те жртве бивају преузети интервенцијом из једног другог реда, а оно што следи је преливање.

Када се ово преформулише у сажетијем виду, апаратура мистичке алхемије показује се уистину релативно једноставном.

Прва материја је многострука, а ипак је једно, и одговара јединству природне воље и безграничној сложености њених мотива, склоности, жеља, страсти и застрањивања; на све то мора својим радом деловати мудрост. Носилац је такође један, јер то је нормалан човек, потпун на свом сопственом ступњу. Овај процес носи печат непосредности природе;

[3] Noumenon је по Канту, нешто што је могуће спознати разумом, али не и чулима, за разлику од phenomenon-а.

то је градација и све брижљивије одржавање једне посебне ватре. Прво долази до промене у супстанци воље, аспирације и жеље, што је први преображај или трансмутација у елементарном смислу. Али, она је у потпуности истоветна са термином који нуди учење о причести: преображај ноуменалног[3] човека преношењем божанске супстанце. Ту је lapis qui non lapis, lapis tingens, lapis angularis, lapis qui multiplicetur, lapis per quem justus aedificabit donum Domini, et jam valde aedificatur et terram possidebit, per omnia, итд. Када се каже да је камен умножен, чак и хиљадоструко, знамо да то важи за свако семе које падне на плодно тле.

Дакле, камен трансмутује, а то чини и причест, филозофски елементи у равни физичког учествују у стварању камена који је такође физички; сакраментални елементи учествују у стварању новог живота у души. Онај ко каже Lapis Philosophorum каже и: Мој љубљени мени и ја њему. Христос је стога камен, а камен у људскости адепта представља остварену сјједињеност; велика је тајна то да се Христос мора манифестовати изнутра.

Мени се чини да је било корисно установити на један нов начин блискост између вишег поимања једног дела тајне традиције и бољег тумачења једног црквеног отајства. Ваља приметити да се ни у једном од та два случаја не бавимо питањем постигнућа. Ова би аналогија важила и када би духовна алхемија и хришћански сакраментализам били пуке теореме у интелектуалној сфери, или пак део сна душе који никада није пренет у искуство. Било би лакше (када би за то овде било места) понудити резултате искуства који су забележени у животима светаца него расправљати о достигнућима традиције за која се сматра да су остварена међу тајним школама; али, мора се тајним списима препустити да сами о томе говоре, што — барем за оне који умеју да читају — они и чине, као анали светости; што се њих тиче, они који се потруде да их прочитају могу се

и сами у то уверити. Мој задатак који се тиче духовне алхемије завршава се указивањем на чињеницу да је ово била и мистерија светости повезана ex hypothesi са преношењем божанске супстанце, и да је то термин из учења о причести. То је оно што је учење о светости понудило онима који су кренули стазом светости као доживљај, у овоземаљском животу, сједињавања које се постиже у вечности, односно циља изнад кога ништа замисливо не постоји. Из старих књига знамо да он није ушао у срце човеково, али срце које је отклонило од себе чулне ствари представља га себи путем слика и симбола. То је велика традиција онога што су рани алхемичари назвали истином алхемичарског умећа; циљ је представљање само по себи а не срећа, али то је представљање таквог реда које почиње екстазом а завршава апсорбовањем. Зато нека нико не каже како се губи у искуству овог реда, јер можда тек тада налази себе, управо на начин који наговештава да је после многих путева најзад пошао својим сопственим.

Може се учинити да је овде погодно место за завршетак овог рада, али његов наслов и једна ранија опаска обавезују ме да кажем нешто о розенкројцерству, које је још један овоземаљски сведок о постојању тајне традиције. Розенкројцерство је у једном свом аспекту једноставније у односу на литературу чисто херметичке традиције, јер је ужег обима и попримило је другачији вид. Ствар се компликује чињеницом да је веома мало текстова доступних у спољашњем свету који имају место у розенкројцерској традицији. Претпостављам да то наговештава да је сведок присутан на овоме свету на један активнији начин, што је вишеструко тачно. Ја нисам амбасадор, још мање опуномоћеник тајних друштава Запада, и сигуран сам, независно од ове тврдње, да нећу бити оптужен како покушавам да преузмем ту улогу или да оставим такав утисак. Знам само да та друштва постоје и да у овом тренутку представљају једно средство продужења

те традиције. Не тврдим да не постоје и друга средства, будући да сам још на почетку указао на то да су врата која воде ка небу и светилишту које је његово предворје отвориле званичне цркве пре више столећа. Међутим, сама традиција је прилично заостала за црквама, и део онога чему сви ми тежимо може се наћи у њима — а све то не иде на штету светлости Истока, јер она је и светлост Запада, само под другим велом. Чак и на езотеријским скуповима који овде и сада постоје међу нама, традиција је, у извесном смислу, скривена велом; разуме се, говорећи јавно, човек увек мора скривати светилишта уместо да каже: погледајте, ето га у том или оном углу Лондона, Париза или Прага.

Ако постоји нешто што је још достојније жаљења него мешање симболичких форми, то је поистовећивање засебних ентитета у оквиру општег појма који има само појединачно значење, барем што се историје тиче. Појам розенкројцер био је злоупотребљен на тај начин, пошто су га популарни писци употребљавали готово у истом значењу као појам алхемичар. Морам се дистанцирати од ове грешке и рећи да спољашња историја Ружиног крста, у оној мери у којој се може рећи да постоји, има само једну додирну тачку са розенкројцерским традицијама које одржавају тајна друштва у неколико центара Европе. Додирна тачка је главна легенда реда, одвојена од псеудоисторијског аспекта који је имала у раним документима и повезана са једном веома развијеном формом симболизма. Тек у овој форми, она улази у низ мистерија и показује како свештеник-краљ заиста долази из Салема и носи хлеб и вино. У високој розенкројцерској традицији налазимо, дакле, мотив причести, али ако смем да опишем оно што је веће помоћу онога што је мање — због суштинске потешкоће са којом се суочавам — тај је мотив претрпео велике измене, не тиме што су сакраменти умањени већ стога што се могу наћи посвуда. Алхемичарска максима која би могла стајати изнад

капије ма ког розенкројцерског храма гласи: Est in Mercyrio quiequin qyaerunt sapientes. Еухаристичка максима која би, уз Laborare est orare, могла стајати изнад улаза у лабораторију алхемичара гласила би:

Et antiquum documentum
Novo cedat ritui:
Praestet fides supplementum
Sensuum Defectui.

Максима која би могла бити исписана на улазу у храмове званичних цркви јесте Corporis Mysterium, како би их мистерија тела могла потпуније увести у вишу мистерију душе. Укратко, максима која би могла бити исписана, и биће исписана на јединственом храму истински свеобухватне религије када вере западног света добију своје право место, најједноставнија и најсажетија максима гласила би mysterium fidei, мистерија која истрајава и постаје део искуства.

Розенкројцерство је мистерија онога што умире у приказању да би се осигурао живот приказаног. Нисам пронашао ништа у симболизму што би попут розенкројцерског симболизма оличавало формулу која је, са једне стране, сумарни израз мистицизма: „Трагам за васкрсењем мртвих и за животом света који ће доћи".

Да закључим: говорио сам само о три ствари, о једној од њих веома кратко зато што објављену литературу ваља оставити по страни, а оно што преостаје не појављује се на светлу дана. Иницијације су многобројне, као и школе мишљења, али истинске школе и високи редови потичу од једног корена. Est una sola res, и они чије је средиште контемплације усредсређено на ту једну ствар могу се веома разликовати, али никада не могу бити далеко један од другога. Лично, верујем — а ово делује као опште место — да уколико би се разумели међусобно, показало би се да се много не разликују. Незнано ми је какви се све системи еона могу умешати између онога што је у нама неуништиво и сједињења у коме ће космос на крају пребивати —

у средишту. Али знам да велики системи, чак и велики процеси — како прошлост тако и садашњост — не нестају, јер оно што је било од почетка јесте и сада, и биће увек — један мотив, једна аспирација, један појам који остаје тако рећи у дубоком миру вечне садашњости. Ми се одиста међусобно разумемо, и наше колективне аспирације су заувек сједињене.

(**Hermetik papers of A. E. Waite,** The Aquarian Press, 1987)

Превео са енглеског
Новица Петровић

Ка скривеним изворима масонства

Изабел Купер Оукли

У светлу савремених историјских истраживања, која сваким даном продиру дубље у прошлост и откривају њене мрачне и заборављене закутке, изгледа све вероватније да је масонство — у смислу широког, полумистичног и у великој мери моралистичког покрета — настало из древних и слабо познатих извора. Желимо да истакнемо да је његова првобитна основа из које је израсло до данас остала непозната свима који не признају недвосмислено духовно вођство у оном практичном, духовном и моралном напретку који у појединим периодима историје мења изглед друштва увођењем нових чинилаца у животне процесе. Да би се овакво гледиште поткрепило материјалним доказима и наметнуло јавности, неопходно је проучити масонску књижевност на многим језицима и вршити испитивања у многим земљама. Сутдентима теозофије, односно студентима масонства је, међутим, све очигледније да масонски покрет вуче корене из духовне хијерархије која управља еволуцијом света, и да — без обзира на бројне гране и огранке основне идеје — у суштини масонства лежи мистично учење намењено онима који се не заустављају на површини.

Један од таквих трагалаца, који се бавио питањем порекла масонства, написао је следећи сугестиван пасус у својој студији о обелиску кога је пронашао командант Горинџ и који изгледа да „доказује постојање неке институције сличне слободном зидарству у старом Египту“:

„Према нашем схватању историје, **свештеници** Баала у Асирији, Озириса у Египту, Јехове у Палестини, Јупитера у Грчкој и Риму, Ахура Мазде у Персији, Брахме у Индији и Теутата у Британији образовали су **првобитна тајна друштва,** која су управљала и усмеравала примитивне породичне заједнице и народе. Сасвим је свеједно да ли ћемо припаднике тог свештенства називати белитима, пастофорима, левитима, понтифексима, магима, браманима или друидима; битно је да су они били тајно повезани и да су одржавали комуникацију од Инда до Тибра, и од Нила до Темзе. То значи да је слободно зидарство одувек постојало на овој планети. Масони су били, у већој или мањој мери, повезани са свештенством све до XIII века када су се прогласили слободним зидарима. Од тог времена свештеници су почели да их оптужују и прогоне.“[1]

До сведочанстава и доказа о базичном мистичком учењу најлакше ћемо доћи ако усмеримо пажњу на споредне рукавце који непрестано истичу из главног тока масонства. Наиме, при проучавању историје слободног зидарства често наилазимо на мање групе, издвојене од главне организације, чије су мистичке и окултне тенденције знатно израженије. Њима ћемо се позабавити нешто касније, пошто најпре у кратким цртама осликамо изворе из којих су неки од најеминентнијих масона црпли своју традицију, будући да се она најјасније одражава управо у овим мањим групама.

Навешћемо, као потврду изнесеног мишљења, речи једног познатог масона који је на следећи начин изразио суштину управо завршеног предавања свог брата по учењу:

„Пажљиво испитивање наше најважније церемоније неизбежно ће нас одвести до учења које је представљао **пастос** у Краљевој соби велике пирамиде, и које повезује основне особине свих мистерија и отелотворује највише истине тада познате просветљенима.

. . .Дванаести век је био сведок наглог развоја мистичког симболизма и настајања верске легенде о светом Гралу, вероватно источњачког порекла; у истом периоду темплари достижу свој врхунац, а њихов каснији пад се временски подудара са декаденцијом коју је поменуо предавач.

Не инсистирајући на томе, напоменуо бих да је наша симболика, макар делимично, потекла из темпларских извора, романтичних, премда снажно прожетих гностицизмом; док су у каснијем периоду лоларди (наводни наследници манихејаца), припадници једног од многих верско-политичких друштава, вероватно били ти који су унели или обновили нека од наведених учења. . . Једна ствар је, међутим, сигурна — правилно разумевање наших симбола може се постићи само проучавањем источног мистицизма: кабале, херметике, питагорејаца и гностика.

Током векова наилазимо на имена учитеља који су своје доктрине изражавали симболима и писали тајним знацима, сличним онима које су користили розенкројцери и неки савременији учењаци, и често истоветним знаковима којима украшавамо зидове наших ложа.“[2]

Овакво становиште ће за студента теозофије бити од огромног значаја будући да изражава мишљење једног великог ауторитета, као што је то г. Е. Мекбин, а г. Гулд, горе поменути предавач, изнео је и следећу примедбу:

„На питање о настанку масонства могу се дати три одговора:

Оно је могло доћи до нас:

I Искључиво масонским каналима

II Преко розенкројцера

III Преко читавог низа несталих и заборављених друштава чија правила и обичаји масони нису непосредно наследили, већ су их прилагодили себи.“

Два управо наведена мишљења се савршено слажу са гледиштима многих немачких и италијанских мистичких писаца. Стога ћемо испитати ране традиције да бисмо нашли оно што их везује међусобно, стварајући од њих непрекинут ланац ка још удаљенијем средишту духовности, скривеном, али не и изгубљеном у тами времена. Најбоље је да склапање ове слике започнемо излагањем погледа једног добро познатог италијанског масона, јер нам само „Синови удовице“ могу помоћи да оживимо древне духовне истине некад езотеричног масонства. Писац чије редове наводимо веровао је свим својим бићем у масонске идеје и писао о њима знајући да оне представљају најбоље средство за преношење духовних мистерија народу. Он овако пише о раној историји масонства[3]:

„Пошто су прошла три века од првих почетака хришћанства, појавио се, у тој

варварској епохи, у оној истој Персији у којој су никла многа учења, филозоф који је желео да врати пометене духове људи култу јединог истинитог Бога. Његово име беше Мани. Неки необавештени га сматрају за најранијег претходника нашег реда и ствараоца наших доктрина.

Мани је живео у доба персијског краља Сопареса. Покушавао је да оживи мистерије и религију Заратустре у њиховој првобитној чистоти и да их сједини са учењем о милосрђу Исуса Христа. Његова учења су била слободоумна, док су истовремено Европом владали сујеверје и тиранија. Лако је разумети да ће они, који проповедају демагошке принципе и веру слободну од свега површног и несуштинског, бити прогоњени. То се дешавало и манихејцима од четвртог века када су сви деспоти, укључујући и Свештеника у Риму, почели да их прогоне... Свети Августин, који је, мада одгајан у Заратустрином духу, касније прихватио свето учење Исуса Христа, постаде његов најогорченији прогонитељ и највећи непријатељ Манијевог учења, познатог под именом религије ‚Удовичиног детета‘. Мржња према Манију коју је изражавао Августин, као и његова привржeност хришћанској доктрини о Светом Тројству, могу се објаснити озлојеђеношћу изазваном чињеницом да му је допуштена само иницијација у најнижи ред Манијевих мистерија. Наиме, маги су, препознавши у њему изразиту амбицију и сувише немиран дух, одбили да га приме у више редове, и то упркос деветогодишњем учењу коме се предано посветио, надајући се напретеку у хијерархији. Овај податак износе Флери, Баронијус, а и сам Августин у својим 'Исповестима'. После Манијеве смрти, његових дванаест ученика је проширило учење и мистерије овог великог човека у све делове насељеног света. Они су попут муње осветлили Азију, Африку и Европу, као што се може видети из података које доносе Баронијус, Флери, Бејл и други... Већ смо рекли да је још за Манијева живота његов ученик Херман ширио учење по Египту, где су га коптски свештеници спајали са јеврејском мистиком... Управо су преко коптског свештенства и источних хришћанских цркава до нас допрле мистерије ‚Удовичиног детета' и култ великог Градитеља, и то као последица сасвим неочекиваних и непредвиђених догађаја. Они су, захваљујући крсташким ратовима, пренесени на Запад, где су мистерије одржаване под именом култа великог Градитеља Универзума, имена које потиче из алегорије о Хираму, а представља, у мистеријама, 'непознатог Бога', Вечног, јединог Створитеља свих ствари и Одржаваоца свих бића.“

Тако пише Регелини да Скио, везујући масонство са прехришћанским периодом; и даље каже:

„Босије тврди, у свом делу 'Historie des Variations' IV, да су се средњовековне хришћанске секте — а посебно манихејци и гностици — скривали, колико је год то било могуће, у самом срцу правоверне цркве. Монфокон (VII, стр. 271) тврди, говорећи о религијама Египта, да је манихејска јерес, више пута узроковала велике раздоре у црквеним редовима, и истиче да су на Истоку ове доктрине постојале у време крсташких ратова, а да је дуго време између битака омогућило крсташима да буду укључени у мистерије 'Удовичиног детета', и посвећени у учење о великом Градитељу; о међусобно супротстављеним принципима добра и зла, витезови који су на тај начин били посвећени у мистерије, пренели су их својим ученицима по повратку у Европу... У додиру хришћанских ратника са муслиманима, вођене су теолошке расправе које су на свој начин учврстиле веру крсташа у великог Градитеља Универзума...

Упркос верским и политичким променама, које су уследиле сараценском освајању Азије, Африке и Европе, те упркос прогонима које су они отпочели, учење о једности Бога било је у стању да се одржи захваљујући мистеријама у Палестини, Сирији и Египту, а посебно у околини Тебе, где су хришћани и коптски свештеници сачували учења која им је

пренео Манијев ученк Хесман, а које је касније пренесено у Европу.“[4]

Скренемо ли сада своју пажњу са ових занимљивих и важних индикација на подробније испитивање предмета о коме говоримо, видећемо да су у каснијем периоду многе полумасонске организације, посебно оне са стриктно окултним циљевима, имале такозване „Непознате поглаваре“, термин који је у Немачкој, Аустрији и Мађарској коришћен у друштвима која нису јавно објављивала изворе из којих су црпла своја учења. Да бисмо открили првобитне разлоге ове тајности морамо се вратити на рану историју масонске традиције и потсетити се онога што је о том проблему рекао један масон почетком овог века:

„Свештеници свих древних народа су, да би осигурали да само заиста способни и достојни људи могу ступити у њихове редове, створили одређени низ искушавања и испитивања, којима би следила иницијација. Будући да најстарији писци приписују такве мистерије и иницијације египатским свештеницима, вероватно су оне постојале још пре пропасти египатске цивилизације. Њихове трагове срећемо и код других подједнако древних народа, а из сличности фундаменталних принципа учења и обичаја свештенства, закључујемо да им је извор исти. Халдејски маги су живели на планинским височинама, док су се келтски друиди повлачили у усамљеност шума. У Индији и Етиопији постојала су места намењена искључиво браманима и гимнософистима, док су египатски свештеници живели у скривеним стаништима дубоко испод површине земље. Сви они су поседовали симболе и тајне знаке и своју славу дуговали, пре свега, тајности иницијације.

Одржавање тајности је у старом свету имало двоструки циљ. С једне стране, религију је требало чувати; што су мистерије значајније, утолико је било важније сачувати их од знатижеље обичног, непосвећеног народа. С друге стране, требало је обезбедити да Мудрост о свим стварима буде преношена искључиво људима чврстог карактера и исправних духовних моћи. Услед ширења хришћанске религије и пада Римског Царства свете мистерије доживљавају опадање. Иницијације у мистерије Мудрости, међутим, опстаће знатно дуже мењајући, с времена на време, само име, унутрашњу организацију, или степен и врсту преношеног знања. Људи познати под именом маги или 'Бели Мајстори' су увек пред очима имали циљ који су себи поставили: постизање праве спознаје о људском срцу. Само њима је поверавано образовање краљева и моћника овог света, јер су само они могли разумети подједнако добро и науку и уметност и, ослобођени свих предрасуда, проучавати једноставну, природну теологију засновану на обожавању Врховног бића.

Међутим, пошто се њихов метод учења базирао на симболици, лажно су им приписивани многи грехови, услед неразумевања тајних знакова и хијероглифа које су користили. Маги из Мемфиса и Хелиополиса су били толико цењени да су највећи ратници, филозофи и странци највишег ранга долазили у Египат у жељи да их свештеници иницирају и поуче својим тајнама. Тако су поступили и Ликур и Солон, доневши по повратку у Грчку, основе свог филозофског система, и Орфеј који је, захваљујући стеченим знањима, засновао свечаности из којих је проистекла каснија грчка митологија. Питагора је из истих извора стекао знања о метампсихози, Демокрит тајне о структури материје, а Херодот историјске податке. Мојсије, кога су одгајили маги, искористио је своје познавање мистерија да ослободи Јевреје из египатског ропства, те да их примора да служе јединог истинитог Бога. Добро је позната чињеница да је Мојсије установио иницијацијска искушења за левите, и да су свештеничке тајне биле недоступне осталим Израелитима све до Соломоновог времена.“[5]

Ова политика тајности се показала мудром, будући да су страдања егзотеричних вођа таквих организација јасно указивала да је само тајност личности правог вође у већини случајева спасавала његов живот и учење. Мање групе су у

том смислу представљале погоднији облик организовања, што је и било становиште вођа са којима су трагаоци за знањем долазили у непосредан контакт. Имена неких таквих група смо већ поменули на другом месту[6], али можда није згорег да их овде поновимо:

Закони светог гроба
Закони светог јерусалемског храма
Добродељатељни витезови светог града
Свештенство Никозије на острву Кипру
Свештенство Оверња
Витезови провиђења (Ред витезова св. Јоакима)
Афричка браћа
Ред витезова светла
Азијска браћа (Ред витезова св. Јована из Азије).

Ова друштва нису никад припадала одређеној земљи, она се наизменично јављају и нестају у Аустрији, Мађарској, Италији, Француској, Шведској и Русији. Енглеско тло није погодовало њиховом развоју, али су Шкотска и Ирска врло рано прихватиле ова учења те је њихово светло јасно сијало у мраку Острва. Међутим, у једном кратком и срећном периоду. мистицизам се разбуктао у Аустрији и подунавским земљама, па ћемо се пре него што кренемо даље, укратко осврнути на њих.

Лудвиг Абафи, у свом делу „Увод у преисторијско масонство Аустрије и Мађарске"[7] пише:

„Историјски је доказано да је император Рудолф I још 1275. године дозволио један масонски ред, док је папа Никола III 1278. даровао индулгенцију Братству слободних масона у Штрасбургу, што су потврђивали сви његови наследници све до Бенедикта XII 1340. Најстарији ред немачких масона појавио се 1397. а за њим су следили тзв. Бечки сведоци 1412, 1430. и 1435, потом ред Штрасбуршке ложе 1495; ложа у Торгауу 1462; те још шеснаест различитих редова до 1500. године, као и током наредних столећа, у Регенсбургу, Саксон-Алтенбургу, Штрасбургу, Бечу и Тиролу."

Католичка црква је у овом периоду учинила бројне безуспешне покушаје да задржи контролу над поменутим масонским редовима, али њихове унутрашње снаге нису дозволиле да им Римска црква заустави духовни раст. У истом периоду су се јавиле оне велике личности и борци за слободу који су на својим плећима изнели покрет реформације, и мада су њихово дело и реформе били умањени природном сировошћу и ограниченошћу људског духа, ипак им је пошло за руком да у знатној мери осујете догматске и духоубилачке тенденције Рима, те да ослободе дух Христовог учења од замки које су га спутавале. Абафи даље пише:

„Оснивање извесних верских заједница и братстава у средњем веку који су имали за циљ оживљавање оригиналног Христовог учења, било је значајно колико и формирање редова слободних зидара. Једну од најважнијих заједница, братство Валденжана, основао је Петер Валдо у Лиону 1170. године. Они су желели да обнове чистоту цркве прихватањем сиромаштва и аскетских пракси. Убрзо су, због доктрине трансупстанцијације, дошли у конфликт са католичком црквом те их је већ 1134. год. папа Луције III екскомуницирао, а Сикст IV је 1477. организовао крсташки поход на њих. Упркос свим тим нападима они су успели да опстану до данашњих дана и да прошире своје деловање у више земаља — у Италију, Француску и Чехословачку, у којој их срећемо под именом „Чешка браћа".

У Чешкој и Мађарској, земљама са изразитим окултним тенденцијама, јавило се још читаво мноштво различитих мистичких организација; поменимо међу њима »Die Brüder von Reif und Hammer«, »Die Hackebrüderschaft« и »Die Freunde vom Kreutz« — друштво које се проширило и на Холандију и било на врхунцу у другој половини XVII века. „Браћа крста" су редовно одржавала своје скупове до 1785.; имали су много следбеника у Влашкој и Трансилванији[8]. Брабе пише о њима у својим студијама о масонима:

„Ово братство у начелу окупља старије људе, и оне чија је мудрост позната, те су стога значајне вође братства који су

овде у метрополи краљевства, основали неку врсту упоришта 'унутрашњег Истока."'

Потребно је обратити пажњу на овај последњи израз, пошто он јасно показује како су се људи све више окретали источњачким учењима, чак и у масонским круговима. Абафи такође истиче да је снажан формативни утицај на облик слободног зидарства имао Јан Амос Коменски (на латинском Comenius), рођен у Брну у Чешкој 1592., капелан Чешке браће од 1618. године. Каменски је у грађанском рату изгубио жену, децу и цело имање. Протеран из Аустрије као не-католик пребегао је у Пољску, посветио се питањима образовања и убрзо постао познат у Шведској, Мађарској и Енглеској.

Заједно са Јоханом Валентином Андреасом био је активан у покрету розенкројцера. 1650. год. принц Ракоши га позива у Мађарску и Трансилванију где остаје четири године. Захваљујући његовом утицају покрет се проширио на територији ових земаља. Његова филозофска и метафизичка гледишта су у тој мери наишла на подршку да је Андерсон[9] пишући књигу о слободном зидарству укључио његове најзначајније идеје. Погледајмо шта о томе каже Абафи:

„Моравском мислиоцу, капелану Чешке браће припала је част да подари етничко благо братству гордог Албиона, средишту најоштријих умова; да формулише идеје и укаже на пут реду који ће након своје трансформације обухватити најузвишенију нацију (sic!) која ће га довести до перфекције и проширити његов утицај на читаво човечанство."

Ширење мистицизма у Аустрији и Мађарској је током прошлог века поприкмило невероватне размере; према неким изворима око 5% целокупног становништва је припадало масонима, розенкројцерима и другим сличним друштвима.[10] Логично је претпоставити да је велика већина ових ложа живела у тајности, будући да су у време смрти царице Марије-Терезије постојале само три легитимне ложе. Према др Оту Хене-ам-Рину[11], само у Бечу је живело више од 20000 следбеника мистичних учења. Међутим, како је овај писац био осведочени непријатељ мистика, био је склон да преувелича и удвостручи број окултиста.

Цветању мистицизма у Аустрији допринео је, својим интересовањем, император Франц I, чији је штићеник био извесни Зефелс или Зефелд веома значајан розенкројцер и масон. Он је поседовао малу алхемијску лабораторију у Родауну, селу у околини Беча. Суседи су га волели и поштовали због његове љубазности и тајних моћи којима је владао. Шмидер га помиње у својој значајној „Историји алхемије"[12] као једног од „Седморице истинских адепата" и даје интересантне доказе о његовим магијским моћима. Упркос високом заштитнику, пао је у руке полицији која ће га затворити у тврђаву у Темишвару. Сваком проучаваоцу који тражи доказе о истинности окултног, можемо са задовољством препоручити да пажљиво проучи Шмидерово дело.

Навешћемо неколико занимљивих напомена које указују на везе између мистичног масонства у Европи и Енглеској, о чему се досад мало знало:

„У једном трактату на немачком језику, штампаном 1803. г. наишли смо на следећа изненађујућа тврђења:

1. Темплари су у раном периоду свог постојања сарађивали са такозваном 'Магичном браћом'.

2. Један резонкројцерски спис наводи да је у Келну, са мотом non omnis moriar, основана 'Магична унија' 115 год.

3. У Универзитетској библиотеци у Лајдену се налази један од рукописа Михаила Мајера, према коме је 1570. г. било обновљено друштво старе Магичне браће, или 'Мудраца', под именом Браће златног ружиног крста.

4. Тврди се да је 22. септембра 1563. године у Базелу одржан састанак поглавара седамдесет и две ложе и да су том приликом статути братства били ревидирани и штампани; да су ложе Швапске, Баварске, Франконије, Саксонске, Тирингије и подручја Мозела признале врховно вођство Велике стразбуршке ложе. У осамнаестом веку подређене су им и ложе

Дрездена и Нирнберга, те су се приликом решавања спорних питања унутар својих организација Штрасбургу обраћале и Велика бечка ложа, мађарска, као и ложа Цириха која је под својом јурисдикцијом имала све остале швајцарске ложе."

Иза ових напомена из пера „масонског ученика" следио је уредников коментар:

„Не постоји ни најмања сумња да су горепоменуте теозофске и магичке уније постојале као организовано тајно друштво. Кореспонденција Корнелијуса Агрипе фон Нетесхајма показује да је он био члан једног таквог друштва и да је приликом свог боравка у Лондону основао његов огранак. Ова друштва су користила Соломонов печат, а у рушевинама једног од старих темпларских прецепторија у Француској пронађен је бронзани медаљон са представом Јагњета изнад кога је овај кабалистички симбол."

Две од ових напомена потврђују и други извори. Розенкројцерски спис из тачке 2. помиње се на 56. стр. књиге Фридриха Готлиба Ефраима Вајса, тј. Магистера Пианкоа »Der Rosenkreutzer in seiner Blösse« (Амстердам 1781). Читаоцу ће бити занимљиво да се упозна са кратким изводом из овог вредног дела који се односи на старију групу „Мудраца", познатих као „Непознати поглавари" многих малих друштава. Услови приступања су изложени на следећи начин:

3. „Свако ко жели да буде примљен у Ред и да има приступ тајнама, мора бити частан човек истинских духовних моћи; мора поседовати велико знање; јер се примају само они од којих се може очекивати да буду од користи Светом савезу...

10. Чланови носе троугао који симболише три особине Демијурга — Моћ, Мудрост и Љубав.

Господари друге тајне познаваоци су свих знања о природи, њеним снагама и поделама.

11. Они се називају Филозофима или Целомудренима а њихова наука се назива Овоземаљском мудрошћу.

12. Ови Целомудрени се својом науком баве у тајности. Нико не зна ни где се састају ни шта раде.

14. Али постоје и тајне науке познате само највишем међу њима, који се називају маги или Мудри господари. Они поучавају народ Божанском науку и способни су да чине ствари које се сматрају натприродним."[13]

Говорећи о везама масона и овог старијег и тајновитијег друштва, аутор пише:

„Та масонска браћа (највишег ранга) знала су да њихово братство потиче од иницијација старих Мудраца и да велики део њиховог (масонског) знања полази од њих и да без њихове помоћи не би ништа могли да учине."

На другом месту он наставља:

„Давно пре 1118. г. постојало је друштво које је као последње и најмлађе наставило мистерије древних, и имало исти положај као и темплари који су га прихватили са осталим учењима Мудраца. — Били су то новаци свег времена. Будући да у време када је Инквизиција прогонила темпларе нико није знао ништа о том последњем и најмлађем ступњу, а они који су му припадали нису имали никаквих веза са јавношћу и живели су не привлачећи никакву пажњу, били су поштеђени погрома. Нико није мислио о њима. Будући да је број темплара који су преживели прогоне био мали, они су се зближили са поменутим друштвом у намери да образују братску заједницу и у том циљу саставили одређена правила. Ово новонастало братство јавило се у различитим облицима и под различитим именима — Друштво крста или, Браћа крста, да би касније стекли име слободних зидара.

Време и догађаји су утицали на чланове да схвате неопходност стварања потпуно нове организације не би ли је учинили прихватљивом у хришћанским земљама.

Они чланови удружења Иницираних који су преживели пропаст[14] и који су били расути по свету, почињу да стварају нови програм општег уједињења.

Спојили су законе своје заједнице са хришћанским законима, познатим под именом Библија. На тај начин су успели да створе удружење чији су закони могли бити прихваћени од стране хришћана.

Ово удружење је, као што је то увек случај са новинама, у почетку било прилично замршено; оптерећено разнородним циљевима и именима кратког трајања, тако да би било сасвим сувишно и заморно понављати их овде. Ово прво удружење, удружење мага, чији су га чланови називали Братством мага и помоћника, основано је 1155. г. и трајало до 1117. г., доживљавајући за то кратко време бројне промене. Крсташки ратови су допринели стварању многих друштава и редова међу лаицима, чији су циљеви били потпуно различити. Једно од њих, Витезови, настало 1418. године спојило се са Братством мага с којима је отада делило основне принципе и тајне."

Азијска браћа се први пут помињу у расправи барона Ханса Екера фон Екхофена »Authentischen Nachrichten von den Ritterund Brüder—Eingeweihten aus Asien« (Хамбург 1788), који доноси списе из 1510. г. као најраније документе о постојању групе мистика који су себе називали Витезовима Азије или Витезовима св. Јована. Овај ред се помиње и у славном келнском запису датираном у 1535. годину, запису који је изазвао небројене расправе и расколе унутар масонског покрета. Овај спис је представљао праву јабуку раздора између масона материјалиста и масона мистика. Док су га мистици сматрали јединственим и у целости истинитим, материјалисти су га, попут осталих сличних текстова, у потпуности одбацивали.

У запису се налази име пријатеља и сарадника Мартина Лутера, Филипа Меланхтона, који се у њему појављује као брат у Реду слободних зидара. Овај документ јасно сведочи да је пре 1440. г. постојало тајно друштво познато у разним деловима света под именом „Братство св. Јована", и после тога, све до 1535. г., као „Ред слободних зидара св. Јована", односно „Масонско братство".

1717. г. ово Друштво[15] је реформисано и обновљено што представља „датум рођења" материјалистичког, не-мистичког масонства. Покрет више нагиње по својим погледима атеизму, а по својим тенденцијама све већој демократичности. „Келнска повеља" садржи много занимљивих делова од којих бисмо издвојили следећи:

„Братство, тј. ред слободних зидара учвршћено светим правилима св. Јована не води порекло ни од темплара нити од било ког другог световног или витешког реда, зато што је од свих њих старије и постојало је у Палестини и Грчкој као и у различитим деловима Римског Царства. Наше братство се уздигло пре крсташких ратова; у време међусобног сукобљавања хришћанских секти мали број иницираних, којима је поверено право знање о врлини и разумно излагање тајног учења одвојио се од масе.[16]

Запис наводи следећи разлог за добијање имена: Мајстори ове конференције назвали су се Браћом св. Јована јер су њега изабрали као пример који ће следити."[17]

Занимљива је и чудна сличност у изразима и стилу између овог документа и појединих пасуса из Вајсове књиге »Der Rosenkreutzer in seiner Blösse« коју смо већ помињали. О ваљаности „Келнске повеље" сведочи још један познати масонски ауторитет:

„Ови документи се још увек чувају у једној ложи у Намуру. О њима су вођене жучне расправе. Оливер, Регелини и неки други га сматрају аутентичним, а антиквари универзитета у Лајдену потврђују да је папир на коме су писани исте врсте као онај коришћен у Холандији почетком XVII века.

То значи да ако је у питању превара, она је настала пре два века."[18]

Овако детаљно изношење аргумената и доказа потребно је да би смо скренули пажњу на стално понављање сведочанстава о постојању старијег Братства, које се као инспирација налази у позадини овог данашњег. Сада ћемо се позабавити не-

кима од друштва са „Непознатим поглаварима" које смо навели у нашој листи.

Ж. М. Рагон у књизи »Ortodoxie Maçonnique« даје веома занимљив опис једног од њих:

„Афричка браћа или Ред афричких градитеља (1767)

Овај Ред су сачињавали образована браћа узвишених принципа. Све њихове ложе у Европи су данас затворене изузимајући можда, само Константинопољску (у Берлину).

Познат је само један њихов Велики Мајстор: ратни саветник Кепен.

Знање које је овај ред пружао на првом ступњу било је свеобухватније и дубље од укупног знања свих ступњева Сковог система. Зли језици тврде да је у ложи Св. Јована био запостављен велики циљ, да је у њој поучавање једва постојало, а да строга правила нису била усмерена на одржавање масонског реда. Чланови су се бавили хијероглифима, посебно онима у вези са слободним зидарством. Од свог циља су направили мистерију, све до седмог нивоа, који се могао достићи само ревношћу, истрајношћу и разборитошћу. Поред тога, бавили су се и науком, најчешће историјом и проучавањем старина, што су сматрали неопходном делатношћу правог масона.

Први ступањ овог братства се симболички назива Шегртом египатских тајни.

Себе називају Африканцима зато што су у историји египатских мистерија нашли индикације значајне за слободно зидарство, чије порекло, ипак сматрају много каснијим.

Обичаји су им једноставни и племенити. Не обраћају ни најмању пажњу на украсе, драго камење и томе слично, али воле извесну удобност и на зидовима исписују мудре изреке скривеног значења. На скуповима читају своје расправе и обавештавају једни друге о резултатима истраживања.

Никаква давања нису била обавезна при ступању у Братство. Озбиљној браћи која би доспела у невоље пружана је помоћ.

Издали су много значајних списа о слободном зидарству у Немачкој.

Овај Ред је био основан у Пруској 1767. г. уз пристанак Фридриха II, званог Велики.

Братство је имало једанаест ступњева подељених у два храма:

Први храм:
1. Шегрт
2. Калфа
3. Мајстор

Други храм:
4. Шегрт египатских тајни (Manes Musae)
5. Иницијант египатских тајни
6. Космополитски брат
7. Хришћански филозоф (Bossinius)
8. Мајстор египатских тајни (Aléthophilote — Пријатељ истине)

Виши ступњеви:
9. Armiger
10. Miles
11. Eques

Велики Савет је сваке године за живота Фридриха II давао као награду за најбољу расправу златну медаљу вредну 50 дуката.

До 1806. г. остала је само једна ложа која се налазила у Берлину („Константинопољ")."

Рагон даље пише о претпостављеном пореклу овог реда:

„Када је Фридрих II наследио престо, увидевши да слободно зидарство није више оно што је било, а схватајући шта би оно требало да представља, смислио је план за оснивање Унутрашњег реда који би у исто време играо улогу масонске академије. Изабрао је неколико масона способних да разумеју његове идеје и наредио им да организују Ред. Међу њима треба поменути браћу Стал, Де Гона, Мејеротоа и Ди Боска. Они су основали братство и дали му име једног већ угашеног друштва Градитеља Африке и написали статут у складу са краљевим ставовима. Краљ им је даровао бројне привилегије, основао посебан фонд за њихове потребе и у Шлеској подигао, по

специјалном нацрту, дворац са холом за заседања Великог Савета, библиотеком и богатим намештајем, чија елеганција је била достојна како реда тако и њега самога.

Ред је цветао у тишини и потпуној слободи без жеље за доминацијом, проповедајући основне принципе слободног зидарства и припремајући посебну студију о његовој историји.

Начела Братства састојала су се у богобојажљивости, поштовању краља, повучености, толеранцији и признавању свих масонских секти без жеље за приближавањем иједнoj од њих. Управо из тог разлога чланови Реда никад нису прихватили акт о послушности барона де Хунда, упркос свим молбама које су им упућиване. Приликом пријема нових чланова, били су опрезни до крајње мере. Тако су на пример одбили војводу Фердинанда од Брунсвика зато што је узео учешћа у секташким размирицама. Посвећивали су се активном истраживању историје мистерија, тајних друштава и свих њихових многобројних грана и огранака, и неговали науке, пре свега математику. У њиховим делима, често писаним на латинском језику, влада моралност, узвишен тон и темељно и непретенциозно учење.

У библиотеци и архивима чували су, захваљујући помоћи краља и других високих личности — међу којима је био и бечки принц фон Лихтенштајн, бројне драгоцене рукописе и документе, као ниједан други масонски огранак (»Découverte sur le Systéme de l'Ordre des Africains«, Constantinople. Берлин, 1806).

Мало је било европских монарха који су тако потпуно штитили Мистичку школу у оквиру масонског покрета као што је то чинио пруски краљ Фридрих II, с правом назван Великим. Он је још као престолонаследник постао масон у Брунсвику, августа 1738. г., и отада је увек наступао као непоколебљив заштитник масонског братства. Продро је веома дубоко у ране традиције масонства, више од многих који нису имали толико обавеза као он.

Међутим, погрешно је замишљати овог великог човека као празног мистика сањалицу; у његовој академији и школама окупљани су најбриљантнији умови тог времена, а избор пријатеља, књижевника, филозофа и мистика сведочи о ширини његовог знања и многострукости природе човека који је умео у исто време да буде војник и мистик, филозоф и научник.

Његова привржeност мистици је најбоље осведочена избором библиотекара у Краљевској јавној библиотеци у Берлину. На то место је поставио Дон Антоана Жозефа Пернетија некадашњег бенедиктинског монаха и познатог херметичара и алхемичара. О слави и уважавању које је уживао тај човек сведочи један његов савременик:

„Веома занимљива карактерна црта овог академика било је његово веровање у филозофски камен, мистерије кабале, чаробњаштво, бацање чини, постојање расе џинова и тд. Али упркос овој незамисливо смешној слабости ума, сви су га волели, тим више што се одликовао савршеном дискрецијом у погледу свих ствари које би му биле поверене и никад ниједна реч није сишла с његових усана, било ради објашњења или услед неслагања."[19]

Такву слику о овом мистику нам даје његов опонент, који, без обзира на огромна неслагања, није могао да не ода признање вредностима личности коју су нени оспоравали.

Дон Пернети је неко време одржавао личне везе са грофом од Сен Жермена; касније је у Авињону основао херметичарску Académie des Illuminés која је била блиска шведском систему. Ова академија је била тајна али је подлегала општим масонским регулативима; била је у блиском контакту са следбеницима Мартинеза Пасквалеа, који су до данас задржали уважавање према Дон Пернетију, што најбоље показује недавно издавање нених његових расправа од стране мартиниста у Америци. Ово је свакако веома занимљива тема, али би нас удубљивање у њу одвело предалеко, стога је можда

боље да се вратимо нашој „Афричкој браћи" и њиховом заштитнику пруском краљу.

Најсажетији приказ мишљења водећих слободних зидара Немачке тог времена дао је Финдел који, иако убеђени противник, на веома луцидан начин осветљава мистичну основу на којој почивају спољашње масонске форме. Његово излагање је од великог значаја за наше истраживање. Навешћемо одломак који јасно илуструје хипотезу изнету на почетку овог текста да су сва друштва попут Афричке браће, као што су Fratres Lucis и друга њима слична, само спољне манифестације скривених снага које су тежиле да индоктринирају све масоне суштинским духовним и моралним мистичним знањем. Финдел пише:

„Велика немачка ложа надаље сматра да су братства Грађевинара средњег века поред свог заната неговала и тајну науку; њен супстрат је истински хришћанска мистерија која је као припрема и камен темељац служила и њима и зидарима св. Јована, те је престала да буде само систем моралне филозофије и уско се везала за мистерију. Неоспорна је чињеница да је савремено слободно зидарство настало из братстава Грађевинара средњег века, али се у исто време тврди да је још од древних времена постојало тајно друштво чији је циљ било усавршавање људске расе на исти начин, и помоћу истих метода као што то ради и шведски систем, који, у ствари, само следи траг својих претходника. Изгледа да је ова тајна наука, мистерија, веома древна. Она је чинила суштину знања виших ступњева обреда, који не само да су скривани од осталих чланова конфедерације, већ и од самих следбеника на нижим ступњевима... Ову мистерију потпуно потврђују документа која поседује Велика ложа Немачке... Ова тајна легенда је по својој суштини иста као и она о карпократијанцима, према којој је Исус изабрао неке од апостола и поверио им тајну науку, која је затим преношена с колена на колено све до вођа Темпларског витешког реда, и преко њих до Грађевинарских братстава средњег века и до данашњих слободних зидара Шведског обреда... Шведски систем нас учи да су у свим земљама и међу свим народима живели људи који су у духу поштовали истинског Бога и упркос сујеверју и идолопоклонству које их је окруживало успешно одбранили чистоту своје вере. Они су сачували врховну Мудрост одвојену од света и недоступну обичним људима, преносећи је као мистерију.

У јеврејској држави користили су секту есена у којој је Исус одгајен и у којој је провео највећи део свог живота. Пошто их је он поучио потпунијем знању о светим стварима, они су у тишини, не обраћајући пажњу на прогоне, предавали учење које им је било поверено као малобројним изабраницима. Међутим, у време Сарацена и крсташких ратова, били су у толикој мери угњетавани да су били приморани да потраже заштиту. Судбина је хтела да њих седморицу, припадника Сиријске цркве, витезови темплари спасу од напада неверника близу Басрума, и да их и надаље штите. Након што су у Басруму живели неко време, затражили су допуштење да се настане у Јерусалиму, будући да је тамошњи живот више одговарао њиховим навикама и убеђењима. Ово им је омогућио Андреас Монтебаренсис којем су, из захвалности Сиријци пренели своје учење.

Тако је ово тајно знање живело у самом срцу реда витезова темплара све до његовог уништења. Свештенство је разбијено током прогона који су уследили, али будући да није страдало у оноликој мери као витезови, пошло им је за руком да спасу велики број тајних списа. Потраживши спас у Шкотској успели су да организују верску заједницу у Абердину, а њен поглавар је био Петрус де Бонониа. Из овог језгра, наука је, уз многе предострожности, ширена, најпре у Италији, затим на север у Шведску и Русију, и потом у Француску. У Италији је опат Сецерин био чувар Истинске науке.[20]

Ову историју Финдел излаже са пуно скептицизма, али упркос свим његовим сумњама прича о древном тајном учењу

је тачна и подудара се до најситнијих детаља са извештајима са других страна. Да бисмо што боље осветлили „скривене изворе" навешћемо један одломак веома познатог масонског писца г-дина Лауриа:

„Мада ће сваки читалац неоптерећен предрасудама признати да слободни зидари у много чему подсећају на елеузинске и дионизијске мистерије, братство Јонских градитеља и Есенско и Питагорејско братство, појединци ће ипак бити склони да се запитају о правом идентитету свих ових институција због различитих имена које носе и због оних обичаја по којима се међусобно разликују. Треба имати у виду да све те разлике настају као последица неопходних промена наметнутих свакој институцији било услед жеља за иновацијом, било услед ћуди појединаца, или као резултат токова цивилизованог друштва. Свака промена или побољшање филозофског система или обредне институције неминовно ће довести до одређеног одступања у имену, које се изводи из природе саме промене или из имена иноватора.

Када су есенске мистерије биле пренесене у Италију одмах су назване питагорејским иако су претрпеле тек незнатне измене; данас се називају тајнама слободног зидарства зато што је већина њихових симбола изведена из зидарског заната и зато што се верује да су их осмислила удружења градитеља у тежњи да прикупљена знања сачувају само за себе.

Дионизијске, тј. Бахове мистерије, блиско су везане за Церерине и мистерије слободних зидара; ови обреди потичу из Египта, где је, према Плутарху, Церера слављена као Изида, а Бахус као Озирис.

Дионизијски градитељи су представљали удружење људи од знања, настало на основу налога пергамских краљева око 300. године наше ере. Одмах потом им је предата управа над градом Теосом. Чланови удружења, које је било блиско повезано са дионизијским мистеријама, разликовали су се од осталих грађана не само по свом знању већ и по посебним речима и знацима на основу којих су лако могли препознати свог сабрата. Као и слободни зидари, били су подељени у неколико различитих ложа. На основу имена једне од њих могуће је са великом вероватноћом закључити да је пергамски краљ Атал био члан овог братства.

На сличним принципима се заснивала и организација удружења градитеља који су подигли сва она предивна здања широм Јоније, која и данас задивљују својом лепотом. Када би било могуће установити подударност било која два друштва само на основу сличности облика које налазимо на њиховој површини, неоспорно би се наметнуо закључак да су братства Јонских градитеља и слободних зидара по свему идентична, и како је прво од њих приређивало мистерије Бахуса и Церере, веома сличне, као што смо то већ показали, масонским мистеријама, можемо слободно закључити да друштво Слободних зидара подсећа на Дионизијско братство из Мале Азије, како по својим спољашњим, тако и по унутрашњим поступцима.

Стога закључак слободних зидара да је њихов ред постојао још у време зидања Соломоновог храма, није нипошто апсурдан, као што би то неки желели да докажу.

Већ смо, на основу аутентичних извора, показали да су мистерије Церере и Бахуса настале 400 година пре Соломонове владавине[21]. Постоје исто тако јаки разлози који нас наводе на закључак да је и удружење Дионизијских градитеља постојало пре грађења првог храма. Истина је, додуше, да су они око 300 г. п. н. е. имали своје седиште у Теосу, али то никако не значи да давно пре тога њихова организација није постојала у Јонији, штавише, и пре тога на тлу Јудеје.

Основне разлике између древних и модерних мистерија налазимо у домену религије. Она је настала као последица великих промена у области верског знања. Није могуће претпоставити да они који проповедају учење Христа могу признавати, египатску, јеврејску и грчку религијску мисао, нити да бисмо ми који

верујемо у једног Бога могли изливати жртве Бахусу и Церери.[22]

Веза која постоји између Афричке браће и темплара и њихових тајних традиција заједничка је, по својој суштини, свим мистичким удружењима у чијој сржи лежи тврдња да поседују дубље истине и виша духовна знања на корист људском роду.

Пошто смо уочили елементарну повезаност Афричке браће са свим осталим мистичким организацијама, испитујући детаљније њихов систем пронаћи ћемо да су припадници ове школе готово без изузетка били образовани људи високог ранга и да их је често краљ бирао на основу њихове подобности.

Посвећени мистичком трагању они су указивали велику пажњу симболици и хијероглифима.

Ленингов опис се донекле разликује од горе цитираног Рагоновог:

„Двојни карактер реда потврђује оно што знамо о стремљењима и обредима прва четири ступња. То су:

I ступањ. Шегрт египатских тајни (Menes Musae). Овде се ученику откривају доктрине истинске вере, прикривене још у старом Египту тајним хијероглифима. Већ овај степен показује да су Мојсија чак и сами Египћани сматрали значајним учитељем тајних доктрина.

II ступањ. Иницијанти егејских тајни. Овде је Мојсије представљен као један од највећих Мудраца света, који је Јевреје упутио у тајне доктрине на основу свог знања о природи и свету.

III ступањ. Космополити (грађани света) имају за циљ упознавање самога себе, чему многи учитељи етике нису подучавали, сматрајући да је људска природа потпуно изопачена, премда је она, насупрот томе способна да путем самоспознаје, самопоштовања и проницања у такве судбине, постане оруђе за остваривање Божјег дела.

IV ступањ. Хришћански филозофи (Босонијанци). Овај степен представља израз блиске везе човека и света, односно изједначавање микро и макрокосмоса.

V ступањ. Пријатељи истине (Alethophilote) који се поистовећују са истоименим друштвом, а чија стремљења изражава њихово име.

Томе следе три виша — унутрашња ступња чија су нам само имена доступна. Претпостављамо да у потпуности одговарају ступњевима Ritterwesen код немачких слободних зидара... Овај ред никада није био велики, будући да су услови за учење и образовање били у том периоду рестриктивни. Изгледа да је имао ложе у Берлину, и у Оберславицу, а да су поједини чланови живели у Келну, Вормсу и Паризу. Ове последње је предводио извесни Кун, који је дошао у додир са бароном фон Хундом и упознао његов систем ‚Строгог поштовања правила', чији је привржeник био и фон Кепен.“[23]

Интересантно је поменути највиши ступањ — Витезове тишине или Вечну тишину, јер се њихово име јавља у вези са едиктом који су издали „Непознати поглавари“, а који је препоручивао напуштање свих учења и сваког рада током једног временског периода чије трајање није одређено. Министру рата г-дину фон Кепену је у раду на организацији Афричке браће помагао г-дин фон Химен, правни саветник у Берлину; обојица су били розенкројцери, а фон Химен и следбеник барона фон Гугомаса, још једног славног мистика прошлог века.

Фон Кепен и фон Химен су заједно издали чувено дело »Crata Repoa, или иницијација у античким тајним друштвима египатских свештеника« у Берлину 1770. године.

Карл ди Боск, коморник на пруском двору, повезан са розенкројцерима и неким другим мистичним сектама, такође је припадао вођама овог братства. Чињеница да су све ове личности на високим друштвеним положајима хармонично радиле у различитим организацијама потпомажући општу добробит и знајући да свако појединачно друштво представља само једну страну брилијанта истине која лежи скривена у сигурности његовог јез-

гра, само потврђује истинитост наше полазне хипотезе.

Скрећући пажњу на везе између Афричке браће и других мистичних братстава запазићемо њима сродну организацију Deutsche Ritter, односно Kreuz-Herren, чије се порекло може пратити до 1190. године. Њихова је историја у то време била блиска још једној занимљивој организацији, Малтешким витезовима. С њима у вези су и Витезови-јовановци чија је историја тесно преплетена са Масонима-јовановцима, посвећеним св. Јовану Крститељу и св. Јовану Јеванђелисти.

У даљем трагању наилазимо на чудну секту из Африке коју је описао Молиен. Он назива њене припаднике »Les Almousseri«, доводећи их у везу са слободним масонима:

„У Футатору, међу Маварима постоји, необична врста слободног зидарства чија тајна досад није откривена. Пријем у њихове редове се обавља на следећи начин: искушеника затварају у колибу на осам дана, за које време једе само један оброк дневно и не виђа никог сем роба који му доноси храну; на крају тог периода пред њим се појављује већи број људи са маскама на глави који на све могуће начине искушавају његову храброст; уколико се покаже достојним дозвољава му се да приступи братству. Иницирани чланови ове заједнице тврде да су у стању да виде све краљевине на кугли земаљској, да будућност за њих нема никаквих тајни и да им небеса услишавају сваку молитву. Браћа живе у селима где обављају функцију чаробњака. Називају их алмусери. Букари ми је једног дана причао, кунући се свиме на свету да говори чисту истину, како је једном приликом путовао кануом са једним од ових људи када је одједном наишла олуја, и 'мада је киша пљуштала са свих страна', додао је он 'наш чамац је остао потпуно сув'. Упитао сам га да ми открије своју тајну, на шта је он одговорио, да му то остала браћа не би дозволила, и да би га — уколико би то учинио — несумњиво стигла њихова освета.“[24]

Бројни извори потврђују да расуте заједнице које поседују мистична знања[25] постоје у многим деловима северне Африке. Оне наравно немају ничег заједничког са фетишизмом црначких племена, већ се ослањају на традицију египатског мистичког учења будући да представљају чуваре завештања манихејских и коптских учитеља који су ширили Манијеву доктрину по северној Африци непосредно после његове смрти. Ове заједнице су одржавале контакт са мистицима у Европи; тако је на пример гроф од Сен Жермена једно време путовао по тим областима.

Већ смо навели основне податке о петом ступњу у систему Афричке браће — о „Мајсторима египатских тајни“ или „Пријатељима истине“. Рагон наводи овај ступањ као осми[26], а Ленинг о њему у својој енциклопедији каже:

„Изгледа да постоји одређена веза између овог ступња и мало познатог друштва из Берлина које се назива »Alethophilote«. Вероватно се ради о старијој секти коју је, колико је мени познато, основао гроф фон Мантефел 1736. г.“[27]

Детаљно познавање овог система је од великог значаја за масонског учењака, зато што осветљава нека ранија удружења о којима се врло мало зна. Кундман о њему пише следеће:

„‚I Нека Истина постане једини циљ твог разума и твоје воље.

II Не сматрај ништа ни истинитим ни лажним, све док не пронађеш праве доказе.

III Буди задовољан тиме што знаш и волиш Истину; труди се да је пренесеш и омилиш својим ближњима. Онај који скрива своје искуство, скрива оно што му је поверено ради величања Божје славе; на тај начин он ускраћује вредност искуству које је могло бити у служби његових ближњих.

IV Не поричи своју љубав и помози онима који знају Истину и сами је траже, или искрено покушавају да је одбране. За једног Пријатеља истине је срамота да одбије да пружи заштиту онима чији је циљ исти као и његов.

V Никад се не супротстављај Истини када те надјачају они који виде даље од тебе. Бићеш недостојан имена Пријатеља истине ако сузбијеш Истину због поноса или таштине или било ког другог разлога.

VI Буди самилосан према онима који не познају Истину и поучи их без опорости. Изведи их на прави пут снагом својих аргумената. Не заборави да ћеш осрамотити Истину ако се бориш за њу и браниш је било којим другим оружјем сем оним које ти даје Разум."[28]

Тешко је докучити зашто је против људи са тако узвишеним начелима и племенитим циљевима вођена немилосрдна огорчена борба. Што више одмичемо у проучавању ових полумасонских секти, све више нас чуде неосноване оптужбе које су често задовољавале чак и површне историчаре.

У одломку из Финделовог дела видели смо масонска начела Велике немачке ложе и Афричке браће, двеју практично идентичних организација, при чему ова друга представља само напреднији окултни огранак оне прве. У истом одломку говори се о карпократијанцима, гностичкој секти посебно занимљивој студенту теозофије, зато што је метемпсихоза — или реинкарнација једно од њихових полазишта. Навођењем још једног неоспорног ауторитета само ћемо нагласити сличност њихових ставова:

„Припадници ове секте називају себе гностицима. Учење њиховог Оснивача се у много чему подудара са учењем Басилида. Он је сматрао да постоји једна основна вредност из које настају све остале, као и анђели који су створили свет; да Исуса Христа није родила девица, већ да је заиста зачет из Јосифовог семена, али да је био бољи од других људи по поштењу у животу... Велики Праузрок му је подарио Вредност те је задржао сећање на ствари виђене у ранијем животу... Метемпсихоза и пре-егзистенција душе представљају интегралне делове овог система."[29]

Из свега досад изложеног није тешко увидети да су карпократијанска начела о метемпсихози делили и Афричка браћа, темплари и друге мистичке секте, односно да је заиста постојала неопходна потреба одржавања тајности и тишине, будући да су слични јеретички погледи проузроковали уништење темпларског реда у средњем веку и да би сасвим сигурно изазвали најстрашније погоне од стране не само католичке већ и протестантске цркве.

(**Masonry and Medieval Mysticism** by Isabel Cooper-Oakley, Theosophical Publishing Hause ztd. 1900) 1900)

Превео са енглеског
Иван Ронсандић

НАПОМЕНЕ

[1] Weisse, M. D. (John A.), **Obelisk and Freemasonry**, стр. 94,95 New York 1880.
[2] **Ars Quatuor Coronatorum**, Transactions of the Lodge Quatuor Coronati, III стр. 31. Лондон 1890.
[3] Reghellini da Schio, **La Maçonnerie considérée comme le Résultat des Religions Egyptienne, Juive et Chrétienne,** Париз 1883. Види такође и: Eckert (Edward Emil), **Die Mysterien der Heidenkirche erhallen und fortgebildet im Bunde der neuen Kinder der Wiltwe,** Schaffhausen, 1860, VI, стр. 77. Екерт открива везу између манихејаца, односно „Удовичине деце" и Братства јовановаца на Западу, те са немачким удружењима зидара.
[4] »Acerrellos« Rössler (Karl), **Die Freimaurerei in ihrem Zusammenhange mit den Religionen der alter Aegypter, der Juden, und der Christen,** II стр. 11., Лајпциг 1836.
[5] **Sarsena, oder der Volkommene Baumeister, enthaltend die Geschichte und Entstehung des Frei-Maurerordens**, Бамберг, 1816.
[6] **The Theosophical Review,** XXII, 311.
[7] **Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich und Ungarn**, I, стр. 8, Будимпешта, 1890—91.
9Бамберг,1816.стр. њж
[8] Brabbée (Gustav), **Sub-Rosa Vertrauliche Mittheilungen aus dem Maurerischen Leben unserer Grossvater,** стр. 25. Беч, 1879.
[9] James Anderson, D. D., **The Constitutions of the Freemasons; containing the History, Charges, Regulations, etc; of that Most Ancient and Right Worshipful Fraternity, for the Use of the Lodges,** Лондон, 1723.
[10] Freimaurer, I, стр. 10, Gota, 1789.
[11] Henne-am-Rhyn (Otto), **Kulturgeschichte des Zeitalters der Aufklärung,** стр. 244, Лајпциг, 1778.
[12] Schmieder (C. C.), **Geschichte der Alchemie**. стр. 527—542, 1830.

[13] »Accelleros« (Dr. Karl Rössler). оп. цит., стр. 28, 30—32.
[14] Писац прави алузију на прогоне „Браће мага", следбеника Манија реформатора.
[15] Садашња организација слободних зидара.
[16] Gädicke (J. C.), **Freimaurer Lexicon,** Берлин, 1818.
[17] J. Г. Финдел, **History of Freemasonry**, стр. 721, Лондон, 1866.
[18] **The Royal Masonic Syclopaedia,** стр. 126, Лондон, 1877.
[19] **Original Anecdotes of Frederic II, King of Prussia, II**, стр. 383, Лондон, 1805.
[20] Финдел (J. Г.), оп. цит. стр. 316—318.
[21] Према Плејферовој хронологији, Соломонов храм је започет 1016. г. пре н. е., а завршен осам година касније. Елеузинске мистерије доспевају у Атину 1356. г. пре н. е. знатно након што су основане.
[22] Lawrie (Alexander), **The History of Freemasonry, drawn from authentic sources of information, with an account of the Grand Lodge of Scotland,** стр. 28, Единбург, 1804.
[23] Lenning (C.), **Allgemeines Handbuch der Freimaurerei,** стр. 7—8, Лајпциг, 1863.
[24] Mollien (G.), **Travels in the Interior of Africa,** стр. 161, Лондон, 1820.
[25] Чланови ових заједница су углавном били Мавари и Арапи. Овде се срећемо и са суфијским мистичним традицијама.
[26] Види **The Theosophical Review,** XXIII, 358.
[27] Lenning (C.), оп. цит, и, 15.
[28] Kundmann, **Die höhen und niedern Schulen Deutschlands,** стр. 769, Вроцлав, 1741.
[29] Blunt (John Henry D. D.), **Dictionary of Sects and Heresies,** стр. 102, Лондон, 1891. Види такође: Mead (G. R. S.), »Among the Gnostics of the First Two Centuries«, **Lucifer,** XX, стр. 207.

Трубадури, певачи-гласници са Истока Западу

Изабел Купер-Оунли

□

Прошлости то су гласи,
Карике прекинутог ланца.
Пронтер

Тајанствени средњовековни певачи, гласници који су — по праву величанственог певачког дара — били натоварени знањем што је надмашивало знање њихових ближњих — то су били трубадури, који су чинили неодвојив део мистичке нити, и допринели да се блиставе традиције источњачког познавања аркане утнају у младо ткиво детињства Запада.

Многи су аутори, истински званци, већ доста писали о том најсложенијем и најзанимљивијем раздобљу средњега века; мало њих отворено признаје да се у проучавању трубадурских песама и записа указују трагови тајнога знања, знања које припада некој традицији древнијој од традиције католичке цркве.

Управо се ти трагови морају прикупити, да би се доказало да су ти „Гласници Љубави", како су их често називали, били наследници „Царства Небеског" — заправо, мистичког неба, чистога наука, узвишеног живота, и побожних тежњи.

Ваља нам тек овлаш дотаћи њихову општу повест, да бисмо лакше могли да пратимо спољне видове њиховога дела; понајвећу пажњу морамо усредсредити на најважнији део њихове мисије, онај о коме свет тек понешто зна, наиме на њихову улогу духовних учитеља, њихов тајни језик, и изнад свега њихов тајни наук.

Росети[1] у својој драгоценој књизи пружа мноштво доказа о постојању мистичког језика у „Тајним школама", и „двозначног", па чак и „трозначног језика" којим су се трубадури користили у међусобном општењу. Ове се појединости морају испитати уколико желимо иоле јасно да схватимо у којој су мери те тајне школе биле организоване и развијене током средњег века, а ево шта о томе пише Росети:

Постојање таквога језичног стила историјска је чињеница коју су многи тврдили, а нико није оповргао; исто је тако општепозната чињеница да се прого-

њена секта јавно прилагођавала језику и обредима религије која ју је прогонила; при том је, међутим, сваком исказу тога језика и сваком чину тих обреда придавала произвољно и договорено значење, примерено властитим замислима. Једва да се може наћи историчар из тога или наредног периода који нам не казује да су патарени, или катари, или албигензи, били манихејци; а знамо да се Силван, један од наследника убијенога Манија, тако вешто користио тим науком „да је изгледало да је све преузето из Светога писма, онаквог каквим су га прихватали католици. Претварао се да користи библијске изреке, и говорио је попут већине правоверних међу нама кад је помињао крштење, смрт, сахрану или васкрсење Господина нашег Исуса Христа“. А он и његови прозелити чинили су то тако лукаво да су „манихејци завели гомиле људи; те су наивни сматрали њихову секту заједницом хришћана који исповедају веру изванредног савршенства“. То су речи опата Пликеа (Речник Јереси, чл., Силван и манихејци), који бележи да се трагови постојања ове секте у Италији јављају још 1022, кад су многи од њих откривени и спаљени за љубав Господу. Послушајмо како исти аутор описује деловање следбеника потоњих секти, иза других небројених примера нељудске свирепости. „Кланкулари беху заједница анабаптиста који су учили да је о верским питањима нужно говорити јавно попут других људи, а само потајно исказивати мисли.“ А албигензи и манихејци показују најбољи начин да се успе у тој замисли, следећим догађајем.

Будући да га је немилосрдна Инквизиција непрестано прогонила, један од њихових поглавара прибеже лукавству. Знао је да су он и његови пријатељи оптужени да одбијају да поштују свеце и поричу врховну власт римокатоличке цркве, те да ће их присилити да признају веру и да се закуну у Свету Марију да немају друге вере до оне коју проповеда Света Црква. Био је решен да не изневери своја осећања, али је, ако је икако могуће, хтео да избегне смрт. „О, музе! О, дуси небески! Сада помозите!“ Затвори се у пећину са две старице из своје секте, и даде једној име Света Црква, а другој Света Марија, „тако да су припадници секте, на питање оца инквизитора могли да се закуну у Свету Марију да нису имали друге вере до оне коју проповеда Света Црква“. Зато, ако хоћемо ваљано да проценимо побожне и свете списе писане у оно доба, најпре морамо имати у виду ко их је састављао; тако ћемо бити у стању да измиримо бројне очигледне противречности између речи и дела трубадура и трувера.[2]

Необично је да је тај тајни језик могао остати тако мало познат, будући да представља кључ од готово неизмерне важности за многе тајне скривене у трубадурском животу средњега века. Понајвећу захвалност за откривање те тајанствене пречице у проучавању мистике дугујемо Ежену Аруу; он у гневу доброг, али задртог католика, осуђује Дантеово учење и открива нам прави разлог свога гнева: и са свога становишта је у праву, Данте није био правоверни католик; био је истински мистик, а његову су цркву чинили сви велики и слободни људи свих земаља и свих времена: без обзира на разлике у раси, вери или касти. Ару студентима скреће пажњу на следеће важне моменте: у односу на праве Дантеове погледе, како сам каже, тумачећи песника:

Премда нам се може чинити да смо се вратили у време далеко пре потопа, очигледно је да смо уистину потпуно у средњем веку. И у ствари, колико год нам причали о пореклу људске расе и о њеном ширењу по земљи, посреди је заправо порекло манихејско-гностичке доктрине и њен пут са Истока на Запад. Размотримо пажљиво следећих неколико редака: „Нисмо баш ради да поверујемо да су људи, кад се збила пометња језика, истом распршени по читавом свету. Корен људске расе првобитно бејаше посађен у земљама Истока, а онда се НАША РАСА сама раширила пружајући бројне изданке и на једну и на другу страну, (као) ПАЛМЕ, и коначно доспела до крајњих граница Запада, те су тако разумна грла први пут угасила жеђ на европским потоцима, барем неким, ако не свим. Но, било да су као странци дошли први пут, било да су се, рођени у Европи у њу враћали, доносили су са собом трозначни језик.“

Колико год се данас слабо памти да су, по Дантеу, људи једино они који користе разум, док су остали у његовим очима дивљаци: да се, уз то, у своме делу »Vita Nuova«, побринуо да нам објасни како су на име палме (palms), palmieri, утицали они који су ходочастили у Јерусалим, мора се признати да се право значење овога одломка битно разликује од оног које смо му придавали, те да је у њему скривено друго, заправо ово:

Наше учење потиче са Истока; његове присталице, које чине праву људску расу, нису одједном распршене по свету: раса припадника наше секте, nostra propago, постепено се сама множила, уз помоћ сиријских ходочасника који су пронели светлост до граница Запада, те разумна грла, људи који се користе разумом, утолише жеђ на изворима Европе. Било да су ти мисионари секте Источњаци или, пак, Европљани који се враћају у родни крај, увек су са собом доносили језик троструког значења, алегоријског, моралног, и мистичног.

Да одбацимо једно овако недвосмислено тумачење, тако потпуно примерено свему што смо претходно видели, морали бисмо да објаснимо како је Дантеу могло пасти на ум да су ти људи рођени у Европи, кад разумна грла још нису пила са њених извора, да су ти Европљани одлазили на Исток да уче трозначни језик и да га преносе у своје крајеве, који су без сумње имали властити, те да је људска раса рођена на Истоку требало да настани Запад, већ насељен људима, било разумним или не. Објашњење сада није нимало лако.

Ти се увозници трозначног језика увек деле у три групе, од којих свака има властито наречје; једној припада југ, другој север Европе, трећој делови Азије и Европе које заузимају они што их сада зовемо Грцима, quos nunc Graecos vocamus, као да то име нису већ вековима носили. Али, да и то разјаснимо: овде је посреди питање избеглица из секте, њиховога Синона кога смо видели како се силно мучи у паклу, а које се помињу и у Краљевству под именом Грчких пастора. Ови поштују бело и жуто, као једно од лица Луциферових; једном су ногом на тлу католичке Европе, другом у источним земљама манихејаца, и, што посебно узнемирује, највећим делом разумеју скривалице договореног језика. Затим је опет извршена деоба она три наречја у свакој од речених области; али, они на северу, наиме Мађари, Словени, Тевтонци, Сасонци и Енглези, задржали су једносложно је (is) као знак заједничког порекла. Остатак Европе прихватио је треће наречје, „премда се није могло опазити да је трозначно, licet nec videatur trifarium«. Међу житељима тих области, „неки као потврдну реч користе oc [ок], неки oil [оил], неки опет si; наиме, Шпанци, Французи и Италијани. Али заједничко порекло њиховога наречја доказује то што у исказивању многих појмова користе неке истоветне речи, као што су Dieu, ciel, amour, mer, terre, vivre, mourir, aimer, и друге. [Бог, небо, љубав, море, земља, живети, умрети, волети.]“[3]

Данте је врло добро знао да Шпанци као потврдну реч не користе oc, него si као и Италијани, али је желео да скрене пажњу на главно средиште албигенске доктрине, на област Лангдока (Langue d'oc), и не усуђујући се да помене Тулузу, послужио се овим лукавством, очигледним, нарочито кад се има на уму да су речи које наводи као знак заједничког порекла језика у те три земље управо оне које песници његове секте тако често користе у својим тајанственим делима.

Ару даље објашњава да су се ти „увозници трозначног језика“ делили у три групе, од којих је свака имала властито наречје: једна је ишла на југ Европе, друга на север, трећа у делове Азије и Европе које заузимају они што их данас зовемо Грцима. Ту избија Аруов гнев:

„Једном су ногом на тлу католичке Европе, другом у источним земљама манихејаца."

Али најдубље појединости о устројству тих трубадура јеретика и њиховом духовном науку добијамо из једног другог од многих његових занимљивих дела; одломци су толико значајни да их је најбоље пренети у целини.[4]

Угледни професор[5], кога неуморно пратимо зато што је стручњак за овај предмет, истражујући елементе који чине персонал провансалске књижевности, ни слутио није да прекопава архиве албигенске цркве. А ипак је тако, што ће се и показати брзом проценом тих елемената у светлу здравога разума. Пратећи га, човек може поверовати да су пре XI века на југу Француске неки људи, под именом лакрдијаша, joculatores, направили професију од рецитовања или певања романтичних причица. Али апостоли отпадничке доктрине, баш зато што су тај обичај затекли укорењен у земљама у којима је опстала римска доминација, ревносно су га присвојили ради ширења своје пропаганде. Јер баш као што су се истицали користећи предања о јунаштву, религиозне приче разних народа, тако да су усадили своје идеје у тај национални темељ, испољавали су изванредну вештину да се и сами, примерено месту и времену, прилагоде обичајима и навикама земаља у којима су вршили службу. Тако су у Немачкој били минезенгери, у Скадинавији барди и скалди, у Енглеској минстрели, у северној Француској трувери, у древној Аквитанији трубадури и жонглери, у Италији guillari, веселаци — и свуда остављали споменике свога духа и најлепшу успомену у народу.

Мисионари јереси свакако су проповедали веру љубави и много пре него што их, око 1100, под именом трубадура, помиње Виљем од Поатјеа, јер пре него што је освојила више сталеже, њихова се доктрина морала дуго пробијати кроз ниже слојеве.

У време потпуне организације[6] сенташке пропаганде, наиме од 1150. до 1200, у најблиставијем периоду провансалске књижевности, Форијел правилно разабира различите редове трубадура и лакрдијаша, које је чисто нужда натерала да се поделе у две одвојене класе. Једни су се, наиме, обраћали вишим друштвеним слојевима, певајући само по дворовима и дворцима; други су, одазивајући се више нагонима пука, састављали песме за класе трговаца и тежака, за сеоски живаљ. Казали смо да су они први били отпаднички бискупи који су обједињавали у себи врлине Савршених витезова и Савршених трубадура. Показали смо да су, подједнако и храбри и спретни, знајући како да се у нужди послуже лукавством, и пружајући непрестано против свега доказ скромности и стрпљења, били нова Реона од Монтобана, витешкога лика супротног Мештру Ренару, симболичном представнику римскога свештенства.

Они други, ништа мање корисни у погледу придобијања нових присталица које су непрестано регрутовали из најмногољуднијих слојева, међу онима који су понајвише трпели угњетавање и израбљивање од стране свештенства, пружали су узор лутајућих витезова, као и дивљих витезова (»chevaliers sauvages«), персонификованих у еповима (romances) у којима се као јунак најлакше препознаје Дивљи Гвидо.

Најзад, између та два реда витезова и трубадура, били су барони и феудалне велможе који су, прихвативши веру албигенза, поставши њиховим заштитницима и кумовима, вршили пропаганду на свој начин и у свом друштвеном кругу. Ти су људи често неговали поезију и користили је да усађују племству, а још више буржоазији идеје супротне папинској свемоћи. Не само да су властитим примером храбрили народ да збаци теократски јарам, него су и одлучно стали у његову одбрану против прелата, инквизитора и легата, Естулта, Галафрона, Ђинова и некромана, од којих врве јуначки епови. Отуд имамо јуначки лик Роландов насупрот Мештру Изенгрину; тог Милоновог сина чије су моћне речи, под именом Дирандала, начиниле огромну пукотину у

гранитном планинскоме стењу, пукотину кроз коју је извршена најезда на тле Шпаније, где се, много пре Луја XIV, могло усклинкнути: „Пиринеји више не постоје!"

Ти племенити следбеници секте, нова витешког Роланда, били су, заправо, феудалне велможе, прави витезови. Као такви, нису оклевали да, у нужди, у складу с тадашњим замислима, а нарочито у масонским (? masseniques) ложама, додељују ред витештва истакнутим члановима своје заједнице које су верски или државни интереси слали у стране земље.

Осим тога, ваља уочити како су неки немачки цареви — рецимо Конрад, Ото, оба Фридриха — кад год би се спустили до Италије, великодушно даривали редом витештва миланску буржоазију, ђеновљанске и фирентинске трговце и банкаре. За њих је то био начин да регрутују своје снаге против папинства, и да у Италији јачају опозицију за коју су добро знали да није тек чисто политична. И сам Данте добро пази да не заборави породице које су на својим штитовима носиле „грб великог барона" винара цара Ота; и с поносом подсећа да је Конрад произвео у витеза његовога чукундеду Качагвиду.

Што се тиче лакрдијаша, заправо такозваних лакрдијаша песме, пословице и романсе, како су их звали — њих ваља разликовати од мимичких лакрдијаша, наиме вашарских шарлатана и буфона. Клерикални лакрдијаши били су, као што је већ речено, јеванђеоски свештеници, и даље подвргнути првенствено дисциплини свештеничкога сталежа. Будући да су у сенташкој цркви имали звање ђакона, у односу на пасторе којима су били додељени били су у истом положају као и штитоноше према витезовима, па се под тим именом и јављају у еповима.

Ако се о чувеним трубадурима, међу осталима и о Жироу де Борнеју, казује да су их увек пратили по двојица лакрдијаша, неоспорно је да су ти трубадури били албигенски бискупи, чије су достојанство и служба изискивали присуство двојице ђакона. Зато се за њих вели да „никад нису кретали у (бискупски) обилазак), а да обојица нису били у њиховој пратњи".

Била би велика грешка помислити да је службу лакрдијаша могао добити први намерник. Форијел ће вам казати да је за то ваљало имати „изврсно памћење, пријатан глас, лепо певати и свирати на пратећим инструментима, а уз то и познавати историју, предања, родословље. Уистину, многи се лакрдијаши помињу по знању историје". Учени чланови Академије мисле да то знање није могло бити богзна како велико, у време кад се читава историја сводила на оскудне хронике; али, да ли је баш сигурно да њихове заблуде, анахронизми, бркања личности, земаља и датума, нису били намерни? Не би ли то, напротив, био доказ да је њихово знање у том погледу било много веће него што смо вољни да претпоставимо? Што се родословља тиче, реч је о оном из јуначких епова (Chansons de Geste).

Штавише, управо су лакрдијаши из службе код бискупа или тек пастора, прошавши стаж искушеника, с препоруком једног или другог, одлазили у дворове и дворце да поучавају или доносе утеху. То су они названи старијим синовима (пунолетнима? »fils majeurs«), ђакони највишег реда. Остали су, означавани као млађи синови (малолетни? »fils mineurs«), вршили исту службу по градовима и селима; Али најчешће их је њихова властита посебна склоност опредељивала за врсту службе која је од њих захтевана:

Те две класе једног те истог свештенства биле су регрутоване из свих друштвених слојева, без другог услова до да се у истински позив уједине природни дар и знање неопходни за успех у тако тешкој и опасној мисији.

Једно чудно питање, које ваља прецизно поставити, било би како су се у те песничке класе спустиле бројне личности с друштвених положаја које сви сматрају вишим. У XII и XIII веку, у земљама провансалског језика, била је сасвим обична ствар видети да витезови, властелини, каноници, свештеници, постају трубадури или обични лакрдијаши. У редовима и је-

дних и других многи су претходно били угледне личности у друштву. Перолс је био витез; Пјер Кардинал родом из богате племићке породице; Пјер Роже каноник у Клермону; Арно де Маријел свештеник, а чувени Арно Данијел изузетно образован племић. Такви људи прихватање апостолата очигледно нису сматрали понижењем, већ су се, напротив, тиме уздизали у властитим очима и у очима своје сабраће. Тајанствени Сордело био је племић, лорд.

Коначно, како би се витезови попут Сордела, Дофена од Оверење и многих других, двоумили да постану трубадури, ватрени борци за своју веру, кад су се краљеви попут Ричарда Енглеског и Пјера Арагонског, моћни владари попут Виљема од Поатјеа, проглашавали исповедницима Радосног Наука; кад су и они придруживали своје гласове гласовима слугу љубави, да би, вероватно мање из верских него из политичких интереса, величали тајанствену Савршену госпу која је под различитим именима — као звезда, цвет, светлост — призивана да у пакао баци римску вучицу, да згази папинску змију? Подмукли не датира од Волтера.

Баш као што су бискупски прогласи, дани за проповеди, редослед служби, итд., качени на црквене двери, тако су и трубадури качили своје огласе по дворцима као неку врсту песничког програма, обзнањујући тако лирске, пасторалне или романтичне саставе који ће послужити као текст њиховим предавањима. На колико ли је места „Божанствена комедија" тако казивана и тумачена пред пробраном публиком? Форијел као пример наводи једно осебујно дело Пјера Кардинала, „у коме аутор", како вели, „обавија себе веловима најчудноватије алегорије, која се на крају показује неразумљивом". Ти би му се велови показали провидним да је проникао у прави састав Фиерабрасовог мелема.

Како тај фамозни балзам, мелем ког витез трубадур а вероватно и бискуп, Пјер Кардинал, проглашава мелемом који зацељује свакојаке ране, чак и оне од уједа отровних гмизаваца (у редовима правоверних, разуме се) — заправо није ништа друго до реч Јеванђеља, тако ни златна посуда у којој се он чува, посуда украшена драгим камењем, није ништа друго до сам Свети Грал, или Свето писмо, онакво каквим су га усвојили и тумачили албигензи, златна књига, посуда у којој се чува истинска светлост, видљива само упућенима, исповедницима радосног наука (gay saber). Сад међу романсама које је испевао Пјер Кардинал, у прави час налазимо ону о Тристану из Леона, коју је Данте тако добро знао, а која се, славећи победоносно ширење закона љубави тлом Енглеске, не једном исказује у корист народа Провансе.

Видели смо, с једне стране, да су ти, тако вешти и ревносни албигенски свештеници регрутовани како међу племством и буржоазијом тако и из редова свештеничког сталежа; с друге стране, уверили смо се, тумачећи прогласе Дворова Љубави и њену казуистику, да се свештеници преобраћени у веру Љубави нису могли и даље бринути о души пастве у котару у коме су вршили жупничку службу.

Шта је онда бивало с тим новајлијама који су ступали под барјак јереси кад би се одрекли душебрижништва или било које друге свештеничке службе?

Као и остали кандидати за секташко свештенство, улазили су у семеништа или ложе да приме наук; затим су, поставши ђакони или штитоноше, прошавши провере и положивши обавезну заклетву, примани у ред Савршених витезова, или Савршених трубадура. Пошто би тако стекли наук, почињали су у својству мисионара или ходочасника љубави (»pellegrini d'amore«), како вели Данте, предузимајући каткад дуга и опасна путовања. Тако на њихове трагове наилазимо посвуда, од леденог севера и унутрашњости Немачке, све до Истока, у Француској, на холандском тлу, у Енглеској, Шпанији и Италији. Зато су, у симболичном језику правоверника љубави, називани Лутајућим витезовима.

Њихова је мисија била да, проповедајући наук љубави, истински закон Искупитељев, враћају на прави пут грешнике Рима, да штите слабе и угњетене; приказивани су и слављени и као истински војници Христови, бранитељи сиротиње који нападају све облике чудовишних злоупотреба теократског режима; као тешитељи удовице Рахеле, Гностичке цркве којој је тако окрутно судио папински Ирод; као одани заштитници удовичиних синова, тих понизних припадника „дружбе" (massenie) Светог Грала; као страх и трепет за крволоке, аждаје и дивове.

Дакле, мора бити да Форијел мисли на њих кад пише: „Нема сумње да је у свим земљама Европе у којима је било витезова, био и један посебан ред познат под именом Лутајућих витезова"; као доказ за то наводи порез који је 1241. од њих убирао Хенрик III Енглески, коме је новац био преко потребан, па је природно решио да га узме од својих најбољих савезника; зар је било нужно да их назове њиховим правим именом албигенских мисионара?

„Најстарије трагове лутајућег витештва", додаје он, „налазимо у песничким споменицима јужне Француске. Оно што се из њих, у целини, може закључити, јесте да је положај Лутајућег витеза био пре случајан и привремен него сталан и трајан". Где би се него у Прованси и могло наћи више трагова њихових ходочасника љубави, кад им је Прованса била завичај? И није ли најмање што се могло очекивати то да се, после силних искушења номадског живота, ти ревносни мисионари, позвани у сталну службу, одморе од дуготрајнога напора?

Насупрот романсама које их приказују као вечите усамљенике који лутају у потрази за пустоловинама, „провансалски песници казују нам да обично по неколико њих путују заједно, и то по свему судећи привремено удружени ради неког подухвата или заједничкога трагања. Баш тако! Баш као и данашње мисионаре, увек их је пратио socius, кога су трубадури, њихове колеге, претворили у свог штитоношу."

Један од најславнијих међу тим лутајућим витезовима — истинска личност, барем као трубадур — био је Рембо де Вакерас, чија је платонска љубав с госпом Беатрисом, која га је звала својим лепим витезом (»beau chevalier«), изузетно занимљива, али била би то предуга епизода. Рећи ћемо само да је Бонифације, маркиз де Монфера, чија је сестра морала бити Рембоова Беатриса, један од оних племића са југа Француске који је нарочито привлачио пажњу трубадура, из простог разлога што је, делећи њихову веру, пружао уточиште валдензима, чија је колевка била у долинама Пијемонта.

Други се витезови помињу у истом раздобљу у историјским споменицима југа Француске и у Попису, под именом »Chevaliers sauvages« — Дивљи витезови. Романса под насловом „Дивљи Гвидо" представља поетску персонификацију тих водича или пастора алпских котара. Дивљи витез оличен је у Ариостовом „Орланду", кога ћемо једнога дана вероватно прокоментарисати, уз неке јунаке чију симболичку вредност није ништа теже проценити.

Једна одредба закона Џејмса I Арагонског, који је хтео да преговара са Римом, забрањивала је, 1234. године, произвођење у Дивље витезове; друга одредба, вели Форијел, „изгледа да успоставља везу између тог реда витезова и лакрдијаша; њом се забрањује давање било каквих дарова лакрдијашу или Дивљем витезу". У то ћу радо поверовати, а та веза је, наравно, била чињеница. Није ли лакрдијаш био штитоноша, socius Дивљем витезу, и како их је арагонски краљ, у жељи да пружи јемство Риму, могао одвојити доносећи ту забрану? Не би ли дар пружен једном био пружен и оном другом? Дивљи витезови су заправо били тесно повезани са Лутајућим витезовима; били су, као и они, свештеници забрањене цркве, принуђени да помно прикривају своју службу. Од њих су се разликовали само по једном, наиме по томе што су, уместо да иду у стране земље да уче катехизму и преобраћају правоверни народ, морали да врше службу у свом за-

вичају. Осим тога, уместо да стално служе у једној жупи, морали су да покривају много ширу област. Обавеза им је била да по гудурама и долинама алпских котара пружају речи смирења и утехе житељима забити, и сувише малобројним да би имали сталнога жупника; а и онима које су прогони и ломаче лишили њихових пастора.

За разлику од градских, котарских, дворских свештеника, отмених витезова у служби ове или оне цркве, њихове драгане — ови су други били пастори шума и гора, присиљени да крстаре и најзабитијим дивљинама, е да би напасали своја стада; отуда и име што су им га дали следбеници њихове вере, који су и помогли да се оно, попут многих других договорених израза, изван њихове цркве схвати у сасвим другачијем значењу.

Највеће огорчење католика проистицало је из чињенице да је учење које су жигосали било толико блиско оном које су и сами проповедали, и да су животи јеретика блистали као звезде спрам мрака средњовековног манастирског живота.[7] И заиста, многи су из виших сталежа постајали трубадури. А кад су прогањањима спречени да говоре, прибегавали су песми,[8] па су своје теме обрађивали каткада озбиљно, каткада безбрижно, али су, као што смо већ видели, **Радосном науку (La gaie saber)**, или „Умећу љубави" увек придавали двоструки смисао: тако да је истинско „сједињење у љубави", како истиче Ару, значило приврженост „Савршеног витеза" „Небеским витезовима", будући да су тако називани они витезови[9] који су се посвећивали служби „Светог Грала", или „Мистичног Трагања", тј. тајној служби, или иницијацији, своје тајне заједнице. Они су уистину били:

Војници — свеци што, строј за стројем,
Изгарају тежећи сваки своме блаженству небеском.

Њихова је страст за самопожртвовањем била потпуна, и подстицала је те људе средњега века на мучеништво и трпљење у ревносном ширењу знања мистичког наука. Такав је, на пример, био Пјер Валдес[10] који је постао оснивачем моћних група валденза[11], или „Божјака из Лиона", тајне заједнице повезане са масонима. Њега је озбиљним темама најпре привукао неки трубадур рецитујући на улицама Лиона једну песму — песму у славу испосничког живота; Валдес је трубадура позвао у кућу, и тада је ступио у њихове редове.

Сад се морамо мало удаљити од мистичког аспекта, да бисмо дали основни приказ опште организације, који се може извући из изванредног Бареовог рада на ту тему;[12] он пружа следећи преглед главних трубадурских школа:[13]

Аквитанска школа Оверњанска школа Родешка школа (Родез) Лангдошка школа Провансалска школа	све су оне биле подељене на подгрупе

Дела трубадура можемо уопштено сврстати у следећа поглавља:

„Љубавна", „историјска", „поучна", „сатирична", и чисто „теолошка"; друга, надаље, можемо означити као „мистичка", или чак „херметичка"; „сатирична" су често била и теолошка с битно супротног гледишта. Баре наглашава чињеницу да су теолошке теме привлачиле пажњу трубадура много више него историја. Нострадамус наводи неколико радова те врсте[14]. У Ватиканској су библиотеци, вели Баре, четири расправе непознатих аутора, које припадају провансалској књижевности.

Али предмет нарочите потраге Инквизиције био је превод Светог писма на каталонски језик, а тај је рад веома брижљиво скриван; јер је организација тих тајних школа била задивљујућа, а њени су бискупи и ђакони били прерушени у трубадуре. Та је моћна „тајна организација" са својим мистичним предањима била распрострањена широм Шпаније, Немачке, Италије и Средње Европе. Доводећи трубадуре у везу са албигензима, с једне стране, Ару их такође повезује и са манихејском религијом, том — по Римској цркви — најпогубнијом, будући нај-

виталнијом од свих јереси;[15] и збиља, једино је масовно крвопролиће које су извршили доминиканци могло угушити њено јавно организовање; а она је, ипак, и даље живела у другим облицима и под другим именима, и кад Радерфорд и други аутори повезују манихејце са слободним зидарима, дотичу истину дубљу него што ваљда и сами знају. Како истиче поменути аутор, трубадури и „Steinmetzen или Градитељи мостова" били су повезани, а „међу њима су, такође, подоста после налазили и слободни зидари"; сасвим тачно, јер од Манија,[16] „удовичиног сина", потиче традиција заједничка трубадурима и слободним зидарима; хијероглифи су им у многим случајевима били истоветни, а знаци и у једних и у других исти. Мани је ишао у Египат и отуд донео древну традицију, он који је мучен због реформе магијанскога свештенства, постао је зачетником симболичког изражавања коришћеног међу „удовичиним синовима", с одговарајућим писмом. Та је традиција у основи добро знаних заједница Витезова темплара, Fratres Lucis, Asiatische Brüder, и многих других које су одржавале у животу и преносиле тајни наук.

После Манијеве смрти, лета господњег 276, дошло је до тесног повезивања[17] — чак и стапања — с неким од водећих гностичких секти, те отуд добијамо преплитање две најбогатије струје источњачке мудрости: једне, кроз Персију директно из Индије; и друге која се, прошавши чудесно раздобље Египта, обогаћена мудрошћу великих учитеља тајнога наука, улила у Сирију и Арабију, а одатле с још већом снагом — коју је црпела из нових божанских моћи очитованих у дубокој мистерији блаженог Исуса — у Европу, кроз северну Африку, нашавши дом у Шпанији, где је пустила дубоке корене. Са тога стабла кренуло је бујање до пуног процвата оног богатства речи и песме кроз које ће трубадури, манихејци што су певали и опевали Езотеричну Мудрост коју се нису усуђивали речју казивати, живети док је света и века.

Налазимо их затим распршене по сектама, са локалним именима — раздвојене једино именом, али где користе исти тајни језик, исте знаке. Тако, где год да су боравили, и без обзира како су се звали, сви су се међусобно знали као „удовичини синови", здружени у Мистичком Трагању, повезани — на темељу тајнога наука — у једну заједницу; с њима је са Истока дошао идеал витештва, а они су опевали љубав и певали о небу: али је та љубав била „Божанска љубав", а њихово небо беше мудрост и мир оних који су тежили узвишенијем животу.

Како вели Ару[18], најважније од свега што је управљало делима тих „трувера" (трубадура) било је витештво — „не оно феудално, ратоборно, неправедно витештво, подједнако искварено и неуко", већ она нијанса мишљења правилно названа мистичком, која у свеколиком животу види једино очитавање Божанске моћи; војевали су за чистоту свога идеала против све веће и веће искварености Римске цркве.

Овде ваља нешто рећи и о пореклу витештва за које се погрешно сматра да је зачето у хришћанству. Виардо вели:

„Подсећајући се шта хришћанска Европа дугује Арапима у погледу знања, не смемо сметнути с ума ни шта им све дугује у погледу обичаја. Развијена цивилизација до које су успели одгајити природни плод, и сами Арапи, нису се ништа мање одликовали напредношћу и углађеношћу навика него ли обимом и разноврсношћу знања. Човечност и стрпљивост што су их показивали према покореним народима, којима су великодушно остављали имања, веру, законе, а највећим делом и грађанска права, речито су сведочанство у томе погледу, у потпуности потврђено читавом њиховом историјом. Та развијена цивилизација огледала се у два главна вида — углађености у личним навикама и витештву у јавном опхођењу. Углађеност (како ћемо звати истанчаност у друштвеним односима) проистиче у њих из крајњег уздржавања наметнутог и једноме и другоме полу, из строгости закона и мнења, најпосле, из племенито-

га духа жене која је знала како да надахне на љубав и да улије поштовање. У свим друштвеним односима, у свим породичним обичајима, Арапи су показивали крајњу строгост. "Ти су народи", веле они о Шпанцима, „уистину храбри, и одважно подносе лишавања; али живе попут дивљих звери, не перу ни тело ни одећу, коју скидају тек кад се претвори у прње, и улазе једни другима у куће не тражећи дозволе."[19]

Витештво је било врлина ратника. Утемељено на правди, кажњавало је злоупотребу силе, која је ратно право; утемељено на човечности, ублажавало је претерану мржњу, подсећајући људе да су браћа, чак и у јеку боја; оно је било нека врста заједништва или братства међу ратницима, које је зближавало и сједињавало све своје чланове кад су их политика или вера раздвајале, и које им је наметало узвишене дужности онда када нису признавана баш никаква права. Витештво беше најмоћнија исправна неправди феудализма, јер је слабима и угњетенима даривало заштитнике и осветнике...

Јунаштво, међутим, једина врлина германског ратника, нипошто није било једина, чак ни прва врлина тражена од арапског витеза. Десет одлика бејаше потребно да добије право на то име, поименце: доброта, храброст, уљудност, песнички дар, отменост говора, снага, јахачка вештина, вештина у руковању копљем, мачем, луком и стрелом."[20]

То „Небеско витештво" — показује Ару — изведено је из „Албигенског јеванђеља" које, пак, потиче из манихејско-маркионске традиције.[21] Ти су албигензи били истоветни катарима, а трубадури беху споне што повезују тајни наук једне и друге заједнице. „Тако су их налазили где узимају свакојаке ликове: наизменце, занатлије, торбари, ходочасници, ткачи, копачи... лишени права на реч прибегавали су песми."

Не сме се заборавити да је истовремено са ширењем те манихејске источњачке мудрости Шпанијом, до истог развоја дошло и у Италији, од Сицилије кроз Дунавске Провинције до Мађарске, преко Кавказа до Русије, и дуж обала Каспијског мора; та је мисао била свуд присутна, баш као и легенда о Светом Гралу, јер заправо беху једно исто.

Као што видимо, до најизразитијег јавног развоја долази у XI и XII веку, али снажно ширење учења било је исход вишевековног потајног рада. Путовало се споро, а општило готово искључиво од уста до уста. Отуд, кад у XII веку видимо „процват младице", морамо имати на уму да је такав исход у свим земљама дело малих дружина — па чак и усамљених појединаца — лутајућих мистика, који беху истински мисионари и душом и телом.

Занимљиво је, промене ради, осврнути се на трубадуре као врсне познаваоце доброг одевања и лепог понашања. Радерфорд вели[22]: „Припремали су младеж оба пола за друштвени живот, и утврђивали правила којих су се, у погледу тога, морали држати", па наводи најзанимљивији одломак из дела једног трубадура, Аманијеа Дезескаса, који младића из виших слојева, док је био скутоноша или штитоноша, овако поучава: „Клони се дружења с будалама, дрзницима или наметљивцима да не буде 'с ким си онакав си'. Никада се не приклањај лакрдијашењу, саблазнима, преварама и лажима. Буди искрен, племенит и храбар; буди љубазан и предусретљив; држи се уредности у одевању и труди се да ти префињеност кроја употпуни природност материјала. Никад не допусти да ти се шав распара и остане да зјапи; то је црње од подеротине; прво показује неотесаност, друго само сиромаштво, које је далеко мање од два зла. Лепо одевање није баш нарочита врлина кад имаш новаца: али показивање уредности и укуса уз мали иметак сигуран је знак надмоћи духа", итд., итд. Има тога још и много више, али овај навод служи да покаже како су изнад свега практични били савети давани младежи у старинска времена.

Те су људе веома огорчено и жестоко нападали монаси, љубоморни на истинску чистоту и испосништво тих трубадура јеретика, и разјарени публицитетом прида-

ваним њиховим властитим неделима. Један такав напад сликовито је описао Хјуфер у свом промишљеном раду о трубадурима. Записе „Монаха Изарна", рецимо, приказује баш као „изразити пример монашке дрскости" и стаје да куди „ревносну самохвалу" у његовом раду **Novas del Heregte** или **Повест једног јеретика**, дијалогу између аутора и бискупа албигенске секте.

„Уводни редови", вели Хјуфер, „значајни су за историчара теологије. Они показују да су нео-манихејски јеретици веровали, или су барем католици о њима говорили да верују, у нешто веома слично метемпсихози. 'Реци ми', почиње монах, 'у којој си школи научио да људска душа, кад напусти тело, улази у вола, магарца, или овна рогоњу, свињу или кокош, шта најпре угледа, и сели се из једног у друго, док год се за њу не роди ново мушко или женско тело?... Томе си ти учио преварени народ, кога си предао ђаволу и удаљио га од Бога. Дабогда се затрло свако место и свака земља која те је подржала!"[23]

Необично је и значајно откриће да је свети Фрањо Асишки био трубадур; Герес[24] говори о њему као „правом трубадуру", и нема сумње да су он и неки његови фрањевци истовремено припадали јеретичким катарима: и заиста, питање је да ли је он при том био правоверни свештеник, премда га је — као и још једног трубадура, Дантеа — црква прогласила својим „верним сином".

Овде морамо посветити неколико речи и ономе што би се могло назвати општим положајем трубадура, местом и улогом барем неких међу њима. Један од најславнијих међу трубадурима био је Алфонсо Други, краљ Арагонски (1162—1196). Тикнор[25] казује: „Од 1209. до 1229, срамни рат из ког је рођена Инквизиција вођен је с нечувеном свирепошћу против албигенза, провансалске верске секте, оптужене за јерес, али прогоњене пре из безобзирне политичке амбиције. Тој секти — која се у неким питањима супротстављала захтевима Римске столице, и која је напослетку затрта у крсташком походу по папинском налогу — припадали су готово сви тадашњи трубадури, чија је поезија препуна патњи и протеста[26]. У тој големој невољи, главни савезник албигензима и трубадурима био је Пјер Други Арагонски, који 1213. погибе борећи се великодушно за њихову ствар у крвавој бици код Миреа. Кад су због тога провансалски трубадури били присиљени да беже са згаришта својих у крв огрезлих домова, многи су од њих похитали пријатељском арагонском двору, сигурни да ће им принчеви, који уз то беху и песници, пружити заштиту и поштовати њихову вештину." Ови одломци и пропратне белешке од значаја су, јер показују како су битну улогу играли трубадури у верским кретањима онога времена, и како су били оруђе у одржавању тајнога наука и преношењу мудрости Истока скривене под том, њеном последњом, поетском маском.

И у Немачкој су трубадури боравили по племићким кућама, јер, према Де Сен-Пелоа, барон Гурландбек је недавно (1773) у краљевској књижници открио рукопис који садржи сонете кнежева-трубадура, писане по прилици у XII и XIII веку. Међу тим краљевима-књижевницима били су цар Хенрик VI, Конрадин, краљ Чешке, и други принчеви, изборни кнежеви, војводе и маркгрофови.

Младе европске нације умногоме су се посредством витешких романси училе осећајном животу, који се, као и оне, заснивао на највишем верском и мистичком науку; и касније 1400—1500, Небеско витештво било је врховно мерило постављено народу као национални узор.

Тикнор[27] казује: „Верске романсе писане су... у форми алегорија, као што су „Небеско витештво", „Хришћанско витештво", „Витез блиставе звезде"; а исти аутор напомиње да је сврха оне занимљиве књиге — **Небеско витештво** — коју је написао Јеронимо де Сан Педро (у Валенсији, 1854) била да изгна са лица земље „профане књиге о витештву".

Наслови које користи заслужују пажњу. Први део назван је „Корен миомирисне Руже"; други „Ружине латице". Имена

су речита, јер управо у томе раздобљу, кад су захваљујући жестоким прогањањима катари и албигензи били готово затрти,[28] розенкројцери су почели да оживљавају исту древну источну традицију, а благословени Кристијан Розенкројц кренуо је пут Истока и провео три године у Арабији припремајући се за будући рад.

Ружа је била један од традиционалних древних мистичких симбола, који су розенкројцери себи прилагодили, а користили су је, заправо, сви секташи и мистици. Ару[29] тврди да чувени **Роман о Ружи**[30] није био само сатира против папинског двора, него и апотеоза јереси, јер је задржавао херметички наук под маском религиозне поеме.

Росети[31] јасно истиче тај симболички језик, а Вортон [32] нам открива следеће речите наговештаје: „У предговору издању (те поеме) штампаном године 1853, алегорија је потпуно преокренута у религију. Доказано је да је Ружа стање милости или божанска мудрост, или вечно блаженство, или Света Девица којој јеретици немају приступа. То је Бела Ружа Јерихонска... коју су алхемичари превели у трагање за Каменом Филозофа.“ Вечна је тајна у распетој ружи, симболу светлости и славе, која ниче из крви Адониса, самог Диониса, најбољега међу божанским бићима. Бесконачна су и изванредно лепа и танана симболичка значења посвећене Руже.

Тако, док проучавамо трубадуре, бива очигледно да су они преносиоци једне снажне скривене струје тајнога наука, а Радерфорд нам о томе пружа неколико значајних наговештаја, већ раније забележених[33], али који би опет могли бити од користи кад је о овоме реч, пошто расветљавају управо ту чињеницу, и умногоме потврђују оно што казује Ару.

Заједница учених у средњем веку — или најужи круг те заједнице — створила је изгледа тајну дружбу, којој је сврха била да сачува што год може више знања затворених у себе сама, као што чињаху друиди, или египатски и халдејски мудраци; кад беху присиљени да преточе тајновитије делове свога познавања наука у какав сигурнији облик, изабирали су онај потпуно неразумљив простоме народу. Једни су скривали најдрагоценије тајне у параболама, други су им давали обличја илуминација, а трећи су опет прибегавали лукавству Роџера Бекона, који је, дајући назив једног значајног састојка барута у анаграму, учинио читаво упутство за његово припремање потпуно тајном за неупућене.

Речено је да је Ару повезивао трубадуре са слободним зидарима, а каснија заједница несумњиво наставља манихејску традицију. Да ово потврдимо, можемо се позвати на речи надалеко познатог стручњака[34] за питања масонства, чије је знање у тој области неоспорно:

Удовичини синови[35] — моћна заједница чији је оснивач персијски роб Мани... и која се одржала до данашњих дана; чинила су је два сталежа: 1. Слушаоци, 2. Изабрани. Живели су у миру у време мајке цара Анастазија (A. D. 491—518), **али их је Јустин прогонио. Током времена, њени су следбеници потајно подстицали крсташке походе; али кад су били откривени, морали су да скривају своје тајне бројним именима. У Бугарској и Ломбардији били су познати као заједница патарена, у Француској као катари и албигензи, а из њих су настали хусити, виклифити и лолари. Из њих је изникла и холандска секта Породице љубави.**

Тако о томе говори истакнути масон, потврђујући споне које су већ раније оцртане, а могле би се навести још и многе друге, показујући да се трагови свих начела тих средњовековних секти трубадура могу открити у гностичким и манихејским доктринама. Задивљујућа је улога коју су ти „Гласници Љубави“ имали у духовној еволуцији Европе током мрачног доба. Много мученика, не мало светаца — таква ће бити прозивка минезенгера, трубадура, и барда тих старинских времена, кад у будућности поново завлада свима Древна Мудрост.*

Превео са енглеског
Милојко Кнежевић

* Из: **Masonry and Medieval Misticism** by Isabel Cooper Oakley, Theosophical Publishing House, London, 1900.

НАПОМЕНЕ

1 Росети (Габријел), **Расрраве о анти-папинском духу које су проузроновале реформацију,** стр. 112, 170, Лондон, 1834.

2 Габријел Росети, **Расправе о антипапинском духу које су проузроковале реформацију,** стр. 113—115, Лондон, 1834. Други аутор даје следећи коментар: „Према идејама Г-дина Росетија, још и у песмама Дантеовим и Петраркиним, као и у Бокачовим романима, има нечег што ти људи никада нису у целости изразили у својим латинским списима. Чини се, како вели нови тумач „Божанствене комедије“, да су једну узвишену и вечну истину, првобитно изречену устима многих Орфеја, Талеса, Питагора, која је из одјека у одјек доспела и до нас, посредством пророка, Платона, Сибила, Вергилија и Боеција, најзад објединили, скривали, али тачно пренели модерним покољењима, припадници низа секти, као што су манихејци, темплари, патарени, гибелини, розенкројцери, социнијевци, сведенборговци, масони, и најзад карбонари“. — Е. Ж. Делеклиз, **Данте Алигијери, или Љубавна поезија;** стр. 605—606, Париз, 1848.

3 Ежен Ару, **Данте, јеретик, револуционар и социјалист; открића једног католика,** стр. 388, Париз, 1854.

4 Е. Ару, **Мистерије витештва,** стр. 161—169, Париз, 1858. Изрази „Права људска раса“ и „Припадници секте“ углавном се односе на мистике, као и на манихејце, албигензе, трубадуре, палмите, и палмијере; наиме, оне мушкарце и жене широм света, из сваког народа и у свакој земљи, који су трагали за унутарњим животом у истинском смислу речи; и који ће бити „први плодови Искупитеља“ у мистичком значењу.

5 Ару се овде позива на М. П. Форијела (Париз), чија су дела о провансалској књижевности тако често навођена на овим страницама.

6 Непосредно пред почетак најубитачнијих прогона. Организација такозване јеретичке цркве била је у то време изванредно развијена.

7 В. Е. Х. Леки, **Историја европског морала,** стр. 217, Лондон, 1877.

8 Тако имамо „Библију“ Гијоа од Провансе; и читав циклус „Легенди о Гралу“.

9 Један од њих био је и Волфрам фон Ешенбах.

10 Видети: В. С. Гили, Доктор Теологије, **Романска верзија Јеванђеља по Јовану;** из рукописа који се чува у Тринити Колеџу, Даблин, Увод, стр. XXC. XCIX.

11 (Waldensians) које су називали и Valdès, Valdernis, Valdensis и коначно Waldensis.

12 Ежен Баре (Baret), **Трубадури и њихов утицај на књижевност југа Европе,** стр. 64. Париз, 1867.

13 Ово су само француске школе; било их је и у Немачкој, Италији, Аустрији и Дунавским Провинцијама.

14 Један од значајнијих је **Расправа о доктрини албижана и тускијаца** Раула де Гасена.

15 Ли (Lea) казује: „Кад је дуализму придодато учење о сељењу душа као средству награде и казне, чинило се да су људске патње потпуно разјашњење... Мани је тако вешто спојио маздајски дуализам са хришћанством, те са гностичким и будистичким елементима, да су та учења стекла наклоност и отмених и простих, и међу истанчаним духовима по школама, и у масама пука“. **Ист. Инквизиције**, стр. 89, Лондон, 1888.

16 Мани — или Cubricus — био је ученик Теребинтијев (кога су касније звали Buddas). Овај је, пак, био египатски филозоф, а од њега је Мани примио херметичку традицију; манихејство се засnивало на древној вавилонској **вери** прожетој хришћанским, персијским и египатским елементима. Од гностика су се манихејској струји придружили василиди, маркионити, бардесанијевци. Видети Бособр (M. de Beausobre), **Критичка историја манихејаца**, 2 свеске, Амстердам, 1734.

17 Ли казује: „Од свих јереси с којима се морала борити рана Црква, ниједна није побуђивала такву мешавину страха и гнушања као манихејство“. И наставља: „Манихејство катара, патарена, или албигенза, није било пука школска спекулативна догма, већ вера која је рађала фанатизам, тако снажан да њени следбеници нису презазили ни од каквих жртви у њеном ширењу.“ H. C. Lea, op. cit. стр. 89.

18 Ежн Ару, Тајне витештва, стр. 69—71, Париз, 1858. **„Свани витез има моћ да ствара витезове.** У руци и мачу свакога витеза је моћ (умало не написах ’флуид’, али не усудих се) уистину кадра да ствара друге витезове“ — Готје, **Витештво,** прев. Хенри Фрит, стр. 223, Лондон, 1891.

19 „О, верници! не улазите у туђу кућу не тражећи дозволе за то“ (**Куран,** XXIV, 27). Jos. Conde, део I, погл. 18.

20 »Feu muy buen caballero, y se decia de él que tenia las diez prendas qué distinguen à los nobles y generosos, qué consisten en bondad, valentia, caballeria, gentileza, poesia, bien hablar, fuerza, destreza en la lanza, en la espada, y en el tirar del arco« (Conde, perto II, cap. 63).

Био је сјајан витез, и казивали су о њему да је имао свих десет особина које красе племените људе, а то су доброта, храброст, јахачка вештина, уљудност, песнички дар, отменост говора, способност, вештина у бацању копља, руковању мачем и гађању из лука.

Реч »gentileza« или »gentillesse«, чије се значење током времена умногоме променило, означава отмене навике, лепо понашање добро васпитана човека, племенита рода, оног кога Енглези зову **џентлменом**. Виардо (L. Viardot), **Историја Арапа и Мавара у Шпанији**, стр. 197, 199, Париз, 1851.

21 H. C. Lea, op. cit. стр. 92: Још један непобитани доказ извођења катаризма из манихејства пружају свештеничко сукно и одећа које су носили сви Савршени међу катарима. Тај је обичај и сувише типичан да би могао имати независно порекло, и очито је то маздајски kosti и saddarah, посвећено сукно и кошуља које су морали носити сви верници; а то што су обичај

поштовали и зенди и брамани, показује да се трагови његовог порекла морају налазити у праисторијском раздобљу пре раздвајања тих огранака аријевске лозе. Онога међу катарима који је носио посвећено сукно и одећу, инквизитори су звали »haereticus indutus« или »vestitus«, који је упућен у све тајне јереси.

22 John Rutherford, **Трубадури, њихове љубави и стихови,** стр. 4, Лондон, 1873.

23 Hueffer (Francis), **Трубадури**, стр. 32, Лондон, 1878.

24 Görres (J.), Der Heilige Franciskus von Assisi, ein Troubadour, **(Свети Фрањо Асишки, трубадур),** Штразбург, 1826.

25 Ticknor (George), **Историја шпанске књижевности,** стр. 284, 285. 1849.

26 Аутор даје следећу напомену: »Sismondi« (**Историја Француза,** Париз, in octavo, том VI и VII, 1823, 1826), даје исцрпан извештај о свирепостима и страхотама рата против албигенза, а Llorente (**Историја Инквизиције,** Париз, 1817, том I, стр. 43) указује на везу тог рата с настанком Инквизиције. Исто је тако општепозната чињеница да су готово сви трубадури стали на страну прогоњених албигенза (**Књижевна историја Француске,** свезак XVIII, стр. 588).

27 George Ticknor, **Историја шпанске књижевности,** стр. 220, 221, Лондон, 1849.

28 „По наређењу тог истог Франсое I, његов војсковођа Алмеида затро је, свирерошћу неуобичајеном чак и за оно доба, остатке албигенза који су се још скривали по провансалским селима, секте, то увек ваља имати на уму, правих манихејаца, коia је ту не тако давно пресађена са Истока. Као манихејци, природно су, ради међусобног распознавања, хтели сачувати симболе и обележја, вазда врло омиљена, о чему сведоче историја и до данас сачувани споменици". М. А. Кинг, **Гностици и њихова оставштина**, стр. 399, Лондон, 1887.

29 Eugéne Aroux, **Данте, Јеретик, Револуционар и Социјалист,** стр. 83, Париз, 1854.

30 Започео га је Гијом де Лорис — трубадур — 1260, а довршио Жан де Мен, песник, алхемичар, и астролог. Реч је о расправи изузетне вредности.

31 Gabriele Rosseti, **Il Mistero dell'Amor Platonico del Medio Evo** (Тајна средњовековне платонске љубави), стр. 411—414, Лондон, 1840.

32 Warton (Thomas), **Историја енглеског песништва,** II, стр. 149, нап. д. Лондон, 1840.

33 **Теозофски преглед,** XXIV, 202, Лондон, 1899.

34 Кенет Мекензи, **Краљевска енциклопедија масонства,** стр. 768, Њујорк, 1898.

35 Име давано албигенским трубадурима; а и сами су га међусобно користили.

*Порука Сен-Мартена**

А. Е. Вејт

Они који воле и разумеју хришћанског мистика Луја Клода од Сен-Мартена представљају малу, засебну заједницу, која се може упоредити са тајном сектом, или — још тачније — са пустињачком капелом подигнутом у дивљини, далеко од свих путева и токова, чак и од стазица утртих приликом изучавања егзотичне хришћанске књижевности. Предлажем да — у врло кратким цртама — размотримо да ли је његово завештање подесно само за тако уске, локалне, оквире, или би оно — под условом да постане познатије — привукло много ширу пажњу, односно да ли је његова порука довољно универзална да би прерасла у заједнички интерес свих оних који теже успостављању мира у просвећености на земљи и Бога у овој краљевини. Мислим да ћемо се моћи назвати срећним ако се испостави, када проучавање мистичке литературе буде употпуњено, да само десет процената визије сваког појединог пророка поседује суштински значај у погледу најузвишенијих циљева. Сигуран сам, с обзиром на тренутно стање ствари, да би најплеменитије дело, чак и ако га се подухвати писац чисто интелектуалних склоности, било једно ново образлагање корена и основа трагалаштва и постигнућа. Сен-Мартен не би био више погођен таквим учењим решетањем него било који други син доктрине, али би њиме свакако профитирао, а ако би се нашла двојица или тројица који би изашли са мањим процентом пречишћеног злата мудрости од њега, ја сасвим сигурно немам ни најмању намеру да наведем њихова имена с обзиром да је број слушалаца велики и да у аудиторијуму они представљају различите интересе, а пре свега — то је потребно истаћи — зато што то никако није моја брига. И управо у малопре наведеном лежи разлог што ће образовани читалац неупоредиво боље и лакше упознати Сен-Мартена, као и неке друге, уосталом, читајући епитоме и сажета издања уместо сабраних дела. Оригинали његових књига се тешко налазе, али су неке од њих поново издане, тако да свако ко се одлучи на супротно може самостално испитати да ли сам био у праву или не. Ја сам учинио све што је доступно једном мистику да направи филозофски портрет свог претходника, делимично — захваљујући цитатима — настао из његове руке, а то помињем зато што је неопходно истаћи да нисам долазио овамо само да бих репродуковао у другом облику оно што сам већ раније написао. Нешто је преостало после моје претходне студије, јер у супротном случају ово предавање никада не би било одржано — нити би овај чланак угледао светлост дана. Већ сам напоменуо о чему се заправо ради: реч је о утврђивању одговора на питање да ли Сен-Мартен има поруку за нас у сврху нашег спасења, поруку чији се смисао заснива на његовом животу и учењу. О његовом животу ћу рећи само онолико колико је неопходно онима којима није блиска најплеменитија и најнеодољивија врста књижевности, наиме да је Сен-Мартен био по рођењу Француз свог времена — а то је епоха француске револуције, да је припадао класи племића, и да је проповедао учење о важности унутрашњег живота речима, самим својим присуством, личним контактом, али пре свега књигама које су прилично бројне. У свом срцу је неопозиво и докраја био посвећен ствари истине, па ако није био Галахад галског мистицизма, био је барем Парсифал, човек чији је живот био чист као суза, а намере славне и узвишене.

Ако бих сад желео да пронађем кључ његове личности и његовог личног утицаја, мислим да бих могао рећи да је био један од оних људи коме је атмосфера светости била неопходна као ваздух човековом телу. Није био светац у смислу палмине гранчице и ореола, а можда ни у једном другом могућем смислу, јер се највише висине налазе изнад узвишеног мишљења и највећег дела узвишеног делања. За њега би се пре могло рећи да је волео светост због ње саме, и да је, на њему својствен начин, био просвећени и хришћански филозоф, у најбољем смислу речи. Његова је била „уздигнута бодра реч у одећи углађености". Када се један такав карактер окрене пут Бога и спознаји божанских ствари, и када каже да „ћемо у унутрашњем човеку угледати све", онда је, значи, дошло време да се „весела и разуздана гомила" сети Јерусалима и да гледа на ту страну.

Толико сам имао да кажем о њему и његовој личности, а уколико неко жели да оде даље од тога, врата су му широм отворена и могу га одвести чак и у врт егзотике. Његово практично учење се може изразити једном речју препуном значења, а то је: Очишћење. Витез Галахад је био рођен са „ватром божанске љубави у срцу, и у мозгу"; у великом, замршеном роману »Tristam of Lyonesse« читамо како је сам његов додир прочишћавао. Сен-Мартен је, као што је то и сам схватио, могао једино да нас поучи како да трагамо и да се молимо за чистоту срца, обраћајући се Највишем qui labia Isaiae prophetae calculo ignito mundarit. Попут витеза Борса, он је посетио духовни град и вратио се у Логрес; у устима је донео пламену реч; показаћу вам, као украсни примерак, једну блиставу изреку која нам вели да је „свемир огромна ватра која гори од почетка времена као прочишћење за сва искварена бића".

Видећемо да је Сен-Мартен, у границама свог разумевања књижевности, и уз повремену журбу и немар, био љубитељ пригодне фразе, и да је улагао велике напоре, без којих не би остварио никакве резултате. Он се по писмености и дотераности својих дела разликовао од осталих заклетих мистика, за које су дух и суштина значили све, а облик и израз ништа. Поуздано је установљено да је волео своје књиге. Био је довољно праван да би сам, кад би га упитали, бар се мени тако чини, то признао, и додао би да је дошао овамо да би их написао. А писао их је као да испуњава вољу Божју, до крајњих граница својих снага. Увек је изражавао дубоко поштовање према свему што је постигао у раду на испуњењу своје мисије. Навешћемо само његово понизно одрицање у погледу неопходности књига као последњег уточишта. Знао је да су све његове поуке намење-

* Часопис »The Seeker« — у коме је овај чланак први пут угледао светлост дана — основао је и уређивао Вајтов пријатељ, велечасни Г. В. Ален који је често писао за »The Unknown World«. Овај англикански свештеник је имао неуобичајено хетеродоксна гледишта и са одобравањем прихватао и издавао текстове мало познатих мистика чија доктринална припадност није била јасно одређена. Вајт је сматрао Сен-Мартена, чији је духовни пут од магије до мистицизма паралелан Вајтовом, за једног од најважнијих хришћанских мистика, и био признат познавалац његове филозофије. Његова студија „Живот Луја Клода од Сен-Мартена, непознатог филозофа" (1901) је до данас једино критично дело на енглеском језику, и оно му је донело, на иницијативу Папуса (др Жерара Анкоса) — тадашњег поглавара Реда мартиниста, титулу „Доктора херметике".

не остварењу оног непосредног искуства после кога је могуће спалити бродове и одгурнути лествице, будући да се душа више неће вратити назад. Али у свом срцу је добро познавао незнатност тог миленијума коме је понудио свој мелем за његове потребе. Како би човечанство могло разумети, на пример, кључ за дело »L 'Homme de Désir«, кључ који је Сен-Мартен дао, а који се може стећи само несебичном, узвишеном жудњом? Ја, као неко коме је пао у део сличан рад и чије су стазе паралелне, ако не исте, сматрам да толика љубав мора дати ону умилност и светлост које чине пут равним као што су то црквени бродови који воде до хора, и отвореним, све до унутрашњег светилишта. Чини ми се да би век који је у толикој мери привучен осећајем за експресију и форму, као што је то наш, ако су остале ствари исте, морао бити привучен ланцима од ружа његовог grande manière, његовом пригодном вештином и чудним облацима опчињавања. Исто тако, они који га упознају биће у стању да схвате врсту узвишене љубави коју би требало да инспирише у њима. Иако је писао као човек жудње, какав би био категоричан опис који би он сам, у случају потребе, дао о себи, мислим да је врлина мира која је пустила дубоко корење у његовом срцу, била тако далеко од сваке страсти, да је тешко видети у њему апостола љубави и поседника коначних тајни. Њега је прилично тешко добро упознати, односно, у најмању руку, тешко је схватити ту чињеницу, чак и када га добро познајемо. Он, додуше, каже да је „љубав више од знања, које је само светлост љубави", да је она „кормило наше бродице", да је „могуће бити без науке, али не и без љубави", да као што је љубав настала и као што траје, тако ће донети испуњење свему. Али, све су то, по мом мишљењу, речи човека „који је гледао битку, али у њој није узео учешћа", и мада је познато да је у свакодневном животу имао истинске, снажне и трајне наклоности, чини ми се да о њој говори као онај ко је угледао Обећану земљу, али на њу није ступио. Коначно, можда је и са његовим пријатељима био исти случај као са његовим књигама; они су били део посла и део циља — били су у њему и он је био у њима. Не постоји здравија наклоност од ове, али то сигурно није она коју тражимо свом својом душом. А опет, не може се наћи сведочанство да би се упоредили нечије унутрашње сазнање, и оно што је о томе ставио на папир. Те стога, искључиво према његовом личном вредновању које је записао, могу рећи да су његове књиге биле добре, као и његова пријатељства. Мислим, напослетку, да је са сопственом личношћу поступао са поштовањем које је било у складу са његовом вокацијом, и да човек који зна како да то учини на прави начин држи у рукама печате своје светости и моралне доброте.

Све су то, међутим, само теме за размишљање, а не јамства која тражимо, и мада јесу део наше теме, не налазе се у њеној сржи. Сада је потребно истакнути да питање да ли порука Сен-Мартена може данас бити привлачна за нас не зависи од њеног извора. Не говорим о опште познатим стварима, не желим да кажем да кад би неко устао из мртвих не би могао да нас преобрати — бар се надам да је тако — у лажну доктрину. Такво васкрсење би било само питање чињенице, уосталом врло занимљиве, као нешто што би пореметило уобичајена схватања медицинске науке, али уколико би васкрсли дух сведочио о било чему сем о узвишеним истинама које су нам већ познате, не бисмо смели — како ми се чини — дозволити себи да нас дирне, он или анђео, свеједно. У сваком случају, бићемо на страни анђела, али само уз претпоставку да је он на страни Бога — као Парсифалова мула. Склон сам да оклевам када је реч о преурањеним првим плодовима васкрсења иза којих не стоји Credo in unum Deum, исто као што бих без икаквог размишљања одбацио сведочанство човека који је проучио свемир и вратио се са сазнањем да нема Бога. Али да се вратимо теми, привлачност не зависи од тога да ли је Сен-Мартен своју

доктрину, бар што се тиче њених нових аспеката, створио на основу традиције из прошлости, или сопствених проналазака. Врло је згодно прићи проблему са ове стране, зато што древна традиција, одржавана током хришћанских времена, изазива многе савремене покушаје да је дешифрују. Знамо да је Сен-Мартен био примљен у једно друштво посвећених, према томе, он долази пред нас, ступајући са историјске стране. Стога је сигурно да своју прву иницијацију не може захвалити књигама, нити се може рећи да су оне утицале на његову вокацију. Тврди се да је један стари лутерански трактат о задовољствима и предностима самообразовања који је написао извесни Abadie и који је практично потпуно непознат у Енглеској, имао значајног утицаја на њега у раној младости, али то ништа не значи; наведено дело му је могло помоћи у размишљању, али је мало вероватно да га је довело на пут којим је тако далеко отишао у последњим годинама свог живота. Што се тиче блискости са Јакобом Бемеом, о којој је сам писао, она је дошла прекасно да учини било шта сем што га је учврстила у његовим ставовима. Сам је рекао да би »Le Nouvel Homme« написао потпуно другачије да је познавао радове немачког мистика, али је одбио и да ревидира то дело и да укаже на измене које је, по сопственом тврђењу, чувао у духу; постоје поуздани докази да оне не би угрозиле његове темеље. Беме му је само помогао да увиди да постоје веће дубине и висине у књизи »L' Homme de Désir«, него што је мислио када ју је писао, а »Le Ministère de l' Homme Esprit« не садржи ништа што неминовним самосталним токовима развоја не би могло настати из његових основних ставова. Његов дуг књигама, јер је неоспорно да им је дуговао нешто, може се упоредити с дугом према иницијацији, али је она много боље позната захваљујући богатијој документацији.

Сен-Мартен је био инициран у једном окултном реду, али из њега није преузео ништа, што би можда помислио један неупућен дух; из светишта реда није изашао као адепт тајних наука, није чак, колико смо у стању да кажемо, стекао чак ни склоност за њих. У његово време било је много разноврсних јавних понуда за стицање различитих нивоа званичних и лажних статуса адепта. Мада је Сен-Мартен сигурно био херметички филозоф у духовном и мистичном смислу, и мада је користио херметичку филозофију, порицао је основни принцип металне алхемије и исмејавао њене циљеве. Што се тиче метода и тајни ове науке, описивао их је са ниподаштавањем. Не верујем да је чуо за астрологију, чиме желим да кажем да она није озбиљно ушла у његову свест. Медицинска наука о животињском магнетизму је тада била у зениту под покровитељством Антона Месмера који ју је изумео — или поново открио. Сен-Мартен је провео један кратак период као шегрт учећи ту вештину, али је се касније увек сећао са дубоким гнушањем. Избегавао је Месмера, а ако некога занимају његови односи на признатим илуминатима тог времена, биће довољно ако кажемо да га нико никада није видео у истој улици са чувеним Каљостром, његовим следбеницима или његовим опонентима.

Према томе, питање које нам се поставља гласи: шта је добио иницијацијом? А одговор је врло близак значењу које Сен-Мартен и његова порука имају за нас. Наравно, ја не желим да вам понудим неке појединости само у основним контурама, када у датим условима нисам у стању да их лепо опишем, јер за то овде немамо времена. Мајстор Нижих мистерија, у које је Сен-Мартен био уведен, а тада је једва био пунолетан, био је Мартинес де Пасквали, који је, у складу са оним што га је у то време занимало, иступио са још једним новим обредом древног и езотеричног масонства. Иза тога се крио окултни систем који, међутим, треба одвојити од свега што је било познато под тим именом — или што ми под њим подразумевамо. Чињеница је да би најумешније поређење између обреда Изабраних свештеника — а то је,

морамо признати, било име тајног реда — и било које окултне науке, морало поћи од церемонијалне магије, с обзиром да су Свештеници користили радње и поступке у свему аналогне са добро познатим вештинама те науке. Али обред је спасла њихова сврха, јер је крајњи циљ њихове активности била комуникација лично са Исусом Христом, који се, по веровању иницираних, не само одазивао, дозван инвокационим формулама, него и појављивао у првобитном природном телу, па чак им и давао писане инструкције. Постоје сви разлози да верујемо у потпуну искреност и преданост свих чланова реда, не изузимајући при том ни врховног мага и оснивача обреда. Али, усред свих астралних делатности и чудноватих резултата који су наводно остварени, јавља се порука за нас и наше потомство, у виду мистичког живота. Јер, последица боравка Сен-Мартена у Реду било је његово потпуно одбацивање практичних метода у корист унутрашњег пута контемплације. Таква је, неопозиво, била његова одлука у погледу Уметности магије, Високе магије и свега оног што данас називамо психичким наукама. То је једна од порука Сен-Мартена, баш онаква каква је потребна, у то сам потпуно сигуран, у наше време које има толико заједничког са годинама које су претходиле француској револуцији. И ми смо окружени потресима и преокретима интелектуалног расула, а број друштава која се баве астралном делатношћу је већи него икад. При том морамо имати у виду да је Сен-Мартен увек говорио са поштовањем о својој иницијацији. Он је веровао да Мартинес де Пасквали поседује необичне моћи, и увек када говори о њима чини то као да иза њих стоји узвишена милост која је само за себе довољна да оправда њихово постојање. Он је за себе пронашао много изврснији пут, али је знао да искористи пружене му подуке, те је увек указивао почаст њиховом извору. Признавао је да је његов учитељ својом вештином отварао сасвим различит хоризонт од већине других адепата тог времена. Признавао је Пасквалију и то да је од њега добио прве лекције о теозофији које су значајно утицале на његово прво дело »Des Erreurs et de la Vérité«. По мом мишљењу, то је био тек најнезнатнији део његовог система, система који је растао у светлости, милости и светости утолико уколико је одступио од било какве жеље за уношењем иновација или варијација у доктрину, и бавио се само мистеријама унутрашњег живота сматрајући га путем Христа у души, са читавим универзумима мисли који се одатле уздижу. Душа се у својој појавној манифестацији понекад може уздићи у лепоти; може се уздићи и у моћи и збунити зналце у званичним храмовима знања, и све је то добро, али се на вишем ступњу истраживања појављује искључиво као свет Божје милости испуњен светошћу, који се заувек отвара да би био истраживан у светлости Божанског присуства. Јер Бог борави тамо, и само тако ступамо на стазу обновљења, јединства и блаженства.

И ту се крије савет који налазимо у делима француског мистика, она порука коју сматрам толико значајном за нас у овом времену. Он није имао сва светла, а нека од њих су била прекривена облацима. Његово прећутно прихватање француске револуције би га могло отуђити од многих; његови сумњичави и контрадикторни ставови о мисији и значају Цркве не могу задовољити ни пријатеље ни непријатеље; али он је први разумљивим језиком теозофије изложио читаву шему божанског откривења као симболичку и мистичну слику велике драме коју треба одиграти у души, и сви смо ми већ позајмљивали из његовог дела, понекад и не знајући одакле и од кога позајмљујемо. И у тим оквирима он је привлачан за нас. Не мислим да је поседовао све тајне о Божанском јединству које се преносе интелектуалним путем, али јесте сањао, и делимично знао, да је то сада и овде. Видели смо да је од самог почетка трагао за Богом, о чему сведочи и дубокомислено питање које је упутио свом професору окултних наука: „Мајсторе, да ли су све те ствари заиста потребне

да бисмо нашли Бога?" Код њега је жеља за поновним јединством била у исто време и сећање на прошлост и антиципирање будућег. Сваку част заслужују и његове аспирације и он као човек жудње и, надајмо се, свим срцем да је постигао оно за чим је жудео.

Треба додати још једну реч као закључак, да нико не би помислио да је то мала утеха бити одвраћен од тзв. практичних путева, када су они залудни, ако не постоји никакво непосредно учење о унутрашњем путу, сем оног које се може стећи сопственим напорима од светих људи прошлости и споменика које су оставили потомству. Желео бих да вас све умирим истичући да је увек могуће наћи путеве ван утртих стаза и да ће они који имају уши и умеју да слушају спознати да се мистерија светости не крије само иза завеса хришћанске доктрине, већ исто тако и иза појавне копрене духовног живота.

(A. E. Wait, The Unknown Philosopher, R. Steiner R. Steiner publishing, N. Y. 1970)

(**Hermetic Papers of A. E. Waite,** The Aquarian Press, 1987)

Превео са енглеског
Иван Ронсандић

Златна зора

Р. А. Гилберт

□

8. децембра 1888. године један читалац, потписан као Густав Момзен, упутио је на адресу часописа »Notes and Queries« писмо са следећим питањем: „Јохан Ф. Фалк је, око 1810, чини ми се у Лондону, преузео вођство у тајном удружењу проучавалаца кабале чије име је било „Хабрах Зерех аур бонхер", колико је могуће писати хебрејски енглеским словима. Касније се њиме бавио покојни Елифас (sic!) Леви из Париза. Да ли то удружење још увек постоји?" Убрзо је, у фебруару 1889, уследио одговор: „Ред мистика у коме је Елифас Леви (опат Констан) стекао своја окултна знања и у коме је Јохан Фалк својевремено држао предавања о кабали у Лондону, и данас је активан у Енглеској. То није масонски ред, и у њему се не прави разлика између проучавалаца мушког и женског пола. Поштује се свачија приватност. Потребно је знање хебрејског, а читава организација проучавања и опита је тако сложена и тешко разумљива да је број чланова веома ограничен и њихов рад нема никаквог интереса за јавност. Право име Реда познато је само иницираниma, а они малобројни који су чули за ово удружење називају његове следбенике „Херметичарима З. З." Текст је потписао В. Вин Весткот, и била је, сасвим сувишно, наведена и његова адреса: Камденски пут 396, Лондон.

Али, да ли је то заиста било сувишно? Тешко је замислити било шта што би више заинтересовало окултисте од вести да кабалистичка школа чији је ученик био Елифас Леви и даље постоји и цвета у Лондону. Исто тако је тешко замислити да питање и одговор нису били „намештени", будући да је сâм Весткот измислио хебрејско име за Златну зору и увео маниристички начин писања Левијевог личног имена завршавајући га са „з". Али, као што ћемо видети, Весткотове заслуге за овај Ред се ни у ком случају нису сводиле само на давање имена.

Елифас Леви је крајем осамдесетих година прошлог века био веома познат

[1] S. R. I. A. = Societas Rosicruciana in Anglia.

свима које су привлачиле окултне науке; личности као што су мадам Блавацки и Ана Кингсфорд обасипале су га похвалама, часопис »The Theosophist« је штампао његове „Парадоксе узвишене науке". а А. Е. Вајт је превео и издао антологију његових кабалистичких и магијских списа под насловом „Мистерије магије". Осим тога, будући да је 1888. године већ био покојни, није могао доводити у питање тврдње које су чињене у његово име, што је било веома згодно.

Насупрот њему, Виљем Вин Весткот био је сасвим непознат, изузимајући само круг његових пријатеља розенкројцера из S. R. I. A.-е[1] и чланова Херметичког друштва Ане Кингсфорд, који су га ценили као изванредног познаваоца алхемије, кабале, и херметичке филозофије. Рођен 1848. године, Весткот је већ у раном детињству остао сироче, али је упркос томе стекао солидно образовање и 1871. добио квалификацију лекара опште праксе. Радио је са својим стрицем у месту Мартон у грофовији Сомерсет, где је 1872. године постао масон. Преселио се у Лондон 1880, приступио Братству розенкројцера и посветио окултним истраживањима.

Током наредних десет година, Весткот је непоколебљиво и истрајно напредовао на оба поља: у медицини и у херметици. 1881. године постао је обласни судски лекар, 1882. генерални секретар S. R. I. A.-е, 1892. врховни судски лекар за североисточни Лондон. Исте године изабран је за Врховног мага розенкројцера, а крајем те деценије учинио је откриће које ће му донети неизвесну бесмртност.

1887. године је, наиме, према сопственом тврђењу, пронашао и превео необичан рукопис. Текст је био шифрован али је он, срећом, поседовао кључ шифре. Састојао се од низа квази-масонских обреда иницијације. Садржавао је и име и адресу немачког адепта коме је Весткот писао и од кога је добио овлашћење да оснује храм Изиде-Ураније од »Die Goldene Dammerung«, што је преведено на енглески као „Златна зора".

Постоје безбројне верзије ове приче о магичном рукопису на основу кога је образован Ред, при чему се свака од њих разликује од осталих — неке су намењене лаковернима, а неке скептичнима; међу овим другим својом језгровитошћу се истиче верзија Артура Махена:

„Један џентлмен, чија интересовања су се кретала у окултним сферама, нашао је, разгледајући књиге на полицама књижаре-антикварнице у коју је повремено навраћао и листајући оне које би привукле његову пажњу, међу страницама једне од њих (заборавио сам да ли се помиње наслов) неколико листова прилично неразговетног рукописа писаног њему непознатом азбуком. Не размишљајући много купио је књигу и, по повратку кући, пажљиво разгледао рукопис. Текст је био шифрован тако да није успео ништа да разуме. Међутим, на самом рукопису — или на посебној цедуљици — нашао је адресу једне особе у Немачкој. Заинтересовавши се, овај трагалац за тајним стварима и скривеном мудрошћу написао је писмо и послао га на наведену адресу. Ускоро је добио кључ шифре и све потребне податке за читање рукописа, као и неку врсту овлашћења од Непознатих главешина у Немачкој за обављање мистерије у Енглеској. Тако је на овом острву настао — или се поново уздигао — Ред звезде Данице, који је првобитно био основан у XV веку.

Ова прича је заиста лепа, али у њој нема ни трунчице истине. Звезда Даница је обичан фалсификат. Прави датум настанка текста пада између 1880—1885. године. Шифровани рукопис је, додуше написан на папиру чији водени жиг потиче из 1809. Али он садржи податке које ниједан човек није могао знати у то време, већ најмање 20 година касније. Несумњиво се ради о фалсификату насталом током раних осамдесетих година XIX века. Његови састављачи су морали у одређеној мери познавати слободно зидарство. Међутим, ова превара је тако вешто 'пуштена у промет' да је њено право извориште, колико ја знам, да данас остало непознато. Уосталом, то је врло за-

[2] Arthur Machen, Things Near and Far (1923), стр. 152—153.

бавна мистерија, и никоме није нанела зло"[2].

Сам Весткот је тврдио да је шифровани рукопис добио од велечасног А. Ф. А. Вудфорда, једног старог масонског учењака који је умро — веома згодно за Весткота — крајем 1887. године, тј. пре него што је Златна зора била представљена јавности. У ствари, најлогичније је претпоставити да је овај рукопис преузет од Братства розенкројцера (Вудфорд није био њихов члан), и да представља дело Кенета Мекензија, чија „Краљевска масонска енциклопедија" (1877) доноси опис розенкројцерских ступњева који готово у потпуности одговарају ступњевима у оквиру Златне зоре. Мекензи је тврдио да је опис розенкројцерских ступњева његово дело, и да га је он преузео у неизмењеном облику из једног немачког розенкројцерског текста из 1781. године — текста који је могао бити познат и Весткоту.

Шифра није могла представљати велики проблем за Весткота који је познавао старе алхемијске и магијске текстове, као и Тритемијусово дело »Polygraphiae« — књигу која садржи кључ шифре. Он је открио да је рукопис писан на енглеском језику, али у обрнутом смеру — с десна на лево, да одобрава иницирање чланова оба пола и да не садржи довољно података за успостављање обреда. Открио је такође да је немачки адепт, у ствари, „чувена сестра" Sapiens Dominabitur Astris из Нирнберга, чије је право име Ана Шпренгел.

У свом „одговору" на Весткотово писмо она му је доделила статус Adeptusa Exemptus-a ($7^0 = 4^0$) и одобрила оснивање новог храма у Енглеској и самосталан избор двојице сарадника који би, заједно са њим, руководили Редом. У наредном писму госпођица Шпренгел му је дозволила чак и то да у њено име потписује сва документа потребна за оснивање и рад храмова. Весткоту је очигледно био потребан један адепт и он га је нашао, као што се то често дешава, у царству бајки. В. Б. Јејтс је описао његову (тј. њену) праву природу у алегориј-

[3] W. B. Yeats, Stories of Red Hanrahan: The Secret Rose: Rosa Alchemica (1913), стр. 215.
[4] Light, Свеска 8, бр. 370, стр. 55.

ском приказу оснивања Реда: „Тада се појави једна стара жена, ослањајући се на штап, и, седајући до њих, зграби мисао тамо где су је испустили. Изложивши цео принцип духовне алхемије и оставивши им у аманет да оснују Ред алхемијске руже, отишла је од њих, и када су пожелели да је поново виде, нигде је више нису могли наћи."[3]

Али, Весткот није могао бити задовољан њеним простим нестанком, па је — пошто је Ана Шпренгел одиграла своју улогу и написала му пет писама — одлучио да је потпуно уклони. Умрла је 20. јула 1890. Један други немачки адепт је послао извештај о њеној смрти, као и обавештење да се остале главешине противе даљем одржавању веза са Весткотом. На тај начин је он постао слободан да самостално руководи пословима Реда без икаквих интервенција са стране, својих номиналних и непостојећих претпостављених у Немачкој.

Приликом оснивања храма бр. 3 (број 1 је био замишљени храм Licht, Liebe, Leben сестре Sapiens Dominabitur Astris, а број 2 исто тако фиктивни храм Hermanubis непознатог Енглеза, поседника рукописа пре Весткота), Весткот је за своје сараднике изабрао доктора В. Р. Вудмена, Врховног мага S. R. I. A.-е, о коме се мало зна и који је потпуно небитан за историју, и розенкројцерског масона Семјуела Лидела Мекгрегора Матерса, коме је било поверено успостављање ритуала и стварање публицитета.

Први корак у популаризовању Реда представљало је писмо које је, у фебруару 1888. године, Матерс упутио уреднику часописа »Light«, привидно као одговор на критички чланак о Елифасу Левију, а заправо у циљу промовисања новонастале Златне зоре: „Елифас Леви је заиста био посвећеник кабале, члан Братства розенкројцера и других сродних редова, и био признат као Брат оних који знају."[4]

Исте године, 1. марта, потписано је пуномоћје о оснивању храма Изиде-Ураније већ поменутог Братства розенкројцера које је добило ново име Златна зора спољашњег света. То је прилично интро-

вертан документ, будући да су три поглавара Другог реда — Deo Duce Comite Fero (Матерс), Sapiens Dominabitur Astris (Веснот, односно његов alter ego Ана Шпренгел) и Vincit Omnia Veritas (Вудман) — сами себи наложили, тј. сопственим именима Првог реда — S Rioghail Mo Dhream, Quod Scis Nescis (Весткот као он сâм мада је чешће користио мото Sapere Aude) и Magna est Veritas et Praelavebit, „да заснују храм Изиде-Ураније број 3 и управљају њиме". То су и учинили, а први њихов чин била је иницијација девет чланова приликом светковине пролећне равнодневице у току тог истог месеца.

Прва међу новоиницираним члановима била је госпођица Мина Бергсон, сестра чувеног филозофа Анрија Бергсона, која ће ускоро постати госпођа Матерс и добити централну улогу у причи о Реду. Сâм Матерс представља енигму за нас. Рођен 1854. и школован у Бедфордској гимназији, он је живео са својом мајком у Бурнмауту — где је постао масон 1877 — све до њене смрти 1885, када се преселио у Лондон и посветио херметичкој филозофији, магијској пракси и опсесивном трагању за уображеним јакобитским прецима. У каснијем току живота све упадљивија је постајала његова ексцентричност и параноја, све више расла самообмана о прогонима и величини; таква је, у неку руку, била и историја самог Реда.

Али, упркос свем особењаштву, Матерсу су и пријатељи и непријатељи признавали широко образовање, чак и када га нису ценили. А. Е. Вајт га је описао као „комичног Блекстона окултних наука" и сећао га се како проводи дане и дане у Британском музеју скупљајући знања и трагајући за окултним, али без потребног преиспитивања вредности — Вајт је, наиме, сматрао Матерса за „потпуно некритичан дух". Сличну оцену је дао и В. Б. Јејтс, рекавши за њега да поседује „много знања али мало учености, бујну машту и несавршен укус". Насупрот томе, Џ. В. Броди-Инис је истицао „његово савршено познавање споредних путева зна-

[5] S. L. M. Mathers, The Kabbalah Unveiled (1926). Увод написала Мина Матерс, стр. VIII—IX.
[6] Lucifer, Свеска 4, бр. 22 (јун 1889), стр. 349.
[7] Ibid, стр. 350.

ња" и сматрао да „његова ученост у толикој мери превазилази моју да не могу судити о њој".

Броди-Инис је такође тврдио да су, у каснијем периоду, чланови Златне зоре гајили према Матерсу „оданост и наклоност", што је очигледна неистина, као и изјава Мине Матерс: „Мој муж је 1888, после издавања „Откривене кабале", започео рад у својој езотеричној школи... док су доктор Вудман и доктор Вин Весткот помагали у административним пословима, а донекле и у поучавању."[5] Матерсова улога у оснивању Златне зоре је била значајна, али упркос томе није он основао Ред, већ Весткот, који је тако успешно спајао машту и стварност.

А он је био одлучан у настојању да створи јединствени розенкројцерски ред, што у почетку није био случај, с обзиром на постојање „извесног преварантског окултног друштва познатог под именом Фратара розенкројцера или Реда росе и светлости, чије је седиште у Китлију и чији чланови живе у готово сваком енглеском граду".[6] Ово јоркширско Друштво разоболичио је на страницама часописа „Луцифер" „Један заведени" — вероватно по налогу Весткота и Матерса, који су искористили ово „разобличавање" да истакну и S. R. I. A.-u и Златну зору као праве розенкројцерске редове. У писму посланом на адресу већ поменутог часописа, у циљу ограђивања S. R. I. A.-е од свих сумњивих и лажних розенкројцерских редова, Матерс је напоменуо да ће „генерални секретар Друштва, др Вин Весткот бити срећан да пружи све потребне информације о правом статусу свакога који полаже право на висок положај у редовима розенкројцера: писма треба слати на адресу седишта Високог савета, Камденски пут 396, Лондон"[7] и, давши адресу, он завршава писмо веома разметљивом изјавом о Златној зори: „Студенти херметичари розенкројцерског З. З. у спољашњем свету. Поглавари Другог реда су, у страху да би поступци извесних људи у северним грофовијама Енглеске могли завести поједине трагаоце и скренути их са узвишених путева мисти-

[8] Ibid, стр. 351.
[9] Ibid, стр. 349.

цизма, изразили жељу да сва браћа и сестре З. З. упозоре и упозоравају неопрезне и још неупућене да ниједна од тих личности не поседује наша древна и тајна знања, нити смо им ми дали овлашћење било које врсте. Објављено на П(ланини) А(биегнос) сестре Sapiens Dominabitur Astric. Deo duce comite Ferro. Non omnis moriar. Vincit omnia veritas. Издао у име горе наведеног реда: Sapere Aude: Cancellarius in Londinense."[8]

У даљој кореспонденцији између Девида Лунда из „Росе и светла", безименог „превареног" (можда је то заправо био Т. Х. Патинсон из Златне зоре) и Весткота наставило се ружење различитих редова. „Преварени" је писао да адепти из Китлија: „тврде да пружају студентима окултна знања из следећих области: 1. алхемије; 2. филозофије живота; 3. божанске уметности астрологије; 4. познавања трава и њихове употребе у медицини; 5. астралних утицаја. Али када постанете њихов ученик убрзо ћете открити да су они неспособни да поучавају било који од наведених предмета и да се крију иза тајанствених речи и високопарних фраза. Тврде да поседују толико знања да га могу поверити ученику тек када достигне њихов ступањ, а то знање потиче из књига које имају, позајмљују или краду, и када остану без њих све се своди на збрку грешака и бесмислица. Један од њих, који зна нешто више о црној магији од осталих, покушава да се вине на астрални ниво и да зачне астрално дете."[9]

Он, затим, преноси њихову изјаву да су им знања донели „земни демони и предводници духова", и — што је још горе — да се „чланови хвале да обављају ритуале жртвовања деце и да су већ жртвовали двоје". Али када се „чланови сусретну у Ложи, не раде ништа друго, већ само причају глупости".

Наравно, посматрачу са стране може изгледати да ни сами чланови Златне зоре нису ништа бољи, али Весткот и Матер су сигурно били, без обзира на све њихове грешке и пропусте, поштени учењаци-херметичари, способни да поучавају своје следбенике. На нивоу Првог ре-

[10] Israel Regardie, The Golden Dawn, vol. I (1937), стр. 75.

да знање се углавном сводило на кабалистичку, алхемијску и астролошку симболику. Ова оскудна духовна храна је била обогаћена наставом геометрије, тарота, и обреда пентаграма и пружана новајлијама непосредно после иницијације да би могли да „добију представу како треба призивати духове и невидљиве силе и ступати у контакт с њима."[10] У петом поглављу ове књиге наћи ћете опис практичних и теоријских делатности Првог и Другог нивоа, али оне никако не обухватају све активности Реда, будући да су трагаоци који су тежили достизању потпуног просветљења — или потпуне конфузије — били саветовани да потраже одговор на страницама садржајне студије Израела Ригардија.

До марта 1890. године, пошто су протекли безбројни еони на астралним равнима и две године у овоземаљском свету, опозиција је била разбијена и херметични ред Златне зоре је суверено владао над групом од неких 78 розенкројцера расутих широм земље и распоређених у три храма. Седишта ових храмова упућују на закључак о зависности Реда од S. R. I. A.-е, посебно приликом врбовања нових чланова. Храм Изиде-Ураније представљао је средиште розенкројцерског универзума и у своју орбиту привукао 55 чланова. Озирисов храм у Вестону-на-мору имао је осам следбеника, а Хорусов у Бредфорду 13, међу њима и једну жену. У Бредфорду је било доста масона са колеџа Јорк, који је припадао S. R. I. A.-i, као и активних теозофа, док је храм у Вестону-на-мору своје постојање дуговао искључиво ентузијазму његовог благајника Бенџамина Кокса који је као ватрени окултиста био активан у розенкројцерском Колеџу Бристол и успео да привуче пола туцета масона у приморски храм Златне зоре. Упркос његовој горљивости, храм није цветао и убрзо после његове смрти 1895. одумрле су и активности храма.

Сва три храма су била организована према истом принципу и имала исту хијерархијску структуру и идентичне обреде. Њих је осмислио Мастерс, и то на

основу Весткотовог шифрованог манускрипта. Рукопис је помињао само пет ступњева Првог реда, то су били Neophyte ($0^0 = 0^0$), Zelator ($1^0 = 10^0$), Theoricus ($2^0 = 9^0$), Practicus ($3^0 = 8^0$) i Philosophus ($4^0 = 7^0$), чему је Весткот додао три ступња Другог реда — Adeptus Minor ($5^0 = 6^0$), Adeptus Major ($6^0 = 5^0$) и Adeptus Exemptus ($7^0 = 4^0$) — и три ступња Тајних поглавара Трећег реда који бораве искључиво на астралном нивоу: Magister Templi ($8^0 = 3^0$), Magus ($9^0 = 2^0$) и Ipsissimus ($10^0 = 1^0$). Сви ступњеви, сем највишег, су били непосредно преузети из структуре S. R. I. A.-е, а индиректно из немачког масонског реда Златног и Ружиног крста из XVIII века.

Према Весткотовом схватању, било је неопходно организовати десет ступњева који би представљали десет сефира, или еманација, кабалистичког Дрвета Живота, при чему први ступањ, $1^0 = 10^0$, претставља десету и најнижу еманацију, Малкут, а недостижни десети, $10^0 = 1^0$, први сефирот Кетер. Ступање у Други ред било је омогућено путем полагања испита из теоретског учења Реда, али само до нивоа Adeptysa Minora, $5^0 = 6^0$. Само су Три поглавара, Весткот, Вудман и Матерс достигла ступањ Adeptusa Exemptysa, доделивши га себи на самом почетку.

Сваки члан Златне зоре је, ступивши у Ред, добијао ново име у облику кратке изреке (мота) и по њему је био познат међу припадницима Реда. Било је могуће променити га приликом ступања у Други ред, али се то ретко практиковало. Три поглавара су, међутим, у складу са нивоом који су достигли, узела и друге мото, што је било веома лукаво јер им је омогућило да сакрију чињеницу да су Тајни поглавари Другог реда у исто време и руководиоци храма Изиде-Ураније.

Свакоме је било дозвољено да сам изабере свој мото, под условом да се разликује од мотоа других чланова. Најчешће су то биле чувене изреке на латинском језику, које су већином изражавале овоземаљску мудрост, мада је било и херметичких аксиома и девиза на другим језицима: келтском, грчком, хебрејском или немачком. Неке су биле сасвим неразумљиве, нпр. Блекденова „Ма вахану теси" или „Шембер" Памеле Карден. Било је уобичајено да се у свакодневној употреби користи само прва реч мота, или његови иницијали, па је тако име Мине Матерс било Вестигија, а не Vestigia Nulla Retrorsum, а Јејтсово „Демон" уместо »Demon est Deus Inversus«; Весткота су називали S. A. (од »Sapere Aude«).

Пре ступања у Ред и добијања тајног имена пријем нових чланова су морали потврдити Поглавари — а они нису волели спиритуалистичке медијуме нити оне који „себи дозвољавају да падну у пасивно стање воље — а затим су обрађеници потписивали Завет тајности о свим стварима у вези са Редом, као и прихватање „Одредби Првог реда З. З. у спољашњем свету". Плаћала се приступнина у износу од 10 шилинга, годишња чланарина од 2 шилинга и 6 пенија, и трошкови одржавања обреда и предавања.

После иницијације, следбеници би се нашли у храму којим су руководила Три поглавара која су вршила улогу Императора, Секретара (Cancellarius) и Премонстратора (задуженог за надгледање чланова и њихово правилно усмеравање у учењу и обављању обреда). Други службеници чије су титуле (Hierophat, Hiereus, Hegemon, Kerux, Stolistes, Dadouchos) преузете из елеузинских мистерија били су задужени за вршење обреда. Њихове функције образлагане су новацима приликом иницијације. Међутим, ма како импресивно они изгледали, и ма колико су обреди изазивали страхопоштовање, розенкројцерима Златне зоре је, иако они то не би радо признали, била потребна магија и магијски ритуали. Међу Тајним поглаварима једино је Матерс уочио ту потребу чланства, а његова даровитост у измишљању церемонија им је убрзо обезбедила оно за чим су чезнули, али је то — као и увек када се ради о магији — са собом донело неслућене невоље.*

Превео са енглеског
Иван Роксандић

■

* Из **Golden Dawn** R. A. Gilbert, The Aquarian Press, 1983.

Тајне Братства ружиног крста

Џон Ди

□

Њихових је Закона шест на броју. Први је да ће се свако од њих ко хоће да путује бавити лекарством и да ће лечити gratis.

Браћа су се свечано заклела и обавезала један другом да чувају и пазе ове услове и договоре. У њима свима ми не налазимо ништа штетно по њих нити шкодљиво и опасно по друге, него то да они имају одличан циљ и намеру, а то су Слава Божја и добро ближњег.

Оснивач је безимен, али ипак вредан поверења; непознат простима, али добро познат своме властитом Друштву. Разлози (за ову тајновитост) могу бити (то да) ми знамо да су стари филозофи себе сматрали срећнима у приватном животу, и то што модерни (филозофи) не могу да уживају исту привилегију јер потребитост их може ставити више над њу него над њих. Свет је сада бременитији порочношћу и безбожништвима. Заиста је цело стварање, пошто је потекло од Бога, било веома добро, али човеков пад донео је проклетство створењима.

Међу старима, људи од учености, мудрости и ауторитета дали су законе свакој граду односно народу; (као) Мојсије међу Јеврејима. Међу паганима први законодавци звали су се Зефирани; после њих Залеур[1], опонашајући Спартанце и Крићане (за које се мисли да су древне законе примили од Миноја), написа строге законе и изнађе одговарајуће казне. Потом су Атињани примили законе од Дракона и Солона, на основу којих су поступали у свим судовима, од којих су Римљани, они који су живели три стотине година после подизања града, направили своје законе Дванаест Таблица, које су објавили Десеторица, а ови су, пошто су их временом римске судије и цезари проширили, постали наш Грађански закон, који ми данас употребљавамо.

Други народи имају своје законодавце, као што Египат има Изидине свештенике, које су подучавали Меркур и Вулкан (то су били златни закони и као такви дугују своје рођење ватри). Вавилон је имао Халдејце; Персија маге; Индија брамане; Етиопија је имала гимнософисте; међу Бактрима био је Замолсис;[2] код Коринћана био је Фидон; међу онима који живе око Нила, Хиподам; међу Картагињанима Харонда; коначно, међу Британцима и Францима, друиди.

Зачетник је био повучен човек а не судија, али у свом личном односу био је обдарен са много ауторитета, отуда је могао и обавезати и повезати друге, будући је био и господар и отац Братства и први аутор и оснивач овог златног лекарског и филозофског реда.

ОДЕЉАК ПРВИ

О Првом закону и одлучности лекарства над свим другим умећима којима су браћа посвећена. О томе да се ко год од њих путује мора бавити лекарством и лечити gratis без икакве накнаде.

Нужда је натерала људе да себи на помоћ пронађу умећа; друге је, да би задовољили машту, на рад навела радозналост; а ни раскош није залудна у тражењу средстава да задовољи себе.

Дакле, међу тим умећима и проналасцима има неких која су племенитија и неких одличнијих, и у односу према њима самима и што се тиче процене људи.

Не сматрамо ли да влада божанска и краљевска ствар? Има ли чега узвишенијег него водити рат успешно? У заједници постоје трговци, занатлије и ратари и свако делује у својој сфери. У многим дубоким питањима о божанском ми се саветујемо са способним свештенством; у неизвесној и суптилној парници идемо код способног и поштеног адвоката; у безнадежној болести тражимо искусног и ученог лекара. Али чини се да је лекарство заслужно надмоћно, јер физикус у болести влада царем, преписује правила и упутства која адвокат не може, јер за законодавца, будући је он присутан, закон нема снагу и може бити измењен и преиначен по вољи оног који га је први установио.

Физикус се исто тако бори са болестима човечијег тела и има оштре борбе

[1] Ди погрешно пише Залеур, треба: Залеук. — Прим. прев.
[2] Ди погрешно пише Замолсис, треба: Залмоксис. — Прим. прев.

с њима; он надвладава (све) до очувања односно обнављања здравља скоро изгубљеног или пропалог. Отуда Аристотел смешта здравље међу оне ствари око којих се људи слажу; јер свако зна да је оно најбоље и жуди да буде добро, а на следећем месту да буде богат и имућан.

Због тога је лекарско занимање далеко од тога да буде презирано што се брине око људског најглавнијег спољашњег добра и среће и око очувања здравља и лечења болести. Бог је прво створио људску природу, Божију помоћницу, допринео рађању од семена оба пола, а фисикусова служба је да опорави болесног човека и поново га врати његовом урођеном здрављу. Тако (да) ово умеће има у себи много од божанског, будући је њен предмет исти са оним стварања и рађања; наиме, човека, који је, будући створен по слици Бога, Његов по стварању, (и) будући рођен, по рађању припада природи; чак ни сâм Христ, будући отеловљен, није презирао да буде како лекар за душу, тако и лекар за тело. Пророци међу Израелитима практиковали су фисику, (као и) свештеници међу Египћанима, између којих су бирани краљеви. Коначно, велики су принчеви проучавали ово умеће, не желњи награде, него да би могли помоћи болесницима. Зато што је бављење фисиком тако високо, тако племенито и свето, ми не треба да се чудимо што су између других умећа и наука у којима се они одликују, ова браћа часног Братства ружиног крста одобрила и претпоставила ово пре свих других. Ја апсолутно верујем да они, знајући најунутрашњије тајне природе, свакако могу произвести врло чудне ефекте који запањују необразованог посматрача колико и Горгонина глава, али лекарство им је било драже, будући је било најнапредније и од највеће вредности.

Али неко, можда, може узвикнути против Браће, говорећи да они нису фисикуси него прости емпирици, који су упали у фисику. Такви би, заиста, изгледали прво код куће а онда и ван земље. Ова браћа су велики схоларси, нису неискусни, односно необучени у дубокоумном учењу, него су највећи умешници. Они своје лекарство, које врше, установљују као да је, будући да јесте, срж Великог Света.

Говорећи још јасније, њихово лекарство је као Прометеј и његова ватра, коју је он уз помоћ Минерве, украо од Сунца и испоручио људима. Иако су болести и бољке после тога (како песници измишљају) биле нанете људима од стране богова, ипак је балзам природе био моћнији од нездравости. Ова ватра се проширила целим светом, водећи добру и тела и духа, ослобађајући неког од слабости, другог од жалосних патњи; јер ништа не чини веселијим и срце човека раднијим него овај универзални лек. Драго камење истуцано у фини прах и лиснато злато састојци су овог праха, обично званог Edel beriz pulver. Проналажење пиромантије, справљање лекова, први рад са златом, гвожђем и другим металима Есхил приписује Прометеју; отуда су Атињани подигли један заједнички олтар њему, Вулкану и Паланту, узимајући у обзир колико је ватра допринела проналажењу тајни природе. Али ми морамо знати да се захтева четворострука ватра да би се овај лек довео до савршенства, а ако једна од њих недостаје, цео рад је изгубљен.

ОДЕЉАК ДРУГИ

О томе да је лечење болести специфичним лековитим средствима окултног квалитета, која Братство употребљава, најпогодније човековој природи и да надвлађује све нездравости.

Не смемо претпоставити, на основу онога што је речено, да браћа употребљавају лекове који нису природни, јер они имају биље и минерале, али они, имајући истинито знање о тајним и окултним операцијама ствари, знају шта ће бити најуспешније за њихов циљ.

Они имају своју Panchresta, своју Polychresta, своју Manus Christi, своју Narcotica и Alexipharmaca, којима се Гален и други, мислећи да су оне тренутна помоћ у случају смрти, много хвастају, и, да би маскирали своје преваре, строго заповедају да нико не сме ни да их препише ни да их дâ без велике наплате, као да им цена додаје врлину а ефекат умногоме зависи од коштања.

Браћа такође имају мноштво лекова, неки се зову краљеви, неки принчеви, неки племићи а други витезови, а сваки је именован у складу са својом одличношћу и вредношћу. Треба, међутим, приметити да они не преписују према кеси него према слабости пацијента; нити направу желе унапред; они исто тако не прилагођавају дечију ципелу старцу, јер се одговарајућа пропорција пажљиво мора осмотрити; драм је довољан за једног а унца истог лека за другог. Ко не би помислио да је апсурдно ставити исти облог на грубу и мрку руку орача и на нежну и чисту руку научника или господина.

Онај који практикује фисику исправно, заиста уважава различите нарави особа које имају исту болест, као што учени судија не даје увек исту пресуду у истој парници, чије се околности могу веома много променити. Браћа углавном гледају на констатацију пацијента и прописују у складу с тим.

За потврду свог знања они имају искуства у свим стварима; они употребљавају врло пробрано биље, које скупљају када су прожети небеским утицајима, а не обманути обичним, празним астролошким појмовима, када поуздано знају у које су време примили обележје успешности за такав један циљ; они примењују ове биљке на такве болести за које су оне и намењене.

Најрационалнија је ствар то што нам је природа дала једноставне лекове, да поправи и допуни њихове недостатке, које бисмо ми требали да мешамо и спајамо са квалитетима топлог, хладног, влажног и сувог, тако да би праве особине једног спецификума[3], будући, можда, тајно супротног дејствовања неком другом састојку, а и самог тог састојка, биле ако не изгубљене, ипак умногоме смањене.

Галенисти кажу да се први квалитети заиста мењају, да се други или згушњавају или разређују и тако будаласто и игнорантски говоре и о осталима; а у ствари свака биљка у себи има врлину да суштински уклони ону болест у којој се може исправно применити. Овде у лекарству исто је као и у војсци; ако сваки војник изађе из строја или (ако) се сви побуне против свог заповедника, непријатељ добија снагу и употребљава њихово оружје да их убије.

Неко може упитати на шта се овде мисли под спецификумом? Одговарам да ја мислим на оно што неписмени галенисти зову окултним квалитетом, зато што он није ни топло, ни хладно, ни влажно, ни суво; јер је стварно, истинско, дубоко знање изнад њиховог домашаја и разумевања.

Валеско де Таранта, lib. 7, cap. 12, дефинише галенистички окултни квалитет. Постављено је питање: како скакавац обешен о врат лечи четвородневку?[4] На које они одговарају да ако ови емпиријски лекови имају иакву такву врлину, они је имају на основу њиховог окултног квалитета који садржи специфичну форму нездравости удружену с утицајем звезда. Али ми онда можемо питати шта је та тотална прикладност. Авероес то назива изгледом; други кажу да је то супстанцијална форма сложеног тела; неки хоће да то буде цела мешавина, поименце, форме, материје и изгледа, што Авицена именује целом супстанцом када каже да тело нема ни дејствовање, ни својство, него целу супстанцу, односно композицију.

Ми сматрамо да постоји природна врлина и одређена предестинација која потиче од утицаја небесних тела, које на тај посебан начин распоређују увођење форме тако да она (тако рећи) буде детерминисана свом правом објекту, чиме, после одговарајућег припремања материје и коњункције форме, цела супстанца, односно мешовито тело нужно производи сразмерни ефект. Авицена је, можда, тако и мислио; док Арналдо, у својој књизи De Causis Sterilittis, каже да је

[3] Нарочито средство; особен, сигуран и целисходан лек за нену болест. — Прим. прев.

[4] Грозница која се јавља сваког четвртог дана рачунајући од првог напада. — Прим прев.

[5] Биљка, лат. Rha barbarum. — Прим. прев.
[6] Биљка, индијска урма, лат. Tamarindus indica. — Прим. прев.

особито својство ствари њена природа, које продужава од исправне диспозиције делова који треба да се помешају и ово се зове окултним својством, (што је) већини људи непознато због његове тежине.

Отуда је то тако да је природа названа изгледом; не зато што је то исправно и што је сазнато разумом, будући су њене тајне откривене само експериментом и праксом; на основу овога разумевање зна да је искуство изнад разума, зато што има толико експеримената о којима не можемо рационално известити, нити пронаћи било какву методу да задовољимо себе у погледу њих.

На основу онога што је речено јасно се показује да цела особеност нечега није изглед; јер ако би било тако, све ствари које имају исту особеност консеквентно би имале исти изглед, што је погрешно, јер равен[5] и тамаринд[6], на основу целе њихове особености привлаче и вуку жуч а ипак нису истог изгледа. Отуда је евидентно да се истинита особеност лековитих ствари зна само на основу експеримента а не лажним галенистичким правилима умећа, која нам не осветљавају природе било које лековите биљке. На пример, размотримо ружу; она шири најпријатнији мирис и дивне је црвене боје, што се тиче квалитета није хладна и сува, него је, што се тиче те прве врлине, она суштински у њој; нити може бити икакве дедукције из ових квалитета, будући да они нису подложни укусу, осећају (и) слушању и консеквентно уопште ничему, зато што специфинуми имају друго порекло.

Како се први квалитети посматрају? Не на основу њихове суштине и природе, него како их чуло открива, одакле разум извлачи закључак. Али ми не видимо како разум може да одлучи у погледу квалитетâ руже, да ли је топла, хладна, влажна, уколико није био обавештен чулима, као што су она за боју, мирис, укус или додир.

Међутим, правила су сасвим непоуздана и погрешна, и има више експеримената који их руше него оних који их

[7] Алкохол — прим. прев.

потврђују; јер ко заиста може да тврди да све хладне ствари немају мирис; да све топле ствари имају мирис? Да су све миришљаве ствари топле; да су све које немају мирис хладне? Односно да су беле ствари хладне или топле; да су црвене ствари топлије од белих; или противно, да су горке ствари топле, опојне хладне итд? Јер опијум, дух вина[7], ружа и више других ствари оповргнуће такво мнење, тако да што се тиче сваке лековите биљке квалитети заиста зависе од таквих непоузданости да је далеко боље веровати искуству, трагати за тајнама природе, него бесплодно траћити време у извлачењу других квалитета из првих и трећих из других, односно у стицању разума из чула, ствар која је најсмешнија уколико се не тиче лечења болести, где су квалитети у конфузији.

Када су Египћани разумели ово они су проучавали и највећима штовали ону фисику која је била експериментална а не рационална и отуда су они обичавали да своје болеснике смештају на улице тако да би ако је било ко од људи који пролазе патио од исте болести неко од њих могао саопштити специфично лековито средство са којим је он био излечен; отуда понекад испада да нека старица или неки емпиричар у некој одређеној болести могу остварити више неким правим специфинумом него многи лекари њиховим методама и другим курама.

Да не будем погрешно схваћен, као да нема расуђивања која би се могла применити у управљању фисиком, али искуство би требало да буде једини водич. Лекарство, било спекулативно или практично, мора се слагати и срести у истини. Кажем да не смемо, што се тиче проналажења, односно упутстава фисике, превише веровати разуму погрешно обавештеном а у вези са природом ствари, али када нас је искуство потврдило у мистеријама и тајнама, зато што је разум сувише слабовид да се научи на њих, ми их не смемо перверзно омаловажити, завидљиво ниподаштавати оно што не можемо постићи.

Ја не сматрам рационалним лекаром оног који има само велики свитак, односно списак лековитог биља у своме памћењу и ко вам може разговетно рећи шта је топло и суво у првом степену, шта у другом, шта у трећем, и ко може брзо проћи кроз друге квалитете и кроз треће; а ако је случајно позван пацијенту, из ове збрке, као из стомака тројанског коња, куљају многи рецепти, многе речи, када је неук у погледу најнезначајније лековите биљке и не зна како да је исправно примени. Зар неће онај ко разуме и ко је добро упознат са својим лековима бити од већег угледа? Неколико изабраних упутстава која су непогрешива и успешна за лечење од веће су вредности него примитивна множина галенистичких рецепата.

Сада, заиста, имамо толику разноврсност лекова да је фисикус више збуњен да изабере него да пронађе; јер болест не надвладава обиље лековитих средстава него врлина, методи, ред и избор времена и места који дају успеха.

У историјама читамо о храбрости и вештини спартанског краља, који је, са групом од четири стотине храбрих Лакедемоњана, заузео кланац којим је Ксеркс требао проћи са армијом од милион и седам стотина хиљада и тамо направио покољ међу њима. Када се увређени Персијанац хвастао како ће они замрачити сунце својим стрелама, спартански краљ је одговорио да ће се онда борити у сенци.

На основу ових примера изгледа да одабрана дружина изабраних војника има велику предност над конфузним мноштвом. А зашто не би неколико изабраних лековитих средстава било с оне стране залудних рецепата? Неко је рекао да је комплетна она армија која броји стотину хиљада, и ако број премашује она ће бити метежна и без реда и дисциплине. Слично можемо тврдити за лек, ако се повећа до велике количине, односно броја, он пре убија него што лечи, јер сваки специфинум који води рат, односно који је супротан другом, нужно мора узнемирити мир и спокојство природе.

ОДЕЉАК ТРЕЋИ

О томе да, иако други фисикуси могу захтевати, као што заиста и заслужују, одговарајућу награду, браћа ипак лече gratis, **не ценећи новац.**

Читамо у историји да су велике личности, принчеви, краљеви, итд., угошћавали чувене и учене фисикусе, дајући им не само знатну годишњу плату, него их и подизали до високог положаја и велике части. Ерistрат је спознао болест Антиохову, наиме, за његову љубав према маћехи, од које га је излечио и за то од његовог сина Птоломеја примио стотину таланата. Демокид је опоравио тиранина Поликрата за два таланта злата. Истом човеку, за лечење Дарија, дат је веома богат ланац од злата и два златна пехара. Јакобусу Кортеријусу, фисикусу Луја Другог, краља Француске, плаћено је педесет хиљада круна годишње, а Тадеј Фирентинац добијао је педесет круна на дан за обилажење и лечење болесних.

Награде и добит које је фисика доносила узроковали су да многи студенти уложе све своје време и рад у то да више брину о (својој) заради него (о) здрављу својих ближњих и заједничком добру. Разматрајући слабости којима смо ми изложени наћи ћемо да је фисика нужна колико и храна и одећа, и стога треба тражити способне фисикусе, оне који могу разумно да управљају тиме; али ниједан човек неће уложити сву своју муку, трошкове и рад у оно из чега неће добити никакву жетву. Ко ће бити туђи слуга без плате? Хоће ли адвокат бранити без своје накнаде? Нити постоји икакав пропис, односно закон који заповеда и обавезује доктора да лечи ни за шта. Менекрат Сиракужанин није добио ништа за своју трудбу, али је подражавао божанскост; за њега се мислило и сматрало да је Јупитер, што је било горе него да је захтевао награду одговарајућу свом позиву.

Братство р. к. тако је далеко од примања накнаде да је они презиру; тако далеко од таште славе успеха да неће

да им се призна икаква корист од тога! Они немају један лек за великаша а други за сиромаха, него подједнако поштују обојицу (и) части (су) у обиласку, утешитељи су у патњи и помагачи сиромашних. Њихов рад је њихова награда — њихови напори за њих (су) добит.

Целије, lib. 16, cap. 10, говори нам о Филону, фисинусу који је пронашао одређене лекове које је он назвао Руке Божије; али овај велики наслов био је само као бршљан, обешен за показивање, како би обузео очи посматрача, изненадио уши слушача, обећавао је више него што је чинио и пре обманујо него помогао икоме, имао велелепну спољашњост, али у оквиру које (су били) талог и нечист. Али браћа, ако имају најефикасније лекове на свету, ипак су радије скривали врлине, него што су се хвастали њима. Phalaia и Asa Базилејева у њиховом су поседу; Непентес који је одагнао тугу од Хомера и Трисмегистуса; маст од злата; фонтана Јупитера Амона, која је ноћу топла, у подне хладна (а) у зору и увече млака. Јер они осуђују добит, они нису намамљени чашћу или положајем, њих не надзиру толико као оног о којем говори Тулије, који је писао против туђе извештачености у погледу штовања, а своје име ставио на насловну страницу своје књиге како би могао бити познатији; они прихватају сигурност и нису заузети, него живе и раде у тишини.

Није ли ово ретко друштво људи, оних који не штете никому него траже добро и срећу свих, дајући свакоме оно што му припада? Ова браћа не обожавају излазеће Сунце, пуке паразите који се прилагођавају књигама великих људи; њихове речи и дела (ни)су обележени преварама. Каже се да је статуа Дијане била тако вешто обликована да је, ако јој је ходочасник донео дар, она показивала ведро и задовољно лице, али ако је неко дошао без ичега она би се намргодила, била љута и изгледала као да прети. Баш тако је и са целим светом, у коме су све ствари подложне злату. Овај прах земље нема вредност за њих, зато што су ове ствари, које други највећма обожавају, у

њиховим очима ниско. Они радије проналазе мистерију у природи, него што рударе, и уколико злато служи да помогне њиховим проучавањима, толико га они и поштују. Они желе и жуде за добом Соломоновим, када је било толико обиља у Јерусалиму колико црепова на кућама, а сребро било уобичајено као и камење по улицама; тако у Златно доба његова употреба није била позната; људи су били задовољни са оним што им је природа слободно нудила, живећи у миру под управом оца породице без свађе, раскоши (или) гордости, а камоли рата.

ОДЕЉАК ЧЕТВРТИ

О томе да су забрањена обмањивања у лекарству, какви су њихови дуги разметљиви спискови ствари за продају, о томе да фисинус не сме да изгледа као емпирик, и да ради на добит апотекара, не узимајући у обзир корист и несу болесних, када неколико изабраних лековитих биљака могу извршити излечење.

Свакодневно видимо колико је много корова, израслог из овог злата, освојило и још увек осваја цео свет. Оно није само срушило градове (и) уништило заједничка добра, него је и искварило умећа и од слободних скоро их учинило ропским.

Баците поглед на лекарство, чији токови, што даље теку од фонтане, више глиба и блата попију; а сада су коначно препуни смрада и прљавштине. Рекли смо да је природа задовољна са малим, које се обистињује како у болести тако и у здрављу, за једноставније јесте дијета, лакше је проварљиво, зато што је тешко многе хетерогене ствари преобразити у једну супстанцу. На исти начин и у болести, мноштво састојака одвраћа, ако не и тотално спречава природу у њеном дејствовању с обзиром да се она бори не само са слабошћу већ и са самим леком; а како оне ствари које су супротне и боре се међусобно могу да добаве мир?

Признајемо да је разумна композиција нужна, зато што један прост специфи-

кум не може ништа додати излечењу сложених нездравости, тако да више лековитих биљака које су уједињене могу постићи оно што једна не би могла: нити бисмо размишљали тако апсурдно да пропитујемо један такав добар и потребан метод.

Оно чему ми приговарамо јесте велика количина omnium gatherum састављена од биљака, корења, семена, цветова, плодова (и) коре, топлих или хладних на првом, другом, односно трећем ступњу, тако да се због тога може имати четрдесет и више састојака у једном рецепту, како би се показали памћење и вештина тупог и глупог фисинуса, и како би се помогло подмуклом апотекару, који увећава своју добит уместо учености, брзу продају својих лекова уместо експерименталног знања.

Насупрот томе, ако неко, водећи рачуна о ономе шта предузима, прописује неколико ретких и одабраних лековитих биљака (као што је то учинио чувени Кратон, фисинус тројице Цезара), о њему треба мислити као о игнорамусу, ако не и као о пуном емпирику, иако он, у свим деловима учења, далеко надмашује оне трговце рецептима.

Треба запазити како апотекари ниподаштавају кратак, мада успешан, списак, зато што он доноси мало зараде; али ако приме списак дужине једног лакта, они благосиљају себе и на тај начин пацијент плаћа за своју болест, када ће, ако се опорави, његова кеса бити болесна.

Размотримо колико су они штетни и сваком појединцу и заједници; уништавајући једно смањују друго; јер ако и остану, они ипак нису ништа друго него њени сиромашни чланови. Болест се отегла због несагласности лекова и природа је ослабила. Када прав пут води у шуму, сматрамо апсурдним журити у супротном правцу и правити вијуге које могу збунити а не одвести даље. У већини ствари множина храни конфузију, али посебно у лекарству, када се не знају суштине лековитих биљака.

Да ово потврдимо можемо навести примере из суда, где би, ако би свако у

исто време могао заступати и излагати своје мишљење, случај био учињен компликовнијим, толико би они били далеко од одлучивања спора. Због чега ће неколико мудрих саветника са сваке стране јасно поставити парницу и довести је до изненадног и сигурног одређења. Исти несклад појавиће се у фисици ако би свака лековита биљка у истоје болести имала своје дејствовање, док би неколико одабраних могло брзо да обави посао.

Целисходан је, отуда, онај начин по коме се од многих ствари изабере неколико а од оних које су добре одаберу најбоље које могу помоћи и појачати природу, у њеном сукобу. Ако би се обратила пажња на ове примедбе, фисинус не би био на гласу по својим огромним примитивним списковима него по квалитету његових састојака; апотекар би имао више пазара, јер људи се не би плашили цена и не би умирали како би спречили трошкове, него би се вољно подвргли једном лаком и часном лечењу.

Не треба све ствари поштовати према њиховом опсегу; видимо да бесловесне звери телесно и количином превазилазе човека, а ипак овај други, будући рационалан и мудар, влада првима. Мало злата вредније је од хрпе камења, од рудника простих метала; тако и у лекарству мала количина може имати више врлине у себи него велика количина многих узорака лековитог биља.

Мудри људи добро знају да се исте биљке мењају у различитим климатским условима и да она која је безопасна у једним може бити отров у другим; стога није сигурно спајати Индију, Арабију, Америку, Немачку и Енглеску, јер Сунце и планете имају различит утицај на ову или ону земљу и према томе мењају биљке. Штавише, не смемо бити незналице у погледу тога да исто поље обилује како здравим тако и отровним биљем; пример за ову истину имамо у минералима, јер сама обична со је безопасна, као што је и наша проста жива, али ако би се ово двоје сублимисало заједно, они постају убитачан и чисти отров. Али, можда неко може да помисли да то потиче од живе,

што је заиста погрешно, јер се умећем може проузроковати да она поново потече, а онда се њена нешкодљивост враћа. Тако се слично дух витриола може узети без опасности, помешан с неком другом течношћу, и вода шалитре може се примити у тело, али ако би се ово двоје заједно дестиловало, добила би се вода која ће појести било који метал сем злата и (бити) поуздана смрт свакоме ко је узме. Али ако првом додаш амонијак, његова снага се повећава и он ће редуковати злато у водену, флуидну супстанцу, а ипак његова природа остаће чиста и савршена.

Може се приговорити да су теријак[8], митридат[9] и Хамехово сладило, и друге ствари, били спојени од много узорака лековитог биља, који су, пошто су после дугог ферментисања добро растворени, постали најизврснија лековита средства и били у употреби скоро шест стотина година и помагали многим хиљадама људи.

Међутим, ми не поричемо да су ове композиције одличне и да су биле навелико поштоване у претходним и доцнијим временима; ми исто тако одобравамо можда шест стотина више њих, ако су засноване на искуству. Јер они који су први пронашли ове лекове нису водили рачуна о томе да ли су квалитети били топли или хладни, него о њиховој природи и суштини док су или одолевали отрову или водили одстрањивању свих болесних течности у телу, као што у теријаку има меса шарке и много чега другог исте врлине. Наша је расправа против бесплодних, неприправљених разметања у прописивању лекова састављених од биљака, топлих, сувих, хладних и влажних, било у овом или у оном степену.

Познајемо фисикуса који је био навикнут да се хваста како он не познаје ниједан одређени експеримент, него да су му сва лековита средства слична, у зависности од првог, другог и трећег квалитета, а то је свакако произлазило из његовог непознавања оног што је требало да се зна; али мудар и смотрен дух трага дуже и нагиње појединостима. Јер заиста је лакше помоћу општих правила из-

[8] Средство против животињског отрова, лек за све болести. — Прим. прев.

[9] Противотров, средство против тровања (по Митридату IV, понтијском краљу). — Прим. прев.

рећи нешто о узорцима лековитог биља него помоћу искуства пронаћи праву врлину спецификума; а разлог је тај што сваки узорак лековитог биља има нарочито својство које га разликује од другог, а понекад обрнуто; не само да се квалитети разликују у односу на друге, него исти узорак лековитог биља може да има ефекте који се разликују по себи, као што се то појављује код Равена, који у погледу својих првих својстава, (као што су) топло и суво, заиста повисује жуч у људском телу, али га у погледу своје суштине и специфичне природе прочишћује. Изоставимо ли опијум и сирће, уз много шта друго, видимо како исте ствари у својим првим, другим и трећим квалитетима много пута имају супротна дејства; тако јабука пегавуша разређује густу крв зеца, али ако је врло течна она је згушњује; исто тако витриол, у складу са својом природом, продире и онај је који стеже, а ипак он одбацује и растура споља нането олово; премда је живо сребро[10] доста тешко, ипак се оно помоћу ватре сублимише и уздиже и мада је оно густо, житко тело, оно се може умећем начинити таквим да пробија било које тело и да се после тога доведе до своје властите урођене чистоће.

Може се поднети много више доказа, јер нема ничег на овом свету, ма како бедно и ниско било, што би на себи имало жиг као сигуран печат својих правих врлина, о којима је онај који је незналац досад стицао ништа друго до триње и љуштуре, спољашњост знања.

Та грешка у суђењу не мора искварити праксу и људски животи тиме не морају бити угрожени, ја желим да они који проучавају лекарство следе ружокрсташки метод, који више трага за неколиким ретким и одређеним спецификумима него што следи општости, које тако често обмањују.

Искуство је мајка умећа и хоћемо ли га сада осудити као да немамо потребу за њим? Као што многи експерименти рађају разум, тако и разум чува и улепшава искуство.

[10] Жива — прим. прев.

ОДЕЉАК ПЕТИ

О томе да се многи лекови, због својих веленаслова, и уобичајеног мишљења људи који мисле да је најбоље оно што највише кошта, увелико штују, иако су други, који се мање цене, у зависности од земље далеко изнад њих у одличности и вредности.

Мимо раније поменутих обмањивања, ушуњало се још једно; прве су биле преваре у погледу квантитета и квалитета; овим сада, испражњена је кеса; јер она се сврставају са људским наравима, људи мисле да је ствар добра када су је добро купили.

Отуда је Гален прикривао свој златни мелем за гушобољу, за који је добио сто круна, који је у ствари по себи био од мале вредности; јер има много ствари одличне употребе, које би, ако би биле откривене, биле будаласто презиране зато што вулгарне руке прљају све што дође у њих. Један од разлога зашто оне накнадно нису тако успешне може бити тај што имагинација и фантазија не раде тако јако и што обесхрабрују у погледу лечења тако малим средствима и на тај начин спречавају дејство; јер иако имагинација другог човека има мало утицаја на мене, ипак моја властита умногоме мења тело и спречава или поспешује лек у његовом деловању.

Ово је јасно у многим болестима, а нарочито у случају хипохондричне меланхолије, назване срамотом фисикусâ, јер је ретко лечена, у погледу које недејствовање лекарије зависи од предубеђене имагинације пацијента, који очајава за помоћ; јер бриге, жалост и очај заиста мењају и преправљају крв, нагризају срце, (и) разбијају животне духове тако да они не могу да врше своје службе; ако би се, дакле, ово прво могло уклонити, постоји веома велика нада у опоравак. Под овим изговором многи скривају своју подлост и похлепу, и не траже ништа друго него добит од своје праксе; јер они именују своје лекове велелепним именима тако да имагинација пацијента, окру-

жена тако раскошним и драгоценим лековитим средствима, може потпомоћи лечење; и стога они компонују своје лекове од ретких састојака какви су злато, сребро, бисери, зборбиљ, амбер, мошус и многи други, и онда их крсте у складу са њиховим рођењем. Зову их балзамом живота, великим еликсиром, обновитељем живота, пијаћим златом, маслацем и уљем сунца; па ко онда заиста може да прозре њихове подвале којима увлаче и обмањују толику множину необразованих људи? Ипак, њихова звучна имена нису сва бесмислена; јер овим балзамом живота они мисле на оно што њих потпомаже и одржава у животу.

Ако допустимо да су ове скупе медицине добре и корисне, они ипак морају признати да оне друге, које се не могу толико наплатити, имају у себи веће врлине.

Такође можемо питати да ли они раде поштено и не продају ли со уместо злата и јак отров уместо балзама живота; знали смо неке који су били на вратима смрти захваљујући њиховој живи. Говорим ово да би други могли бити опрезни. Замислите шта би проистекло из тога када би неко заменио опијум за апијум[11] или першун. На тај начин они експериментишу на људским телима убијајући једно да би спасли друго.

Осим тога, иако могу постојати веома одлични кордијали[12] и противотрови, нису ли они, ипак, примерени болести, и на тај начин, консеквентно, они који мало доприносе тузи. Размотримо, онда, злоупотребу; пацијент плаћа високу цену за оно што за њега има мали претег а презире она средства која су јефтина, у којима такође нема опасности, будући је то потврђено искуством и будући су га узимали сви.

Није тешко доказати да сваки предео обилује лековитим биљем погодним за болести тог краја и да не треба да идемо у Индију нити да употребљавамо егзотичне медицине.

Овим су се питањем бавили многи учени људи. Ми не поричемо употребу индијских и арапских зачина у њиховој хра-

[11] Камфор од першуна — прим. прев.

[12] Средство за окрепљење и ојачавање срца — прим. прев.

ни и фисици, нити осуђујемо друге најизврсније дарове Божије; али ми ту критикујемо цену. Употребимо их, дакле, на правом месту и у право време.

Можда су такве драгоцене ствари биле намењене великим личностима, али се, ипак, велика пажња мора употребити у припремању како оне не би биле патворене. Кажем да богати људи могу себи приуштити да плате за ове медицине. Они уживају да једну и пију злато и надају се да ако тиме могу да купе све овоземаљске ствари, тиме могу да купе и здравље.

О нама не треба да се мисли као о непознаваоцима великих врлина и дејствености злата, него ми говоримо против злоупотребе коју врше оне варалице које уместо (употребе) тога варају и пљачкају и свакога можемо уверити да нема сврхе у кувању и прокувавању злата. Они су заиста заменили своје месечне ствари за растворено злато, које, будући сведено на дух, може кородирати (и нека се сви чувају тога) опонашајући безбрижног кувара, који, ако је изгубио воду у којој је месо било кувано, ставља сада на сто (оно) што у себи нема ни срца ни снаге. На тај начин, када су појели и протраћили своје злато са солима и на друге начине, они продају оно што је остало. Када птица одлети, они продају гнездо, и то зову пијаћим златом, одуховљеним јер је невидљиво. Може бити да они стављају злато у своју пећ, али да тим средствима могу произвести такве лекове, то поричемо. Било је много Александара, многи су се звали именом Јулије, али ипак само је један Александар Велики (и) један Јулије Цезар; други се подударају само у имену.

Ако би неко истраживао изврсност узорака лековитог биља наше властите земље, имао би довољно посла.

Али осим у погледу цене, не можемо ли оправдано сумњати и у приправљање; наиме, да они, уместо правих, такође могу да продају лажна јединења, изневеравајући своје умеће и занимање? Јер равнотежу људске слабости, будући (мерену) на једном крају правичношћу, (а) на другом зарадом, ово последње претеже зато што поштење може да нам буде препрека, али зарада доноси задовољство а уз то и усхићење. Тако сада трговци сматрају делом своје трговине да науче и извеште се у кривотворењу своје робе. Тебанци не би допустили ниједној таквој особи да дође до положаја судије уколико своју трговину није напустила барем десет година раније, за које време је могла заборавити да обмањује. Али ја овде нећу осуђивати сва од тих занимања. Исто се може рећи за оне који продају лекове, било да су фисикуси или апотекари, ако злоупотребљавају своју професију.

Преостаје да се покаже да су спецификуми, односно биљке и ствари мале вредности много моћније против сваке болести него они који толико много коштају; а ни разум није знатно привучен томе; јер они чије својство апсолутно одолева болести, они, кажем, морају нужно бити дејственији од оних који случајно погодују болести и лече пуким случајем. Ако би човек одличан у једном од механичких умећа требао да се хваста о својој вештини у неком другом које никад није видео, наћи ћете да је он у њој шепртља, али да је употребљава у оној трговини у којој је одгојен и он ће се показати као радник; тако и у болестима, када сваки специфинум ради свој посао исход је срећан, али примењен на друго (он) не показује никакав ефекат. Нити се може очекивати од једног човека (па имао и стотину руку) да пороби армију, коју ипак одабране скупине искусних војника лако могу надвладати.

ОДЕЉАК ШЕСТИ

О томе да су многи мрзитељи хемије, да други презиру употребу биљана и галенских мешавина, иако обоје могу бити корисни у одређеним случајевима.

Као што непца људи нису сва обдарена истим укусом, него је оно што је пријатно једноме гадно другоме, тако се и

људски судови разликују и оно што један одобрава други на то не пристаје, а обе се ствари догађају тако што су или узроковане симпатијом, односно антипатијом, гонећи их да пригрле или изазивајући их да мрзе такву ствар. Исто се тако, предрасудом или исквареним разумом, неки целог живота не усуђују да пробају сир, неки се уздржавају од њега неколико година, неки пију само воду, одбијајући вино или пиво; и у овоме постоји велика различност. Није мања разлика ни између умова, откуда то да двоје срећући се, када ниједан није видео ни чуо оног другог, на први поглед жуде и траже пријатељство једно другог; и, насупрот томе, откуда да неко мрзи другог од кога никада није примио увреду, како се очигледно показује када неко дође тамо где се двоје играју нечег; тај ће сместа усмерити своју наклоност једном и ако би његова жеља била довољна овај би победио, и радо би видео како је онај други изгубио, иако онај први није био љубазан према њему нити га је онај други наштетио односно увредио.

Колико разумевање надмашује кушање и мутну и чулну способност, толико истински мудар човек превазилази оног који само споља изгледа разуман. Неко рефлектовањем разматра и вага ствар, други, не разумевајући тако суптилно, натеран је на пренагљеност. Тако су многи учени људи, чије маштарије нису биле на одговарајући начин предмет њиховог разумевања, злоупотребили себе и немарно пригрлили ово као добро а одбацили оно као зло. Утолико може изгледати чудно што у лекарству неки доктори прописују само биљке и галеновску фисику, потпуно мрзећи на хемију, а да други, потпуно наклоњени новом, одбијају све медицине које нису хемијски справљене.

Обе стране (по мом мишљењу) упливисане су више маштањем него разумом; јер ја сматрам апсолутно нужним прво проучавати своје древно, догматичко лекарство, како у погледу спекулативног тако и практичног дела, и исправити грешке на које смо већ указали, у првим, другим и трећим квалитетима; а исти правац мора се узети и у хемији, тако да они буду без сумње и обмане; почећемо прво са старим и наставити ка новом.

Довољно добро смо показали да у лековитом биљу постоје окултна својства и специфичне врлине, што ниједан учени галениста није порицао, али они такође признају да они не делују на основу њихових квалитета и ступњева, него на основу њихове природе, у смислу ублажавања симптома, уклањања узрока болести и устоличења здравља у човековом телу.

Ако је то истина, зашто фисикуси нису пажљивији при скупљању и исправном разумевању природе узорака лековитог биља? Фернелијус је у својој књизи **De abditis rerum caussi** рекао да ова специфична врлина, коју он назива формом, лежи скривена у сваком делу узорка и распоређена је кроз све елементе. Отуда ако се помоћу хемије извуче вода, екстрахује се уље и направи се со од пепела; све ово, вода, уље и со има посебне врлине узорака; међутим, ја не претпостављам толико много једно у односу на друго, све заједно скупљено, савршено је и потпуно.

Будући су ове ствари постављене и потврђене, морамо признати да спољашње, опипљиво тело било ког узорка, које се може ударити, сећи, просејати, кувати (или) мешати са било којим другим, и бити кора, лешина, пребивалиште специфичног квалитета, који је срж, душа, домаћин. И шта ћемо сада рећи о нашим уобичајеним препаратима у апотекарским радњама, који у себи имају и оно добро и оно лоше, штавише оно најпокваренији? Зар се не би сви до презира смејали ономе који ће, будући му је наређено да позове господара изван његове куће, безусловно испразнити и целу кућу. Да се не могу употребљавати птице уколико и гнездо није састојак? Да не може јести остриге уколико не може прогутати и шкољке? Али апотекари мисле да је то довољно законито, зато што они не могу боље. Ови окултни квалитети, заиста, толико су суптилни да лако могу да побе-

гну уколико се на њих не пази помно и уколико се не сместе, односно инкорпоришу са великом вештином. Камфор губи своју снагу уколико није negован семеном лана. Равен се чува помоћу воска и духа вина. Со козје крви испарава уколико није затворена и зачепљена у чашама.

Шта ћемо онда рећи о овим специфичним квалитетима издвојеним из њихових тела? Неће ли се они вратити њиховим првим принципима? Јер ко може одвојити квалитет горења од ватре, квалитет влажења од воде? Али ако је ово немогуће у простим телима, колико ли је то теже у сложеним?

Могао бих, дакле, пожелети да су употребљене медицине које су биле законите, могуће и разумне, да је, лежећи мимо разметања и охолости, истина могла цветати.

Можда би могли да дозволимо да у сирупима, соковима (и) слаткима та велика количина шећера није учинила да се омете природно дејствовање узорка.

Можда бисмо могли одобрити кашице, опијате (и) противотрове, уколико мноштво узорака лековитог биља који су збркано стављени једни поред других није омело, ако не и тотално угушило, праву врлину.

Можда су пилуле и све горке, киселе, љуте и смрдљиве медицине добре; али, ипак, оне уништавају апетит (и) узрокују одвратност, (тако) да пацијент боље подноси болест него лек. Ако горкост, киселост, љутост и покварен мирис јесу специфични квалитети, требало би их пре проверити него пустити да нестану, и заиста они нису ништа друго до служавке својој господарици, али су пробитачни за специфичан квалитет, а праву разлику открила је хемија, јер она раздваја нечисте делове од чистих ако се исправно употребљава. Ипак, да не правимо грешку. Ми не кажемо да су сви хемијски препарати спиритуални и без икаквог тела, али су много порознији и суптилнији, очишћенији него груба тела учињена тешким великом количином шећера, тако да нису слободна и немају избора да одиграју и изведу своје улоге.

На тај начин можете видети глупост и лудило оних који мрзе хемију, коју треба употребљавати, али с пажњом и расуђивањем; јер није улога фисикуса да спаљује, сече, спржује и уклања узрок болести слабећи пацијента и угрожавајући његов живот, него се симптоми морају смањити, (а) природа обновити и одобрити сигурним кордијалима. Неки Архигатус био је први хирург који је дошао у Рим и био часно примљен; али кад је почео да користи сечење и спаљивање о њему су пре мислили као о џелату, а из сличног разлога једном су ови фисикуси протерани из Рима. Неки Хармије, фисикус, осуђујући расуђивање својих претходника, установио је своје властите, нове, проналаске и заповедао својим пацијентима да, као што Плиније извештава, иду на мраз и снег да се купају у хладној води; овај је, такође, рекао да је видео старца како седи и смрзава се по његовом упутству. Из оног што је речено довољно је јасно да је природа најзадовољнија када су примењене уносне и добре медицине.

Асклепијад, присни пријатељ конзула Помпеја, први је показао корист вина за болесне особе, опорављајући човека ношеног у гроб. Он је учио да се здравље одржава умереном употребом меса и пића, потпуним вођењем рачуна о вежбању и са доста масирања; он је пронашао изврсне и пријатне напитке; прописао је купање, и на задовољство својих пацијената измислио висеће кревете тако да сан може да их изненади у таквом безбрижном положају. Плиније каже да је Демокрит био фисикус, који је, у лечењу Консидије, ћерке конзула Сервилија, одустао од грубих средстава и опоравио је дугом и сталном применом козјег млека.

Агрон, који је, како извештава Целије, lib. 13, cap. 22, био фисикус у Атини, за време велике куге, када је било много заражених, наредио је само да се запале велике ватре у близини града; а то

је урадио Хипократ, због чега је био много штован.

Из тога можемо научити да је благо и нежно поступање у болести ефикасније у погледу уклањања узрока и излечења симптома него нагло и бурно. Морнар (не) моли за снажну олују много пута да би га однела у жељену луку, нити путник иде праволинијски, па ипак на крају обојица остваре своје наде. Читамо да је Фабије, одуговлачењем победио свог непријатеља, тако да добро и природно размотрити, а онда извршити, претставља ремек дело смотрености; ипак, метод лечења остаје и нестрпљиви су чврсти, наиме: ако се уклони узрок, последица престаје; ако се болест излечи, симптоми нестају и бивају збрисани.

Међутим, хемија нас снабдева и обезбеђује нам лекове који су поуздани, пријатни и брзо извршавају оно чему су били намењени.

Погледајмо оне који су прости хемичари. Они би се звали млади Теофрасти, полажући, као и њихов учитељ, право на божански наслов, који он није добио ни по оцу ни по мајци, него га преузео као највеличанственији и најславнији. Без сумње, међутим, он је био човек изванредног и задивљујућег знања у умећу фисике, а ипак би се свакако сматрало лудошћу да се само ради њега напусте древни и да се следе његови нови проналасци.

Може изгледати апсурдно да неко предузме да врло старом човеку поврати његову пређашњу снагу, јер тада прилази смрт и свако се најзад мора потчинити њеном скиптру. Није ли свет и сада древан и пун данâ и зар није глупо мислити на опорављање и враћање његове младости? Њихова нова медицина свакако не може оживети умирући свет, може га (чак) ослабити и убрзати његов крај. Ипак станите, молим вас, не замишљајте да ја сада осуђујем одличне и просто божанске препарате хемије, већ пре особе које то проповедају, које праве посао од тога да уништавају, али не настоје да граде, које газе друге да би се дигли и узвисили себе, као што је Тесал у старо, а Ван Хелмонт у наше доба урадио, псујући против свих људи који нису били њихови следбеници. Тако је Хрисип, учитељ Еристратов, да би стекао надмоћ, презирао и уклонио Хипократа.

Ови и њима слични људи много обећавају, али мало раде; јер можемо поуздано закључити да, иако такве особе могу подражавати величину, оне је, ипак, никада неће постићи таквим индиректним средствима. Ја бих рекао да се многи од парацелзоваца нису баш много прилагођавали пороцима свога учитеља. Ако би многи од каснијих списа били прегледани, а њихова обмањивања и клевете против других изостављени, (не) сумњам да би се њихови томови много сузили. Било би много боље да се више пазило на болести, заједничке непријатеље, него што су се спроводиле приватне пизме међу самим фисикусима. Бесловесне звери ричу и показују зубе и пљују отров; човеково оружје је разум, помоћу кога би требало да осујети своје противнике.

Што се тиче хемије, ми високо препоручујемо и дивимо се оним стварима у њој које су добре, а ипак не презиремо ни галенску фисику, која је у неким случајевима исто тако дејствена. Моје властито мишљење је да обе треба да се употребљавају свака на свом правом месту. Људи нису пуки духови, него телесне супстанце и стога им нису потребне медицине уздигнуте до њиховог највишег степена савршенства, као барем у свакој тузи, примењене на сваку особу и сваки део, односно члан. Постоје неке болести, које, будући топле и суве, не треба лечити хемијским рецептима чији састојци, односно препарати имају сличне квалитете. У заједници постоји трговац (и) постоји ратар, али један не треба да замењује другог; тако ће смотрени фисикус употребити обоје ако види прилику за то, један препарат за сељака, други за осетљиву особу; један у лакој болести, други у опасним случајевима; један за пријатност, други за дејственост, ако нужда захтева.

ОДЕЉАК СЕДМИ

О неподношљивим пороцима многих фисикуса од којих је Братство р. к. слободно

Нисмо без довољног разлога рекли нешто о злоупотребама лекарства, које су браћа опрезно избегавали уз помоћ свог првог закона, који је био тај да они болесне лече gratis; јер похлепа фисикуса примората их на неправедна и незаконита дела.

Одакле долазе они грозни, дугачки спискови, и они кратки, скупи, него из похлепе, где свако више жели да се обогати него да помогне болесном; ипак, ми никоме не поричемо њихова поштена достигнућа. Правда и истина утицаће на њих у њиховој пракси; нека они следе метод Галена и Хипократа, а ипак на природу треба пазити више него на њих двојицу, као на ону која је сигурни водич у њене властите најунутрашњије тајне. Међутим, од недостатка лековитих средстава доћи ћемо до недостатка самих фисикусâ, који су толико пацијената завели, а и сада их заводе.

Они су обично ови: уображеност, охолост, пакост, мржња, клеветање усмено и писмено, похлепност (и) незнање, удружено са великом количином дрскости, односно, пре безобразлука.

Онај ко је уображен не постаје човек. Ако се човек надува као мехур ускоро се може распрснути, а његова слава нестати. Његова величина повећава опасност од њега. А није допуштена ни охолост; она квари све делове и дарове и ако човек умакне зависти других, ипак га смрт или слаба грозница руши и онај који је био једнак, а сада путем амбиције уздигнут, спуштен је доле на земљу. Није истинито оно учење које узрокује човека да се надује, него је празнина; они сматрају да су они људи који знају, док у ствари они не разумеју дубине природе. Сократ је научио лекцију незнања (када је) после много проучавања открио властиту недовољност. Ако би ови разметљивци окренули нови лист, они би видели своју ранију уображеност.

Пазите како пакосни и мрзитељи напредују; када двоје седну једно наспрам другог, они се труде, правећи будале од себе, да се међусобно потпуно оповргну, а свако на крају буде ишибан властитим штапом. Постоји корист у имању завидног противника, у томе да се он троши и расипа; његова пакост храни се на себи тако да је за сваког боље да заслужи завист неког пре него његово сажаљење, једног сматрајући срећним, другог бедним.

Овај порок, као кад бршљан обмотавајући дрвеће, почне да га квари; овај порок, кажем, приања уз велике особе и тајно наприза њихову част и славу. Какви су то племенити подвизи били, каква су то врла дела учињена, па ипак их је некакав кужни задах одувао? То је био узрок бесног Каиновог убијања његовог праведног брата Авеља и што је Јупитер погодио Ескулапа муњом. Да би избегли ово многи су напустили своје земље и живели међу странцима као што је то учинио Ификрат у Тракији, Тимотеј на Лезбосу, Хабрије у Египту, (и) Хар у Сигеји, који су сви били Грци. Међу Римљанима, Помпеј, после толико величанствених тријумфа због његових великих и чувених победа, повукао се на село и ретко се појављивао у јавности да би могао да избегне зависти и пакости којих се плашио због своје невиности и веледушја.

Шта да мислимо о оном чудовишту Аристотелу, који је (као што се прича) био толико пакостан према свом учитељу Платону да је спалио многа од његових дела, да би он могао сјајније да сија. Он се плашио да би његова слава била помрачена величином његовог учитеља. Ајант је мрзео на Одисеја, Зоил на Хомера, а Дидима Александринац био је непријатељ М. Тулију Цицерону; Палемон, граматичар, М. Ванону;[13] Цезар Катону; Хадријан Трајану; М. Крас Помпеју; Александар Ахилу, кад је видео његову гробницу; Јулије Цезар Александру; и многи други које је био запосео овај зли дух; али у лекарству таква пракса много је опаснија зато што се тело чо-

[13] Ди погрешно пише Ванон, треба: М. Варон — — прим. прев.

века, будући вредније од умећа других ситница, сматра предметом лекарства.

Овај се пламен повећава и најчешће распламсава. Завист прелази у клевету.

Похлепност је још један порок који је заразио многе фисикусе, који је начинио да они једино проучавају како да нагомилају богатства; и иако је њихова снага тела иструлила старењем, ипак се са најнеумољивијом жудњом они труде око новца; штавише, иако су једном ногом у гробу, други ће, како би имали противтежу, ставити у торбу. Фисикуси су заиста много више од других у искушењу да буду намамљени на овај порок, јер када остаре они томе теже највише због њиховог искуства и тиме су охрабрени да сребро поставе изнад правде и злато изнад савести. Али ако је апотекар похлепан и грамзив, заиста настају многа зла. Све његове мешавине биће начињене или од бајатих или од погрешних састојака, тако да су и фисикус и пацијент преварени; један је осуђен због неуспеха, други не само да није излечен, него се на лош пургатив може жалити као на нову болест.

Нећу говорити ништа у погледу способности и квалификације опробаног, испитаног и лиценцираног фисикуса, него о невештости оних који нагло предузимају праксу када желе да их знање и учење воде и управљају њима; они проучавају дрскост; а треба запазити да ће неки неписмен, прост човек у одржавању свог мишљења увек изгледати најсамоувереније; њихове гуске су лабудови, њихови апсурдни рецепти су пророчанства и мистерије и њима је наложено да сакрију оно што не знају. Ако им се ико супротстави, они га или оклеветају или му сасвим завиде.

Ови и слични пороци немају места у Братству. Они нису жељни да се такмиче и нису арогантни; они нису пакосни и завидни, него одушевљено подучавају један другог у мистеријама; свађе, односно бешчасни говори не изричу се међу њима, а још мање су похлепни.

ОДЕЉАК ОСМИ

О томе да ли је неко од Братства будући позван пацијенту обавезан да се појави? И да ли су они способни да излече све болести, како оне које се убрајају у неизлечиве тако и оне за које се мисли да су излечиве?

Дела људи као и њихове личности предмет су многих погрешки; као што један може умрети, тако други може бити заборављен; као што један може бити немоћан тако други може бити злостављан. Због чега је пронађено умеће помоћу којег се сва вредна дела верно могу одржати и пренети потомству. Заиста, особе чије су службе јавне, у вршењу својих дужности које су им поверене нужно су, ако прилика захтева, везане тако да на своме месту делују јавно; али ако се у Малом Свету деси икакав поремећај, као болест која подрива здравље, болесна особа одмах иде, не судији, него фисикусу; због чега лекарство исправно уважава не јавно него приватно здравље овог или оног пацијента; стога ће следити то да фисикус, будући неприсиљен законом нити обавезан службом, (не) ће бити натеран да посети било ког пацијента који га зове; јер фисикус не прописује свима, него одређеном болесном човеку и слуга је природи али не и болеснима, којима он управља по својим правилима док их не обнови до здравља.

Можемо истраживати подробније у погледу ове браће, наиме, да ли они, пошто се баве само лекарством као што њихов први закон налаже, ако им се неко писмено или усмено обратио због отклањања тешке болести, да ли се они морају појавити у било ком одређеном месту, будући да су ангажовани у томе, или путем обећања или из милосрђа?

Ми одговарамо негативно; јер ако други фисикуси нису толико исправни, много су мање они који лече без наплате, који не очекују награду од људи него од Бога, коме су, као и према законској судској управи, они послушни.

[14] Мисли се на емфизем — прим. прев.

Даље, да ли они лече све болести, чак и оне о којима други суде да против њих нема помоћи; као што су лепра, водена болест, куга, рак, јектика, костобоља и многе друге? Ми одговарамо да Братство у својим списима ингениозно исповеда да они не знају време властите смрти и да признају да сви људи морају платити свој дуг смрти, што се не може спречити или омести никаквом медицином, ако се, у складу са предодређеношћу, она дочепа било ког човека; а настојати против провиђења било би безбожно и узалудно.

Али постоје три значајна ступња у горе поменутим болестима, почетак, развој и врхунац. Испрва су све, односно већина ових болести биле излечиве; када су они нешто мало надвладали над природом, лековита средства су се могла имати и несумњиво браћа имају лекове који ће изазвати излечење, а Божије провиђење ће им помоћи у њиховим законитим настојањима. Оне болести које на врхунцу имају смер ка смрти јесу неизлечиве. Што се тиче обичних болести, налазимо да их могу отклонити или галенички или хемијски препарати.

Сада ћемо објавити разлоге зашто су понекад најспособнији фисикуси осујећени и разочарани. Прво морамо знати да су болести последице грешке а заслужена казна често затвара милост, тако да су монотоне болести и смрт средства која Бог употребљава да обузда грешнике и казни своје људе; узалуд ће, дакле, човек радити да осујети одлуку Свемогућег у његовој вољи и нахођењу. Други разлог може се извући из природе болести, које су или смртоносне по себи или су консеквенце других које су оне произвеле. Иако је запаљење поребрице, односно упала плућне марамице опасно, оно је, ако се директна средства примене на време, отклоњено и излечено. Али ако материја која врши упалу није одстрањена пуштањем крви или искашљавањем, следиће разједање плућне марамице, а труљење прелази у грудну шупљину и на тај начин настаје друга болест звана емпием[14]; и ако природа, сада, није

[15] Ди пише неисправно Кардан, треба: Карнеад. — Прим. прев.

баш пацијентов пријатељ и ову материју не односи у водене токове, као што се често види, или ако се умећем неки мишићи не отворе и труљење за четрдесет дана не буде однето, плућа ће бити разједена и сушица ће постати неизлечива.

Питање је да ли се излечиве болести отклањају путем њих? Такве би заиста завршиле без икакве примене, а природи није потребна помоћ таквим непријатељима, тако да је медицина била бескорисна; јер ко ће се замајавати да тражи средства кад ће његова туга за кратко сама по себи нестати и отићи? Иако се овде јављају многе тешкоће, ипак ћемо укратко изложити случај. Нека они који (су) незадовољни великим расправама покажу да ли је у свету увек било апсолутно нужно да све ствари које су уређене треба да буду уређене, односно да ли су можда требале бити другачије распоређене. Кардан[15] и стоици приписују све догађаје судбинској нужности, којој подвргавају и самог Бога као оног који није способан да се томе одупре, толико су богохулни.

Ми сматрамо да је бог слободни Свемоћни Вршилац. Он може да уради шта год му је мило; Он је начинио природу Својом помоћницом и она, примивши налог, делује у складу с тим; она производи све ствари или за добро и срећу људи или, пак, да их окужи и казни и тог нивоа су болести, а и сама смрт долази од таквих моћних болести. Али сâм Бог распоређује добро и зло свакоме. Заиста, Он, уопште узев, пушта природу да држи њен ток, али понекад да би показао Своју слободу Он прекида тај ред и посебним провиђењем спречава намеру природе, било да она нагиње здрављу или болести. У Његовој је моћи да скрати болест која нам може изгледати досадна; Он може задржати смрт када одустанемо од употребе средстава. Ако Бог предвиђа зла која су се природно наднела над људе и не спречава таква зла него људе њима кажњава, Он није стваралац тог предвиђеног зла и донетог било коме природом, иако понеки пут Он шаље чудесне куге на Своје непријатеље.

Отуда она изрека: „О Израеле, твоје је уништење од тебе, јер је твоја порочност сручила суд на твоју главу". Када је неко од мудрих пагана приметио ово, они су се претварали да су задовољство и туга повезани, као да би неумереност у томе за себе била довољна казна. Они су, такође, говорили да је болест сестра смрти; да је путем зноја постигнута врлина, и у ту сврху постоји оно место у Библији: „Нема зла у Граду које није од Бога", где се мисли на зла кажњавања, које је донето било коме или чудесно и непосредном руком Божијом или друкчије чудесно га нападајући.

Отуда учимо о рођењу и пореклу порока; он настаје из искварене природе палог човека; његова воља ужива своју слободу у погледу земаљских ствари, али што се тиче небеских ствари она није слободна. Са човеком је као са слабом, ниском особом, која не може подићи своје руке до своје главе, али са лакоћом може да их пусти да висе надоле. Тако грешан човек, који природно нагиње грешности, без икаквог напора упада у порочност; њему није потребан никакав посебан нагон од Бога; али снага која мора подржати његове слабости (и) уздићи на Небо, тако да може да се повинује Богу, није од самог човека, него од слобдне милости и милосрђа његовог Небеског Оца, који је милосрдан према ономе према коме Он хоће, али ипак из Његове наклоности не искључује никога ко, напуштајући земаљске ствари, заиста прима истинита средства и прима корист од тога, ко моли и настоји до својих крајњих могућности да буде шта треба да буде, посвећујући себе најпре и пре свега Богу, а онда природи, која Му се верно покорава у свим стварима.

ОДЕЉАК ДЕВЕТИ

О томе да браћа из Братства употребљавају само законита и природна лековита средства

Свето писмо помиње краља Јудеје, који је, будући болестан од куге и (када) је

[16] Биљка, лат. Bryonia, дебелотиква, куковина, бљуштац. — Прим. прев.

изгледало да смрт прилази, божанским провиђењем био излечен, стављањем смокве на отворену рану, и живео је много година после тога, тако да видимо да Бог може чудесно управљати средствима која су по себи природна, као што је заиста ово био веома законит лек, а разлог није непознат. Тако ћемо ми овде испитати да ли су средства која браћа употребљавају по себи законита и оправдана.

Одређени аутор, мислећи да на мала врата заобиђе наклоност браће, говори о ретким благословима и егзорцизмима помоћу којих човек може унапредити срећу својих пацијената и проклети и оштетити своје противнике. Али ко ће штовати ово законито и добро? Таквих се ствари може дохватити нека луда стара жена и сматрати их тајнама; оне би биле највећа клевета која се може замислити према ученом Братству, јер браћа употребљавају природна средства без икакве умешности празноверја, као што можемо видети примером код Вецлара, који је применом једног узорка лековите биљке однео ужасни бол гнојног рака, и коме је Фаниједе честитао на његовом ретком умећу, јер истом биљком он је такође излечио. Исти је брат увек носио торбу с корењем и биљкама са собом; он је много препоручивао корен дебелице[16], али је бирао горчи, такође је подучавао окултној врлини и правој употреби многих лековитих биљака које су изгубљене или заборављене.

Ми нећемо разрешити спор о томе да ли лековито биље треба да буде скупљено у складу с посебним констелацијама; многи врло учени људи склони су заиста овом гледању, као што је пре свих Бартол. Каринтер, који је поделио најдоказаније и најдејственије лековито биље у складу са четири трогубости знакова зодијака, у свакој од њих начинио је три степена. Познавао сам многе који су, предајући се овом проучавању, били у стању да лече веома опасне болести, посебно старе чиреве и спољашње озледе.

Да толико много светлости треба да се постави на небо без сврхе и циља, било би профано замишљати, зато што

је Бог створио све ствари да делују у складу са својом природом и сигурно су звезде начињене да предају своје утицаје; и нема никакве сумње у то да биљке, минерали и животиње примају своје окултне квалитете од њих. Срећан је онај човек који може да пронађе последицу путем узрока и који је последицом способан да суди о узроку.

Биљке су у односу како према небу тако и према земљи, и онај ко зна ову заједницу велики је умешник; али браћа улажу све своје време у ове тајне, као што исповедају како у својим Fama и Confessio тако и у другим списима.

Не усуђујемо се да потврдимо да је ова астрологија иста са оном која се исказује вулгарно, или да је њихова ботаника обична; јер њихова је заснована на одређеним и истинским аксиомима који нису предмет никакве промене, већ увек садрже исту вредност и врлину.

Други аксиоми су толико слаби да се они често показују лажним и подложним исправљању. Аксиом је да је свако вино топло, што је примано као истинито; али ако је из неке земље донето вино чија је природа хладна, појавиће се лажност. Онај ко никада није видео слепог миша и ко не узима у обзир инсекте одмах ће рећи да све што лети има перје, иако постоје и летеће рибе, које употребљавају своја пераја, тако да има много изузетака (који) спадају у опште правило. Ко не би закључио да је то поуздана истина, наиме, да четвороножна створења не могу да пролазе кроз ваздух тако што пролазе по земљи, него летењем? Али искуство то оповргава, јер индијска мачка, ширећи неке мембране (не крила) од задњих ка предњим ногама, иде по ваздуху где год хоће. Међутим, аксиоми које су поставили и које прате браћа такви су који не промашују; њихови принципи увек достижу своју сврху, тако да нема ничег мањкавог у њима што може искључити или умањити њихову савршеност; због чега лекови остварени својствима истински спуштени са звезда и планета нужно морају бити истински и поуздани, јер последице заиста происходе из њихових узрока, а нису антиципиване, односно замењене. Онај ко обећа да ватром запрева, суши, спаљује, није обманут, нити он обмањује, зато што он има то што може да изврши све те радње. На тај начин, ако они предузму лечење нема сумње да они то могу извести зато што они знају и могу да употребе истинита и права средства, чији су медијуми чисто природни, скривена блага природе, изванредни дарови богова. Они се усредсређују само на проучавање природне магије, која је наука која садржи дубоке тајне природе. Нити је ово божанско знање дато икоме од стране Бога него онима који су религиозни, добри и учени. Ориген, tract 5, super Math., каже да магијско умеће не садржи ишта живуће, али иако би требало, оно, ипак, не би смело бити зло или предмет непоштовања и презира. Исти (аутор) 23 Hom. super Num., говорећи о природној магији разликује је од дијаболичке. Многи сматрају да је Тијањанин[17] практиковао само природну магију, и ми то не поричемо. Филон Јеврејин, Lib. de Legibus, говори ово: „Да истинска магија којом долазимо до знања о тајнама природе толико је далеко од тога да би могла бити непоштована да су је највећи монарси и краљеви проучавали; штавише, међу Персијанцима нико није могао владати уколико није био вешт у овом великом умећу."

Магија (како је неки дефинишу) јесте највише, најапсолутније и најбожанскије знање природне филозофије, истакнута у својим дивним делима и дејствовањима путем исправног разумевања унутрашње и окултне врлине ствари, тако да ће истински агенси, будући давани одговарајућим пацијентима, произвести чудесне и задивљујуће исходе. Отуда су чаробници дубоки и марљиви истраживачи природе. Они, због своје вештине, знају како да предвиде исход који ће простима изгледати као чудо, као кад би неко начинио да руже пупе у децембру, дрвеће да цвета у јануару, кад би узроковао винобер у мају, производио грмљавину и кишу у ваздуху како подучава Ђамбатиста Порта, lib. 2, De Magia Naturali; Роџер Бекон је такође чинио исто. Ђулио Камило, човек коме можемо веровати, тврди да је видео дете формирано у дестиловачи[18], које је живело неколико сати; веома чудна ствар, ако је истинита. Целије де Буда[19] каже да је родио девицу из бока, али ми нећемо расправљати истинитост ових ствари, него их оставити осуди учених. Не треба дуже да хвалимо магију, будући је она сама тако узвишена, али ипак, ова племенита наука често се пута дегенерише и од природне постаје дијаболичка, од истинске филозофије прелази у некромантију, за шта све треба оптужити њене следбенике, који, обманути или неспособни за то високо и мистично знање, одмах ослушкују кушње Сатанине и заведени су њиме у проучавање црног умећа. Отуда је тако да је магија испод срамоте и (да) су они који трагају за њом простачки поштовани чаробњаци, због чега су браћа мислила да није примерно да себе називају чаробницима, него филозофима. Они нису незналачки емпирици, него учени и искусни фисикуси, чија су лековита средства не само законита него и божанска. На тај начин смо нашироко расправили о њиховом првом закону.

[17] Ди мисли на Аполонија из Тијане. — Прим. прев.

[18] Стаклена посуда за дестилацију. — Прим. прев.

[19] Ди овде, као и иначе, пермутирајући слогове, погрешно, а можда, обзиром на карактер списа, и намерно, пише Буда, а треба Дуба (Дубис, Доубс), река у Галерији. — Прим. прев.

ОДЕЉАК ДЕСЕТИ

О Другом закону Братства ружиног крста, наиме, да нико од Братства не сме да се придружи једном обичају, него да се морају прилагодити обичају и начину оних земаља у којима су.

Многи могу помислити да сам био исувише развучен у ширењу њиховог знања, али преко тешких ствари не треба прећи површно; оно што се врши у Малом Свету може заслужити да буде само узгредно додирнуто, али ствари из Великог Света треба да имају разматрање на које се може одговорити, јер ја не бих могао да сумирам одговарајућа препоручивања таквих значајних ствари у тако уским границама.

Други закон рађа први; јер без њега браћа, која су, његовом корисношћу, безбедни и слободни и не плаше се опасности, не би имала никакву прилику да чине добро. Јер као што је птица, иако не пева, знана по боји свога перја, тако се и свако ко се привикава на једну навику тиме и разликује. У историји налазимо да су многе њихови непријатељи открили на основу њихове одежде и да је прерушавање често пута добављало слободу. Отон, будући надвладан и бежећи морем, беше ухваћен од стране пирата који га, не знајући га зато што је променио одећу, присилише да плати откупнину за себе.

Насупрот томе, краљ Ричард, враћајући се из Свете земље, будући су ствари тамо лоше вођене и на незадовољство многих, нарочито војводе од Аустрије, (у) проласку његове морнарице Јадранским морем, беше издан и постаде заробљеник реченог војводе, и беше присиљен, да би откупио себе, да плати огромну суму новца; и он беше препознат и пронађен на основу своје одеће.

Ако опасност прати краљеве и велике личности у таквим случајевима, много гори би био положај обичних људи ако би имали тако тужно ограничење над собом. Људи у бедној одежди не страхују од покушаја разбојника, нити подозревају на стакленце с отровом, док су владари жртве једних и веома често уклоњени другим.

Осим тога, бедна спољашност довољна је да прикрије ученост, а колиба може постати станиште мудрости; штавише, људске обдарености и способности осуђене су спољашношћу а оно што је вољно скривено не сме имати биће; дворанин је тај који једино мора бити сматран схолархом. Али душа је заиста обучена у тело, којој, као помоћ, да би јој се додало наоружање нису потребни кројачи односно сликари; она је прожета истинском филозофијом и тајна умећа њена су слава.

За Маргарету, краљицу Француске, каже се да је док је спавао, кроз његово тело, пољубила предивну душу Аланову,

философа; будући су се овој радњи многи дивили, она је одговорила да она није опазила деформитет његовог тела, јер је била занета љупкошћу његове душе. Тако ми видимо да дивни дух може пребивати у једној неубавој кући и да бедна спољашњост може да се носи од стране најодличнијег и најдубљег философа.

Има, ипак, много разлога који могу навести на пристојно облачење, јер свако просто око суди о уму по оделу; међутим, многи уместо скромне и лепе одеће јуре у неумереност, попут Попеје, Нероове жене, и Клеопатре, краљице Египта, како би изложиле своју лепоту. Али ово није вредно похвале, пошто се треба придржавати Сенекиног правила које захтева одговарајућу умереност.

Наша браћа мењају своју спољашњост због врлог циља, и она, пошто није накинђурена, није ни подла; они су увек учтиво обучени, а не извештачено; они нарочито пазе на унутрашњост, да су њихова срца стварна и поштена, и никоме се не би наметали својим деловањима.

Има много начина којима се људи могу преварити, као заблудом, двосмисленошћу или амфиболијом, али они припадају лопици. Браћа су опрезна како у погледу срамоте тако и у погледу штете; веома је тешка ствар обмануте и преварити их.

Док други узимају слободу да разговарају с преварантом и мисле да је то праведно вратити истом мером, браћа нису тако осветољубива; они сматрају срећом када имају прилику да изразе своје стрпљење; а ипак, мада су они невини као голубови, они настоје да буду мудри као змије, јер може постојати и безопасна препреденост. Можемо лако закључити да они, честом променом своје одеће, не дотичу своју сујету, зато што неће бити знани, него ће она затамнити њихова имена и однос.

Ако су намере искрене, ако су такве да не повређују никог него да чине добро, ми можемо дозволити не само прерушавање у одећи него и промену имена. Знак не мења означену ствар, нити акциденција уништава супстанцију. Имена су ознаке којима се један човек зна и разликује од другог; одећа је покривач; као што једна скрива нашу голотињу, тако друга чува од непознатости. Древни философи и египатски свештеници носили су ланену, белу одору, која их је разликовала од других, као на пример Питагора и његови следбеници, да би изразили и чистоћу тела и неупрљану невиност душе. Природа је толико спријатељила неке птице да оне зими мењају и глас и перје, и отуда су, будући непознате, сигурне од других грабљивих птица. У неким земљама зечеви постају бели зими, али лети добијају своје уобичајене боје.

Камелеон, постајући сличан свему чему приђе, често избегне опасност. Мрави и многи инсекти имају крила и једва се може знати шта су они испрва били, толико је срећна та промена која води сигурности.

Да ли ће разум издржати законите налоге природе? Где нужност присиљава (и) обичај тера. хоће ли људи јурнути на неког, и на своју штету омаловажити другог? Браћа, будући су пажљиви у свим стварима, нити ће прекршити заповести природе нити ће осудити грађанска права; иако они мењају одећу, њихов је ум неизменљив.

ОДЕЉАК ЈЕДАНАЕСТИ

О томе да Трећи закон сваком брату наређује да се одређеног дана сваке године појави на одређеном месту, тако да се сви могу сусрести и посаветовати о својим пословима

Свако друштво има законе и правила која везује за неке дужности, тако да владар односно управитељ, када он то хоће и мисли да је то нужно, може сазвати све чланове на једно место да размотре шта је најпогодније и најподесније да се уради у неким хитним приликама; јер ако је дружина раздвојена, њихови су умови и мишљења растављени, и један не може бити од помоћи другом ни примером ни саветом. Ко не зна да се најинтимније

познанство и најблискије пријатељство прекидају отсуством и недостатком обилажења и посећивања, тако да су они који дуго нису били на највишем месту у нашим мислима потпуно заборављени; осим тога, у чему пријатељ, који је удаљен од другог, може извући неку корист; чак и браћа тако рећи постају неприродни када су тако одвојени. Признајем да писма могу заменити овај недостатак, ипак писање не разгаљује и не уноси живост толико много као разговор. Папири су неми. Ако се појави икаква сумња, они не могу формулисати спреман одговор; али где се човек појави он може решити сва питања, задовољити све двоумице.

Због тога браћа Р. К. мисле да је најцелисходније, ако не и сасвим потребно, срести се барем једном годишње у одређеном претходно утврђеном месту. Ово је закон, пошто је трећи по реду, такође и по достојанству, по коме је истинска питагорејска скупштина обавезна да се збуде. Њихово састајање није узалудно и није због тога да би они зурили један у друге, јер они опонашају правило Питагоре, који је наређивао својим схоларсима да се сваки дан преиспитују, где су били и које су добро, памтљиво дело извршили. Тако и браћа Р. К. на њиховом скупу причају каква су ретка излечења обавили, какав су напредак начинили у умећима и наукама и посматрају како се њихова пракса слаже са њиховим начелима; и ако неко ново знање потврђено честим искуством дође до њих, они то пишу у књиге тако да то може сигурно доспети у руке њихових наставњача. Ово истинито и поуздано учење увећава се док најзад не достигне савршенство.

Ова школа није слична Аристотеловој, јер тамо су постојали чести, жустри диспути, један другом супротстављени, и можда обоје (супротстављени) истинити; међутим, није било питања о којем се није могло расправљати или којем неко из исте секте није могао противречити. На пример: шта је душа човека, да ли први чин или нешто друго, да ли endeleh(e)ia односно enteleh(e)ia, да ли је рођена, створена или уливена, дата с неба, и многе друге танкоћутности, да би на крају остали при свом мишљењу.

Они су стога формулисали метод за вођење разговора и обезбеђивање термина, чиме су знање још више замрачили, а своје очи својевољно затворили. Нека они до изнурености дискутују о природи и пореклу метала и да ли може бити трансмутације и ко ће бити боље обавештен и задовољнији? Такво залудно диспутовање јесте забава оштроумности и само одмор за машту; њиме се не може доћи ни до какве чврсте и стварне истине.

Неки философ, чувши разговор о томе шта је врлина, одговорио је да као што нису могли доћи до краја питања тако нису дошли ни до његове примене. Ако неко изјављује за себе да је вешт у физици, зашто онда не допусти свету да види шта он може да уради и, остављајући по страни тешта брбљања, доврши велико дело природне тинктуре. Али можда ће он потпуно порицати да се таква ствар уопште може пронаћи, чиме прибавља маску за своје незнање, јер ће он осудити све што не зна.

Али ко ће назвати јахачем онога који ипак никад није јахао? Ко ће звати ковачем онога који никад није радио у том умећу? И зашто би ми штовали (као) философа оног који никад није искусио своју философију, него је само изговарао неке глупе и нестварне речи.

Али неки овде могу приговорити да је један део философије, према коме се односе математика и метафизика, контемплативан, (док) се други састоји у делању, ка којем воде етика и политика. Платон је био незадовољан што је математика доведена до чулних субјеката као аритметика до бројева, музика до звукова (и) геометрија до мерâ; али морамо признати да је Платон у овоме био завидан човечанству и (да) је његова страст надвладала над његовим разумом. Јер какве користи има било ко од пуке спекулације, при сагледавању мистерије Бога и природе? Исто је истина и у физици, јер отворено контемпловати о томе исто

је тако некорисно колико и апсурдно и смешно. Како можете назвати истинитим узроком оно од чега никада нисте видели никакву последицу? Било је неких древних филозофа који су трагали за експерименталним знањем и који су више проучавали природу него умеће, више ствар него значење и име, попут магâ међу Персијанцима, брамана међу Индијцима и свештеника у Египту и сада браће Ружиног крста у Немачкој. Тако ми јасно видимо да они теже добром циљу јер сваки суд има своје одређено време у које се правда може у добар час извршити и никакве неправде даље не могу повећавати. Браћа се окупљају да одбране злоупотребљену природу, да успоставе истину у њеној моћи и првенствено да се једногласно захвале Богу што им је открио такве мистерије. Ако је ико примљен у високу службу а занемарује и презире церемоније и свечаности улажења, принц ће га одмах избацити као оног који ниподаштава његову наклоност и презире га. И тако, пошто је Бог хтео да почасти нашу браћу тако ретким даровима, а они се не би хтели појавити да покажу своју захвалност, Он би праведно узео од њих Свој дар и учинио их објектом Својег гнева.

Овај закон има ограничење; ако не могу да се појаве они морају или помоћу других, своје браће, или писмом, рећи за узрок својег одсуства, јер слабост, болест или било која друга неуобичајена недаћа може омести путовање.

Ми не можемо ставити на папир место где се они срећу, нити време. Понеки сам пут посматрао олимпске куће не далеко од реке и добро познатог града, за који мислимо да се зове С. Спиритус, мислим на Хеликон односно Парнас, на којем је Пегаз отворио извор вечно текуће воде, у којем се Дијана купала, којој је Венера била помоћница а Сатурн пратилац. Ово ће довољно упутити учене, али још више збунити незналице.

ОДЕЉАК ДВАНАЕСТИ

Који се тиче Четвртог закона по коме свани брат треба да одабере одговарајућу особу за свог наследника после своје смрти, тако да се Братство може наставити.

Све ствари на свету имају своје промене и измене; оно што је било данас није сутра; а то се јавља пре свега у човечанству, људи ће сигурно једном умрети као што сигурно данас живе, због тога је Бог, на основу Свог небеског провиђења, одабрао рађање и размножавање, тако да, иако индивидуе нестају, врсте ипак још увек могу бити очуване.

И то је тај урођени принцип који је узрок мултипликације, тако да ће се биљке, животиње, минерали и човек, најплеменитије створење, до краја света повећати. Многи су се филозофи жалили на кратноћу човековог живота, који, иако одличнији од других створења ипак не доживљава њихово доба. Орао, гавран, лав, и све што не живи дуже од човека, као да је природа била маћеха према њима, а други истинско потомство.

Због чега, пошто браћа, будући смртни, једном сигурно морају умрети, и подврћи се заједничком удесу своје природе, овај мудри законодавац није брзоплето начинио овај закон, наиме, да сваки брат треба да за себе изабере одговарајућу особу која би била његов наследник, у којем избору се они не обазиру на обавезе према пријатељима, на природне односе, нити на синове или браћу, него једино на (такве) квалификације (као што су) ученост, тајност, побожност и други томе слични дарови.

Међу Египћанима синови нису само наслеђивали очево имање, него су користили и исти занат и занимање. Син грнчара био је грнчар, ковачев син био је ковач. Али краљеви су бирани између свештеника, а свештеници из редова филозофа, а филозофи су увек били синови филозофâ, али много пута дешавала се велика разлика у поступцима између сина и оца; спољашња добра могу бити пре-

нета потомству и син може бити очев наследник, али дарови ума, посебно они које Братство има, ретко су рођењем пренети потомству. Онај ко ће бити подстакнут или усрдном молбом или унајмљен новцем да било коме открије ишта друго него истински врлог човека, повређује правог даваоца таквог талента, законодавца и цело Братство, јер непријатељи ће можда отуда бити у стању да унапреде своје науме, а Бог би био осрамоћен, а врлина прогнана.

Филозофи не би открили мистерије никоме него онима које ће сам Бог просветлити, тако будући да је њихово разумевање прочишћено они могу увидети најумније изреке и најдубље тајне. Други кажу да не смемо веровати ономе с којим нисмо појели мерицу соли; то јест ономе с којим нисмо разговарали и дошли до сигурног искуства његових могућности и вере, јер пријатељство не треба поредити с коњима који имају цену по томе да ли су млади, него по вину и злату, који су бољи што су старији. Тако браћа не прихватају никога за члана Братства него човека доказаних способности и веома врлог.

У Атини су се упражњавали одређени ритуали и церемоније у част Прометеја, Вулкана и Минерве, и то на овај начин: многи су били одређени да трче у град са запаљеним бакљама, а онај коме се угаси препушта место другима, тако да побеђује онај ко дође први на циљ са упаљеном бакљом. Значење је било у томе да се изрази ширење тајни; јер гашење бакље је смрт претходника, тако да га следећи који живи са својом упаљеном бакљом наслеђује, уз помоћ чега су ретке мистерије хемије сигурно дошле до потоњих генерација.

Хемија је заиста наука над свим наукама, Минерва која је провалила из Јупитерове главе, небески зрак који се показује раскоши доњих ствари. То је рођење разумевања, чије је размножавање нужно колико и размножавање тела. Можемо запазити антипатију неких тела према другима, а можемо видети исту толику разлику и међу умовима. Људске нас-

тројености треба да се потпуно знају како мач не би доспео у руке лудака; јер добра ствар се може злоупотребити, као што добро вино стављено у смрдљиво буре мења и боју и укус.

Архимед се хвалио да би, ако би могао да се ногом упре у чврст ослонац, својом вештином могао да помери читав свет, а шта све не би неки намћори урадили ако би им такве тајне ствари биле познате? Без сумње би настојали да изврше све своје рђаве намисли.

Неко може да пита зашто они имају такав избор и зашто радије не дозволе да њихово знање буде сахрањено са њима (или ако није толико безвредно) зашто га не штампају, тако да сви могу да имају, читају и разумеју њихове мистерије; или, пак, зашто не одаберу више како би повећали Братство? Одговорићемо на свако од питања да бисмо задовољили оне који питају.

Прво, зашто они одабирају неколико особа и зашто неће да њихове тајне нестану? Одговарамо да постоји добар разлог за обоје. Цезар Август није допустио да Вергилијева Енеида буде спаљена, иако је он својом вољом тако одредио, да не би тиме трпела слава Рима; а ипак је овај песник, као и Хомер међу Грцима, уместо истине производио маштарије. И нема ли већег узрока зашто браћа Р. К. не би требало да настоје око чувања таквих тајни у сећању? Нека ово учење у којем нема измишљотина него истинитих и божанских експеримената никада не буде заборављено.

Ми можемо тужно ламентовати губитак тајни које су, будући написане, несрећно изгореле, (а будући) незаписане биле заборављене; дакле, за очување обојег погодно је да оне буду поверене неколицини руку и помоћу њих пажљиво да буду пренете другима. Пре потопа умећа су била урезана на два стуба, да их ни ватра ни вода не би збрисали, а потом је (како неки пишу) кабалистично умеће пронађено и предавано усмено, и рабини на тај дан радије имају сенку него супстанцу те науке.

Пагани имају своје колегијуме, у које није приман нико него они који су били беспрекорног општења и одабраних обдарености, тако да свако ко је образован на схоластички начин није сматран одговарајућом особом за њихово друштво, али они би одабрали најспособније, а таквих је било неколицина, које правило је зазазило Братство р. к., које је прихватило неколико и оне који то заслужују.

На следећем месту долазимо до разлога зашто они не штампају и своје знање не чине јавним. Има много ствари у политици, више у богословљу (и) не мало у природи, које не треба да виде светлости, него треба да се чувају у приватним грудима да не би тиме (требале да буду откривене и премда) су неки писали о тајнама заједнице, нико се, ипак, не усуђује да открије мистерије Бога.

Александар Велики, док је био у Египту, научио је од свештеника Леона да богови, одатле и они који су свуда другде обожавани као Јупитер, Дионис, Марс и други, нису богови, и он је писмом обавестио своју мајку, али је заповедио да писмо одмах буде посвећено Вулкану да не би мноштво које штује оне богове доспело у забуну. Тако исто и у природи, ако би њихове мистерије биле знане, шта би настало од поретка? Али заиста како се оно што је откривено многима може назвати тајном? Иако многи могу бити сматрани погодним особама да приме знање, ипак неколицина има такву власт над собом да их држи (тајним). Ко ће везати свој језик и порећи себи слободу коју иначе може да ужива? Веома мало њих ће дозволити да се њихове речи дугим боравлењем у њиховим устима тамо и искваре. Древни филозоф, будући оптужен за задах, рекао је да је то било узроковано тиме што је допустио да тајне иструле у њему.

Зашто сви који жуде за Братством нису изабрани није њихова кривица него туђа лутрија. На дворовима су они који су најмилији њиховим принчевима унапређени на неки од начина, а они који су познати омиљенији (су) од странаца, премда су обдарености ових других боље.

ОДЕЉАК ТРИНАЕСТИ

О Петом закону, наиме, да ће слава Р. К. бити њихов печат, ознака и грб.

Египћани су имали две врсте слова, једну свету, звану хијероглифи, знану само свештеницима, другу профану, свима знану. Света слова била су слике животиња, биљака или математичких ликова, урезане у мермеру, које се сада могу видети у Риму, пошто су тамо донете у доба владавине Аугуста, јер се имао утисак да ће ако буду ту трајати дуже. Профани је био начињен од линија као и грчки и јеврејски. Свештеници су употребљавали оба, један за заједницу, други за мудре и учене.

Хијероглифи су били знаци и ознаке дубоког знања, које нико не може да изложи другима (осим) под заклетвом и милошћу богова. Млађи филозофи употребили су сав свој труд и проучавање да пронађу значење ових хијероглифа. Феникс (који заправо припада хемији) сматран је створењем које је посвећено Сунцу и овај амблем слаже се са свим светим белезима; исто тако и Р. К. има различита слова како би своје умове открили својим пријатељима и сакрили их од других.

Њихове су ознаке Р. К., и они их употребљавају да не би били без имена, и да свако у складу са својом способношћу може протумачити слова чим се појави њихов први спис. Кратко после (овог догађаја) они су названи Ружо-крсташи, јер Р може да стоји за руже а К за крст, који назив ипак остаје, иако су браћа изјавила да они тиме симболички мисле на име њиховог првог аутора. Ако би неко могао да продре у груди другог и доживи његове мисли, не би нам требале ни речи ни (ништа друго), али будући да нам је ово одрекнуто и дато само анђелима, ми морамо да говоримо и пишемо једни другима.

Ова слова садрже цело Братство и то тако тајанствено да помоћу њихових имена не можете знати њихове породице, помоћу њихових породица знати њихове

личности, помоћу њихових личности знати њихове тајне.

Сваки ред има своје формалности и грбове, односно амблеме. Фоћани имају двоструки крст, они из Бургундије златно руно, други подвезицу у част жене која је изгубила своју подвезицу за време плеса. Браћа имају слова Р. К. и као што су нека од других хијероглифи и служе да скрију мистерије, тако и браћа имају одређене намере у погледу овога. Није ли то канџа црвеног лава, кап Хипокрена? Па ипак, ја још нисам био толико неверан да објавим њихове свете мистерије, јер нико не може из тога узети ништа уколико није веома вешт и у речима и у стварима. Неки од личних имена праве анаграме. Погледајте шта је укључено у Р. К., Ружин Крст, **глукипикрон,** ха, ха, јао, у истом је садржан смех и жалост, милина и горчина, радост и туга; јер живети усред Ружа и под Крстом то су две супротне ствари. Када човек треба да се роди, делом због промене места, делом због сечења пупчане врпце, најчешће се каже да лије сузе и да се ретко радује; тако цели њихов живот није ништа друго него трајна туга и више има од Крста него од Руже у њему. Али ја ћу пре узети Р за супстанцијални део, К за додатак, што се не сматра добрим у тој интерпретацији Ружиног Крста.

Цареви Немачке, Карло Велики и његови наследници, били су навикнути да користе ручне печате и да их стављају на своје потписе. Доликовало је да браћа не буду мањкава у овоме и стога су, ингениозне особе, одлучили о овом анаграму:

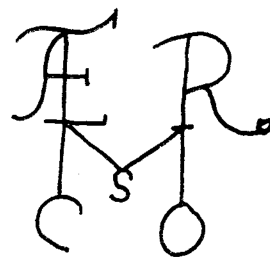

Јер су у овоме Р. К. акростихови; марљивост ће пронаћи остало. Надам се да нико неће помислити да врлина лежи скривена у овој фигури, ми не мислимо ништа мање, али ми смо дали само нашу пресуду, а други имају слободу да имају своја мишљења. Али ми не мрмљамо речи већ више тражимо ствари, јер ствари треба да буде, иако би биле неименоване, али речи су, без ствари, залудне и безначајне.

Када је неки краљ запретио Лакоњанима због њиховог дугог писма и тражио брз одговор, они послаше један, са овим словима, **он**, с једним значењем да они не би, и с другим да нимало не уважавају његове претње, тако да је мноштво речи често без сврхе, а неколико, које имају тежину, могу бити довољне.

Стога елементе слова не треба омаловажавати. Р., разјареност, изражава махнитост и медијалност, Л., Луна, изражава Месец, јер ако је Сунце између њих они сачињавају срце, које је прва ствар у човеку, и ако је оно искрено, то може бити прихватљива жртва Богу.

ОДЕЉАК ЧЕТРНАЕСТИ

Који се тиче шестог и последњег Закона који је тај да ће Братство р. к. бити скривено стотину година

Када обични људи запазе тајно управљање јавним пословима, они, због овог незнања, сумњају да се води завера против њих и отворено је осуђују као непогодну да се види Сунце; јер издаје и порочност траже ноћ и таму да их прекрије и скрије и отуда су делања лоша зато што су приватна.

Сем простог мноштва, и многе озбиљније главе непажљиво називају очигледне ствари добрима а друге ништавнима, говорећи да ако би оне биле врле, зашто не би требале да буду и знане тако да их могу пригрлити поштени људи? Као кад би све законске тајне, због своје законитости, требало учинити јавним. Зар не би мирисало на глупавост то да би принчевско благо требало да буде изложено

свим људима зато што би (било) стечено исправно? Свакако да би једно такво мишљење сâмо постало пљачкаш и разбојник.

Мислило се да су браћа крива што се скривају, јер би они, да су познати, вероватно учинили више добра, зато што би се могли потражити и биле би им дате прилике, а, уосталом, зашто би они држали затвореним и своје особе и своје место? Али узмимо у обзир да они путују и да они, као сви мудри људи друг-де, не признају никакву појединачну земљу као своју властиту родну земљу, него је то за њих цео свет. На путу се налази много разноличне забаве, много ласкања, мало искрености, много лажи и преваре, нимало истине ни поштења. Онај ко је познат по породичном имену или служби може бити примећен на његову штету. Библија зове ходочасницима оне људе који немају истинску земљу и дом, него небо, тако да су људи странци и путници у њиховој властитој земљи, у њиховом наслеђу, и зашто се онда не би могло знати да они живе када они ту не би боравили дуго? Њихова делања су таква пошто постоје они који се надају да се појаве и засијају на небу, иако су доле опскурни.

Колико је велико лудило оних који проводе своје време у пијанству и прождрљивости, који су познати по својим пороцима, или имитирају онога који се хваста да никада није видео излазеће или залазеће сунце и да нема другог Бога до свог трбуха. Штагод је ретко и донето из далеке земље, што они нуде да поједу, као да би цео свет за кратко време требао бити прогутан пуњењем њихових црева више него њихових мозгова. Можда они могу да имају рационалне душе, али тако запушене, да они који не пију, не једу да би могли да живе, него живе да једу и пију, не могу да се вину у висину.

Лакадемоњани су стављали пијанце пред скупине деце тако да су она, видевши гнусно неваљалство и напраћеност, могла избегавати и мрзети тај порок као што је Ликург заповедао; али такве зверске особе често увлаче друге који су с њима у друштву и призор је пречесто опасан и рушилачки; због тога такви пороци треба да буду застрти као прљави да други не би били наведени и изазвани на сличне грозоте; штавише, нека такве ствари не буду само сакривене него и сахрањене, а много корисније ствари нека буду употребљене уместо њих.

Али ако све добре и часне тајне буду донете на светло дана, усуђујем се да кажем да би Братство р. к. било последње, пошто нема разлога да страхујемо за њих, али ја сумњам да ћемо, ипак, видети те срећне дане.

Има много лоших ствари, које су по обичајима биле штоване као добре, а трајност порока чини да се о њима на крају мисли као о врлини.

Браћа не би давала никакву прилику за сумњу, јер оно што није знано не може се практиковати; без праксе (нема) обичаја; без обичаја (нема) такве грешке, премда њих будући потпуно поштене не треба осуђивати или (било који такав страх) одржавати.

Осим тога, можда је први аутор, путем закона по коме Братство треба да буде скривено стотину година, дао свету време да се окани својих таштина, глупавости и лудила и да се за то време припреми да прими такво знање.

И заиста сваки човек који има очи може видети велику и срећну промену у свету, наиме, да су откривени многи ретки проналасци, исправљене многе злоупотребе у умећима и да ће оне сијати до савршенства, и шта би, онда, требало да се деси да име Братства не буде објављено у њиховим **Fama** и **Confessio?**

Две стотине година је прошло како је први закон начињен, наиме ab anno Christi 1413, in anno Christi 1613, у које је време отприлике настала **Fama.** Иако нема јасног показивања открића, ипак се може довољно прикупити из тога, а после тога, кад је гроб оснивача био отворен, што је било anno Christi 1604, којој додавши годину пророчанства, после стотину и двадесет година ја ћу бити знан, јер стотину и шест ab anno Christi 1378. чини 1484, и потом стотину и двадесет чини 1604. Неки су, будући да имају то од својих претходника, свакако потврдили ову истину.

ОДЕЉАК ПЕТНАЕСТИ

О користи, односно штети које настају за учење из тоталног скривања односно откривања (као што је сада случај) Братства р. к.

Не могу да замислим да ме било ко може праведно оптужити за моју преопширност о законима Р. К. Можда неко може слично пауку из здравог цвећа исисати разарајући отров, и оно што је некима пријатно и слатко, другима (будући) су несклони томе, може изгледати гнусно и ружно. Они се, залутавши и будућиташти у себи, ругају и смеју нашем Братству (и) презиру његове законе. Кажу они, какву ћемо корист добити кад их откријемо? Заиста ми чујемо да многи под тим насловом обмањују себе и варају друге, јер таквим причама они заогрћу своје софистиковане медицине и унеређују сав метод у лекарству.

Ми не поричемо, пак, да и најбоља ствар може да се злоупотреби, али то не треба приписати самој ствари, већ особи која је тако употребљава. Тако, нико не може заиста рећи да су Братство и његови закони незаконити, чије се установљење и намера могу оправдати али завидне особе, које су се посветиле злоби, могу им зановетати и изазвати неодобравање људских умова, због чега ћу јасно показати корисност и некорисност које настају било да су они откривени или скривени.

Постоје четири врсте добра: нужно, часно, угодно и корисно. Сваким од њих људи могу бити увучени у извештаченост, односно недопадање било ког другог. Прва два од њих истакнутија су, друга су мањег угледа, али ипак врло често последња преовлађују над првима и многи, пре него други, уживају угодност и корист које више одговарају њиховим природама, зато што су понешто груби, због чега ћемо се бавити њима, али не одвојено од нужног и часног добра.

За коју онда сврху треба да постоји такво Братство, ако корист и добит од њега треба да буду потпуно скривени? Етиопљани и Индијци, будући да никад нису чули за њихове **Fama**, и **Confessio, не** друже се с њиховим Братством, али ако би и поверовали да постоји једно такво одабрано друштво људи, они би, ипак, били немарни зато што не би имали никакву корист од њих. Нас се не тичу најбогатији рудници ако не можемо да уживамо у њима и ствари, премештене на велику раздаљину од нас, нису нам ништа; ми не примећујемо како се Индијци боре, а они не маре за наша умећа.

Ако Братство није учинило себе знаним може изгледати да се тиме није нагомилала нека велика штета учењу, пошто се није ни повећавала; јер до сада су се лечење болести и очување здравља практиковали и препоручивали; науке су, посебно у последњих сто година, биле тако реформисане, да су достигле своје крајње савршенство. Насупрот томе, да је Братство било скривено, многи би могли имати велике наде и очекивања добити, јер су све врсте радозналости биле утољене; људи се не би узнемиравали прилежним трагањем за њима, које би с највећом тешкоћом једва пронашли; толико жељâ није било незадовољено, толико обећања неиспуњено, толико уздаха и суза узалуд; на крају никаква прилика за забуну (није се јавила). Али зато што су све ове ствари тако лажне и апсурдне, нећемо их сматрати вредним одговора; стога ћемо наставити на добробит Братства пошто је оно откривено и учињено знаним. У свету постоји једно такво обиље свих ствари, по различности врста и мноштвености појединих бића, да је скоро немогуће распознати било њихово повећање било опадање. Отуда извесне особе, будући их је одвела смрт, не недостају, зато што их наслеђују други, а излазеће Сунце тера нас да мало примећујемо залазак.

Да Братство није откривено, свету ништа не би недостајало, јер оно што је не-

познато није жељено нити се трага за њим и његово одсуство није губитак и ми не сумњамо да нема веома много таквих ствари у природи. Ко је икада сањао о новом свету сада званом Америка пре него је био пронађен; (и) ко је мислио о корисности писања и штампања док нису били пронађени? Али сада је довољно добро познато какву је корист читав свет добио од њих иако је изгледало да за њима нема потребе.

За нас ниједна линија није тако дугачка, ниједно тело толико велико, којима се нешто не може додати, тако да савршенство света није било тако апсолутно него је било способно за додавање.

Тако је откривање Братства заиста повећало славу света и ми ћемо показати на који начин, наиме, откривајући тајне и проналазећи друге, које увелико воде користи човечанства.

Песници извештавају да се Антеј, борећи се са Херкулом, и будући да га је овај често бацао на тло, исто толико пута опорављао добијавши снагу тако што је дотицао тло (јер мислило се да је он син земље), чијом помоћи је он стално био непобедив док није заподенуо борбу с Херкулом, који га је, откривши ову мистерију, ухватио у руке, и држећи га у ваздуху, здробио насмрт. Под Херкулом се подразумева радан и вешт филозоф, под Антејем предмет на коме се ради, у којем су супротна одређења. Ова ствар се не сазнаје лако зато што она лежи скривена свуда и у исто (време) лежи отворена. Прво у погледу људског интелекта, друго у погледу чула, и ако се то зна, припремање је, ипак, тако тешко (да) се мало добра може очекивати. Филозофска земља, чија се врлина не постиже лако, њен је родитељ. Отуда је тако да се Антеј тајно оснажује од своје мајке, и тако је сво настојање да се он, Антеј, убије, залудно и без сврхе.

Због тога се Озирис, требавши да путује у Индију, није непромишљено саветовао с Прометејем, придружио се Меркуру као управљачу и Херкулу као председнику провинције, под чијим је упутством и властитом вичношћу увек завршавао свој циљ. Употребио је Вулканову радионицу, златну кућу у којој је Апис храњен и појен, јер су она три горе поменута имали неколико својих служби у филозофском делу. Али неко може рећи, какве то има везе са Братством р. к.? То се исправно односи на њих, јер су они надвладали Антеја, они су у довољној мери доказали своју херкуловску снагу, умност Меркура и промисао Прометеја. Ово, а то је знање у којем је Братство вешто, донето је из најунутрашњијих дубина природе, то занемарити и пустити да пропадне то би била глупост и лудило. Нема хемичара који не разуме на шта мислимо.

Они који су предузели пут у Источну Индију не могу бити без слатке, свеже воде, и ако су пронашли извор они то посебно забележе и ставе у своје списе да други који путују тим путем могу уживати исту корист. Много је већи разлог ту у филозофском путовању, у стицању фонтане која одашиље угодне млазеве, који лако могу угасити жеђ и задовољити, а колико је велик разлог у томе да ово треба високо штовати и вредновати. Мислим овде на живу воду филозофâ, не било какву мртву, која ће, када се једном достигне, дати успех целом потхвату; јер цело дело се усавршава једним лукавством, једним начином, једном ватром, која је природна (не занемарујући друге три — неприродну, противприродну и повремену), у једној посуди, у једно време, једним радом, што се смотрено мора разумети.

2. Књига М, увек при руци и у уму Братства и пренета мирно потомству, довољно отворено излаже знање о овој природи, у тој је књизи садржано савршенство свих умећа, почињући с небесима и спуштајући се ка нижим наукама. Јер ум мудрог човека жуди за знањем свих истина, да оповргне грешке и да себе украси славом и изврсношћу; али то није добијено празном, залудном спекулацијом, него марљивом праксом, која је једина истинска мудрост.

3. Довољно је речено о њиховим лековитим средствима за лечење болести која су их учинила славним.

4. Браћа имају тајну невероватне врлине, којом могу да побожност, правда и истина преовладају у свакој особи на коју они утичу, и потисну супротне мане, али није моја дужност да излажем шта је то. Ја преклињем Великог Бога Који Својим провиђењем влада целим светом да тако распореди све ствари да се такве мистерије никада не изгубе, него да цео свет може да прими корист од тога и да од тада људи не могу да мисле да је довољно да се у природу гледа површно, него да се дубоко завирујући у њу може имати више знања о Богу Средишту и да Га се увек хвали због Његове доброте.

ОДЕЉАК ШЕСНАЕСТИ

О томе да су многе приче прошле под именом Братства, покренуте од стране мноштва које увек погрешно суди о ономе што не разуме

Не може бити другачије, будући да је Братство, што се њега тиче, добро познато, у погледу особа у њему скривено, него да су многе чудне, страшне и невероватне лажи бачене на њих. Јер ако чујемо, видимо, односно било којим другим чулом искусимо нешто, ипак ће то у говору бити измењено, ако не и потпуно преиначено, зато што ће онај који прича или додати или смањити, а други ће, не схватајући добро, или можда правећи грешке у памћењу или из осећаја претеране наклоности, односно зависти према послу, известити неверодостојно. Онима који желе ове две способности памћења и суђења нису надлежне судије у стварима тако велике важности. Шта може слепи сведок тврдити да је видео, глув да је чуо или онај који је неспособан да разуме да је схватио? Јер сви они замењују једну ствар за другу; они криве предмет, а не себе; они претпостављају да су све ствари ниске као и њихове обдарености и зато што желе могућност они не признају мањкавост. Ма ко да су они који неуко или злонамерно истерују било које речи, циљајући тиме да нанесу неправду Братству, само излажу себе; али нека ове гуске, држане само да им се напуни стомак, прекину да шиште на наше лабудове. Вода о којој сада говоримо није она у којој рибе пливају, нити је ово истраживање погодно за такве глупаке и тикваке. Оставите се тога да путем ваших празних речи откривате шта сте ви; учене и мудре људе оне не ометају и зашто би они примили зло за добро? Али неко може да пита које су приче на тај начин разглашене о Братству? Ми одговарамо да су многи умањили и омаловажили њихове недужне **Fama** и **Confessio,** да су их сматрали јеретицима, некромантима, преварантима и онима који узнемирују заједницу. О суровых ли времена, о лошег ли понашања! Шта ће бити од света када клевете пролазе као истине, а оне који се посвећују Богу (и) светости и Библију праве својим правилом, називају јеретицима; када оне који проучавају дубине природе сматрају опсенарима; када оне који обављају свој посао чињења добра другима оцењују као варалице; најзад, када оне који до крајњих снага помажу својој земљи држе за њене највеће непријатеље?

Могу да мислим да ови апсурдни псовачи нису нико други до они који су запослени на дестиловању простих вода за апотеке; они не мрзе ништа више него учење и сматрају себе утолико срећнијима уколико неукијима; али неки су, (признајем), делујући на основу племенитијег и божанскијег начела, вољни и жељни да у себи имају универзум, увећали духове, који не само да троше своје време на проучавање и медитацију, него и експериментишу оно што уче. Мудар човек се стара око знања свих ствари пошто принц има интелигенцију о свим трансакцијама и као што се по једном он разликује од будале, по другом се разликује од сељака. Али Братство опонаша обоје, тако да нема ничег да спречи њихово савршенство.

Што се тиче тог прекора, они живе водећи рачуна о свом узнемиравању заједнице, то је потпуно погрешно и смишљено је од стране њих; стога нека се то врати онима који су први почели расправу о томе, којима заправо то и припада, будући је њихово. Они се с правом могу жалити на такве увреде, упућене њима, али они трпљење сматрају врлином.

То да има толико јереси у спољњем свету не треба стављати на терет Светом писму, него треба проверити тврдоглавост човека који присиљава текст да потврди његову вољу; тако није грешка Братства то што су они обманути, него оних који су толико зли да их клевећу; јер ако би оптужити било кога било довољно да се докаже његова кривица, правда и неправда, истина и лажност, бело и црно, не би се разликовали, што је у потпуности неразумно.

ОДЕЉАК СЕДАМНАЕСТИ

О томе да браћа Р. К. нити сањају, нити се надају нити ангажују у било каквој реформацији у свету путем религије, конверзије Јевреја или путем полиција ентузијаста, које би како изгледа биле установљене Библијом, него признају све и показују се љубитељима истине и правде.

Као што оно што по дану највише јури људским мислима, по ноћи узнемирава и делује на машту, тако је сваки човек пажљив у томе да не допусти да му промакне прилика док настоји да се изврши његова намера. Они који имају на уму правила врло су марљиви и радни у томе да унапреде своја имања; они који су потчинили своје мисли измени заједницâ, промени религијâ, увођењу новинâ и уменâ, врло често користе најплодније инструменте да би обавили свој посао. Из овог врела потекли су многи жуборави поточићи. Такви узроци (кажем) произвели су много гунгуле и забуне у заједницама, где су људи били покретани таштим мислима и будаластим сновима, као што се очевидно показује код анабаптиста и ентузијаста. Зар нема многих, чак и у ово наше доба, који су, будући амбициозни да буду предводници на нов начин, уместо постизања реформације пореметили сав поредак и закон. Они, одиста, хоће да религију и ученост ускладе са својим нестварним гледиштима.

Чим су чули за ово часно Братство, они су претпоставили да ће њихове жеље имати срећан исход; јер знајући да су ова браћа била способна у учењу и богаћењу, они нису сумњали у то да ови не би употребили оба ова талента да узрокују универзалну реформацију у целом свету. Они су, стога, одмах обећали једну религију, јединство и слогу; али су у свим стварима они били преварени и обманути, јер они никад нису стремили таквим стварима, нити за то постоји икаква основа у њиховим списима. Из њихових књига може се прикупити нешто што се тиче реформације умећа, око чега је настојао наш први аутор пре око 217 година, око anno Christi 1400, у то време они су имали потребу за реформацијом, (као) што сведоче рад и проучавање истакнутих људи, који су, због добре ствари, потрошили своје време на унапређење учења, као што су Рудолф Агрикола, Еразмо Ротердамски, Лутер, Филип Меланхтон, Теоф. Парацелзус, Ђ. Ређомонтанус (и) Коперник, са многима другима. И нема сумње, пак, да се умећа могу још више повећати, да њихов сјај може бити још сјајнији (и) да се још много тајни може открити. Али у овоме религија се не узима у обзир. Нека се Рим, дакле, та курва Вавилона, и његова идолопоклонички усмерена еклезијастичка тиранија, која претњама, не само оне подређене него и краљеве, чини својим слугама и вазалима, која бљује охоле речи против истинске Цркве Божије, без икаквог учешћа Братства, напуштајући своје играчке и таштине, своју бласфемију и простаклук, врати на прави пут, тако да се реформација може произвести, а

побожност и религија процветати. Ипак се бојим да ови, као и они који су богати и моћни, неће просуђивати ону истину која их свакако може оштетити. Они, плашим се, неће пригрлити голу истину (и) часну једноставност. Али такве реформације припадају више Богу него човеку, који може да преокрене срца људи по Својој вољи, и тако распореди све ствари да се на развитак папства може применити озбиљна провера. Међутим, браћа (као што сви добри људи треба) сматрају својом дужношћу да се моле за такву реформацију и очекују је. Посао се састоји више у просвећивању разумевања него у мењању воље, што је властити посао Бога, јер Он даје да се ради и хоће како Он мисли да је прикладно. Ко може (иако он има моћ за чуда) преобразити тврдоглаве Јевреје када их Библија више збуњује и постаје камен спотицања? Приметите како се њихови властити списи не слажу; како се један коси с другим; а ипак они не разматрају оно у чему се слажу. Што се тиче ваших ентузијаста, њихова откривења, због којих се они толико хвале, неки пут иду на греху, али то не може бити од Бога. Зар они не снивају тумачења Библије, и када их или ђаво превари или су они сами растројени, они сматрају своје стање срећним. Они не признају никакву супериорност, иако је она у Библији и заповеђена и дозвољена. Али наша браћа су увек међу собом имали једног као старешину и управника, коме су послушни. Они жале такве особе за које сматрају да су преварене и често смушене. Коначно, као што је немогуће да се одвоји топлота од ватре, тако је немогуће одвојити врлину од овог Братства. Они посвећују своје време дужности према Богу, марљивом претраживању Библије, милосрђу, лечењу **гратис**, експериментисању са тајнама природе. Они имају истинску астрономију, истинску физику, математику, лекарство и хемију, уз помоћ којих су способни да производе ретке и чудесне исходе; они су врло марљиви, штедљиви, умерени, тајни (и) истинити. Коначно, (они) су начинили својим послом то да буду од користи и добробити свим људима. Када о њима говоримо с највишим похвалама, морамо признати властиту недостатност да достигнемо њихово дело.

(Dr John Dee, **The Rosie Crucian Secrets**, The Aquarian Press, 1985)

Превео са енглеског
Душан Ђорђевић Милеуснић

■

Одбрана магије моћи

Џорџ Милс Харпер

□

Ако сачувамо јединство Реда, ако учинимо да то јединство буде ефикасно међу нама, Ред ће постати јединствени, врло снажни талисман, стварајући у нама, и у свету око нас, таква расположења и околности које ће најбоље послужити магичном животу и најуспешније пробудити магичну мудрост. Личност Реда постаће моћна, активна, видљива издалека, у оном свемоћном свету који баца своје сенке, снове и визије.*

У времену у коме је живео Јејтс је морао осетити да нема ничег више што би се могло рећи или учинити; међутим, он је био одлучан човек, па је ово питање, из врло сложених разлога, попримило страховите пропорције. Као горд човек снажних принципа, био се разбеснео због Томасовог** напада на његов лични интегритет. Још важнија, ипак, била је стрепња да ће пропасти Ред који је отелотворавао у својим учењима и ритуалима његова најдубља религиозна и филозофска убеђења о човековом месту у универзуму. И тако, као обично, потражио је уметничко средство за систематисање својих мисли и за поновно сједињавање једне религиозне организације за коју није сматрао да може постојати фрагментарно. Мора бити да је одмах почео да пише изузетни и промишљени есеј назван „Да ли ће Ред RR&AC остати Магични ред?" Насловна страна овог приватно штампаног памфлета, саопштава нам да је „написан марта 1901. а достављен посвећенима Реда RR&AC априла 1901."

Есеј је подељен на пет нумерисаних делова. Први део, врло кратак, представља везу између есеја са недавним догађајима, а посебно са Томасовом изјавом. „Жалим", писао је Јејтс, „због размирица насталих међу нама, али ипак морам да вам изложим систем који није, колико могу да просудим на основу недавног отвореног писма, систем 'већине у Већу'". Мада је значење израза „систем" у овом контексту двосмислено, Јејтс је очигледно хтео да истакне да се његова религиозна филозофија, као и његово поимање организације и управљања Другим редом суштински разликују од мишљења већине. Позивајући се да „легални устав" мора да буде сачињен као исход гласања свих посвећених, Јејтс снажно инсистира „да сви морамо да се вратимо основним начелима и одлучимо шта намеравамо да учинимо са нашим Редом". У извесном смислу остали део есеја састоји се од његовог покушаја да формулише и објасни ова „основна начела". Као традиционалист, залагао се да Ред остане „онако како је и дошао до нас", уместо да се некако друкчије „обликује". Мада је тешко замислити да је Јејтс искрено веровао да ће успети да предупреди растућу плиму нејединства, морао је сматрати да супротна мишљења захтевају неку врсту логичне анализе која је била онемогућена у жучним расправама протеклих недеља. Пренебрегавајући емоционалне разлике, изложио је суштину питања изванредно јасно: „Морамо се чак запитати желимо ли уопште да и даље остане Магични ред, у правом смислу речи." „Пре него што положимо заклетву новој збирци закона", рекао је, „морамо се одлучити, ако је могуће, какав је истински смисао речи 'магичан' и, даље, каква је метафизичка база за веровање у магични космички поредак." Пошто је ово Јејтсова једина опширнија анализа фундаменталних космолошких питања битних за разумевање његове уметности и живота, есеј „Да ли ће Ред RR&AC остати Магични ред?" заслужује значајно место у његовом канону. Пошто је овај есеј настао на крају „најгорег дела живота" он представља његове најпромишљеније филозофске опсервације о природи свемира и о човековој повезаности са свим оним што је изван њега.

Другим речима, наравно, есеј је одбрана „Магије моћи", трагање за сазнањем, човекова жеља да се успне „лествицама у небо". Други део есеја посвећен је углавном Јејтсовом образложењу зашто би требало да се „Ред врати у оно стање дисциплине" које је неопходно за стицање божанске мудрости. Први корак мора бити враћање на праксу од пре осам или девет година, а то значи на тренутак када је Јејтс прихваћен у Други или Унутрашњи ред 1893. Ово се може постићи, сматра Јејтс:

* Јејтс, **Да ли ће Ред RR & AC остати Магични ред?**
** Роберт Палмер Томас (Lucem Sper).

1. Инсистирањем на строгом поштовању закона и прописа.
2. Дозвољавањем држања предавања и подучавања зависно од полагања испита.
3. Давањем највишем ступњу (степену) значаја у управљању Редом, и задржавањем старог поштовања ступњева и старешинства.
4. Враћањем заклетве даване на Крсту на Дан Corpus Christi, што је до недавних година обављао један од старешина као представник Трећег реда.

Све горе наведено, изузев последњег, директно је повезано са питањима која су претходних недеља била предмет спора. Број четири је значајан, сматрам, јер истиче да је Златна зора осмишљена као хришћанска организација. Пошто су Матерс, Вескот и Вудман били чланови Societas Rosicruciana у Англији, организације састављене искључиво од Мајстора масона, било је неизбежно да Златна зора дугује слободним зидарима и буде поређена са њиховом организацијом. Главна разлика, највероватније, била је што је Златна зора стављала емфазу на хришћанску доктрину, нарочито у почетку. Разлике међу схватањима чланова Реда сугерисане су у одговору на изгубљено писмо, одговору који је Јејтс морао написати за време првих недеља идеолошких неслагања између група. На дан 22. јануара 1901. неки познаник (потписан иницијалима које нисам успео да дешифрујем) одговара на неко питање у погледу „односа вере и Друштва". Он је Јејтсово питање пренео „врло високом црквеном (англиканском) великодостојнику", који је са своје стране затражио мишљење неког католичког свештеника. Одговор је био „да ако Друштво има за свој циљ добро, онда се Друштво не мора спомињати приликом исповедања". Истакао бих, ипак, запажање да је католичка црква „осудила" она европска удружења као што су „слободни зидари... који не верују чак ни у Бога". Јејтс је начинио слично поређење између редовних или правих чланова Златне зоре и оних који су се организовали у групе ради изучавања египтологије. Ја, наравно, не покушавам да Јејтса претворим у ортодоксног хришћанина, већ пре да укажем да је настављао да инсистира на хришћанским темељима Златне зоре. Као и Ана Кингсфорд, подозревам, веровао је да „посвећени није у сукобу са истинском хришћанском религијом или њеним симболизмом, већ само са текућом ортодоксном интерпретацијом".

Сматрао је да је Ред микрокозам у своме првобитном устројству. Пошто је увек веровао у снажни централни ауторитет, Јејтс је у начелу одобравао постојање врховног поглавара као што је био Матерс, чији је ауторитет у Реду био неприкосновен, јер је свеукупно спиритуално знање преко њега доспевало до осталих чланова Реда. Он је био Божји вицекраљ. Кад је стварао Ред са три поглавара, Матерс је несумњиво имао у виду поређење са Тројством, с тим да он буде на челу. Јејтс је био свестан да ће избацивањем Матерса 1900. године бити уништена ова симболична аналогија и да последица може да буде распарчавање. Годину дана доцније, за време потресних свађа и раздора, признао је себи да су се остварила његова најгора страховања, мада је још увек инсистирао да је јединство могућно ако постоји снажни централни ауторитет: „Одлазак од нас Брата S. R. M. D. пребацило је цео терет јединства и континуитета Реда на сам Ред. Они више немају вештачку подршку ове снажне и маштовите личности, па се морају ослањати само на законе, прописе, и симболе, на симболичку личност Реда, личност која је, верујемо, изузетна древност, мада је, да би била још увек активна и жива, морала да настане из еволуција вршених последњих година."

На ово је госпођа Емери иронично напоменула на маргини: „Што значи да би они морали да постану учено друштво без икаквих фарсичних претензија."

И сам Јејтс је суптилно ироничан. Зашто се, на пример, определио да Матерса назива S. R. M. D., а то је стари мото који га повезује са Societas Rosicruciana у Англији? За време свађе и избацивања,

годину дана раније, Матерс је своја писма потписивао са D. D. C. F. а тако су га и ословљавали. Можда је то Јејтсов лукав начин да укаже како је Матерс био преварант, бар у погледу сопствених тврдњи о себи. Јејтс је несумњиво памтио да је за време свађа у 1900. години Матерс упорно одрицао право Другог реда да бира одбор или да заустави рад Реда, „изузев уколико то не буде моје директно наређење". Он је, у суштини, инсистирао на свом врховном ауторитету: „Увек сам признавао и увек ћу подржавати ауторитет Тајних Поглавара Реда, јер се њима и Вечитим Духовима клањам, али **никоме** више!" У истом писму (датираном 2. априла 1900), а упућеном наводно П. В. Булону (Levavi Oculos), али, у ствари, намењеном Јејтсу и гђи Емери, Матерс повлачи аналогију између свог изгнања и смрти гђе Блавацки и предвиђа „буре и борбе" „ако би било **могућно** мене уклонити с места Видљивог Главара Реда (што не би било **могуће** без властитог пристанка, због извесних магичних веза)". Ма шта Јејтс мислио о овим тврдњама из марта 1890, кад је приступио Реду, до марта 1901. био се разочарао: Матерсова **„вештачка** подршка" (моје подвлачење) морала је бити замењена нечим трајнијим, односно „законима, прописима и симболима". Јејтс се сада залаже за „симболичну личност Реда" и сугерише, како ми се чини, да је увек сматрао Матерса пре сједињујућом личношћу него божанским представником. Такође сугерише да је скептичан (као увек) о тврдњама „о изузетној древности" Реда, па чак сумњама и у аутентичност самих Цифарских Манускрипата.

У извесном смислу је остатак Јејтсовог есеја брижљиво образложени покушај убеђивања колега о спиритуалној вредности „дисциплине која је суштински симболична и евокативна". Јединство циља и бића може се одржати, тврди он, једино под „системом ступњева који су главни елемент ове магичне личности". Он очигледно алудира на попуштање дисциплине под вођењем гђе Емери, али је још битније што се залаже за метафизичну вредност већ постојећег хијерархијског поретка. Он очигледно не верује у одбир спасавања, у божанско додељивање милости. Као што се и могло очекивати, његова религиозна убеђења су у бити католичка а не протестантска, виша црква насупрот ниске. „Магична испитивања" нису само „тест ефикасности" или „искушење, намењено одабирању људи најоданијих Реду", већ вредна сама по себи, али имају више ритуална и симболичка значења као средства постизања јединства са божанством (или у њему): „Прелажење помоћу њих из једног ступња у други представља евокацију Врховног Живота, ходање симболичном стазом, пролазак кроз симболичну капију, пењање према светлости која је суштина система у који верујемо. Овај ток се непрекидно одвија од најнижих невидљивих ступњева, па до највиших ступњева нама знаних."

Ови редови јасно откривају основни разлог Јејтсове преданости Златној зори. Јејтс је сматрао да тражење смисла у многозначности, збрци и привидном хаосу природе захтева оквир, систем. Дисциплина магичног испитивања представљала је потрагу за истином, тежњу за сједињењем са идеалом невидљивог света. У најширем смислу, сва Јејтсова креативна енергија била је посвећена овом религиозном трагању. У контексту овог трагања, његова поезија била је само средство дозивања магичних моћи невидљивог. Била је конкретно средство довођења у ред његових мисли, па тиме и постојања; било је то, у суштини, трагање за смислом; „припремало нас је за починак Божјих људи", да цитирамо његове речи из „Испод Бен Булбена".

Био је првобитно забављен дисциплином, системом, сређивањем својих мисли, симболичном евокацијом, а мање аутентичношћу рукописа, историјским чињеницама у вези са Редом, или чак именима и природом Тајних Поглавара: „Није битно да ли су ступњеви изнад нас у телу или изван тела, јер без обзира на ово морамо ступати овом стазом и отварати капију, и тражити ову светлост и ништа мање морамо веровати да светлост непрекидно тежи наниже, ка нама."

У својој вери у поредак, ауторитет и ступњеве Јејтс је био ближи ренесанси него своме времену; својом вером у невидљиви свет био је ближи романтичарима. Био је, подозревам, више идеалистичан — и религиозан — него већина, можда и сви, остали чланови Другог реда. Био је свестан да други увек не деле његова схватања, циљеве и веру. Поред тога, био је признати ауторитет када се радило о мистицизму, истинској магији. За време реорганизовања Другог реда, после избацивања Матерса, „дванаест најистакнутијих посвећеника и изабраних чланова" именовали су Јејтса на место Инструктора Мистичне Филозофије. Увек склон проповедању, Јејтс је уверавао „Дванаесторицу Сениора" о „спремности да подучавам свему што знам о магичној филозофији ону браћу и сестре који буду зажелели да ме слушају". Мада је свакva пророчанска самоувереност можда иритирала многе његове колеге, ипак су признавали, мада невољно, његово дубље сагледавање. Као и његов учитељ Блејк, Јејтс је нудио непросвећенима „крај златног ужета" које ће их „довести до рајске капије". Пошто је „ступањ Theoreticusa повезан са невидљивим ступњевима", он захтева „поштовање и пажњу".

„Ако ступањ има сувише мало знања или недовољно ауторитета, морамо му дати знање из наших интуиција и нашег интелекта и ауторитета изведених из закона и прописа Реда. Ако то презиремо или заборављамо, презиремо и заборављамо везу која сједињује степен Марљивих, а кроз ступањ Капије и четири степена G. D. уводи нас преко Спољњег, или Трећег реда, у Врховни Живот."

Белешка гђе Емери открива незадовољство које су многи осетили Јејтсовом самоуверено шћу: „Ко смо то ми који можемо било шта да пружимо нашим старијима?"

Јејтс је добио ступањ Theoricus Adeptus Minor тек 10. јула 1912, што значи више од једанаест година после писања овог есеја; веровао је да стицање овог звања представља и стицање неке врсте сазнања која превазилази обичну „ерудицију" или „традиционално знање", ма колико и они били драгоцени. Увек трагајући за неким мистичним поимањима, Јејтс је инсистирао на значајнијој дисциплини: „неки једноставни облик медитације коришћен у одређеним раздобљима, неко симболично бдење у мистичном гробу од кога је наш стварни гроб само привид. . ." Овде, као и обично, Јејтс не пропушта да брижљиво подсети своје читаоце да је невидљиви свет стваран, док је наш свет само символична слика. Кроз интуитивно схватање реалности Јејтс се нада да „њих (посвећене) повеже снажном, нераскидивом везом" и у крајњој линији постигне „неки нови силазак Врховног Живота" на целокупни Ред. Мада Јејтс није сигуран да ли ће нови „силазак" бити „у телу или изван тела", чини се да помишља на други силазак „неког великог посвећеника, неког великог учитеља"; а Христос је очигледно у основи његовог мишљења. Гђа Емери јетко бележи: „Они немају никакве жеље да буду повезани, јер многи од њих немају међусобног поверења." Свакако да је Јејтс протеклих недеља запазио ово неповерење.

У овом тренутку Јејтс је искористио два истакнута симбола Реда да би илустровао космичку визију: „повезаност посвећених са Врховним Животом је двострука", успон је **симболизован** „пењањем Змије преко Дрвета Живота", док је силазак божанског благовољења, „симболизован Светлећом Муњом кроз свето лишће". Пошто је пењање Змије повезано са постизањем ступњева, Јејтс очигледно алудира на попустљивост Матерса и гђе Емери у пуштању кандидата без испита, слабост коју су и Јејтс и гђа Хорниман сматрали кобном по Ред.

И Дрво Живота и Змија Вечности су, наравно, симболи добро знани свим изучаваоцима окултних наука. Можда је мање позната Светлећа Муња, обично приказивана као Пламени Мач. Као и Змија, увек је приказивана повезано са Дрветом Живота. Јејтс је знао да ће позивање

на Светлећу Муњу изазвати слику у духовима читалаца, јер су сви они проучавали симболичка својства и примену Дрвета у предавању о „Алхемијском сефироту“, а то је био саставни део припреме за напредовање од 2 = 9 до 3 = 8. Подељена на двадесет два кратка дела (чиме се одражавала нумеричка вредност приписивана словима хебрејског алфабета и главним картама тарота), ово предавање било је готово искључиво посвећено Дрвету и сродним питањима, као што су планете и Зодијак. Број двадесет један описан је као „Пламени Мач, природни ред сефирота постављен на Дрво Живота. Подсећа на ток муње у Рачвастој Муњи“. Испред поглавља налази се дијаграм који приказује стазу муње од Кетера на зениту до Малкута на надиру. У Јејтсовој библиотеци налази се препис ритуала напредовања од 0 = 0 до 1 = 10 ступња Зелатора а „корекцију ревидиране верзије извршила је јануара 1901“, F. E. R. (мис Хорниман). Једна цела страна близу краја састоји се од брижљиво нацртане слике „Пламеног Мача“ чија је дршка окренута према Кетеру а шиљак према Малкуту. На левој страни је слика главе жене, на десној глава мушкарца, а обоје имају рогове. На свих десет тачака и на главама налазе се хебрејски натписи. „Мада религиозно трагање захтева строгу дисциплину, истина се најзад јавља“, инсистирао је Јејтс, као „Светлећа Муња међу светим лишћем“. Гђа Емери, међутим, цинично примећује: „исход је обично катастрофалан“.

Јејтсов циљ био је суптилан. Желео је да упозори колеге на опасност од распарчавања: нови „силазак Врховног Живота мора бити доживљен симболично, уколико Ред није напустио суштински део свог ритуала прихваћен обавезом изговореном на дан Corpus Christi, од стране неког старешине у име Трећег реда, који тиме преузима грехе браће и сестара, као што и мудрост преузима на себе грехе света“. Као египтолог, гђа Емери је, нема сумње, била узнемирена хришћанским наглашавањем садржаним у овим сугестијама. Кад је Јејтс инсистирао да је обавеза неопходна да се „пробуди ток муње“ у Реду и доведу „посвећени Трећег реда као и виших ступњева Другог реда... нама у помоћ“, она је изјавила да је „Матерс сматрао последице овог поступања тако непријатним да је покушавао да их пребаци у SA (Sapere Aude), а Весткот је то пробао једну годину и рекао да више никад не би покушао.“ Додао је такође „да је Пек пробао, али није постигао никакве задивљујуће резултате у Единбургу.“

У спорењима са гђом Емери, Јејтс је упорно тврдио да ће група за коју се она залагала постати једноставно „друштво за експериментисање и истраживање“, док је Магични ред „Стварно Биће, органски живот који у себи садржи највиши живот својих чланова сада и у прошлости“. Нема никакве сумње у Јејтсову искреност, мада су „препуцавања“ и неслога последњих неколико месеци морали учинити да се запита да ли је идеализовано јединство, какво је он замишљао, уопште могућно. Међутим, волео је дебате и залагао се држећи се микрокосмичке теорије, а она је била значајан део доктрине о Златној зори: „. . . слабити ступњеве значило би лабавити структуру, брисати, уништавати, дематеријализовати Стварно Биће; то би значило и пресећи везу између једног и другог супња, изнад свега ступњева који се налазе у срцу, у Тиферету, у 5 = 6, то би значило пресећи биће на два дела и ограничити магичан живот видљивих посвећених на ниже супстанце бића.“

Позивање на Тиферет имало је за циљ покретање снажних симболичних резонанси. Као централна и једина унутрашња сефира на Дрвету Живота, била је то у суштини средишна тачка између Малкута и Кетера, материје и тела; а Јејтс је подсећао своје читаоце из Другог реда да су били нека врста средишне тачке на „лествицама за небо“, јер су прошли кроз ступњеве повезане са Малкутом, Јесодом, Ходом и Нецахом, тим редом. Његови читаоци били би свесни да је симболични метал Тиферета злато а његова планета Сунце. Они би, такође, били подсе-

ћани да „божанско име“ повезано са Тиферетом јесте Тетраграматон. Као срце или средишна тачка Дрвета Живота, Тиферет је повезивао невидљиви свет са видљивим. Ограничити магични живот посвећених само на видљиво, како су групе намеравале по Јејтсовом мишљењу, значило би створити „зао симбол, створити зло од свих симбола, пробудити енергију злих врача“. Можда је подсећао своје колеге да све планете имају како „недостојне“ тако и „достојне“ квалитете. Без обзира на алузије или пренаглашавање, Јејтсов циљ био је јасан његовим читаоцима: стварање група као „центара астралне активности“ не обзирући се на „ступњеве Реда... значило би стварање центара живота који су центри смрти у односу на већи живот“. Подела доводи до нереда и распада.

Довођење до тога да групе замене „стару дисциплину, стару традицију“, произвешће не само ово „магично зло и сложена и мрачна практична зла“ чије су они „сенке“, већ такође и извесна „практична зла“ која су очигледна добро упућенима. У трећем делу Јејтс се подухватио да укаже на ова очигледна зла и аномалије. Велика опасност произићи ће због тога што ће власт преузети „неодговорни и полуслужбени“ чланови који ће подврћи присталице „непожељеном тајном подучавању“. На ово је одговор гђе Емери неодређен: „А шта је са чланом за кога ви желите да преузме обавезу!“ Даље, Јејтс сугерише да би „магично подучавање у Реду“ могло прећи у извесне руке које би скривале „неуравнотежене идеје“ једни од других и Реда као целине. Ова врста тајности имаће за последицу одсуство узајамне критике која је, по Јејтсовом мишљењу, „суштина сваког колективног живота и готово сваког разумног живота“. Сатирични тон на маргини сугерише на фундаменталну разлику између Јејтсовог мишљења и његових противника: „али не и здравог живота мистицизма“. Гђа Емери очигледно сматра Јејтса мистиком, а за њу је то дерогативни термин. Скривајући своје доктрине и припадништво једни од других, групе ће изазивати „неповерење и несхватање“ или, у најбољем случају „равнодушност која мора настати међу људима који живе у подвојеним собама вечито закључаних врата“. Гђа Емери иронично примећује да овакво узајамно разумевање „никада није постојало нити може да постоји ако Ред буде овако велики као сада“. Јејтс је, наравно, био у праву кад је претпостављао да ће групе „тешко моћи да избегну да од смирености клике пређу на активност тајне групе“. Мора бити да није био искрен једним запажањем, више историјским него пророчким, да ће „Савет постати место битке између људи који гласају по унапред припремљеном плану“. Предвидео је, што је жалосно, да ће групе довести Ред „до неславног краја“.

Ово расуђивање почива на Јејтсовој апсолутној вери у дисциплину исказану кроз ступњеве Реда. Плашио се, нема сумње оправдано, да ће свака група имати своје „засебно нумеричко устројство по коме ће медитирати у одређено време, сваки члан представљаће једног сефирота; а у својој средини имаће оно што се издаје за египатског или неког другог духа вољног да се повеже са нашим животом“. Схвативши ову примедбу лично, гђа Емери бележи да „нема жељу да доспе у везу са вашим животом“. Према Јејтсу, јасно је да свако „нумеричко устројство“ које није засновано на традиционалном поретку мора да буде разорно по јединство и да израста на рачун јединственог живота представљеног Редом. Његова формулација овог основног веровања заслужује посебну пажњу: „Инкарнирани живот, тачно онолико колико је инкарниран, је отворена или замагљена борба живота против живота, броја против броја, и свих бројева против јединства.“ Користећи нумеричко устројство Реда не обазирући се на традиционални ступањ, групе су биле криве због прорачунатог обмањивања, ако не и зла. Гране Дрвета Живота морају се савлађивати правилним редом ако људска бића желе избећи да „међусобно ратују или ратују с великим животом одакле по-

тичу". „То је", инсистира Јејтс, „неопходни основ за њихове подвојене животе, јер да нису били засновани у сефироту не би могли опстати ни тренутка". Ово даље значи да би без подупируће снаге ступња, поново завладао хаос. Уметност (или филозофија или религија) је сама по себи средство заснивања поретка који би задржавао човека да не падне у не-биће, да употребимо Блејков израз којим је Јејтс радо означавао апсолутну обезличеност спиритуалне смрти. Чланови група су инструменти „Моћи Расула" који би можда открили, сугерише Јејтс, да би Ред могао да надвлада нападе појединаца али би имао тешкоћа са масовним нападима група. Пошто они призивају Белу Светлост у својим медитацијама, истичу своје личне животе а они „одступају од општег живота". Бела Светлост, објашњава Јејтс, представља „недиференцирану енергију" која „прима диференциране импулсе од симбола који је обухвата". Гђа Емери сардонично бележи: „Доиста! А ја мислим да је то врхунска Мистерија".

Јејтс је и сувише ироничан у сугерисању да би свака промена у систему ступњева била пре потпуна него делимична. Позајмљујући слику од Блејка, он супротставља систем ступњева „као точкови који се окрећу на заједничкој осовини", док су групе „точкови чији се зупци међусобно сударају". Тако предсказује „предају древног јединства анархичној различитости". Алтернатива би била да се Ред потпуно преуреди „разарањем ове симболичне организације која ... мора да евоцира Биће на непрекидну борбу са оним страним телима која се налазе у његовој спритуалној супстанци". Чак и ако би свако најзад постао члан неке групе а нико се не би залагао за Ред, „ово Биће" било би увек присутно „у оном дубљем животу који превазилази чак и снове и визије, тражећи одговор на упола заборављене евокације ступњева и симбола, а бацајући све у неред и неспокојство".

Очигледно да је Јејтс био сатиричан, мада се, нема сумње, још увек надао да ће наћи присталице за своја гледишта. Уморан од компромиса и делимичног разарања, представио је питање као екстремни избор између „остајања Магичног реда... или добијања најобичнијег друштва за експериментисање и истраживање". Уколико би доиста морали да се опредељују, гђа Емери изричито тврди: „Свакако, зар претпостављате да би сто људи могло имати било какво магично значење уколико не би били брижљиво организовани у групе." Мада се определила за једну крајност, она није имала снажна Јејтсова спиритуална убеђења. Код ње је, чини ми се, борба била више политична него религиозна. Код Јејтса, напротив, цео проблем би био „лудорија" ако „доктрина талисмана и симбола није истинита". Компромис је незамислив, јер је истина апсолутна. Према томе, „нема положаја између ових екстрема који не би био опасан по наше спиритуално и материјално благостање". Јејтс, као обично, повезује два света: они су неминовно комплементарни. Функција магије је да повезује душу и тело или пре да омогући човеку да сагледа своје јединство: „Централно начело магије је моћ да све формулишемо у уобразиљи, а ако формулишемо довољно снажно, онда се то реализује кроз чињенице живота, делујући било кроз наше душе, било кроз духове природе."

У четвртом делу Јејтс се директно враћа на дебату, нападајући снажно најспорнију особину група, њихову тајност. „Несхватљиво" је Јејтсу да је чињење како доктрина тако и чланства тајним „неопходно за магично напредовање". „Да ли кружење микрокосмичког ритуала међу нама чини његове формуле немоћним", питам се, „или је наша магија погођена одузетошћу зато што Спољна браћа и сестре (Fratres i Sorores) знају наша имена?" Одговор на маргини је „Не, али само зато што је ово тако сложено да малобројни могу да схвате."

Јејтс такође пориче потребу тих „страних личности" (односно група) за посвећеност, називајући аргумент „чистим дилетантизмом, безначајношћу!" Гђа Емери је одвратила да за ово „до тада никада није чула". Да би илустровао своје гледиште, Јејтс је реторични запитао да ли је Плотин био члан „групе организоване на 'глобуларном сефироту' када се три пута сјединио с Богом док је још био у телу". Ни избор Плотина ни вера у мистично сједињавање с Богом не би били уверљиви за групе, јер њихово схватање магије није обухватило ону врсту мистичног сазнавања у које је Јејтс веровао. Људи не ступају у редове посвећених „умножавањем ситних формула већ патњом и трудом, љубављу према свим живим бићима и благодарећи срцу које је скрушено пред Анцестралном Светлошћу, и уму чија моћ и лепота тихо протичу без краја". Гђа Емери бележи да оваква концепција извора свеколиког знања и доброте превазилази њено разумевање: подвукла је „умножавање малих формула" и запитала „шта је уопште Ред изузев овога?"

У жару једностране дебате Јејтс је јасно приписивао мотиве (па чак и праксу) групама, мада ови њима можда уопште нису пали на ум. Мало је вероватно, на пример, да су они икада усвојили формулу (или није јасно исказана) „да буду лествице за небо". Јејтсу је, насупрот, систем ступњева у Реду свакако представљао такву лествицу. Мада је он очигледно лествицу схватао сликовито, као кабалистично дрво, био је вероватно свестан да у хришћанској имагинацији крст представља лествицу за небо. Када је покушао да објасни како „једноставна медитација" коју је група користила неће успети ништа више сем стварања „сегмената круга који неће моћи да им узврати великим или богатим животом", гђа Емери је одвратила „да ово уопште није тачно", а када је замишљао „још једну последицу" која ће се састојати у „буђењу симпатије ограничене на оне који користе исту медитацију у истом часу и као део исте сфере", она је ово назвала „огавном идејом". Међутим, можда се одазивала на Јејтсову аналогију у „делимично сличној медитацији коју користе љубавници или пријатељи" да би своју љубав ојачали. Он цитира „један прилично грозан случај" када је сједињавање, настало као последица, постало толико блиско „да учесници нису међусобно делили само емоције, већ и болести и лудости", па је сумњао „врло много да ли би ове медитације уопште требало користити без извесних церемонијалних мера предострожности и то прилично разграната врсте". Он је, претпостављам, мислио на ону врсту црне магије, укључујући и инсистирање на сексуалној абнормалности, које је Алистер Кроули са следбеницима практиковао у Паризу, у пустињи Сахари и доцније на Сицилији.

Ма шта Јејтс подразумевао, јасно је да сматра њихову магију лажном, јер је посвећена само „експериментисању и истраживању" световне природе, уместо сједињавању са божанским. Ипак, Јејтс није био пантеист и никада не сугерише да се овај идеал може постићи губљењем индивидуалности у неком апстрактном стању јединства. У теорији, бар, био је знатно ближи традиционалном хришћанству него теозофији. Мада није помињао Христа по имену у есеју „Да ли ће Ред RR&AC остати Магични ред?" Јејтс често расуђује у духу хришћанских схватања. На пример, када инсистира на неопходности „да у Реду као што је наш постоји церемонијална жртва коју преузимају они из Трећег реда и принуђују у њој своју снагу ради испуњења слабих" он је свакако свестан Христове жртве, мада о њој, нема сумње, мисли терминима митопоетске истине а не историјског догађаја. У групи, тврди Јејтс, „слабост мора да носи терет слабости... без радости свесне жртве, а неће бити никога да олакша терет сем неког лутајућег духа". Разлика између његовог схватања магије (или религиозне истине) и теорије и праксе групе јасно показује да он своје размишљање повезује са хришћанском традицијом, интерпретирајући је можда кроз доктрине кабале: „Сигурно је да ће посвећеност лакше наступити у реду који досеже до самог Господњег престола и који међу својим члановима има 'анђеле и арханђеле', него у 'групи' којом управља неки египатски дух, нађен, што

се догађало, случајно у неком кипу." Овде, као и другде повремено, чини се да Јејтс алудира на полузваничну поруку гђе Емери упућену Теоретичарима, а садржану у писму Броди-Инес од 17. јануара 1901.

У покушају разликовања између еклектичке хришћанске доктрине целокупног Реда и египтологије група, Јејтс се уздиже до речитих висина, показујући колико је био дубоко погођен овим питањем и колико је његова вера била чврсто укорењена: „Ако би ико од нас желео да постане велики, то би постигао не издвајајући се од нас у било какву 'групу', већ доводећи себе што ближе оном трајном жртвовању, оном непрекидном чуду, чији је симбол обавеза коју преузима Сениор, а то је да ће подједнако делити и радости и патње. Примамо моћ од оних који су изнад нас, јер дозвољавају да се Муња Врховног спушта кроз наше душе и тела. Моћ стално тражи свет, па долази до душе и уништава њену смртност, јер се душа уздигла стазом Муње а пролазећи кроз свето лишће. Душа која се издваја од осталих, која каже: 'Потражићу моћ и знање ради свога спаса а не спаса света', одваја се од стазе светлости, постаје мрачна и празна."

Била је, сматра он, дужност „великог Посвећеника" (а он је несумњиво ту уврштавао и себе) да тражи „начине како би дао најчистију супстанцу своје душе намењене да испуни празнину других душа." Чак и ако би његова душа била ослабљена и „лутала по земљи", морао би тежити да помогне другим душама јер је он „послат међу њих да разбија зидове који нас раздвајају како међусобно тако и од извора живота, а не да гради нове зидове". И овде Јејтс илуструје своју веру призором врховног саможртвовања „јер пеликан храни младунчад сопственом крвљу". Овде, као и у следећој реченици, Христова жртва је пресудна у његовом размишљању: „... а када се његова жртва заврши, и када одлази према врхунској посвећености, он ће бити апсолутно сам, јер људи достижу врхунску мудрост у усамљености која је слична усамљености смрти". Он се такође подсећа, природно, омиљене слике из Плотина: „лет усамљеног према усамљеном". Јејтс је упозоравао своје читаоце, док је резимирао негативан закључак, да ниједна група, па чак ни „група брижљиво организована" није никад успела да прође кроз ову древну капију.

Међутим, Јејтс није желео да своје аргументе заврши порицањима. У петом и завршном одељку есеја он замишља шта би се могло догодити „ако сачувамо јединство Реда": „... Ред ће постати јединствен и врло снажан талисман, стварајући у нама, као и у свету око нас, таква расположења и околности који ће најбоље послужити магичном животу и најбоље будити магичну мудрост."

„Личност" Реда биће „моћна, активна, видљива издалека", јер ће Ред бити микрокосмички одраз онога што „свемоћни свет баца наниже у облику својих сенки, снова и визија". Поред тога, рекао је, „ако учинимо ово јединство активно међу нама... прави ученици биће довођени из свих кутова земље помоћу снова и визија, као и необичних догађаја". Као крсташ, посебно ирски крсташ, Јејтс није могао да се задовољи парохијском изолацијом. Као и његов учитељ Блејк, и он је био пророк и визионар са неуморном мисионарском ревношћу. Већ и због овога, чак и да није било других разлога, он би се опирао сепаратизму оличеном у стварању група. Радо је подсећао да су ирски монаси били учитељи средњовековне Европе, па је био убеђен да ће браћа и сестре Златне зоре „одаслати посвећенике и учитеље, као и скривене утицаје па ће се тако живот ових острва образовати у складу са магичним животом". Ове речи показују не само метафизичку заснованост његове вере, већ такође и онагу његових религиозних убеђења. Његова нада за себе и свет почивала је на јединству културе за коју је он сматрао да је могућно да се оствари кроз Ред — или бар кроз древне доктрине на којима је он био заснован — али никако друкчије.

За Јејтса, значи, организација као и окултне доктрине Реда пружају структурну основу његове социјалне и политичке вере. Као и Блејк, и он је веровао да су „религија и политика исто". Као предани верник у поредак и дисциплину, у уметност као и у живот, он је био најнесрећнији због „оних који би желели да разбију јединство а у име слободе". Био је веома свестан ироније и хипокризије аргумената оних за које је слобода значила необузданост и нетрпељивост. „И ја бих могао да говорим о слободи", рекао је, „јер ја не признајем оне присталице слободе који тврде да имају право да чине и подучавају у тајности све оно што им се свиди, али мени оспоравају право да им се успротивим јединим средством које сам користио, и желео да користим, а то је критика". Подједнако безвремено и пустошно било је његово запажање да „данас сваки доколичар, сваки безначајник, сваки шепртљанко вапије за својом слободом". Медитирајући о развоју ирских политичких догађаја, посебно о усмеравању Мод Гон према екстремизму, Јејтс је постајао све више убеђен да је једина значајна слобода коју човек може да оствари „право да бира стеге које ће га чинити верним слугом закона". Као велики романтички уметник Јејтс је веровао, заједно са Колрицом, Шелијем и Блејком, да је и сама уметност божанско средство наметања реда у постојећем хаосу. Мада је Јејтс врло упадљиво писао свој есеј за врло мали круг незадовољника, он се, нема сумње, обраћао целој генерацији својом пророчком сликом: „Одрицање од слободе подучило је Дантеа Алигијерија да каже: 'Твоја воља је наш мир'". У ствари, запитао се иронично, „није ли нам сваки човек који се сагнуо да уклони камен са пута, или подигао руку да узбере плод са гране, дао своју слободу за нешто друго?" Ова суптилна алузија на два светска велика мита (један ирски, други грчки) је значајна: Оисин, који је склонио камен да би олакшао пролаз сељацима, радије је одабрао пламен пакла „у безбожном и страсном добу" него да се одрекне својих пријатеља; Тантал, који је подигао руку да узбере плод који је вечито узмицао, такође је био осуђен да пати у Хаду, али по свесном избору. У беспримерној храбрости, којој се Јејтс диви, ниједан није устукнуо плашећи се цене коју ће морати да плати. Повезујући ову двојицу са Дантеом у својој расправи о слободи у оквиру закона, Јејтс је сугерисао обухватност свога религиозног обавезивања према „мирењу паганства и хришћанства". Заузимајући овакав став, он је могао инсистирати да су „грчка и римска антика исто онако свети као и антика Јудеје, и подједнако 'предворје хришћанства' ".

Тиме се употпуњава Јејтсова аргументација. Закључио је свој уздржани пледоаје за магију са оптимистичким предвиђањем за будућност света уколико његов савет буде услишен, а скривено је упозоравао да неће бити добро ако се оствари супротно: „Поставили смо себи известан задатак који би могао бити од непроцењивог значаја у промени мисли која наилази на наш свет. Постарајмо се да овај задатак не остваримо, јер нам веровања неозбиљних особа трубе у уши."

Есеј је потписан „D. E. D. I. У планини Абиегнос". Изостављајући своје име, Јејтс је показао да је есеј намењен само члановима Другог реда. Разлог што је увео „планину Абиегнос" није јасан, јер то никада ни пре ни после није чинио, бар колико је мени познато. Међутим, можемо бити сигурни да је Јејтс намеравао да увођењем овог термина подвуче значај свог казивања. Као света планина посвећености, Абиегнос се симболички налази у центру свемира. За сврху уводне церемоније примања у Други ред, претпоставља се да ова планина чува хришћански Трнов венац, а планина ће остати његов гроб све до другог доласка. Церемонија напредовања од ступња 4 = 7 до ступња 5 = 6 позива се како на гроб тако и на планину: „Тако сам затворио Гроб посвећених у Мистичној Планини Абиегнос." Књига А. Е. Вејта **Стварна историја розенкројцера** коју је Јејтс несумњиво добро знао, садржи опширно расправљање о Гро

бу у чувеном **Fama fraternitatis,** мада се ту не помиње планина Абиегнос. У „Додатку допунским документима", међутим, Вејт је на две стране укључио и опис свете „планине постављене усред земље, или центра света, која је истовремено и **мала** и **велика**". Невидљива, а окружена дивљим зверима и птицама лешинарима, а кријући „изобилна блага", до ње се може стићи „само драгоценим човековим трудом, жртвовањем и љубопитљивошћу".

Јаснији извор информација о светој планини садржан је у **Flying Roll No. XV** (Човек и Бог) од Весткота. Намењен за подуку „Члановима посвећеног ступња Реда RR&CA", овај спис био је добро познат свим Јејтсовим читаоцима. Део једног параграфа илустроваће еклектицизам доктрина Другог реда и сугерисати озбиљност поруке добијене са планине Абиегнос:

„А сада је Мојсије ушао у свету планину да потражи божанску помоћ: овај Синај био је Планина Господа, Планина Пећина, Планина Абиегнос, мистична Планина посвећености, а то значи божанског подучавања. Тако и ми тражимо надахнуће у овој мистичкој Планини, пролазећи кроз дивљине Хореба, онај период живота који нам је **најпре** пустиња, јер одбацујемо световне радости и тражимо да прођемо кроз Пећине, а то је Наш Лук, сједињавање са спиритуалним моћима изнад нас, које нам шаљу зрак светлости да би просветлио наше духове и запалио наша срца, спиритуални центар, са одушевљавањем за виши живот већег самопожртвовања и већег самосавлађивања, а овим средствима једино појединац може успети да досегне Божанствено и постане једно са Целином — велико Једно-Целина."

Ако је Јејтс намеравао да укаже да је и он, као Мојсије, „ушао у свету планину" да потражи божанско вођство, онда је свакако такође сугерисао да је он пророк који би могао да води залуталу браћу и сестре „кроз дивљине Хореба". Пошто је Лук био симболично средиште планине, Јејтс је можда наговештавао да је овај есеј био писан, или бар завршен и потписан, „у Планини Абиегнос", што значи у Луку. У сваком случају био је то део његове ироничне намере да подсети своје бунтовне колеге на ова симболична називања. Можда је такође подстицао самог себе да буде наоружан „одлучном, херојском храброшћу, како страх не би довео до одустајања од предузетих подухвата". Очигледно је намеравао да подсети своје читаоце на хришћанске паралеле — са гробом, Гетсиманским вртом, а можда чак између себе, Христа или било кога.

Неколико недеља доцније мит о светој планини Абиегнос још је био у његовом духу док је планирао **Тамо где је ништа,** што је у ревизији постало **Једнорог са звезда.** Јунаци обе верзије су очигледно аутобиографски, а суштина и једне и друге верзије је дубоко под утицајем розенкројцерства. Када Мартин Херн, хришћанска фигура **Једнорога,** умире, он се у визији пење на свету планину: Мартин (гледајући своју руку, на којој је крв): „Ах, крв! Пао сам на стене. Тежак успон. Дуг је успон до Рајских винограда. Помози ми да устанем. Морам да наставим. Планина Абиегнос је врло висока — али винограде — винограде"!

Марта 1908, сећајући се стварања Пола Рутлеџа (претходника Мартина Херна) Јејтс је писао о њему у терминима који сугеришу колико је он од себе ставио у Пола: „Да ли је он разумевао или знао, али може бити да су гласови анђела и арханђела проговорили у облаку и у дивљини која је обузела његов живот, док су стопе других можда корачале у рајевима". Састављајући „Да ли ће Ред RR&AC остати Магични ред?" можда чинећи најдубљу анализу својих основних верских убеђења, Јејтс је свакако веровао да су „гласови анђела и арханђела проговорили у облаку". Био је сасвим сигуран, као и Блејк (на кога се позива у истој белешци) да су „аутори у вечности".

Написан марта 1901. и објављен што је пре могуће, Јејтсов есеј имао је на корицама упозорење да овај „есеј сме

доспети у руке само посвећенима Реда RR&AC". Објављен је априла, а гђа Емери се очигледно одлучила да буде изузетак у једном писму које нисам успео да пронађем. Јејтс се огласио са „Постскриптум есеју названом 'Да ли ће Ред RR&AC остати Магични ред?'" Објављен у истим смеђим, картонским корицама и „Постскриптум" садржи исто упозорење као и податак да је „написан 4. маја 1901".

Јејтс почиње запажањем да му је „сестра С. С. Д. Д., оснивач 'група' писала, тражећи од мене да кажем свима којима сам упутио есеј да се она 'снажно противи магији на коју се алудира на страници 24.' мог есеја и 'да није никад предлагала, а још мање подстицала овакву праксу'". Она је алудирала на врсту „медитације која спаја кориснике", а што је Јејтс поредио са „егоизмом удвоје", „када се понекад користе љубавници или пријатељи за склапање што тешњег јединства". Како је она записала на свом примерку есеја, била је то „огавна идеја". Јејтс је схватио да „она мисли да никад није намеравала да ствара било какву врсту астралног сједињавања међу члановима 'група'." Мада је порекао да је рекао да је она то чинила, знао је за њен „увек будан индивидуализам" тако добро да је био сигуран „да је то неће заслепити према очигледним последицама формуле, која се мора непрекидно тражити да би се усавршавала спиритуална и астрална унија, а ја, нисам једини који верује да она већ постоји". Јејтс се позвао на снажну аргументацију, па ћу је у целини цитирати јер она објашњава фундаменталну премису његове верзије симболизма коју су његови критичари или тумачи често пренебрегавали или погрешно схватали:

„Прво начело наше просвећености јесте да су симболи и формуле снаге које делују по властитом праву а мало се обзиру на наше намере, без обзира колико биле изврсне. Већина нас се уверила да је нека церемонија створила потпуно неочекивани резултат због нехотичног коришћења неке погрешне формуле или симбола. Не видим шта би могло ограничити интензитет сједињавања побуђен медитацијом о Глобуларном Сефироту, изузев ступањ моћи корисника и недостатак или изобиље других преокупација. Оваква формула је ретко способна да произведе пуно дејство о коме сам говорио, али знам из искуства низа људи — која сам брижљиво бележио — да убрзо производи готово савршено јединство расположења и, нешто мање, мада врло изражено, јединство мисли и циља. Ово спајање, које претпоставља стварање моћне колективне личности, није зло само по себи, јер индивидуалност није онако значајна за наше доба као што се претпостављало. Оно постаје зло када се сукоби са неком већом заједницом, неком моћнијом или мудријом личношћу, или када је повезаност са натприродним животом несавршена, или кад њени састојци нису били мудро изабрани."

У овој тачни сједињују се уметност и религија.

Неколико тврдњи заслужују посебну пажњу: прво, да су симболи силе које делују сопственим правом, што значи да нису обичне менталне конструкције намењене да послуже креативној имагинацији, већ су део anima mundi; друго, да је интензитет сједињавања постигнутог медитацијом повезан са снагом оних који користе медитацију — што значи да ову снагу не може произвољно да оствари обична особа, већ се она мора развијати дисциплином; треће, да је Јејтс брижљиво проучавао и бележио искуства, како своја тако и других; четврто, да индивидуалност није онако значајна каквом ју је његово доба сматрало, па даље, да је индивидуалност чак зло ако је у сукобу са колективном личношћу или ако је несавршено повезана са натприродним животом или ако се састоји од немудро изабраних саставних делова. Порицање значаја индивидуалности свакако ће се учинити чудним већини Јејтсових читалаца. Он је, наравно, мислио о човековом месту у космосу, о његовом односу са душом света, о његовој функцији и ширем **јединству** а не у широј **заједници.** Он износи прилично суптилно, чини ми се, те-

зу да формирање група представља јачање индивидуалности што уништава крупније јединство делимично и стога „што његови саставни делови нису мудро изабрани".

Једно од значајних питања у есеју које је гђа Емери погрешно схватила је „заклетва коју треба да изговори Сениор на дан Corpus Christi". Јејтс жели да исправи утисак да Сениор који понавља Обавезу стварно „преузима на себе грехе Реда" на начин на који „легендарни Преузимач Греха **(Sin Fater)** узима грехе покојника на себе". Мада се Јејтс постарао брижљиво да говори о „церемонијалној жртви", није значење своје мисли довољно појаснио. Сада више нема сумње: „Сениор који изговара заклетву је Главни Посвећеник, али је може преузети, ако је потребно, било који присутни Сениор". Као „симболични представник Трећег реда", Главни Посвећеник полаже грехе Другог реда, укључујући и своје, „у руке Трећег реда". Поступајући овако он олакшава „сопствени терет као и терет других".

Тиме је велика дебата завршена. Сва логика и готово сав труд били су на Јејтсовој страни, али је био надгласан, мада је потпуно распадање Другог реда било избегнуто, а драгоцено време добијено је предлогом који је дао Броди-Инес да се питање разреши још једном ревизијом устава и правила. Као предлагач, Броди-Инес именован је за председника одбора, па је написао памфлет „О ревизији устава и правила Реда RR&AC". Подсећајући своје колеге укратко шта се догодило у њиховој организацији протеклих месеци, он их је, у ствари, замолио да помогну у одлучивању какав облик управљања желе. Чим се буде решило питање новог устава, мора се пажња усмерити на нова правила и пратеће прописе. У закључку он признаје расцеп у Реду и тврди да свака здрава и витална институција има две странке — „једна која жели да сачува све старе обичаје и правила, чак и кад су очигледно дотрајала, и друга која жели да збрише све постојеће и крене испочетка". Мада је избегао да се изјасни шта он лично сматра пожељнијим, сугеришући да ниједна страна „није апсолутно у праву" јасно показује да је на страни промена. Тражио је „слободно и неспутано исказивање мишљења", али је и указивао да припадници „окултног и магичног Реда" морају имати поверење у „вођење и надзор виших сила" (мисли се вероватно на Трећи ред) „које ће се постарати да све што је вредно очувања у Реду онако како сада познајемо буде сачувано". Мислећи очигледно на неслогу међу члановима, Броди-Инес истиче да „наша Грана" Реда можда није вредна очувања, свакако не уколико њени припадници нису вољни да како у поразу тако и у победи сарађују ради општег добра. „Ако се овоме предано посветимо", закључује он, „верујем да ће Ред цветати и напредовати од снаге до снаге, од знања до знања, и да ће Мајстори Мудрости водити наша саветовања. Међутим, ако овде омањемо, и понизно дозволимо да послови Реда таворе и себе уверавамо да ће 'неко други то довести у ред', верујем да ће наша Грана пропасти, јер неће ни заслуживати даљи опстанак". Јасно је да је „некадашњи Император Бога Амон Ра", како је себе називао, скептичан у погледу њихове будућности и да сумња у спремност неких чланова да прихвате одлуку групе.

Мада је можда мислио на Јејтса и гђицу Хорниман, вероватније је да је алудирао на осморицу чланова који су запретили 25. фебруара да ће се повући ако „овако заглупљујући прописи буду усвојени". У суштини, последња два параграфа предлога који је поднео Броди-Инес звуче врло слично првом параграфу петог дела есеја „Да ли ће Ред RR&AC остати Магични ред?" Јејтс је могао да напише и цео памфлет „О ревизији устава..." Пошто су он и гђица Хорниман сједињи-

ли снаге са Броди-Инесом у писму од 27. фебруара, мало је вероватно да би се Јејтс задовољио да не учествује у састављању предлога о реорганизацији. Више од тога, пошто је Јејтс био вођа опозиције током целог периода промена, радије бих претпоставио да је предлог о ревизији био његова идеја, а не Броди-Инеса.

[George Mills Harper, Yeats's **Golden Dawn**, The Aquarian Press, 1987]

Превео са енглеског
Слободан Петковић

■

Орец, Митриновић, Гурђијев

Филип Мејрет

□

Колико ме је обрадовала понуда г. Мороуа да се понови издање ове **Биографије А. Р. Ореца** толико ме је и изненадила, мада је изненађење било проткано зебњом. Тражити од некога да поново прочита своју књигу написану тако давно задатак је којем су и многи већи писци прилазили са стрепњом. Али, два момента у писму г. Мороуа учинила су да му одмах удовољим: прво, добра вест да је и он размишљао о издању одабраних радова А. Р. Ореца; друго, што је желео да напишем нови предговор за моју **Биографију,** сматрајући да сам у међувремену постао упућенији у рад школе мудрости којој је Орец посветио десет година свог живота. Не знам како је г. Мароу дошао до те претпоставке, али она је тачна.

Прочитавши поново рад који сам написао пре тридесет година нашао сам да је он, упркос свим својим недостацима, бољи него што сам то мислио док је још био у књижарама. Бар, другог покушаја да се напише Орецова биографија није било. Исто тако — а то је значајно за читаоце које садашњи издавач има на уму — она стварно даје пуно објашњење „друге стране" Ореца, сјајног литерате: то јест, доживотног трагаоца (да употребим један од његових омиљених навода) за „светлошћу које никада није било на мору или на земљи". А данас, ако иаква добродошлица чека поновно издање у којој ће се наћи нешто више о том другом Орецу, посматрачу невидљивог света, захтев за тим ће свакако доћи из Америке.

Јер, Америка је била та у којој је он готово седам година радио као мисионар јеванђеља по Г. И. Гурђијеву. Следећи њега, напустио је положај који је деситогодишњим радом на уређивању **Њу ејџа** изградио у Лондону и отишао у Француску да служи строгом учењу овог изванредног човека у његовом институту у Фонтенблоу, а одатле у Њујорк. Ту је од почетка био Гурђијевљева десна рука, организатор рада у његовој школи у САД и, осим у време Гурђијевљевих боравака у тој земљи, средиште њених активности

* **Orage and the new Age Circle,** Пола Селвера. (Allen Unwin Ltd. 1959) стр. 56—59.

** Будући да се не ради о филозофском тексту, енглеску реч being сам преводила као постојање (прим. прев.).

и најспособнији и најелоквентнији тумач њених учења. Тако је у Сједињеним Државама остала да живи представа о Орецу као Гурђијевљевом апостолу, док је у Енглеској његова репутација остала везана за његов углед значајног публицисте и књижевног критичара. Јер, када се после своје америчке мисије поново појавио у Лондону, где ће остати две и по године, колико му је још остало живота, нови недељник који је основао само је оживео и проширио ову ранију репутацију. Да је живео дуже била би то друга ствар, јер ми знамо да је имао другачије планове за будућност **Њу инглиш виклија.**

□ □ □

Све што ја знам о Орецовом духовном животу пре краја првог светског рата, а то је можда све до чега би се сада могло доћи, садржано је у овој **Биографији.** Али, када сам је написао, о најснажнијем психо-духовном утицају под којим је живео у периоду од две или три године пре него што је упознао Гурђијева, знао сам више него што сам се одлучио да кажем. Знао сам много о природи овог прегурђијевљевског утицаја зато што је он био најдубљи у мом сопственом искуству.

Ово захтева кратко лично објашњење. Припремајући издавање свог новог часописа, **Њу инглиш виклија,** Орец ме питао да ли бих радио као његов помоћник уредника. То је било почетком 1932, ни годину дана по његовом коначном одвајању од Гурђијева и, као што је знао, мада то никада нисмо споменули, управо по мом прекиду са учитељем једне друге езотеричне школе коме сам био одан четрнаест година. Овај раскид, који је повукао за собом потпуно уништење мог пређашњег начина живота, како породичног тако и оног везаног за питање мог позива, на врло драстичан начин ме бацио натраг на моје сопствене изворе, и управо у овом пресудном тренутку готово потпуне дезоријентације Орец ми је дао нову наду и омогућио свеж почетак у животу. Подсећам на ово не само да бих забележио огромну захвалност коју, као и толики други писци, дугујем А. Р. О., не само да бих показао да сам знао нешто о томе шта значи проћи кроз школу езотеричне мудрости, већ да бих увео учитеља кога сам, као најважнији Орецов помоћник у најкритичнијем периоду његовог живота, управо оставио. У 8. и 9. поглављу **Биографије** он се јавља као писац текстова потписаних именом г. г. Космој. Његово име, које сам изоставио, било је Димитрије Митриновић. У то време он је био аташе Српског посланства у Лондону.

Овде бих више волео да га опишем речима писца који никада није био члан његовог, или било којег другог езотеричног друштва, који је био и остао алергичан на све што има укус езотеричног или трансценденталног — Пола Селвера, сјајног преводиоца чехословачке поезије и великог Орецовог поклоника од 1911. Селвер је упознао Митриновића само неколико месеци по његовом доласку у Лондон у време избијања првог светског рата. До њиховог сусрета је дошло под чудним околностима. У јануару 1915. појавила се књига са Митриновићевим есејом о словенским нацијама која је добила изузетно неласкаву критику Пола Селвера у Орецовом **Њу ејџу.** На критичарево изненађење, био је награђен веома учтивим писамцетом српског аутора у којем му се он захвалио на неким исправкама и изразио жељу да га упозна. Селвер је на следећи начин забележио тај сусрет:

„Митриновић из моје маште показао се потпуно различитим од правог Митриновића. На први поглед, подсетио ме је на доктора Николу како је представљен у **Виндзор магазину.** Он је заправо поседовао многе атрибуте којима писци соја Гаја Бутбаја опремају (речено без ниподаштавања) своје мистериозне јунаке са Блиског истока око којих се врти заплет. Да, Митриновић је споља испуњавао све захтеве у том погледу, са својом обријаном главом, својом црнпурастом кожом, тамном одећом и хипнотичким очима. Ова последња реч не сме да се одбаци као отрцана реторска фраза. Само што сам се руковао с њим, осетио сам да сам тако обузет самим његовим присуством да малтене губим свест. То ми се никада није догодило, нити ће се икад догодити... Усред неодређености која је помутила слику Митриновића-човека, могу да потврдим да је он био и образован и ерудита. Његов енглески био је пун пажљиво одабраних речи, којима је он додавао свечану и музикалну интонацију. Очигледност његове широке начитаности и критичког разумевања неочекивано се потврдила у току разговора. Провео сам много времена са њим проучавајући српске народне песме и био сам импресиониран када сам приметио да никада није морао да гледа у одштампани текст. Он их је знао, као и друге поетске текстове, напамет. Орец, кога сам упознао са Митриновићем, видео је у њему, мислим, чак и више од мене, највише због тога што су му његове идеје биле много блискије него што су то мени могле бити"*

У једном детаљу Селверови каснији утисци о Митриновићу преиначили су ту прву слику, тако неизбрисиво утиснуту у његово сећање: глава овог Србина била је добро покривена тамном косом а дуго је носио чак и лепо обликоване бркове. Иначе, могу да потврдим истинитост описа, а то могу да учине и други, поготово у тим првим данима када су у његовом присуству осећали нешто са чим се никада раније нису сусрели. Он је поседовао интензивност свести, непосредну интуицију оних малобројних људи чији инстинктивни, емоционални и интелектуални центри раде складно, квалитет изванредно редак код културно развијених особа. Физички, представљао је сјајан тип и пропорције које се тако често срећу код далматинских и босанских сељака којима припадају његови преци. Чело није било нарочито високо, али је лобања била крајње куполаста а потиљак поприлично пљоснат. Лепе, тамне очи постављене широко на страну никада нису остављале утисак заиста „хипнотичких", имале су будан поглед који се често среће код оних, на пример, рођених у знаку Гетеа-шкорпиона. Уста, јединствено савршеног облика, била су орган његове моћи; уста песника и говорника. Привлачна лепота његовог осмеха била је у чудном контрасту с његовим срећом ретким али на махове нескладним смехом; међутим, тежина и озбиљност његових неисцрпних опомињања често су била ублажена благим, проницљивим хумором. Људима свих врста и положаја приступао је пријатно и лако: таксисти и бединерке реаговали су на његов шарм исто тако спремно као и бизнисмени, уметници или интелектуалци. Изазван на самоодбрану, знао је да буде стравичан: кад год би својом тренутном сензибилношћу осетио да се огрешио о неку особу или друштво којем се обраћао одмах би оштрим нападом на нену тачку која је откривала — или требало да открије — њихову лошу савест, скретао пажњу. А ипак је управо у Митриновићу толико сломљених или потиштених људи осетило да је нашло оно савршено искуство Христове љубави и разумевања. Он је, наиме, поседовао оно **обиље постојања**** које су многи скорашњи писци покушавали да искажу у својим сећањима на Гурђијева, кога никада нисам видео: много тога у њиховим описима потврдио сам и разјаснио захваљујући мојим дугим и блиским познанством са Митриновићем. Мада веома различити по карактерима и својим судбинама, обојица су се разликовала од свих оних који би се раније могли срести по оном што бих назвао већим опсегом хуманости.

Поред тога — или пре уграђена у то — лежала је Митриновићева широка културна компетентност, која мора да га је врло брзо привукла Орецу. Прво, говорнички дар који је импресионирао Селвера; нешто веома различито од течног енглеског који често тако брзо стичу средњоевропејци (чије школе генерално подучавају језике много боље од наших). Митриновић је увек учио следећи свој непогрешиви инстинкт за најбоље енглеске моделе, како сам то касније сазнао из добро исподвлачених књига његове вечно растуће библиотеке. Често сам желео да могу поново да видим једну Шекспирову књигу са белешкама његових

запажања. Готово увек би обележио реч или израз по његовој вредности у говорном језику — што ме сада подсећа на Ореџов идеал писане прозе као оне која се највише приближавала савршенству говорног језика: Ореџ је обликовао свој сопствени изванредни стил на Свифтовом, који је узимао Демостена за узор. Друго, Ореџ је одмах могао да препозна Митриновићево знање и суд о уметности. Када сам га упознао почетком првог светског рата, он је у Српском посланству говорио о идеји Југославије (која ускоро треба да се оствари), а представљен ми је у Викторија и Алберт музеју у Кенсингтону, међу импресивним скулптурама и архитектонским радовима његовог пријатеља Мештровића; ту сам веома брзо био опчињен његовим говором о националном идеализму који је инспирисао ове величанствене радове, сходно његовом „панљудском" тумачењу Мештровићеве изложбе, а још више када је мене и моју жену повео кроз музеј, објашњавајући естетски гениј различитих нација. Затим смо се срели у Бритиш музеју где је он проширио своје излагање тумачећи архаичне грчке и египатске скулптуре; и нисам знао да ли је гностичка перспектива светске историје за коју је везивао све то или је, пак, његова моћ саопштавања естетског знања била оно што ме прво везало за њега као човека који је знао све што сам ја желео да знам. Његово познавање уметности, старе и савремене, било је енциклопедијско: као пријатељ Кандинског и неких других уметника у Минхену присуствовао је рођењу „апстрактног" покрета у сликарству.

Али, један дубљи Митриновићев квалитет представљао је оно што је заробило Ореџа, проучаваоца Платона, Плотина и источњачке мудрости — нешто што је позивало на чежње које нису успели да задовоље сви они његови више земаљски успеси. Митриновић се појавио пред њим у време првог светског рата, из средишта за које се страховало да је сада усплaмтела рушевина европске цивилизације, објављујући јеванђеље светског спаса инспирисано вечном филозофијом и хришћанским откривењем. Говорио је као пророк са мисијом да увери нације у грех и позове их на исправан пут, проповедајући језиком трансценденталног идеализма, са којим је Ореџов идеализам био веома усаглашен. То је истовремено била и најкритичнија фаза у његовом сопственом животу, када је Ореџ осећао акутну потребу за новом, интеграционом визијом ствари. Митриновићев утицај на њега био је, сигуран сам, много важнији него што сам то мислио док сам писао **Биографију**.

Пророково господарење његовим умом никада није било потпуно, али је било и дубље и дуже него што сам то схватао у време писања. Јер, мада сам од 1917. постао Митриновићев најблискији ученик и, на његово подстрекивање, две године касније почео да пишем чланке за Ореџа, никада нисам присуствовао ниједном њиховом сусрету. То је делимично било случајно (живео сам ван Лондона), али не само то. У то време, блиско друштво поклоника српског мудраца састојало се од веома малог језгра људи који нису били ни од каквог јавног значаја. Радио је на томе да придобије и известан број других који су, као Ореџ, били на местима са одређеним јавним утицајем, али са којима, још увек, није имао нарочитог успеха. Њима, као и нама преобраћеницима, проповедао је исто учење, и када би осетио њихову наклоност, говорио им је исто тако снажно и блиставо, наговарајући их да му се придруже у стварању бенигне „отворене завере" за спасење света у име „панхуманости". Тиме је почињало појединачно и узајамно систематско обучавање, које смо ми, његови блиски ученици, настојали да наставимо у интервалима између опчињеног слушања његових излагања и опомињања. Његова поука у духовним и психолошким вежбама била је веома еклектична; укључивала је елементе многих древних традиција и савремених езотеричних школа. Касних година слао је своје ученике да, од учитеља који су за то унеколико били

обучени, уче идеје и појединe вежбе Гурђијевљеве школе.

Тих дана, он није могао да се усуди да помеша своје отменије слушаоце са малом групом својих убеђених ученика, никоговића у поређењу с њим, као што смо то били ми. О његовим надама у Ореџово преобраћење чули смо помало из његових разговора; ништа више, можда, о његовом разочарењу када је Ореџ на другом месту поклонио своју оданост, али не довољно да бисмо знали колико је далеко отишао у потпуном одбацивању тезе о панхуманости којој је учио Митриновић. Била је то горка утеха за Митриновића када му је саопштено да, баш због просветљења које му је дато, Ореџ мисли да није могао доћи до боље и теже животне одлуке него да следи — другог учитеља! Како год било — а сасвим је могуће да је то истина — Митриновић је две или три године, а можда и више, био доминантна личност у Ореџовом свету.

Када је ратна узнемиреност уступила место разочарењу у мир, а сва стара политичка обележја као да су мање или више избрисана, постало је неопходно наћи нову политичку линију за Ореџов авангардни часопис. Он је тај проблем унапред решио прихватањем Дагласове монетарне реформе. Ореџ је био у праву у свом суду да пропаганда тих идеја има будућности, и да ће се тиме привући нови читаоци а стари неће изгубити. Међутим, прихватити дагласизам за основу уређивачке политике значило је осудити себе на бескрајно излагање оног што, напокон, представља уско механичко тумачење савремених друштвених проблема. Он је о томе могао да расправља за „Соушал кредид" и то убедљивом умешношћу која би целу ствар усплaмсала обећавајући утопијску панацеју: али, то је заправо сужавало простор његовим префињеним особинама. Истина, оне су могле доћи до изражаја у његовој књижевној критици. Међутим, рестриктивност његових политичких текстова, која троши време и енергију, посвећених економској пропаганди, могла је да учини само то да он више него икад буде за духовни lebensraum, за обухватну и идеалну визију живота и културе какву је могао да сагледа код Платона, Ничеа и у **Махабхарати**. То је била литература; али, ту је био човек кога је познавао, који је потпуно био посвећен таквој универзалној визији; у коме је она живела и инкарнирала се, макар снажно пророчки, Димитрије Митриновић.

Истовремено, Ореџов емоционални живот био је у критичној фази. Џин, његова прва жена са којом се развео пре него што је почео да уређује **Њу ејџ**, делила је теозофска и естетска интересовања која је он имао на почетку својих активности у **Лидс арт клабу** (остатак живота провела је као искусна примењена уметница радећи у традицији Вилијема Мориса). Готово на почетку његове уредничке каријере, Беатрис Хестингс постала је на сличан начин његова активна и блиска сарадница, и мада је њен одлазак на самом почетку рата представљао олакшање, било је то олакшање које оставља празнину. Међутим, елегантна млада жена која се после тога тако често виђала у Ореџовом друштву није била на сличан начин везана за његов радни живот. Силфидска лепота представљала је сложен и недокучив идеал који је тражио платонску наклоност; и имао сам разлога да верујем да је за Ореџа, човека који је обично тако тешко одолевао женама, она представљала ново и јединствено, можда загонетно искуство.

У сваком случају, били су то дани потресног продора психоанализе у редове енглеске интелигенције. Ореџ и његови сарадници били су међу првима који су поздравили Фројдова и Јунгова открића: у једном чланку на ту тему Ореџ се декларисао као одушевљени проучавалац нове психологије, рекавши да је то „наука која даје наде настајућој ери... чини ми се да ниједна нова ера није могућа без ње". Наравно, он није мислио да она може да установи одговарајуће животно становиште. Његови чланци на ту тему (како су само добри, чак и данас!) расправљају о психоанализи у контексту св.

Томе Аквинског, херметичара и Патанђалија! Он ју је схватио као нови облик „човекове гнозе“ која је једина сигурна основа моралности. Али „пука моралност, ма како психолошка, није замена за религију; а најдубљи и најискренији морал — Ибзенов, на пример — завршава у стању очаја или у тачки где моралност отказује а нека од религија стиже у помоћ“. Ореџ је расправљао о томе са својим пријатељима, веома угледним лекарима, и они су се сложили да је лакше раставити нечију психу на делове него је поново саставити: психоанализа би била више него узалудна без психосинтезе. Формирана је група — неки кажу на Орецову иницијативу — која је разматрала психоанализу са овог становишта. Она је укључивала др Е. М. Едера, који је био близак Фројдов сарадник, др Мориса Никола, који је био Јунгов пријатељ и сарадник, као и друге лекаре и психологе међу којима Џејмса Јанга и искусног Хевелока Елиса. Митриновић је понекад био присутан, мада је атмосфера у којој су се одвијале те расправе тешко могла да погодује његовој пророчкој концепцији људске природе и судбине. Свој велики значај ова група је потврдила у потпуно другом правцу, као што ћемо то убрзо видети. Али, вратимо се самом Орецу; он није био човек који би толико говорио у славу нове психологије а да нешто не предузме, макар је примењујући на себе. У сваком случају, фројдовска самоиспитивања су пре повећала него ослабила напетости у његовом унутарњем животу.

Затим, било је економских проблема са **Њу ејџом** — чак и горих него што би се то могло разабрати из онога што сам написао у 8. поглављу. Два власника*, која су својим великодушним донацијама претходно направила дефицит у новинском буџету, више нису била у могућности да то чине. Трошкови су се увећали, плате смањиле. Постојали су макар неки изгледи да ће нова пропаганда друштвених кредита можда привући нову подршку — а можда и ново покровитељство. Али Ореџ свакако да није рачунао на то када је иритирајући читаоце објављивањем рада који их је извео у воду без дна преузео можда дотад највећи ризик. Позвао је Митриновића да сваке недеље напише страну или више о „светским збивањима“.

Била је то, наиме, тренутна одлука. Питам се колико је само бескрајних дана и ноћи разговора морало томе претходити; колико је сати Ореџ, сам или са једним или двојицом поверљивих сарадника, слушао Митриновића како беседи о судбини нација, као „пророкова душа пространог света која сања о стварима које ће доћи“. Ореџ је несумњиво имао исто тако много тога да каже и уживао је у неисцрпној довитљивости овог Србина у изналажењу противаргумената. Али, пре свега, могао је да препозна, боље него већина људи, импресивну кохерентност светске визије изложене са толико страсти и убеђења; био је дубоко фасциниран, ако не потпуно убеђен.

Прихватио је Митриновића као поверљивог сарадника под условима које у његовом листу пре тога нико није уживао; јер, чланке ће писати обојица и потписивати заједничким псеудонимом г. г. Космој. Митриновић је требало да скицира чланке за Ореца који ће их поново написати језиком за који је веровао да ће бити прихватљивији за читаоце. Такво „рирајтовање“ му се у почетку учинило неопходним. Мора се признати да савршеност коју је Селвер приметио у Митриновићевом говорном енглеском није важила и за његов књижевни стил — или макар не када је писао о светским догађајима. У том маниру он се изражавао вртоглавим апстракцијама, метафизичким алузијама и необичним неологизмима — стил који, у најбољем случају, може да постигне неку врсту монструозне лепоте сличне слону с крилима, и увек је био различит од свега другог што се икада раније могло прочитати. Али, уредник је мислио да ће за читаоце његове идеје бити већ довољно чудне и ретке и да је боље да се даље не затамњују тако егзотичним стилом.

* Први од ове двојице био је великодушни донатор споменут пред крај 4. поглавља, чије име више нема потребе да се таји. То је био др А. Р. Валас, филозоф и пријатељ А. Р. О. из теозофских дана, и више година је сарађивао за **Њу ејџ** пишући прилично неразумљиве чланке потписане псеудонимом М. Б. Оксон. Пореклом је био Шкотлађанин, стекао је огромно богатство узгајивањем оваца на Новом Зеланду, и трошио га издржавајући недељник с великодушношћу која га је напокон довела у неповољан положај. Други, такође с Новог Зеланда, био је П. Т. Кенвеј, далеко једноставнија душа, који је такође играо голф са Орецом. Управо у току партије голфа Кенвеј је напоменуо да је и он Шкотлађанин. Ореџ је замишљено климнуо главом.

Тако је Ореџ вредно четири месеца поново исписивао сваки чланак, ту и тамо умећући цитате или алузије, који се могу препознати као његове сопствене. Аранжман је прекинут пошто су се између пророка и писца испољиле разлике у мишљењу што се може закључити из Орецовог благог прекоревања Космојеве терминологије и неких његових идеја у недељној козерији на челу рубрике **Читаоци и писци** потписаној Орецовим сопственим псеудонимом R. Н. С. Отада су сви Космојеви чланци чисти, неизмењени Митриновић. Међутим, алузије на њих често су се јављале у R. Н. С. рубрици и увек су пуне поштовања, често изразито афирмативне; штавише, R. Н. С. (за кога су сви знали да је Ореџ) брани господу Космој од напада Израела Цангвила који је изгледа био испровоциран појединим Космојевим чланцима посвећеним светској мисији Јевреја. Ореџ указује на „великодушност, аријевску отменост поимања која се ту у пуној мери испољава... Као што то никада раније није урадио ниједан европски мислилац, јеврејској раси је признато место највишег могућег ранга“. Ореџ је исто тако бранио Космојево поимање Европе као „не само обухватније већ и радикалније“ од гледања Хилера Белока (у то време прилично честог сарадника **Њу ејџа)**. Ту, као и другде, Орецово прихватање неких Космојевих идеја у свом сопственом писању јесу сигуран знак његове опчињености Митриновићевим дискурсом.

Али, чему тежи ова серија чланака? Каква је била Космојева концепција?

Неколико одломака из Орецове рубрике **Читаоци и писци,** написаних када је одлучио да објављује Митриновићеве рукописе без мењања, језгровито указују на основне мотиве:

„Моје колеге г. г. Космој недавно су се трудиле да открију и формулишу актуелну психологију светског процеса. Гледајући на људски род као на Једног Великог Човека или Ум, дошли су до одређених закључака који се односе на функционалну расподелу органа и моћи „Човека у Рају“. Колико ја то схватам, светски процес се може упоредити са развојем појединца...“

Затим се позива на метафизичке дијалоге*, који су истовремено појавили у **Њу ејџу**, и каже да му засад још није јасно колико су они подударни, али „било у случају да се право на хегемонију приписује Европи или, пак, добровољном општем прихватању метафизичке конвенције, крај је исти: развитак и коначно успостављење светске државне заједнице.“

Ореџ се овде дискретно одриче сваке посебне одговорности за серију натписа о светским догађајима коју он више неће преуређивати. „Ја само узимам место у овој расправи“, пише:

„Г. г. Космој су, мислим, само предложили 'метафизичку конвенцију' на којој делатно почива њихов поглед на свет... она се јавља да би узела облик већ формулисаних хришћанских метафизика у својим најегзалтиранијим изразима: Атанасијева догма, рецимо, протумачена онако како би то учинили најбољи аријевски умови свих времена од браманизма надаље. Истинско начело метафизике, рекли би (претпостављам), већ је постављено... Расправа је од највећег значаја. Кад би могла да постане и од јавног значаја, свет би био ближи свом циљу него што је то сада.“

Космојеви чланци су свакако имали тај високи политички садржај. Они нису били теозофија. Јер, са свом том својом богатом опремљеношћу трансценденталним идејама и вечним вредностима, они су се односили на нека конкретна и световна питања — поједина међу њима и веома присутна у јавним размишљањима; пре свега, промењена улога Британије у Европи тада се само нејасно помаљала у свести Енглеза. Ореџ је изразио суштину Космојевих чланака када је приликом њиховог првог појављивања најавио њихову тему: „развој светске свести под вођством европског ума“.

У томе, је Митриновић сматрао да Британија треба да одигра најважнију улогу. Видео је душу Енглеске (коју је, као Блејк, звао „Албион“) колико анђеоску по својој вокацији за морални и по-

* Проф. Денија Сораа. Поново су штампани 1932. у Лондону под „Три конвенције“ (The Three Conventions). Веома занимљива књига.

* Митровићева песма коју је открио и превео Пол Селвер и објавио у свом тексту „Ореџ и друштво **Новог доба**" (Orage and the New Age Circle).

литички ред толико и дијаболичну по својој британској ароганцији и фарисејству — „британска сфинга упоредива са кинеском сфингом"; писао је, говорећи о томе изразима као што су ови:

„Царство Албиона, највеће империје белог човека у историји је у средиште највише постављено постигнуће антропогенетског управљања трансценденталном хуманошћу; то је најнејаснији фактор вредности у људској економији, најдијаболичнији и истовремено најхришћанскији склоп у еволуцији свести. Енглеска есенција је била и треба да буде квинтесенцијални екстракт панаријанизма на вишој спирали еволуције."

Никада у некој енглеској публикацији Енглези нису читали такве похвале и покуде њиховог националног карактера — или, претпостављам, посветили мање пажње. А ова изванредна серија егзалтираних размишљања о садашњем времену није се могла читати без заплитања у бројне, у светлости потоње историје истински пророчке тврдње. Ту су и водећи мотиви као што је аријанизам и расна и национална судбина, које ће ускоро изопачити покрети које ће српски идеалиста презрети. Заправо, Митриновић Weltanschaung био је у својој суштини древни сан Европе као хришћанске земље, језгро и образац неке будуће идеалне цивилизације човечанства. То је та иста тежња пројектована у космичке димензије, с богатим теолошким и гностичким дотеривањима: а све је то било прожето трагичним оптимизмом и окренуто према земаљском рају који ће доћи —

Кад је царство људског божанства досегнуто,
Душа братског, мирољубивог реда,
Кад ће срећа подарити сјај свим јадима
Срећа лепоте.*

Бројна позивања на Ореџа, која су се од његове смрти појављивала у књигама и мемоарима и која се већином односе на Гурђијевљеву школу, мало или уопште не говоре о његовој претходној са-

** Роланд Кени је био уредник првих дневних новина издатих у Лондону у корист лабуриста; сада је био у Иностраним пословима, пошто је био тешко рањен у рату. Био је близак Ореџов пријатељ и веома мужевна и привлачна личност.
*** Др J. М. Алкок био је чест сарадник **Њу ејџа** и главни писац на тему психоанализе.

радњи са Митриновићем; нико није свестан тога као припреме за његову оданост Гурђијевљевом учењу. По мени, нема никакве сумње да је ово дружење имало истинску вредност за Ореџа у посебно мучном периоду његовог живота. Можда је оно и „повећало" његов идеализам до тачке када је био спреман да експлодира на додир који је, најзад, примио. Космој-сарадња га је забрињавала: док је Митриновићев идеализам имао извесну моћ над његовом маштом, облик у којем се он изражавао био је противан његовој уредничкој савести. Осећао се обавезним да се у јавности успротиви колосалној терминологији: он је чак, тим више бесмислено, препоручивао господи Космој да проуче Свифта ради јасноће стила! Али, иза сцене није успевао да одоли шарму и изворима пророковог ума. Већина људи је сматрала да је Космој лош за тираж, можда је то мислио и уредник; али чак када је морао да запрети читаоцима гашењем часописа ако не повећају његову продају, Ореџ није могао да се реши да заврши с Космојем — који је говорио да се његов рад ближи крају, али до тога никако није долазило.

У међувремену, Ореџ није успевао да предахне од тешког рада на својим недељним уводницима о друштвеном кредиту; проводио је много времена зурећи у понор несвесног са својом психоаналитичарском групом и, од средине лета 1921, престао да пише чланке те врсте у којима је увек налазио задовољство и релансацију. Његову рубрику **Читаоци и писци** сада је преузео Херберт Рид.

Од тада (јесен 1921), у психоаналитичарској групи постало је све хаотичније. Два њена члана, Роланд Кени** и др J. М. Алкок***, нашли су да их је анализа довела у ћорсокак, и тражили метод психосинтезе — потреба на коју је Ореџ, као што смо видели, већ указао. Други члан, др Морис Никол, угледни психотерапеут који је био рани ученик К. Г. Јунга у Цириху, почео је да се моли за „нову светлост". На ову молбу одговорено је кратко и неочекивано.

* А. Р. О. је веома много размишљао и читао о овој теми у време дружења са Д. М. То се може видети из једине књиге његових књижевних есеја коју је икада објавио — **Читаоци и писци** (1917—1921). У њу је укључена његова дугачка студија „Свећа Визије" ирског песника и мистичара АЕ (псеудоним Џорџа Вилијама Расела, прим. прев.). Коментаришући ауторову препоруку, као духовне вежбе, „одлучне концентрације над неким менталним предметом", Ореџ пише: „Пет минута таквих напора, каже АЕ, 'у почетку ће учинити да дрхтимо као на крају радног дана'. Ја могу да посведочим да то није претеривање, јер, као АЕ, и ја сам практиковао медитацију по прописаној методи ... и росле више месеци вежбања и даље сам био аматер за најједноставније вежбе".

Почетком октобра, Кени је примио писмо од Алкока у којем каже да је веровао да је психосинтеза стигла. А истог дана Ореџ га телеграмом позива у канцеларију **Њу ејџа** да би расправили формирање нове врсте психолошке групе са П. Д. Успенским, који је управо из Цариграда стигао у Лондон.

Успенски је сувише добро познат да би га овде нарочито представљали. После дугих путовања у Азију, описаних у његовим књигама, на његовом путу натраг у Русију избијање првог светског рата га је довело у Лондон. Посетио је Ореџа, који је могао да му учини неке услуге. Убрзо после његовог повратка у Русију, Успенски је срео Гурђијева, са којим је провео седам година интензивног учења и вежбања; и сада је дошао код Ореџа са предлогом да отвори школу у Лондону у којој би подучавао Гурђијевљев систем.

Кенијев кратак опис њиховог првог састанка, на коме је усвојена та идеја, говори нам да је он започео разговор говорећи о потреби ревалоризације извесних психоаналитичарских принципа, а Ореџ је наставио све док га Успенски није прекинуо рекавши: „Зашто губимо време, Ореџ? Реци Кенију зашто смо се састали."

Ореџ, са својим великим познавањем психоспиритуалне литературе, покрета и пракси,* очекивао је да ће срести ново учење на свом сопственом пољу, да ће наћи свој сопствени систем мишљења не толико промењен колико проширен и побољшан. Он је био „шокиран и повређен" а његов обожавалац Кени на неки начин ужаснут — када се испоставило да све што је Ореџ могао да каже о својим погледима и теоријама као неумесно, ако не и као пука ирелевантна старудија коју треба напустити да би се дошло до свежег почетка, не завређује пажњу. Али тада, као и касније, каже нам Кели, „у сваком тренутку када су се њихова гледишта сударала Ореџ је морао да схвати да је он био новак а Успенски учитељ".

Група је одмах сазвана. Укључивала је већину психоаналитичарске групе — докторе Мориса Никола, J. М. Алкока, М. Д. Едера, Џејмса Јанга — као и Кенија и друге световњаке, а Д. Митриновић је ту и тамо био присутан, мада мислим само на првих неколико састанака. Они су се дуго времена одржавали у студију леди Ротермерс у Сент Џон Вуду у Лондону. По доласку Успенског, да би му омогућили да се обрати широј публици и привуче новаке, састанци су организовани у Квест Сосајети.

Успенскијев нацрт учења и дисциплине Гурђијевљеве школе мишљења оставио је дубок, у неким случајевима одлучујући, утисак на своје слушаоце. Његов енглески је у то време био упадљиво несавршен, али то га није спречавало да брзо освоји и задржи њихову пажњу, будући да су његова разјашњења сваког питања које би искрсло у расправи превазилазила њихова очекивања. Изгледао је способан да све са свачим повеже у схватљиво виђење смисла људског живота. Учење није било баш ново, инсистирао је, већина им је претходно морала бити позната; оно што је било ново била је синтеза и методе учења и практичне реализације за које је он био ту да их пренесе. Са психолошким вежбама какве би им он задавао могли су да почну одмах: али, да би заиста променили своје постојање што им је било потребно, требало је да оформе и опреме школу којој би се, на дуже или краће време, потпуно посветили. Резултати би зависили од рада. Изгледи на успех понуђени новацима тражили су више времена и напора него што су то сви они били спремни да прихвате: неки су отпали, али је Ореџов избор кандидата био добар, и многи од њих жудели су да наставе. Морис Никол, после првих вечерњих састанака под вођством Успенског, у егзалтираном стању се враћао кући, одлазио у собу своје жене и не питајући за њихову нову бебу, и говорио јој као човек који је доживео одлучујуће откривење свог живота; што је заправо и био случај.

Идеје које су г. г. Космој обрађивали никако нису могле да преживе у овој измењеној духовној атмосфери оно **Њу ејџа**. Последњи и најкраћи Митриновићев чла-

нак појавио се само две недеље по доласку Успенског.

□ □ □

Мада значајан, Митриновићев утицај на Ореџа никада није био одлучујући. О Митриновићу и Гурђијеву усудио бих се да кажем да су обојица били људи који су живели, макар највећи део свог времена, на нивоу свести изнад нашег уобичајеног људског стања, да су били **будни** до степена интензитета о којем ми обични људи имамо само ретке и кратке објаве, ако их уопште имамо. У том смислу не можемо се поредити са њима, али у томе шта су они били и шта су мислили има супротности које би било упутно размотрити.

Обојица су одгајани у условима, како их ми називамо, релативно „заостале" цивилизације: обојица су били дубоко упућени у фолклор доминантно сељачких друштава где су највиши културни утицаји долазили из православља. И обојица су исто тако имала много метрополитског знања, али Митриновић далеко више од Гурђијева. Митриновић је ипак рођен на Балканском полуострву које је некад било део грчко-римске цивилизације исто толико колико и Француска, Немачка или Енглеска. Он је био јужни Словен чији је ум био окренут европском хришћанству; док је Гурђијев био Грк, рођен и одгојен у Јерменији, чија је целокупна сфера знања била центрирана далеко на Исток: нема разлога за сумњу да је живео и учио у неком суфи манастиру у Индији и Блиском истоку. Отуд — да нагласим један значајан детаљ — Митриновићев приступ наслеђу старе Грчке био је богато проучен и пун поштовања; Гурђијевљев је био непроучен и без поштовања до неозбиљности. И о немачким доприносима развоју мсли он није знао тако рећи ништа а још мање је за то марио, док је Д. М. био истрајно критичан и изгледало је да све зна. Дотле, све предности, са Ореџове тачке гледишта, рекло би се да су на Митриновићевој страни, посебно што је он делио Ореџову љубав према **Махабхарати** и чак помало познавао санскрит.

Али, није Ореџа привукао Митриновић због његове широке културе или светско-политичких тежњи. Иза Србинове пророчке концепције људске расе „као једног великог ума у процесу стицања самосвести", могао је да разабере аутентично знање како да досегне више стање свести. А то је било оно што је Ореџ желео више од свега. Он је довољно знао да би иза Митриновићевог дискурса опазио нешто од анђеоског знања мистичара. Шта се, што се тога тиче, одиграло међу њима нико не зна. Али, када би се поставило питање методе, Митриновић би се често позивао на духовне вежбе других школа, источњачких и западњачких, неких од њих свакако познатих Ореџу. Ако је ишта добио од Митриновићевог топлог и охрабрујућег опомињања, то је могло бити (да употребим ову аналогију) тек нешто више од сипања новог вина у старе флаше.

А у оном што је, с друге стране, Гурђијев нудио, све је било ново; нова духовна космологија, ново објашњење природе и садашњег стања човека, нова практична метода психодуховног развоја. Метода је почињала систематском дисциплином беспристрасног самопосматрања, пажње усредсређене на оно што се заправо ради, осећа и мисли. Све прећашње начине разумевања живота као ирелевантне требало је одбацити. Циљ је био досегнути више разумевања, а оно зависи од тога колико је неко успео да достигне ново стање постојања. Човек има ону врсту разумевања која је могућа на нивоу постојања на којем се налази, у чему се може напредовати сакупљањем знања на том нивоу; али, да бисте досегли више разумевање онога што знате, морате бити другачији, више интегрисани појединац. А да бисте то били, морате пре свега објективно знати шта сте сада. Послушни, дисциплиновани напор да се то учини био је кључ целокупног величанственог система који је подучавао Гурђијев.

Важно је напоменути да није лично Гурђијев, већ његово учење, у које је

упућивао онај који је темељито схватио како га треба преносити, било то што се испољило као откривење код људи Ореџовог калибра и више његових сарадника. Ниједан систем гностичке сотериолошке филозофије који је објављен у савременом свету не може се по својој моћи и интелектуалној артикулацији упоредити с њим. Не видим како би то ико ко познаје ту **врсту** литературе и ко је прочитао Успенскијево мајсторско излагање то могао порећи. Ипак, тешко да ће због тога некога широко поздравити. Људи могу да прихвате такве идеје само док су вољни и у стању да их употребе: таквих је људи релативно мало, а има и других за које је, за њихово сопствено добро, боље да не задовољавају свој ум у осами над књигама езотеричних учења. Можда је делимично из тог разлога Гурђијев на крају цело своје учење поново изложио у облику митолошке приче*, крајње тешке за читање, и одређене да привуче веома мало, ако не омаловажавање и подсмех у интелектуалним гласилима метрополитског мњења.

Сам Гурђијев је рекао да појединци који могу да имају користи од његове школе и система учења морају да задовоље два нужна услова. Морају да имају прилично добро развијено оно што је он звао „магнетским средиштем". Термин означава склоп прећашњих утисака на њихову свест, обележја догађаја, људи или искустава што потичу из религије, уметности или књижевности, у којима су они осетили нешто „ноуменско", изван и изнад уобичајених животних искустава; доброта, истина или лепота дата неком из „више" стварности. Други нужни услов — везан за први — јесте да такав новак мора, у посебном смислу, да буде разочаран. Не услед неке обичне фрустрације, губитка или пораза; пожељно је управо због успеха; на било који начин разочаран веровањима, надама и погледима на која се претходно ослањао. Ми доста знамо, на пример, о Ореџу, Николу или Кенију, да бисмо видели да су они у високом степену задовољили услове. Али се они вероватно не би окренули Гурђијевљевом учењу да није његовог величанственог интелектуалног циља и кохерентности као и јасноће и конзистентности његових практичних метода.

Митриновић није имао никакав интегрални систем. Његове методе су биле високо интуитивне и, на први поглед, изгледале много блаже и пружале више охрабрења аспирантима или новацима. Ретко је ту било оних оштрих, често болних противуречности са нечијим прећашњим идејама или идеалима које су истраживачи или ученици на самом почетку морали да издрже од Гурђијева и Успенског. Д. М. је напајао своје следбенике литературом и учењем из различитих извора — гностичких, херметичких, теозофских, антропозофских, индијских и (касније) чак и Гурђијевљевих. Што се тиче синтезе, он се ослањао на свој сопствени неисцрпни ток интерпретативног дискурса, који је у основи лежао у хришћанској традицији и православљу. У раду са својим појединачним ученицима мислим да се може рећи да је његов карактеристични метод био да дозволи и чак помаже ученика да настави са потхрањивањем свог сопственог најмилијег его-идеала (упркос упозорењима на која се нису обазирали) до тачке на којој би дошло до његовог пуцања, да би га онда оставио у празнини где није било ничег до последњег извора његовог сопственог бића. То је било делотворно. Д. М. је имао више ученика који су претходно показивали упадљиву окретност у животу, **будући да** није одбацивао онолико неподобних кандидата као што су то чинили Г. и У. Његово саосећање, његов панхуманизам једног Достојевског, наводили су га да прихвати сваког ко би му дошао, чак и по цену озбиљног траћења свог сопственог времена и енергије.

Чак и на крају Ореџовог дружења с њим, Митриновићева езотерична група била је ограничена на већ споменуто сићушно језгро. Али, у наредним годинама она је нарасла да би постала **права** школа чији су ученици били изложени акутним емоционалним искуствима, у великој мери аналогним оном што је забележено

* »All and Everything: Beelzebub's Tales to his Grandson«, G. I. Gurdjieff („Све и свака ствар: Белзебубове приче своме унуку").

о начину вођења Гурђијевљеве школе: они су исто тако били колективно запослени у низу јавних активности. Организовали су и водили енглески огранак Интернационалног друштва за индивидуалну психологију које је основао Фројдов јеретични колега Алфред Адлер, подухват који је донекле стекао угледну лекарску подршку, а и данас постоји под другим именом. Када је Митриновић извео одатле **своје** следбенике, они су почели да воде недељник за политички и друштвени идеализам, а затим велики, улаштени месечник и двонедељник назван **Њу Јуроп*** и **Њу Атлантис.** То је било по Орецовом повратку у Лондон, када сам радио с њим и после писања неких чланака за **Њу Британ**** нисам више имао контакта са Митриновићем или његовим следбеницима. Орец га је два или три пута срео и рекао ми је да мисли да је Митриновић веома слабо искористио значајна људска и финансијска средства која је могао да има у својој моћи. Истина је да је сваки јавни пројекат који је покренуо Митриновић после кратког живота интензивне активности и пожртвованог утрошка времена и труда обично завршавао хаотично. Али, то је пут већине, ако не и свих аутентичних езотеричних школа; сваки подухват или организација у коју се упусте у спољном свету мора да има неку јавну вредност или интерес, али то није примарна сврха. То је заједничка вежба коју учитељ припрема за развој ученика као појединаца: они не смеју да дозволе да се поистовете с тим, а још мање школа или сам учитељ сме да се препусти том једном езотеричном раду. Одређени успех се мора постићи; али тада се то мора распасти или напустити.

□ □ □

Када је ова **Биографија** написана, моје знање о Орецовом десетогодишњем одсуству из Енглеске било је ограничено на оно веома мало што ми је рекао и на конверзацијске алузије пријатеља који су били са њим у Француској и Америци. Накнадне информације омогућиле су ми да направим неке корекције на странама које се баве тим периодом; али, овде нећу покушати да проширим свој извештај о томе. Сада је доступна **обилна** литература о животу и школи Фонтенбло-Авон и личности њеног оснивача. Већина тога је несумњиво аутентична, и пружа жив и поуздан запис о томе како је изгледало живети под овим туторством. О самом Гурђијеву, 1954. у издању Луиса Павелса појавила се читава антологија саздана од радова бројних писаца*** чији су приступи у целини пре мање способни да цене него што су критични, или чак непријатељски према Гурђијеву и његовој школи. Ова кабаста књига је унакажена бројним глупо ирелевантним насликаним украсима. Али, есеји портретишу, с различитих гледишта, личност огромне снаге и најразличитијих способности; чак и сведоци који показују најмање поштовања потврђују да би било апсурдно писати о њему као о обичном шарлатану.

Само они који су дуго и ревносно следили Гурђијева могу да дају поуздан опис његовог рада са ученицима. Класичан пример је, наравно, Успенскијева књига „У потрази за чудом“ (»In Search of the Miraculous«), где се описује маг и његово учење и његови ученици у Русији и Грчкој. Од описа који су дали мање познати ученици, веома су добра Ц. С. Нотова ;,Учења Гурђијева“: овај „ученички дневник“ је веома људска и искрена прича о једном Гурђијевљевом и Орецовом поклонику, који их је упознао пошто су Успенски и његови следбеници наставили рад одвојено од Гурђијева, а Орец постао његов мисионар у САД. Велики део ове књиге саздан је од Орецових предавања Гурђијевљевој групи коју је водио у Њујорку, написаних по забелешкама из тог времена. Сви они који су знали Ореца из ранијих дана могли би да препознају нешто од његовог језгровитог стила у говорном језику, али би многи били и изненађени открићем да се она састоје искључиво од коментара Гурђијевљевог „Све и свака ствар“, изложених са поштовањем и послушношћу једног професора теологије који објашњава Свето писмо. Понека објашњења и начини одговарања на питања карактеристични су за њега, међутим, нема ни трага скретању са чисте гурђијевске ортодоксије.

Убеђен сам да ниједан други ученик — или макар нико његовог калибра — није служио Гурђијева с више слепе послушности од Ореца. Уопште, изгледа да је строгост учења под Гурђијевом била пропорционална зрелости и развоју ученикове личности. Појединци са високо развијеном личношћу били су подложни да чине, са учитељеве тачке гледишта, најужасније грешке, и, у складу с тим, подвргавани су најсуровијем кажњавању. Строгости које је Орец подносио укључивале су ону врсту психолошког мучења које су подносили калуђери у одређеним монашким редовима, или ученици индијских група. Један такав „Божји суд“, чија је измрцварена а не покорна жртва био Орец, кратко али сажето је описан у малој биографској студији Фрица Петерса „Детињство са Гурђијевим“. Дечак, који је обожавао Гурђијева и волео Ореца, био је ужаснут видевши привидно неконтролисан бес великог човека; његово готово истоветно запрепашћење када је приметио да је ова навала беса била под заиста савршеном контролом, дивно је запамћено и описано. То ме је подсетило на опаску коју ми је једном, приликом нечије болне реакције на неку простачку критику, упутио Орец: „Сада ме такве ствари више не би могле узбудити. Али, мене је својевремено вређао стручњак.“

Међутим, прави учесници живе у нади да ће се догодити оно што хришћански учитељи називају преображајем: промена постојања која би значила промењено разумевање и остварење универзума. То је подразумевало сталне унутрашње кризе, теже за подношење од повремених учитељевих кажњавања (који је, ex hipothesis, познавао човека боље од њега самог), које су, пре него тренуци када се учитељ понашао — како је једном рекао Кени — „као размажено, безобразно дете“, биле узрок растројености. Гори од свега били су моменти када је визија спаса ишчезавала у суморном, злокобном очекивању губитка — губитка премиса са којима се човек осећао потпуно поистовећен. О овоме, како извештава Ц. С. Нот, Орец каже:

„Што се мене тиче, сада схватам да сам две године покушавао да употребим те идеје, покушавао да их асимилујем у моју сопствену збирку вредности надајући се да ћу обогатити вредности не морајући да одустанем од њих. Мислио сам да ће нове идеје проширити сврху, повећати перспективе старих и дати разноврсност њиховом садржају. Али, сада осећам да је садашња основа постала безвредна. Готово сваком у овом послу дође време када се запита: 'Да ли ћу изгубити старе вредности које дају подстрека и да ли сам у стању да приступим новим вредностима, различитог реда?' “

Да ли је Орец тада, после пет година, заиста одговорио на ова питања, као што се то може наслутити из ових његових речи? Пет година касније он је својим враћањем што је могуће ближе истом начину живота који је напустио да би следио Гурђијева и даље запањивао већину људи. Тако је то у свим спољашњим показатељима на крају изгледало, чак је поново постао главни Дагласов пропагатор. Овај повратак, више него његов одлазак, представљао је Орецову мистерију. Нерешиву, наравно, у смислу да смо сви ми недокучиви себи а још више другима. Али, с обзиром да је Орец у Енглеској био јавна личност у своје сопствено име; а у Америци јавни проповедник у туђе име — и то какво туђе — то је један аспект његове каријере и оправдано га је разматрати. Није неразумно питати се није ли овај интерлудиј са Гурђијевом био обична, како су се неки усудили да претпоставе, грешка коју је на крају морао себи да призна, илузија од које се опоравио?

A. R. Orage, A Memoir by Philip Mairet, University Books, 1966)

Превела са енглеског
Дубравна Рајх

■

* „Нова Европа“
** „Нова Британија“

*** Тројицу њих сам лично добро познавао. Др Џејмс Јанг је био психотерапеут који је радио код К. Г. Јунга у Цириху пре него што је отишао код Гурђијева. Он је у Фонтенблоу напустио потоњег због разлике у мишљењу и **до краја живота** наставио праксу као „еклектични” психотерапеут. Веза Ц. Е. Бекхофера са Гурђијевим била је прилично значајна будући да је његова предрасуда наспрам свих „виших поимања“ била непревладива као и Селверова; Али, Бекхофер је видео Гурђијева на делу на Кавказу у време револуције и, касније, био је импресиониран његовом кореографском вештином, за коју, успут буди речено, кажу да јој се дивио и сам Дјагиљев када је посетио школу. Професор Дени Сора, директор Француског института у Лондону и Орецов пријатељ, заузео је сасвим неодређено становиште о Институту у Фонтенблоу када је ту провео три дана; али, много касније, читајући Гурђијевљеву књигу „Све и свака ствар”, сматрао је да је аутор „изванредно високо духовно развијен учитељ“ и, не тврдећи да ју је савршено схватио, рекао је да верује да је он учитељ „подстакнут највишим моралним интенцијама” и са „изузетним моралним и духовним сензибилитетом“.

Књига свете магије Авра-Мелина мага

С. Л. Мек Грегор Матерс

□

Захваљујући, можда, околности што неопходни „Беденер" посвећује само пар реди Библиотеци Арсенала, само неколико енглеских или америчких посетилаца Париза зна њено име, где се налази и шта садржи, иако готово сваки зна, бар из виђења, Националну библиотеку и Библиотеку Мазарен.

Библиотеку Арсенала, како се данас назива, основао је, као приватну збирку, Антоан Рене Војер д' Аржинсон, маркиз де Полни, и први пут је отворена за јавност 9. флореала пете године француске Републике (што ће рећи, 28. априла 1797), или пре једног века. Маркиз де Полни се родио године 1722, умро 1787, и био за-редом министар рата и амбасадор у Швајцарској, Пољској и Венецијанској Републици. Позније године свог живота он је посветио формирању ове библиотеке, за коју се сматра да је једна од најбогатијих познатих приватних колекција. Године 1785. дошла је у посед грофа д' Артоа, а данас припада држави. Налази се на десној обали Сене, у Улици Сили, крај реке, недалеко од Бастиље, и позната је као Бибилотека Арсенала. Сада се у њој налази око седамсто хиљада штампаних књига и око осам хиљада рукописа, од којих су многи веома вредни.

Међу новијима се налази и ова Књига свете магије Авра-Мелина, онаква какву је Аврахам Јеврејин предао своме сину Ламеху, а коју ја сада предајем јавности, по први пут штампану.

О постојању овог рукописа сам чуо пре много лета од једног славног окултисте, који је умро, а недавно је моју пажњу поново на њега скренуо мој лични пријатељ, добро знани француски писац, предавач и песник, Жил Боа, који је већ неко време окренут окултним стварима. Мој први поменути подстрекач ми је казао да су за њега знали и Балвер Литон и Елифас Леви, да је први засновао део свог описа мудраца розенкројцера Мејнора на спису Авра-Мелиновом, док је приказ такозване Опсерваторије сер Филипа Дервала у „Чудноватој причи" делимично преписан и наговештен описом Магијске Капеле и Терасе из једанаестог поглавља друге књиге дела о коме је овде реч. Такође, начин на који Мејнор у „Занони" поучава неофита Глиндона, заједно са испитом, који се састојао у томе да га остави самог у својој одаји, отишавши на кратак пут, а затим се изненада вративши, је врло сличан ономе на који је Авра-Мелин ставио Аврахама, с тим што је овај успешно положио, док је Глиндон пао. Такав је случај и са огледима попут оних што су опширно описани у трећој књизи, коју је писац „Чудновате приче" имао на уму, када је навео сер Филипа Дервала, у рукописаној историји његовог живота, да казује о извесним књигама које описују окултне опите, од којих је неке и испробао, и који су, на његово изненађење, успели.

Овај редак и јединствени рукопис Свете магије Авра-Мелина, из кога је преведено ово дело, јесте француски превод са оригиналног хебрејског језика Аврахама Јеврејина. Написан је у стилу уобичајеном с краја седамнаестог и почетка осамнаестог века, и очигледно га је начинила иста рука која је писала и један други рукопис о Магији Пекатрикса[1], који се такође налази у Библиотеци Арсенала. Ја не знам ни за један други примерак ове Свете магије Авра-Мелина, чак ни у Британском музеју, чију сам огромну збирку рукописа о окултном темељито проучио. Нити сам икада чуо, из уобичајених извештаја, да постоји и једна друга копија[2]. Предајући га сада јавности, осећам, стога, да енглеским и америчким ученицима окултизма дајем много корисног, стављајући им на дохват руке, по први пут, магијско дело такве важности, са становишта окултног.

Рукопис се састоји од три књиге, од којих свака има сопствену насловну страну, са орнаменталном бордуром једноставног цртежа, изведеног црвеним и црним мастилом, и који очевидно уопште није симболичан, већ је, напросто, дело савесног калиграфа који је желео да насловној страни дâ изглед јасноће и целовитости. Текст сваке од њих гласи: »Livre Premier (Second или Troisième, према случају) de la Sacrée Magie que Dieu donna à Moyse, Aaron, David, Salomon et à d'autres Saints Patriarches et Prophetes qui enseigne la vraye sapience Divine laissée par Abraham à Lameh son Fils traduite de l'hébrue 1458«[3] Дајем преведени наслов на почетку сваке од трију књига.

[1] Вероватно Гио Пекатрикс маг, писац многих списа о магији.

[2] Пошто сам написао горње, чуо сам да се верује да једна копија бар дела, или можда и целог рукописа, постоји у Холандији.

На првој празној страни оригинала се налази следећа примедба у рукопису, са краја осамнаестог века:

„Овај спис има 3 књиге, од којих је ова прва. Аврахам и Ламех, о којима је овде реч, беху Јевреји из петнаестога века, а добро је знано да су Јевреји тога времена, који су поседовали кабалу Соломунову, били познати као најбољи чаробњаци и астролози."

А онда следи, писано, недавно, другом руком:

„Спис сачињен од три дела —
први део 102 стране
други „ 194 „
трећи „ 117 „
―――
413
Јун, 1883."

Стил француског језика којим је писан текст рукописа је некако нејасан; још више, на несрећу, га таквим чини готово потпуно одсуство знакова интерпункције и једнако ретка подела на параграфе. Чак и тачка на свршетку реченице је најчешће изостављена, а ни почетак нове није означен великим словом. Следећи пример је узет са краја треће књиге: »Cest pourquoy la premiere chose que tu dois faire principalement ates esprits familierc sera de leur commander de ne tedire jamais aucune chose deuxmemes que lorsque tu les interrogeras amoins queles fut pour tavertir des choses qui concerne ton utilite outon prejudice parceque situ пe leur limite pas leparler ils tediront tant etdesi grandes choses quils totusquiront lentendement et tu ne scaurois aquoy tentenir desorte que dans la confusion des choses ils pourroient te faire prevariquer ettefaire tomber dans des erreurs irreparables ne te fais jamais prier en aucune chose ou tu pourras aider et seccourir

[3] „Књига прва (друга... трећа) Свете магије коју Бог предаде Мојсију, Арону, Давиду, Соломуну и другим Светим Патријарсима и Пророцима, која садржи истинито Божанско знање, коју је Аврам поверио Ламеху, своме сину, преведена са хебрејског 1458." (Прим. прев.)

tonprochain et nattends pas quil tele demande mais tache descavoir afond», итд. Овај одломак може да дâ јасну слику о просечном квалитету тога француског. Међутим, стил прве књиге је много обичнији од оног у другој и трећој, пошто га је Аврахам нарочито упутио Ламеху, своме сину, и пошто је кроз целу књигу коришћено друго лице једнине. Будући да неки енглески читаоци можда не знају чињеницу, треба овде приметити да у француском језику »tu«, ти, се користи само између веома присних пријатеља и веза, између мужа и жене, љубавника, итд; док »vous«, ви, је много уобичајенији облик обраћања свету уопште. Опет, у светим књигама, молитвама, и другом, »vous«, ви, се користи тамо где ми употребљавамо „ти", јер звучи много узвишеније него „ти". Отуда француски глагол »tutoyer« — „врло добро познавати некога, бити у изузетно пријатељским односима са неким, па чак и бити и непристојно близак". Ова, прва, књига садржи савет у вези магије, и опис Аврахамових путовања и искустава, као и помен многих сјајних дела, која је могао да учини помоћу овога система свете магије. Друга и трећа књига (које заиста садрже магију Авра-Мелина, и практично се заснивају на два рукописа која је он поверио Аврахаму Јеврејину, али уз додатне коментаре потоњег) разликују се у стилу од претходне, фразеологија је необична, понекад нејасна, и већином се користи друго лице множине, **„ви"** уместо **„ти"**.

Тако, дело може да се грубо одреди:

Прва књига: Савет и животопис, које писац упућује своме сину Ламеху.

Друга књига: Општи и целовит опис начина да се стекну жељене магијске моћи.

Трећа књига: Примена ових моћи ради постизања безброј магијских резултата.

Иако поглавља друге и треће књиге имају посебне наслове за текстове које садрже, она у првој књизи их немају; зато сам у „Садржају" допунио овај недо-

статак пажљивом анализом њиховог основног питања.

Аврахам потврђује да је овај систем свете магије преузео од мага Авра-Мелина, и тврди да је и сам он стварно начинио највећи део оних дивних ствари описаних у трећој књизи, а и многе друге поред њих.

Ко је, онда, био овај Аврахам Јеврејин? Могуће је, иако у рукопису нема ни помена о томе, да је он био потомак оног Аврахама Јеврејина који је написао славно алхемијско дело на двадесет једној страни штављене коже или папируса, које је дошло у руке Николе Фламела, и помоћу којег је потоњи, за њега кажу, стекао „Камен Мудраца“. Једини остатак цркве Св. Јакова од Касапнице данас јесте кула, поред трга Шатле, десетак минута хода од Библиотеке Арсенала; а још увек постоји једна улица близу овога торња, која носи име Улица Николе Фламела, тако да у Паризу још постоји сећање на њега, заједно са црквом близу које је живео и за коју је, заједно са супругом Пернелом, дао да се, пошто је стекао Камен Мудрости, подигне један леп перистил.

По његовом личном рачуну, писац овога дела се вероватно родио 1362. године, и написао је ово дело за свога сина Ламеха, 1458. године, бивајући тада у својој деведесет шестој години. То значи да је био савременик и Николе Фламела и Пернеле, а такође и тајанственог Кристијана Розенкројца, оснивача славног Реда или Братства розенкројцера у Европи. Као и потоњи, и он се, изгледа, врло рано заразио жељом да стекне магијско знање; као овај и Фламел што су, напустио је свој дом и путовао у потрази за посвећеном мудрошћу; попут обојице, и он се вратио да би чинио чуда. Тада се скоро свуда веровало да Тајно Знање могу заиста да стекну они који су били вољни да напусте свој дом и земљу да би искусили опасности и тешкоће у потрази за њим; а ова се идеја, у некој мери, задржала и данас. Пример тога је живот покојне госпође Блавацки.

У овом времену у коме је живео Аврахам Јеврејин у магију се готово универзално веровало, и тада су њени професори били поштовани; Фауст (који је вероватно био савременик нашега писца), Корнелије Агрипа, сер Мајкл Скот, и многи други које бих могао да именујем, јесу примери за то, а да не помињем славног др Дија из познијих година. Прича о овоме последњем мудрацу, његовој вези са сер Едвардом Келијем, и улози коју је имао у европској политици свога времена, предобро се зна да би је овде требало описивати.

Да Аврахам Јеврејин није био нека трунчица иза било ког од ових мага у политичком утицају, очигледно је за свакога ко истражује његово дело. Он је једна нејасна фигура иза огромне сложености друштвених превирања у централној Европи те страшне и поучне епохе, баш као што се адепти као он увек појављују, и увек су се појављивали, на историјској позорници током великих криза нација. То је време које је могло да се похвали истовремено трима претендентима на две највеће полуге друштва тога доба — папску државу и германско царство — а када су почеле љубоморе супротстављених бискупија, збацивање династија, Римска црква уздрмана до темеља, одјекнуло је Европом звоно оне страшне борбе која увек претходи друштвеном преуређењу, онога дивљег урагана националног грча који у свом ковитлацу гута цивилизацију јучерашњице, све да би припремио поновно успостављање једног сутра. Неизмерна историјска важност људи, као што је наш писац, је увек потцењена, у њу се уопште сумња; без обзира на то што, као онај натпис на зиду на Белхазаровој гозби, њихово исказивање на политичком и историјском борбеном пољу јесте упозорење типа Mene, Mene Tekel, Upharsin, непромишљеном и неразборитом свету.

Целовити и прави животопис једнога адепта може да напише само он сâм, па чак и тада, ако допре до очију шире јавности, колико ће му људи веровати? А и кратка и непотпуна тврдња о догађа-

јима из живота нашега писца, садржана у првој књизи, биће читаоцима крајње невероватна. Међутим, оно што чуди код свих јесте баш огромна вера самога тога човека, осведочена његовим многобројним и опасним путовањима, током много година, кроз дивље и сурове области и места, тешко приступачна чак и данас уза све могућности путовања које ми уживамо. Ова вера му је на крају донела награду, иако у тренутку када се чак и он обесхрабио и оболео од срца са разочараном надом. Као и његов пра-имењак, праотац Јевреја, није узалуд оставио свој дом, свој „Ур халдејски“, да би можда на крају открио ту Светлост Посвећене Мудрости, за којом је његова душа у њему гласно јецала толико година. Врхунац његових лутања је био његов сусрет са Авра-Мелином, египатским магом. Од њега је примио онај систем магијског упућивања и праксе, који садрже друга и трећа књига овога дела.

Наиме, у рукопису је ово име написано на неколико различитих начина, то сам у тексту означио где год се нашло. Варијације гласе: Авра-Мелин, Аврамелин, и Авраха-Мелин. Од њих сам изабрао ортографију Авра-Мелин за насловну страну, и исте се придржавам у овом уводу.

Онолико колико може да се разуме из текста, главно пребивалиште Аврахама Јеврејина после његових путовања, био је Вирцбург, или, како се звао у средњем веку, Хербиополис. Изгледа да се оженио својом рођаком, и да је са њом имао два сина, старијег, који се звао Јосиф, и кога је упутио у тајне свете кабале, и Ламеха, млађег, коме завештава овај систем свете магије, и коме је упућена цела прва књига. Он, даље, говори о три кћери, од којих је свакој дао по сто хиљада златних флорина као мираз. Он изричито наводи да је стекао и жену и благо од три милиона златних флорина помоћу извесних магијских радњи, описаних у трећој књизи. Он, даље, признаје да за своју прву склоност изучавању кабалистике и магије дугује неким упутствима у вези са тајнама кабале, која је добио од оца Симона, када је био

млад; тако је, после очеве смрти, његова највећа жеља била да отпутује у потрагу за посвећеним учитељем.

Искреном и озбиљном ученику окултизма ово дело мора да буде од велике вредности, било као охрабрење у том врло ретком и неопходном квалитету, неуздрманој вери, било као помоћ у разликовању правих и лажних система магије, или као представљање једног споја упутстава за постизање магијских ефеката, која писац ове књиге тврди да је успешно опробао.

Нарочито су вредне примедбе Аврахама Јеврејина о разним професорима „Уметности коју нико не може да именује“ за време његових лутања и путовања, приказ многих чуда која је извео, и, изнад свега, пажљива класификација магијских огледа у трећој књизи, заједно са запажањима и саветима.

Нису мање занимљиве ни многе угледне личности тога доба за које, или против којих, је он изводио чуда: цар Сигисмунд Немачки, гроф Фредерик Свадљиви, бискуп његовог града (вероватно или Јован I, који је покренуо оснивање универзитета у Вирцбургу 1403. године уз дозволу папе Бонифација IX, или Ехтер фон Меспелбрун, који је завршио овај часни посао), гроф Варвик, Хенри VI Енглески, папе — ривали — Јован XXIII, Мартин V, Гргур XII и Бенедикт XIII, Веће Констанце: војвода Баварски, војвода Леополд Саксонски, грчки цар Константин Палеолог, и вероватно, надбискуп Алберт од Магдебурга, а такође и неки од вођа хусита[4] — списак имена славних у историји тога превртљивог времена.

Узимајући у обзир време у коме је живео наш писац, и народ чији је био припадник, чини се као да је био некако широк у својим религиозним разматрањима, јер не само да инсистира на томе да овај свети систем магије може да поседује било ко, било Јеврејин, хришћанин, мухамеданац или паганин, већ такође непрестано упозорава Ламеха на грешку мењања религије у којој је појединац одгајан; он наводи ову околност као узрок повремених промашаја мага Јосифа из

[4] Хусити — следбеници Јана Хуса (прим. прев.)

Париза (једине особе коју он помиње осим себе и Авра-Мелина, која је познавала овај систем магије), наиме, да се он, пошто је одгојен као хришћанин, одрекао те своје вере и постао Јеврејин. На први поглед није баш јасно, са гледишта окултног, каква би окултна невоља могла да се припише свакаквом чину. Али, марамо да имамо на уму да је у ово време прелазак у другу веру безусловно значио потпуно, свечано и темељно **одрицање и поништавање сваке истине у вери коју је преобраћеник претходно исповедао.** Овде би лежала опасност, јер, ма какве да су грешке, извртања или пропусти у било којој религији, све се оне заснивају и воде порекло од признавања Врховних Божанских Сила. Стога, порећи било коју веру (уместо само погрешне и нетачне делове) било би једнако порицању, **формално и обредно,** истина на којима се она заснива; тако, кад год би неко, ко је то учинио, почео да врши дела свете магије, нашао би се принуђеним да призна свом снагом своје воље баш оне формуле које је једном **магијски и обредно** (иако у незнању) порекао, и кад год би то покушао да учини, окултни Закон Реакције би се уздигао као Обредна Препрека против дејства које би желео да оствари, сећање на то Обредно Одрицање које је његово претходно порицање чврсто запечатило у његовој околини. А снага овога би била у тачној сразмери са начином и степеном у коме се одрекао свог претходног веровања. Јер, од свих сметњи магијској радњи, убедљиво највећа и најпогоднија јесте неверовање, јер оно проверава и кочи рад воље. То видимо чак и у најобичнијим природним појавама. Ниједно дете не би могло да научи да хода, ниједан ученик да научи правила било које науке, када би прво у њиховом уму постојали непрактичност и неспособност. Отуда адепти и велики учитељи религије и магије сви до једног истичу неопходност веровања.

Али, иако је очигледно много ширег схватања у признавању одличности сваке религије, на несрећу, показује уобичајену неправду и љубомору на жене, која је толико дуго одликовала мушкарце, а која, колико ја видим, долази просто само из унутрашње свести о томе да, кад би женама једном било допуштено да се такмиче са њима на било коме пољу, а да нису хендикепиране као што су то биле вековима, оне би врло брзо доказале своју надмоћ, као што су показале Амазонке, које су касније (како списи, чак и њихових нарочитих непријатеља, Грка, нерадо признају), када су биле побеђене, биле побеђене већим бројем, а не већом храброшћу. Ипак, Аврахам Јеврејин невољно признаје да свету магију може да достигне девица, док истовремено свакога одвраћа од тога да је подучава! Бројне напредне ученице окултизма данас су најбољи одговор на то.

Без обзира на наведене недостатке, његов савет да се магијска моћ, када се савлада, користи у славу Бога, добробити и утехе ближњег, и за добро читавог живота стварања, вредан је највећег поштовања; и нико не може да га чита без осећања да је његова највећа жеља да дела по своме уверењу.

Његово упутство, међутим, да се живи повучено пошто се стекне магијска моћ путем његовог система (не говорим овде о повлачењу током шестомесечних припрема за то) није се изродило из његове личне процене сопственог живота, где га налазимо непрестано укљученог у спорове и превирања тог времена. Такође, колико год нам се чинило да се предлаже живот пустињака или анахорете, ми ретко, ако уопште, видимо да су га водили они адепти које бих могао можда да назовем посвећеним и чудотворним посредником између великих скривених адепта и спољњег света. Пример првог можемо да нађемо у своме писцу, а другог у Авра-Мелину.

Шема или систем магије изложена у овом делу је донекле »sui generis«, али само донекле. Пре је начин њене примене чини једноставном. У магији, што ће рећи науци о управљању тајним силама природе, одувек су постојале две велике школе, од којих се једна налазила у добру, а

друга у злу; прва магија светла, друга таме; прва се обично ослања на познавање и призивање анђеоских природа, друга на методе призивања демонских родова. Обично се прва назива бела магија, пошто је супротна другој, или, црној магији.

Призивање анђеоских сила, тако, јесте једна идеја заједничка делима о магији, као што су и обреди потписивања уговора и потчињавање злим дусима. Систем, међутим, изложен у овоме делу заснива се на следећој замисли: а) да су добри дуси и анђеоске силе светла моћнији од палих духова таме; б) да су ови други, за казну, осуђени да служе посвећеницима магије светла (ова идеја се такође налази у **Корану);** в) као последица овог учења, сва обична материјална дела и феномене су својим радом створили зли дуси, обично под управом Бога; г) да, самим тим, кад год зли демони могу да избегну управу Бога, не постоји зло које неће направити из освете; д) да ће, стога, пре него што се покоре човеку, покушати да га учине својим слугом, подстичући га да са њима склопи уговоре и споразуме; ђ) да ће, да би то продужили, користити сва средства да га обузму; е) да је, да би се постало адепт, па тако и владало њима, неопходна највећа могућа чврстина воље, чистоћа душе и намере, и моћ самоконтроле; ж) да се ово може постићи само самоодрицањем на сваком пољу; з) да је човек, зато, средишња природа и природни контролор садашње природе између анђела и демона, и да је зато за сваког човека природно везан и анђео чувар и злонамерни демон, а такође и неки дуси који могу да му постану блиски, тако да је на човеку да победу да ономе коме он жели; и) да је, зато, средство за управљање и коришћење нижег и злог знање о вишем и добром (односно, у језику савремене **теозофије, знање о Над-Ја).**

Из овога произилази да magnum opus изнет у овом делу гласи: путем чистоће и самоодрицања стећи знање о и општење са својим анђелом чуваром, тако да отуда и од тада можемо да имамо право да користимо зле духове као слуге у свим материјалним стварима.

Ово је, дакле, систем тајне магије Авра-Мелина, мага, како га је изложио његов ученик Аврахам Јеврејин, и разрадио до најмањег детаља.

Осим у исказаним бесмислицама црне магије, увек се инсистира на неопходности призивања божанских и анђеоских сила да би се владало демонима приликом призивања која су описана и којима поучавају средњовековни рукописи о магији и објављена дела. Тако да није то, како сам већ рекао, оно што је неуобичајено, колико је неуобичајен начин њеног развијања припремом шест месеци;* док се, опет, овако темељна и потпуна класификација демона са њиховим задужењима, и ефеката који се производе њиховим коришћењем, не налази нигде другде.

Поред занимања за описе путовања, своју сопствену вредност има пажња којом је Аврахам правио белешке о разним особама које је сретао и које су изјављивале да поседују магијске моћи, о томе шта су оне стварно могле да ураде, а шта не, и разлозима за успех или неуспех њихових експеримената.

Замисао о коришћењу детета као видовитог приликом призивања анђела чувара није необична; на пример, у „Мендалу", једном облику оријенталног прорицања, познатом свим читаоцима романа Вилки Колинса „Месечев камен", мастило се сипа у длан руке неког детета, које, после неких тајанствених речи које изговара делатник, на длану види неке слике. Славно призивање на коме се верује да је присуствовао велики средњовековни скулптор Бенвенуто Челини, је такође делимично било изведено уз помоћ једног детета као Оног-Који-Види. Каже се и за Каљостра да је за ове ствари користио децу. Али, ја лично не могу да разумем упорну неопходност присуства детета у чину призивања анђела ако је делатник чистог ума, и ако је развио видовитост која је скривена у сваком људском бићу, и која се заснива на употреби слике маште. Ову визију маште сва-

* Six moons' preparation, припрема шест месеци

ко готово несвесно вежба, мислећи било на неко место, особу, или ствар, коју добро познаје; одмах, заједно са мишљу, слика се развије пред ментални вид, и ово је, а не свесни и вољни развитак, основа за оно што се обично зове видовитост. Међу брђанима Шкотске ова способност је, као што је добро знано, уобичајена, а Енглези најчешће о њој говоре као о „другом оку".

На несрећу, као и многи модерни окултисти, Аврахам Јевреjин показује приметну нетрпељивост према системима магије који се разликују од његовог; чак ни прослављено име Петруса ди Абана[5] није довољно да сачува „Хептамерон или Магијске Елементе" од осуде у закључном делу треће књиге. На први поглед се чини да он проклиње навелико дела о магији, писмене бајалице, пентаграме, печате и симболе, употребу магијских прстенова, коришћење било ког другог осим матерњег језика, иако ми се, приликом пажљивијег испитивања текста, чини да ћемо открити да он пре хоће да изгрди њихово погрешно коришћење, услед непознавања њиховог значења, него њихову разбориту и правилну употребу.

Овде би било добро пажљиво испитати ове тачке са окултног становишта једног посвећеног, а за добробит правих ученика.

Аврахам на неколико места истиче да се основа овог система света магије налази у кабали. Сад, он изричито тврди да је свога старијег сина, Јосифа, упутио, по његовом праву прворођенога, као што је и он сâм примио нека кабалистичка упутства од свога оца, Симона. Али, овај систем магије он је завештао своме млађем сину, Ламеху, **нарочито као неку врсту накнаде што га није подучио кабали,** пошто је његов положај као млађег сина био очигледно озбиљна традиционална непогодност. Пошто је то тако, разумљиво је што он упозорава Ламеха да не користи поједине печате, пентаграме, неразумљиве речи, и тако даље, јер се многи заснивају на тајнама кабале, њихова употреба од стране неупућеног би могла да буде веома опасна, услед не са-

[5] Рођен око 1250. године.

мо могућег, већ вероватног, изврташа тајних формула тамо садржаних. Сваки ученик окултизма упознат са средњовековним делима о магији, било рукописаним било штампаним, зна за огроман и невероватан број грешака у печатима, пентаграмима и хебрејским и халдејским називима, које долазе од незналачког транскрибовања и преписивања; ово се догађа у толикој мери, да би у извесним случајевима употреба извитоперених формула, које су у тим делима дате, могла да произведе врло обрнут резултат од онога који се очекује. (На крају, о овоме сам говорио у својим белешкама о „Кључу Соломуна" које сам објавио пре пар година). Отуда је Аврахам Јевреjин, чини ми се, у свом настојању да спасе свога сина од опасних грешака у бављењу магијом, више волео да се постара да га испуни презиром према другим системима и методама делања осим према ономе који је овде изложен. Јер, поред тих ненамерних изврташа магијских симбола, које сам горе поменуо, постојала је, даље, околност, не само могућа, већ и вероватна, да многе бесмислице црне магије дођу у његове руке, као што су очигледно доспеле у Аврахамове, симболи у којима се, у многим случајевима, налазе намерна изврташа божанских имена и печата, не би ли се привукли зли дуси, а одбио Бог.

Јер, трећа књига овог дела је препуна кабалистичких квадрата слова, пентаграма, које употребљена имена чине вредним. Међу њима налазимо један облик славног Sator, Arepo, Tenet, Opera, Rotas, један од пентаграма у „Кључу Соломуна". Аврахамова формула се незнатно разликује:

S	A	L	O	M
A	R	E	P	O
L	E	M	E	L
O	P	E	R	A
M	O	L	A	S

и користи се за освајање девојачке љубави.

Овај пентаграм у мом „Кључу Соломуна Краља" се налази под Сатурном, док се овде користи у својству Венере. Дајем хебрејски облик еквивалената:

Sh	A	Th	V	R
A	R	H	P	V
Th	H	N	H	Th
V	P	H	R	A
R	V	Th	A	Sh

Или латиницом:

AS	A	T	O	R
A	R	E	P	O
T	E	N	E	T
O	P	E	R	A
R	O	T	A	S

У „Кључу Соломуна" је он (будући да је пентаграм) написан у оквиру двоструког круга, где стоји следећи стих из 72. псалма, с. 8: „Владаће од мора до мора, и од ријеке до крајева земаљских."[6] На хебрејском се овај стих састоји од тачно двадесет пет слова, а то је број слова у квадрату. Одмах је јасно да су и овај облик и онај који даје Аврахам Јевреjин **савршени примери дуплих акростихова,** што ће рећи да се могу читати у сваком смеру, било водоравно или усправно, назад или напред. Али, сматра се да облик дат као пентаграм у „Кључу Соломуна Краља" има штетно својство и да сузбија понос духова.

Зато овај пример јасно показује да се Аврахам не противи толико употреби симболичних пентаграма, колико њиховим

[6] Прев. Даничића (прим. прев.)

незналачким изврташима и неправилном коришћењу.

Такође треба приметити да, док многи од симболичних квадрата слова у трећој књизи имају природу дуплог акростиха, постоје и многи који нису такви, и у многима слова не испуњавају цео квадрат, већ су распоређена слично облику гномона, и тако даље. Код других је, опет, средишњи део квадрата остао неиспуњен.

Аврахам Јевреjин неколико пута признаје, како сам већ рекао, да овај систем свете магије Авра-Мелина има основу у кабали. Треба такође испитати и шта се овде под тим подразумева. Сама се кабала састоји од много делова; велики део је мистичне доктриналне природе, дајући унутрашње окултно значење светих јеврејских списа. Она, такође, садржи и бројчане вредности хебрејских слова како би се извукле аналогије између речи чија је бројчана вредност једнака; овај део је и сâм најсложенији, и бављење њиме овде није везано за наше хтење, поготову што се моја студија „Откривена кабала" опширно бави овим проблемима. Такозвана практична кабала јесте примена мистичких учења на производење магијских дејстава. Јер, класификација божанских и анђеоских имена, војски и чинова, духова и демона, појединачних имена арханђела, анђела, умова и демона, се налази до најситнијег детаља у кабали, тако да ово знање може да дâ критичко разумевање веза, склоности и несклоности у невидљивом свету. Зато Аврахам мисли да је овај систем свете магије сасвим поуздан, јер је тачан у свим својим атрибуцијама, а пошто је то тако, није могуће да делатник употреби имена и формуле у неприликама и погрешно.

Али исто тако је очигледно да Аврахам Јевреjин (вероватно опет намеран да што мање збуни Ламеха) говори о само две велике класе духова: анђелима и ђаволима; први управљају, другима се управља; а сасвим испушта, или, пре, не описује ту многобројну врсту бића, основне духове, који у себи садрже беск-

рај различитих подела, и од којих су неки добри, неки зли, а велики део ни једно ни друго. Такође, очигледно, многи од резултата за које се налаже да се постигну у трећој књизи, наговестили би употребу ових основних духова, пре него демона. Ниједан напредни адепт, какав је очигледно био Аврахам, није могао а да не зна за њихово постојање, моћ и вредност; и стога смо присиљени да закључимо да он или није хтео да то знање открије Ламеху, или, што је свакако много вероватније, да се плашио да ће да га збуни огромном количином додатних упутстава неопходних за темељно разумевање њихове поделе, природе и задужења. Ова линија деловања би била мање неопходна, пошто би исправност симбола у трећој књизи максимално смањила могућност да се погреши; а Аврахам учи Ламеха како да дође до практичних магијских остварења више него што га упућује у свету мудрост кабале.

Сасвим је изван обима овога увода да дајем било какав дужи осврт на природе, добре и зле, духовних бића. Зато ћу само да укратко наведем основне разлике између анђела, основних духова и ђавола.

Можемо да закључимо да анђели, иако се и сами деле на бројне редове и класе, уопште поседују следеће особине: да су они добри по природи и деловању, савесни извршитељи Божанске Воље на плану материјалног света; да су они одговорни, а не неодговорни посредници, и да стога могу да падну; да су независни од токова бескрајних тајних сила природе, и да зато могу да делују изван њих, иако ће њихова припадност одређеној групи и њихове особине учинити да више саосећају са неким од ових сила, него са осталим, а то у промењивом степену. Такође, они су моћнији од људи, духова, основних духова и ђавола.

Основни духови, с друге стране, иако се састоје од неограничености класа, јесу силе природних елемената, из тога су управљачи њихових токова, и зато никада не могу да дејствују изван и независно од својих одређених токова. Зато, у извесном смислу, они нису одговорни за деловање једног тона као **целине,** већ за онај његов део у коме могу да делују непосредно. Тако су у исто време подређени и општем тону. Силе у којој живе, крећу се и постоје; иако су изнад непосредног и одређеног њеног дела којим управљају, овакве врсте, које су изнад човека у интуицији и магијским моћима, испод њега у другим стварима, изнад њега у својој моћи у посебном тону једног елемента, испод њега у делимичности природе тог једног елемента, обавезно се јављају у свим древним митологијама. Патуљци и кепеци Скандинаваца; нимфе, хамадријаде и духови природе Грка; виле, добре и зле, из бајки драгих нашем детињству; мноштво сирена, сатира, фауна, силфа и вила; силе које треба да привуку и умилостиве фетиши црне расе, нису ништа друго до лоше схваћене манифестације ове велике врсте, основних духова. Међу њима, неки су, како сам већ приметио, добри; такви су даждевњаци, водене виле, силфе и гноми филозофије розенкројцера; многи су **застрашујуће** зли, одушевљени свим врстама зла, и неупућени их лако могу погрешно узети за ђаволе, с тим што је њихова моћ мања; велики део њих није ни добар ни зао, чинећи и добро и зло несвесно, као што се понаша мајмун или папагај; у ствари, тако они, по својој природи, подсећају на животиње, а нарочито на комбинације животиња, у чијим би извитопереним и помешаним облицима лежало њихово симболично оличење. Једна друга веома велика група не би се понашала овако **неразборито,** већ са **намером,** увек следећи само владајућу силу, било добру или злу у својој тренутној околини; овакав дух, на пример, привучен у друштво добрих, настојао би да покрене њихове замисли ка добру; привучен међу зломислене, наводио би их на злочин. Колико криминалаца се оправдава тиме да им се **чинило да чују нешто како им говори да изврше злочин!** Па ипак, ови наговори не би увек долазили само од основних духова, већ често и од искварених остатака преминулих злих људи.

Ђаволи су, опет, далеко моћнији од основних духова, али њихова делатност за зло паралелна је са делањем добрих анђела за добро; и њихова покварености је много страшнија од оне у злих основних духова, јер нису, као ови, подређени границама одређеног тона, већ област њиховог деловања обухвата много веће пространство, а зло које они врше није никада неразумно нити механично, већ је извршено пуном свешћу и са намером.

Не слажем се сасвим са понашањем које Аврахам саветује према овим духовима; напротив, прави посвећеници су увек сматрали да егзорциста треба да испољава највеће поштовање, а строжије мере треба да се предузму једино када су они тврдоглави и непослушни; и да чак ни ђаволима не треба да **замеримо због њиховог стања,** увидевши да супротно понашање сигурно води чаробњака у грешку. Али, можда је Аврахам пре намеравао да упозори Ламеха на опасност од и најмањег викања на њих приликом егзорцизма.

Реч „демон" се у овом делу очигледно користи готово као синоним за ђавола, али, што знају сви образовани људи, она је изведена од грчког **даимон,** што је једноставно у древним временима значило **дух, било који, добар или зао.**

Дело пуно привлачних магијских обавештења јесте добро знана „Хиљаду и једна ноћ", и занимљиво је приметити број упутстава у трећој књизи дела о коме је овде реч, за произвођење дејства сличних тамошњим.

На пример, девето поглавље треће књиге даје симболе за претварање људи у животиње, један од најчешћих догађаја у „Хиљаду и једној ноћи", као у „Причи о првом старцу и кошути", оној о „Три календара и пет дама из Багдада", оној о „Бедеру и Гиахаре", и тако даље, и тако даље; као другачије од **самовољног претварања чаробњака у други облик,** приказаног у „Причи о другом календару", за шта су симболи дати у двадесет првом поглављу треће књиге.

Опет ће ова поглавља да сете многе моје читаоце на изванредна магијска дела, која се сматра да је извео Фауст, који је, узгред, како сам већ рекао, највероватније био савременик Аврахама Јеврејина.

Међутим, начин њиховог произвођења изложен у овом делу није црна магија уговора и обожавања ђавола, што наш писац непрестано напада, већ систем кабалистичке магије, сличан оном у „Кључу Соломуна Краља" и делу „Кључне Кости Рави Соломуна", иако се разликује у околности да је у првом призивање анђела чувара једном заувек, док се у делима која сам навео анђели позивају у сваком призивању помоћу магичног прстена. Није била Аврахамова намера да понизи оваква дела, пошто је увидео да су она, као и његов систем, засновани на тајном знању кабале, као што и она потиче, заузврат, из оне моћне схеме древне мудрости, посвећене магије Египта. Јер за сваког озбиљног изучаваоца кабале и модерне египтологије, у исто време, корен и порекло ове друге очевидно треба да се тражи у тој земљи тајни, дому богова, чији су симболи и класификације основали тако истакнут део светих обреда; и одакле чак и данас воде порекло многи рецепти. Јер, морамо да, врло пажљиво, начинимо разлику између праве древне египатске магије и арапских идеја и традиција, које су у овим временима у Египту превагнуле. Мислим да учени Ленорман истиче у своме делу о магији Халдејаца да је велика разлика између ове и египатске та што је чаробњак прве школе стварно призивао духове, а други склапао савез и преузимао на себе особине и имена богова да би управљао духовима током егзорцизма; овај други облик делања не би само у себи садржавао критично знање о природи и моћи богова, већ и потврду поверења у њих и обраћања њима за помоћ у владању призваним силама, дру-

гим речима, то је најпотпунији систем беле магије који може да се замисли.

Следећа ствар вредна помена јесте оно што Аврахам каже о претпостављању употребе матерњег језика појединца и у молитви и у призивању; с тим што је његов разлог једноставно савршена неопходност крајњег и темељног разумевања, свом душом и срцем, онога што усне изговарају. Сасвим признајући неопходност овога, морам, ипак, да наведем неке разлоге у прилог употребе неког другог језика, уместо матерњег. Просто, и прво, помаже уму да осети виши аспект радње када се користи други језик и онај који се сматра светим, и реченице којима, самим тим, не наводи на ствари из свакодневице. Даље, хебрејски, халдејски, египатски, грчки, латински, и други језици, ако се правилно изговарају, јесу много звучнији од многих модерних, и стога могу да буду свечанији. Такође, што је магијска радња даља од обичних ствари, то боље. Али, савршено се слажем са Аврахамом да је од свега најважније да делатник темељно разуме важност своје молитве или врачања. Даље, речи у овим древним језицима много лакше подразумевају „формуле и аналогије" него у модерним.

Пентаграми и симболи су драгоцени као уравнотежена и погодна основа за пријем магијске силе, али ако делатник не може да њима **стварно** привуче ту силу, они нису ништа до мноштво мртвих, и за њега безвредних, дијаграма. Али, употребљени од стране посвећеног, који сасвим разуме њихово значење, они постају моћна заштита и помоћ, подржавајући и регулишући дела његове воље.

Ризикујући да поновим оно што сам већ рекао негде, морам да упозорим ученика окултизма на могућност стицања погрешног суда из онога што Аврахам Јеврејин каже о употреби магијских прстенова и дозволи духовима да оду. Истина је да код сазивања духова, како је он изложио, није неопходно начинити магијски прстен ради одбране и заштите, али зашто? — **Зато што је цела група која се састоји од спаваће собе, капеле и терасе посвећена припремним обредима претходних шест месеци;** тако да је цело место заштићено, и чаробњак се непрестано налази у оквиру магијског прстена. Зато се, такође, може и без дозволе за одлазак, јер духови не могу да продру у посвећени простор зидова куће. Али, нека извођач обичних призивања буде сигуран да, ако ово није тако, и сазивање се врши на непосвећеном месту, без утврђеног магијског прстена ради одбране, призивање визуелних појава таквих страшних сила као што су Амајмон, Егин и Белзебуб, би се вероватно завршило тренутном смрћу егзорцисте: оваква смрт даје симптоме епилепсије, апоплексије или гушења, зависи од случаја. Такође, када се прстен једном створи, нека призивач пажљиво гледа да он не пређе, нестане или се прошири преко својих граница током егзорцизма, пре него што изда дозволу за одлазак. Јер, поред осталог, циљ и дејство стварања прстена јесте да се створе ненормални атмосферски услови, добијањем другог стања силе у оквиру прстена, различитог од оног изван, тако да чак и без икаквог злог окултног дела духова, изненадна и неприпремљена промена околине ће озбиљно да утиче на егзорцисту јако погоршаним стањем нервне напетости у коме ће се тада наћи. Исто тако и дозвола за одлазак не би требало да се изостави, јер би силе зла биле врло срећне да се осветe делатнику што их је узнемирио, ако би он неопрезно напустио прстен, а да их прво није отпустио, и ако је потребно, чак их истерао помоћу одређених бајалица.

Не делим Аврахамово мишљење о неопходности скривања радњи ове свете магије од кнеза или владара. Сваки велики систем окултизма има своје сопствене окултне чуваре, који ће знати како да освете погрешно бављење њиме. [...]

У закључку ћу само да кажем да сам написао овај увод као објашњење, једноставно и јасно као помоћ ученицима окултизма и да ме нимало не занима мишљење обичног књижевног критичара, који нити разуме нити верује у окултизам.

Моцартова улица бр. 87, Отеј, Париз

(**The Book of the Sacred Magic of Abramelin the Mage, as delivered by Abraham the Jew unto his son, Lameh A. D. 1458,** by S. L. Mac Gregor Mathers, Dover Pobl. Inc. N. Y. 1975)

Превела са енглеског
Ангелина Милосављевић

■

Илуминоиди

Нил Вилгас

□

Илуминати, секта шпанских јеретика с краја шеснаестог века; тако названа јер су били лагани.

Амброуз Бирс, **Ђавољи речник**

Још мистериозних људи

Имајући у виду многобројна тајна друштва и завере које су бујале у превратничка времена, не би требало да буде изненађујуће да организација Адама Вајсхаупта није прва која се прозвала просветљеном. Значајно је да Бирс у својој дефиницији илумината чак не признаје Вајсхауптову дружину, већ се враћа 200 година уназад да би направио малу доскочицу на рачун шпанске секте која је углавном знана под именом алумбрадоси. Ови шпански просветљени били су, пак, само карика у скоро непрекидном ланцу илуминоида који се протеже још од магловите праисторије све до наших дана — или је бар тако тврдило мноштво писаца током неколико протеклих векова.

Алумбрадоси, налик многим групама које су користиле слична имена, био је мистични покрет који се углавном бавио взијама Светог Духа и био је осуђиван едиктима Инквизиције 1568, 1574. и 1623, а последња је баш година њиховог ширења у Француској под називом Просветљени, геринети. У **Историја тајних друштава** Дарол напомиње да су геринети око 1650. још били активни, мада се очигледно мало зна о њиховом деловању. Почетком 18. века, Фенелон и други ширили су слично учење названо квијетизам, док је убрзо за њим процветао читав низ масонских и розенкројцерских друштава, из којих су произашли Изабрани коени, француски Illuminés, Пернетијеви Просветљени из Авињона и, најзад, Вајсхауптов ред илуминираних.

Чини се да су Изабрани коени били од кључне важности у овом ланцу, не само зато што је њихов оснивач, Дон Мартинез де Пасквали де ла Тур, био шпанског порекла и према томе наследник алумбрадоса, него је био, како га је Колин Вилсон описао, „оличење Ка-

љостра" — један од бројних мистериозних Illuminés који се скрива у непросветљеној позадини. Мало се зна о његовом раном животу осим да потиче из шпанске колоније Санто Доминго, али већ 1754. оснива ред Изабраних коена у Паризу и био је активан у масонским и розенкројцерским круговима до краја живота. Године 1767. премешта Изабране коене у Бордо где проналази свог најважнијег следбеника, Луја Клода де Сан-Мартена, а исте године коени се организују и у Лиону под вођством Жан Батиста Вилермоза.

Пишући под именом Непознати Филозоф, Сен-Мартен је био још један просветљени сведок француске револуције који је преживео упркос свом аристократском пореклу, и наводно је једно време радио као чувар у Тамплу у Паризу где је млади престолонаследник, Луј XVII, био затворен. Утицај Мартинеза де Пасквалија, који га је увео у коене 1768, изменио је Сен-Мартенов живот и он се ускоро повукао из француске војске да би се посветио мартинистичкој квијетистичкој филозофији, мешавини мистичног хришћанства, розенкројцеризма и алхемичарског масонства, на кога су касније утицале визије Сведенборга и Бемеа. Непознати Филозоф је путовао надалеко ширећи своје просветљење, чак тајно одлази у Русију око 1780, а касније оснива школу мистика за коју Артур Едвард Веит, у **Непознатом филозофу,** каже да и данас постоји у Француској. Сен-Мартеново највеће дело, **О грешнама и о истини,** за које Веит каже да је било „уџбеник масонским илуминатима авињонског и филалетског типа", штампано је годину дана пре оснивања Вајсхауптових илумината.

Жан Батист Вилермоз је још један нејасан лик у масонству осамнаестог века и он је значајна веза између присталица Вајсхаупта и ранијег ланца илуминоида, јер је био утицајна личност на конгресу у Вилхелмсбаду 1782. и, по конспирологу Келију, наредне две године је провео у Минхену као гост баварских илумината. Премда се мало зна о његовом пореклу, доминирао је лионским масонским естаблишментом дуги низ година, где је постао пречасни ложе Parfaite-Amitié 1752. и Велики Мајстор Велике ложе 1760.

Када је Мартинез де Пасквалијева верзија масонства, Изабрани коени, донесена у Лион 1767. то је без сумње било са Вилермозовим одобрењем, и када се Мартинез де Пасквали вратио у Санто Доминго 1772. да преузме породични посао, Вилермоз је постао привремени вођа коена. Одмах после смрти Мартинеза де Пасквалија, две године касније, Вилермоз је преузео трајно управљање над коенима и са својим братом Жаком, старешином Витезова црног орла (темпларски ред) и Великим Мајстором француског реда Селонфом, Вилермоз је имао потпуну контролу над лионским масонством.

Кели, наводећи из Неста Вебстера и других извора, тврди да је Вилермоз такође контролисао ложе мартиниста у време интеграције француских масонских група у ложу Amis Réunis 1771. Према Веиту, Вилермозовим активностима треба захвалити што су масонске ложе организовале Лионски конгрес (1778) где су основани Витезови милосрђа, као и значајну Вилхелмсбадску конференцију четири године касније. Осим што је имао удела у „повезивању француског масонства са илуминатима", тврди Кели, Вилермоз је играо „изузетно важну улогу у припремању револуције, тиме што је био, са Шап де ла Енриером, главни заступник Савалет де Лангреа", чувара краљевске ризнице који је основао Обред филалета 1775. Кели наставља, наводећи анонимно издање „Америкен Опиниона", **Хиљаду седамсто осамдесет девета** (1968), у коме пише да је Вилермоз био један од „проклетих револуционара... предодређен да напише неке од најјезовитијих поглавља револуције", иако се он нигде не спомиње у стандардним освртима на револуцију.

Друга загонетна веза између Вајсхауптових илумината и свеобухватне традиције илуминоида је трговац из Јутланда,

Колмер, споменут у Келијевој **Завери** у цитату из Вебстериног дела **Тајна друштва и субверзивни покрети** (1924). Према овом извору, Колмер је низ година провео у Египту и вратио се у Европу 1771. у потрази за обраћеницима у његову доктрину засновану на манихејизму. Зауставио се на медитеранском острву Малти да посети Каљостра и скоро изазвао револуцију пре него што су га Малтешки витезови отерали. Настављајући према Француској, Колмер је окупио неколико присталица међу авињонским и лионским Illuminés пре него што је прешао у Немачку где је упознао Вајсхаупта и „упутио га у све мистерије своје тајне доктрине". Такође знан као Алтотас, Колмер тада као да нестаје са сцене, док ће Вајсхаупт наредних пет година провести смишљајући илуминати-систем који ће основати 1776.

У делу **Луј XVI и Марија Антоанета,** Вебстерова даје осврт на Колмера који се разликује само у детаљима. Пишући о Каљостру она каже да као младић „изгледа да је дошао у додир са једним од правих упућеника, мистериозним Алтотасом" — понекад изједначаваним са подједнако мистериозним Колмером, Вајсхауптовим индокринатором. У овој верзији приче, Каљостро је са Колмером путовао у Египат, „где је наводно био уведен у тајну мудрост унутар Велике пирамиде". Из Египта, „пар је отишао на Малту, где је Алтотас умро — или нестао — и Балсамо је своја путовања наставио сам."

Окултне активности Мартинеза де Пасквалија, Сен-Мартена, Вилермоза и Колмера, налик још мистериознијима: Хименезу, Скиферту и Раби Фалку, доказују да је постојала снажна илуминоидна традиција која је цветала у европском масонству много пре него што је Вајсхаупт ступио на сцену. Разматрајући брзи успон и пад баварских илумината, у џунгли тајних друштава занимљиво је гледиште да је Вајсхаупт можда био само подметнут човек и жртва за виши ред илуминоида са много дубљим коренима него што се првобитно претпостављало.

Др Илуминатус и пријатељи

Налик Изабраним коенима, шпански алумбрадоси шеснаестог века су били некаква централна веза у илуминоидном ланцу. Они су деловали у отприлике исто време кад и друга два тајна друштва истог типа, Просветљени рошаје у Авганистану и мистични Потпаљивачи дрвеног угља у Шкотској. Корени рошаје иду назад најмање до Куће Мудрости у тринаестовековном Каиру, али су се уздигли до највећих висина у време алумбрадоса и настављају као активна сила бар до неколико декада пре успостављања баварских илумината. Потпаљивачи угља или карбонари били су банда побуњеника која је живела у шкотским шумама чије је тајно друштво преобратило многе племиће и рапидно се ширило кроз Енглеску, Француску и Немачку, достижући највећу моћ у Италији где су се спојили са још старијим Осветницима и Блаженим павлитима и наставили да стварају револуционарне вође као што су Гарибалди и Мацини у деветнаестом веку.

Мора бити да је и на алумбрадосе утицао велики шпански мистик Рамон Луљ, на енглеском говорном подручју познат као Рејмонд Лали. Рођен 1235, на смрт је каменован због своје јереси 1316. у Тунису, након живота проведеног у писању и проповедању о просветљењу откривеном у његовим визијама. Рани писац и енциклопедист, Луљ је назван „Др Илуминатус" у Итеновој **Историји алхемије,** где је наведен као могући ученик алхемичара Арнолда од Виланове. Алхемичар или не, Луљ је имао снажан утицај на шпанску мистичну традицију а такође и на Победничке калуђере близу Париза, могуће везе између Др Илуминатуса и француских и шпанских Illuminés.

И Луљ је живео у време цветања тајних друштава. Његов савременик Марко Поло је можда дошао у додир, на пример, са Друштвом белог лотоса у Кини, организацијом која је још увек била активна 1761. када је цар Каин-Лунг издао едикт против тог и друга два друштва,

Белог облака и Чувених достојника. Године 1275, три године после Луљових визија на планини Ранда, његов земљак Мозес де Леон је саставио другу књигу кабале, **Зохар,** у форми која ће утицати на окултна и магијска друштва све до данашњих дана. Исте године, прва забележена скупштина путујућих Масонских еснафа одржана је у Франкфурту. А недалеко, у Вестфалији, моћни и мистериозни Свети Вем напредовао је у каријери која је зашла и у седамнаести век, мада по легенди његови корени иду назад све до Шарлемања, а могао би још и данас бити активан.

Манихејизам, на који ћемо се поново осврнути касније, такође је цветао у Европи за живота др Илуминатуса у форми катарске јереси албигенза и валденза. Катари, су опет, израсли од богумила у десетом веку у Бугарској, и далеко се ширили и најзад изазвали стварање римске Инквизиције само неколико година пре Луљовог рођења. После уништавања Албских јеретика и Валдових Јадника лионских, негде у време првих Луљових визија, Инквизиција се преоријентисала на сузбијање врачбина и других паганских религија које су до данас успеле да коегзистирају са агресивнијим хришћанством.

Још једно важно тајно друштво, розенкројцери, такође је из доба шпанских Illuminés, јер како је Аркон Дарол истакао, сасвим је могуће да су у шеснаестом веку на следбенике Ружиног крста утицали Луљови багдадски парњаци, суфи школа илумината из дванаестог века и следбеници Себил-ел-Варда, Стаза руже. Према сопственим митовима, розенкројцеризам је започет са животом Кристијана Розенкројца, за ког се претпоставља да се родио 1378, али вероватнији настанак је негде у време алхемичара Парацелзуса (1493—1541), другог савременика алумбрадоса. Дарол напомиње да су негде у ово време розенкројцери и алумбрадоси вршили утицај једни на друге, а да су шпански мистици такође били повезани са муслиманским мистичним редом који је врло вероватно могао бити Себил-ел-Вард, јер су и алумбрадоси и суфи практиковали концентрацију овладавања вољом у просветљеном сједињењу умова.

Реалнија, али поверљива, историја розенкројцера датира од 1597. када је анонимни алхемичар путовао Европом залажући се за оснивање друштва које би спроводило алхемијска истраживања. Пар година касније појављује се први розенкројцерски устав, праћен 1614. делом Јохана Валентина Андреа о Розенкројцевом измишљеном животу, **Fama fraternitatis.** Две године касније енглески мистичар Роберт Флад постаје протагониста розенкројцеризма, као и бројне друге истакнуте личности седамнаестог века. Савремено енглеско розенкројцерско друштво у Лондону су основали Литл и други 1867, али одувек је било бројних изданака реда, од којих многи још и данас постоје, као вероватно и потомци алумбрадоса, карбонара, катара и остала деца др Илуминатуса.

Асасини

У **Illuminatus!** Шиа и Вилсон наводе из приче у **Tinset**-u, март 1969, везујући Вајсхауптове илуминате са злогласним асасинима (убицама) Хасана Саба у Персији у једанаестом веку. И мада нема непосредног доказа који би их повезивао, илуминати и асасини су толико драматични примери дејствовања тајних друштава да се њихово повезивање чини природним. У ствари, Хасанови асасини су нешто као популарна легенда, која добија широк публицитет у књигама као што су Даролова **Историја,** Норман Тејлорова **Наркотици: опасни дарови природе** (1949) и Роберт Де Ропова **Дроге и ум** (1957).

Тајна Хасановог успона на власт налази се у две речи — хашиш и асасин — за које Тејлор каже да су изведене извртњем његовог пуног имена: Хашишин. Познат под именом Планински Старац, после његовог одважног освајања планинског утврђења Аламут у Дајламу 1090, Хасан је вешто модификовао свој тајни ред угледавши се на раније тајно учење фа-

тимидског Калифа Каирског и на друге исламске секте. Раскинуо је са фатимидима 1094 и постао сила за себе, користећи хашиш да створи земаљски рај за своје следбенике на које се, затим, могло рачунати да ће извести било које дело — укључујући и политичка убиства — које би Хасан од њих затражио.

Иако је Хасанова моћ над његовим следбеницима била скоро потпуна и његов утицај се далеко осећао, он је био само један у мноштву сукобљених снага у нарочито бурном периоду историје. Асасини су морали да се такмиче не само са конкурентским фракцијама у оквиру исламске империје и успоном Турске ка доминацији, већ и са крсташким хришћанима из Европе који су своју инвазију Средњег истока започели 1095. и спорадично је настављали током следећих неколико векова. Хасан је умро 1124, након што се борио на обе стране крсташког рата, али остали Велики Мајстори реда су наставили са његовим радом, и асасини нису стварно били избачени из строја све до средине тринаестог века, када су их поразили освајачки Монголи под вођством Хулагу Кана. У ново доба потомци четвртог Великог Мајстора Аламута посташе Ага Канови и расута секта хашишина још увек дубоко поштује овог исламског владара као неоспорног вођу.

Хасан је живео приближно у време када је суфи мистичар Гилани основао Кадири ред, Себил-ел-Вард, а бројна друга тајна друштва су такође била у повоју на почетку дванаестог века. У Индији се стварао култ Црне Мајке, Кали, и у њега су се убрзо инфилтрирали асасини, што је разултирало злогласним Давитељима који су најшире били познати под именом Кољачи. Сличне банде, Осветници и Блажени павлити, биле су активне у Италији, док је Енглеска познавала укротитељски убод Робина Худа и његове банде. У ово време манихејизам је био активан на најмање два фронта — у Константинопољу где су Базил, вођа богумила, и неки његови следбеници били спаљени 1100, и у Француској где је секта Албски катари почињала да прецветава у албигенску јерес.

Али највећи супарник асасинима био је Ред витезова темплара који је основан 1119. у Јерусалиму само неколико година пре Хасанове смрти. Првобитно основан, као и конкурентски Ред хоспиталаца (који ће вековима касније постати Малтешки витезови), да обезбеђује заштиту крсташима у Светој Земљи, популарни темплари под својим вођом Хју де Пајеном су израсли у самосталну силу као што је и са асасинима био случај. И налик асасинима, убрзо су првобитни мотиви били заборављени и покретачи реда су се борили више за политичку моћ и плен него за напредак својих религиозних догми.

Аркон Дарол цитира оријенталисту фон Хамера када каже да је сасвим могуће да су темпларе основали асасини, мада напомиње да западни став ову могућност углавном одбацује. Али било да су они тајно сарађивали или не, темплари и асасини јесу имали знатне додире, сарађујући у нападу на Дамаск 1129, и после тога оба су постала важне независне силе у борби за Палестину. Дарол чак наводи на помисао да корени темплара иду назад до прехоспиталског и вероватно преасасинског извора, мада ту могућност оставља неиспитаном.

Током тринаестог века темплари јачају у снази и богатству и са почетком четрнаестог века, осујећени у својим покушајима на Средњем истоку (као и хоспиталци), чинило се да су спремни да насрну на папу и краљеве и да успоставе темпларску културу у Европи. Да сместа угуши такву могућност, француски краљ Филип Лепи 1307. предузима добро организован напад на темпларе, хапсећи Великог Мајстора Жака де Молеа и његове следбенике, конфискујући имовину реда. Де Моле је спаљен у Паризу 1314, пошто је био затворен у храму самих темплара, уздижући целу темпларску легенду о завери и освети. У делу **Митологије тајних друштава** Џ. М. Робертс описује како је Шарл Луј Каде-Газикур инкорпорисао ову легенду у заверу илумина-

тијско-француске револуције у **Гробници жака Молеа** (1796), напомињући да је Де Молеов затвор био „на месту Бастиље".

Једна забавна сцена у **Illuminatus!** даје максимум од ових разнолиних врста завера, представљајући Адама Вајсхаупта за Вашингтоновим столом како пише писмо Пејну, објашњавајући зашто му не може помоћи и како размишља са задовољством, „Жак де Моле, ти си опет освећен"!

Деветорица незнаних

Легенда о илуминоидима још ширег обима је у причи о Деветорици незнаних, коју су испричали Луис Пауелс и Жак Берижије у **Јутру чаробњака** (1960). Према овом приказу, Деветорица су били тајни ред који је основао цар Асока, древни краљ Индије, чувен по свом одрицању од ратовања и по свом хуманом просветљењу — владар чије име, писао је Х. Џ. Велс, „сија скоро само, права звезда". Асока, који је владао од 273. до 232. п. н. ере, по Пауелсу је наводно основао Деветорицу да би обављао научна истраживања и у исто време држао у тајности резултате да би их сачувао од злоупотребе. Доста интересантно, Пауелс пише да су се открића Деветорице требала чувати у скровишту идућих две хиљаде година, што значи да ако је ред основан око 250. године п. н. ере, њихове тајне су се могле почети откривати око 1750, управо када је започињала западна наука.

Прескачући више од хиљаду година, Пауелс и Берижије разматрају живот папе Силвестера II који је живео између 920. и 1003. године и који је наводно једном приликом путовао у Индију и ступио у контакт са Деветорицом незнаних, вративши се у Европу са бронзаном главом која је тобоже одговарала са да/не на питања и пуштала чудне звуке као мали компјутер. Пауелс и Берижије даље износе да је 1860-тих, писац Жаколио, француски конзул у Калкути, написао бројне књиге које су се бавиле „великим тајнама људске расе", категорично тврдећи да Деветорица јесу постојала. А 1890. истраживач под именом Јерсин, један од Пастерових сарадника, посетио је Мадрас и биле су му поверене „извесне биолошке тајне" које је затим користио у стварању својих серума против колере и куге.

Легенда о Деветорици била је популаризована у низу авантуристичких романа Талбота Мундија, укључујући **Девет незнаних** (1923) у коме имају улогу и следбеници Кали, Кољачи. Мунди је лично двадесет пет година био члан британске полиције у Индији, и Пауелс и Берижије сматрају да су његове књиге „пола фикција, пола научни рад", мада научна фантастика више одговара утиску. Пауелс и Берижије наглашавају чињеницу да је француски конзул Жаколио 1860-тих написао бројне књиге у жилверновском стилу које су описивале такве ствари као што је стерилизација зрачењем много пре него што је то технички било изводљиво. Мунди понавља идеју са тајним процесом у коме се злато претвара у „електроне", док проистекла радијација пречишћава свети Ганг.

Између оснивања Деветорице за време владавине Асоке и посете Силвестера II у десетом веку, постојала су бројна друга значајна тајна друштва, од којих су већина биле религиозне групе типа илумината које су, сасвим могуће, биле и политички активне, или чак у вези са Деветорицом незнаних. Једна од ових је била јеврејска секта есена чији је непознати Велики Учитељ живео око сто година пре Христа, и ово је та група Illuminés-а која је оставила свитке Мртвог мора који су пронађени 1950-тих година. Убрзо, редови као што су Друштво црвеноисцртаних обрва, Бакарни коњи и Гвоздени шини, били су активни у Кини, бандити који су се и међусобно борили и успостављали власт.

Око сто година после Христове смрти, отприлике у време када су Друштво жутих турбана и Култ тријада били активни у Кини, настајале су бројне секте гностика на Средњем истоку, јеврејске мистериозне религије које су проповедале да је свет створио демон пре него Бог, који је изнад стварања или сасвим изван тога. Идеја просветљења езотеричним знањем „споља" цветала је кроз мисао гностика као што су Симон Магус, Менандер и Валентинус и семе које су засадили поново је процветало у јеврејским мистичним књигама кабале, **Сефер Јецира** из другог или трећег века, и **Зохар** коју је Де Леон саставио око 1275. Али кабалистички мистицизам, као и гностицизам, а чак и веровања есена су вероватно много дубљи, досежу назад бар до Аврахама из Старог тестамента. Савремене псеудо-гностичке тенденције се чак могу наћи у измишљеном култу боконинизма описаном у роману **Мачја колевка** (1963) Курта Вонегута, јер у дефинисању бокониствичког концепта sinookas (животне-ваталике) у своме роману, **Шта жен човек хоће?** (1976), Тимоти Лири примећује да је термин настао од „Мона, просветљена гностичка трбушна плесачица из Александрије".

Године 276. је распет Мани, Апостол Светла, Илуминатор. Такође познат као Манес, овај илуминирани је био оснивач религије манихејизма која ће еволуирати у бугарске богумиле и касније у катаре који су били посебно јаки у јужној Француској. Мани је био визионар коме је анђео по имену Ат-Тван, Близанац, рекао да оснује нову веру у Персији, издањак култа Елкасаи по коме је он био одгајан. Под утицајем јудаизма, хришћанства, гностицизма и зороастризма, као и ко зна које све школе мишљења које је Мани могао пробати током својих путовања по Индији, манихејизам је дефинисан у **Ђавољем речнику** Амброуза Бирса као „древна персијска доктрина о непрестаном ратовању између Добра и Зла. Када је Добро одустало од борбе", додаје Бирс, „Персијанци су се придружили победничкој опозицији".

У овом делу илуминоидног ланца коначна веза може се наћи код суфи мистика исламске империје која је била центар западне цивилизације током европског мрачног доба. Сама исламска вера настаје са животом Мухамеда (570—632) који се с правом може сматрати за илумината у истом смислу као што су Исус или Буда или Мани били — визионарске вође. Суфи мистичари су настали око хиљаду година касније и мада су понекад били забрањивани од ортодоксних муслимана због њихове мистичне јереси наставили су да играју важну улогу у развоју ислама, упоредиву са мистицизма хришћанског света. Суфи су, заузврат, проузроковали злогласну ирачку језиди секту која је још и данас активна као Ред анђела пауна, и друге групе.

Можда инспирисана радикалним суфијима, секта исмаилита, позната као фатимиди, настала је средином деветог века и до 909. постала довољно моћна да установи калифе фатимиде у Египту који су трајали све до касног дванаестог века. Да ли су сва ова тајна друштва Средњег истока била под утицајем, можда контролом, Деветорице незнаних из Индије? Есени, гностици, манихејци, суфи, језиди и фатимиди једнако су одржавали у животу непрекинуту традицију илуминисаних тајних друштава којима асасини, темплари, рошаје, розенкројцери, масони и баварски илуминати такође припадају. Да ли су или не они само манифестација Деветорице, остаје отворено питање.

Веза Атлантида

Пауелс и Берижије у **Јутру чаробњака** описују бројна утицајна окултна друштва Енглеске и Немачке која они повезују са легендама праисторијских цивилизација, имплицирајући да преживели надљуди из тих времена могу наставити да делују као наши тајни господари. Групе као што су Златна зора, Врил друштво, и Тал делиле су лабаву митологију која их је повезивала са древном мудрошћу и обично „Силама Мрака". Златна зора, која се разметала члановима као што су В. Б. Јејтс, Брем Стокер, Артур Машен и Алистер Кроули, има корене у традицији розенкројцера и слободних зидара, а један од њених чланова, Балвер Литон, написао је роман о тајној раси која живи унутар земље под називом **Раса која долази,**

који је постао библија берлинског Врил друштва. Тал група, чији је члан био Хитлер, очито је веровала у митолошку цивилизацију из области Гоби од пре три или четири хиљаде година чији су се преживели, после атомске катастрофе, одселили у Агарти и Шамбалах, контрастне градове мира и насиља.

Ова тенденција трагања за древним коренима или стварање измишљених поново се срећу у **Illuminatus!** Шие и Вилсона где се открива да баварски илуминати досежу назад све до Грода, тобожњег владара суперцивилизације Атлантиде 30000 година пре Христа. У овој сатиричној Атлантиди, где је животни век 500 година, људи су прекривени крзном и живе у утопијској анархији ослобођени мисли о добру и злу све док Грод, побуњеник мутант и ћосави предак савременог човека, не уведе лажне идеје и оснује прву илуминско-научну странку. Пошто је узроковао пропаст Атлантиде, Грод бежи у Тал на Хималајима и наставља своју борбу са осталим преживелим Атлантиђанима: те две групе су вероватно још активне у тајној борби која траје и данас.

Окултиста мадам Блавацки следећа је која је повезала легенду изгубљеног континента и илуминоиде, јер како Колин Вилсон примећује, инкорпорирала је тему Атлантиде у своју митологију коју су тобоже „диктирали скривени 'господари' који живе на Тибету". Како Л. Спраг де Камп показује у исцрпном делу **Изгубљени континенти** (1954, 1970), на Блавацку су утицали Донели, Жаколио и други који су делили сличне идеје. Заузврат, теозофија Блавацке је извршила утицај на касније окултисте као што су Златна зора и Тал група и на њихове атлантидске традиције.

Тврдоглав али информативан, Де Камп даје још неколико интересантних карика из ланца илуминоида, мада изненађује да уопште не спомиње трагаоца за Атлантидом Ф. А. Мичел-Хеџиса који је на Јукатану открио мистериозну Кристалну Лобању неких педесет година раније. Пишући о варијанти Атлантида-Тал, теме која скривене господаре лоцира на планину Шаста у северној Калифорнији, Де Камп подвлачи да је Гај Ворен Балар, оснивач ЈА САМ култа, тврдио да је на Шасти упознао једног Махатму по имену Сен Жермен, мајстора „даљински изведеног" из „клизавих европских окултиста осамнаестог века и индустријског покретача". Други наводни илуминат повезан са темом Атлантиде је француски астроном Бејли који се, по Де Кампу, дописивао са „љубазно-скептичним старим Волтером" у вези Бејлијевих теорија о Арктичком океану као постојбини Атлантиде. Де Камп одбацује дела Вилијема Блејка о Атлантиди као „високопарна и досадна", мада у наставку даје неке интересантне споредне податке заједно са својим коментарима о келтоманијацима који су још у седамнаестом веку повезали Атлантиду са древним енглеским друидима.

Прва прича о Атлантиди појављује се у два Платонова дијалога, **Тимају** и **Критији,** оба написана око 355. г. п. н. ере и очигледно базирана на правом минојском граду са острва Тера (познатом и као Санторин) шездесет миља северно од Крита који је око 1500. г. п. н. ере уништен вулканском ерупцијом. Платон пак лоцира своје легендарно острво усред Атлантика и датира га 9000 година пре свог доба, остављајући га довољно неодређеним да се од те теме могла правити било каква маштовита интерпретација. Писци тако разноврсних гледишта као Де Камп и Колин Вилсон се ипак слажу да су Платонове цифре вероватно биле преувеличане за десет пута, што је највероватније последица грешке у преписивању код старих рукописа.

Мало се зна о култури Тере, али у отприлике исто време у Персији, једна од најстаријих религија, митраизам, била је забележена клинастим писмом на плоче које се убрајају међу најраније писмене записе. Митра је био персијски бог сунца чији су свештеници били маги који су развили најраније облике модерне магије и митраизам је наставио као снажна сила све док није изгубио у такмичењу са хришћанством у Риму. Као и Христ, Митра је био спаситељ и вероватно тежио

да постане прво монотеистичко божанство, мада је пар векова касније остало Мојсијевом Јехови и Акенатоновом Атону да поделе ту титулу. Атон, други бог сунца, оставио је печат на Египћане захваљујући радикалном Акенатону, али то је само размишљање у овом тренутку, као и да ли је Акенатон тај који је био просветљен или свештеници старије вере који су после његове смрти забранили његов култ.

Без обзира да ли ово истовремено откриће монотеизма садржи пример Чарлс Фортовог концепта доба парне машине, ипак се чини да је људска раса у ово време била спремна за нову врсту просветљења, јер у тадашњој Индији записиване су хинду молитве као што је **Риг Веда,** док ће у Кини краљ Ву ускоро написати **И Ђинг,** оракулум под чијим ће утицајем бити Конфучије, Лао Це и модерни окултно оријентисани хипици. Пре овога, људска пажња је била усмерена на грађевинарство, од организације првих градова око 4000. г. п. н. ере, преко египатских пирамида из 3000, до кружних грађевина типа Стоунхенџа пронађеним у Енглеској из 2000. и мноштва других архитектонских чуда из целог света. Изгледа да се илуминација рефлектује у свему чега су се људи прихватали, било да је то рад у камену и зидарство најранијег периода или нешто касније руковање системима језичких симбола. У овом смислу Слободно зидарство је скромно кад своје порекло датира из времена изградње храма цара Соломуна 950. г. п. н. ере.

Атлантида, и њен пацифички парњак Лемурија (Му), су само двоје од мноштва измишљотина које су пренете на праисторију у циљу „објашњења" порекла илуминоида. Модерни фантасти Лавкрафт школе (укључујући Аугуста Дерлета и Колина Вилсона) створили су читав „Ктулху мит" о ванземаљским бићима која су утицала на људски напредак, док сличне измишљотине, као на пример Конаново хиперборејско доба од Роберта Е. Хауарда и Л. Спраг де Кампа, служе истој сврси. У новије време фон Деникенове **Кочије богова** (1968) и мноштво имитатора популаризовали су тзв. древну школу астронаута која узима за озбиљно предлог Артура Кларка из **2001** (1968) о могућностима да туђа интелигенција управља људском судбином.

Да ли је Исус био револуционар?

Пре разматрања перспективе мита о илуминоидима, било би поучно још једном размотрити историју илумината Вилијама Гај Кара, јер је он истински веровао у силе зла и њихов светски револуционарни покрет који планира да успостави атеистичко-материјалистичко-тоталитарну диктатуру. Кар, који је умро 1959, посветивши цео радни век канадској морнарици, написао је бројне полурелигијске књиге о савременој историји, од којих је можда **Пиони у игри** она која највише открива. Убеђени антикомуниста, Кар је веровао да су модерни политички покрети, као нацизам и комунизам, били само фронтови за тајне господаре, илуминате, који су понекад само Сионски мудраци, али много чешће манипулатори својих јеврејских пиона и других агената.

Осим што имплицира да су илуминати верници Сатанини, чији се утицај провлачи кроз целу људску историју, Кар мало води рачуна о догађајима пре Христовог доба, задовољавајући се искривљеним описом аријских језика и пореклом Јевреја. Ипак, до распињања, чини се да су илуминати били чврсто утврђени, и Исус, за ког су многи, како тврди Кар, веровали да је био радикал, чини своју фаталну грешку истерујући богаташе из храма, јер „чинећи овај осветнички акт", Кар пише, „... Христ потписује налог за сопствено смакнуће". Увређени илуминати тада убацују „лажне свештенике и старешине", наставља Кар, „који су сковали заверу по којој ће римски војници погубити Христа".

Кар такође сматра да су илуминати преваром смакли Исусовог римског савременика Сенеку, и приказује јеврејске трговце и зеленаше како пар векова касније убрзавају пад Римског Царства, веро-

ватно по инструкцијама илумината. Исти злочинци су придобили власт широм Европе и Средњег истока током доба мрачњаштва и оно што је довело до крсташких ратова била је одлучност вођа аријанизма да сломе „јеврејску власт над разменом, трговином и новцем" тврди Кар, мада на крају крајева закључује да су „јеврејски зеленаши постајали јачи и богатији него икад". Тада следи, повезује Кар, неколико векова развучене борбе између Јевреја, подржаваних од стране Барона новца, и вођа свих европских нација који су били наивни и несвесни завере против себе али и одлучни да се најзад ослободе семитске превласти.

Кар затим прелази на енглеску револуцију седамнаестог века да покаже како је јеврејско подземље наставило своје сплетке. „Насупрот устаљеном веровању", Кар на овом месту додаје, „калвинизам је јеврејског порекла... Калвиново право име било је Коен"! Утврдивши ово, он наставља описујући како је Оливер Кромвел учествовао у јеврејској револуционарној завери, дописујући се са Ебенезером Пратом из муљеимске синагоге у вези рушења краља Чарлса које се остварило 1649, када је монарх обезглављен наредбом Парламента. Незадовољни, илуминати настављају да се површно уплићу у британске послове бар до 1689, када њихов човек, Вилијам Орански, ступа на престо.

Као што се из ранијег види, Кар на сличан начин третира француску револуцију, са агентима илуминатима који се свуда појављују и са Ротшилдима као јеврејским агентима иза свакога, од Вајсхаупта до Наполеона. Ипак је необично што, иако су илуминати имали моћ да спроведу француску револуцију, после ње се преоријентишу на неагресивне методе, као што је манипулација банкама и залихама новца, уместо да наставе своје директно нападање успостављене власти. У међувремену, овлашћују Карла Ритера да састави дугорочне планове за десничарско освајање света које ће једног дана прећи у нацизам, док је Карл Маркс израђивао сличан левичарски план.

Кар се затим окреће Америци и проналази сличан шаблон завера, првенствено у области банкарства, тврдећи да је Александар Хамилтон био пион илумината у време када је установио Банку Сједињених Држава и био министар финансија. Илуминати су тада сковали заверу да изазову грађански рат преко Ротшилдовог рођака и вође Конфедерације по имену Јуда П. Бенџамин и када је Линколн запретио да поремети међународне банкаре са својом монетарном реформом, Бенџамин је наредио Џону Вилксу Буту да га убије. Од тада, манипулисање високим финансијама несмањено траје, пише Кар, и мада је умро пре него што су билдербергери из новијих година постали надалеко познати, он убацује расправу о чувеном састанку на острву Џекил, Џорџија, из 1910, на коме су сенатор Нелсон Олдрич и водећи финансијери ковали заверу против Федералног резервног система.

Ово је само почетак, јер Кар наставља са тврдњама да илуминати стоје иза првог светског рата, руске револуције, шпанског грађанског рата, другог светског рата, кинеске револуције, свега. Човек почиње да се пита, шта у ствари спречава тајне вође да преузму тоталну власт пошто су, чини се, толико успешни у свему чега се прихвате, док њихове непорочне хришћанске жртве никад немају успеха. Можда њихове моћи произлазе из њихове способности да буду атеисти а истовремено и следбеници Сатане, али у чему год да је тајна, Карови илуминоиди дефилују у књигама као што су **Велика међународна завера** и **Завера против Бога и човека,** кроз непрекидни ланац параноје којој се не види крај.

Попуњавање нених празнина

Најинтересантнија чињеница у вези илуминоидне теорије историје је да једном када је проучите, долазите у искушење да се враћате назад и попуњавате празнине, јер има толико илуминираних, толико завера и толико ствари које су се могле закулисно одвијати да је немогуће повући јасне црте. Ово је, наравно, оно што тему чини примамљивом романописцима као што су Аин Ранд и Тејлор Колдвел, чије су дебеле књиге пренатрпане измишљеним догађајима иза сцене. Нарочито Колдвелова, која је скоро прихватила теорију завере, пишући о моћном „Комитету за стране студије" и тајном „Скардо друштву" у **Моћницима и краљевима** (1972), док у **Церемонији недужних** (1976) она показује, између осталог, да су завереници 1928. подржавали Херберта Хувера против Алфреда Е. Смита јер, иако су обојица били „ђаци француске револуције", Хувер је био честитији — и самим тим лакши за манипулисање.

Међутим, чак и ове фантазије приказују илуминоиде као нешто више од социјалистичких банкара и заиста конспиролози Вебстер/Кар школе као да, у својим једностраним покушајима да илуминоиде ставе у одређен калуп, не увиђају многе могућности. Оно што **Illuminatus!** Шие и Вилсона чини снажним у ствари је њихова спремност да отворе све могуће варијанте теме илуминоида, не само оне масонске, јеврејске или комунистичке.

На пример, Карова оптужба да је Линколново убиство завера илумината, остављена је без доказа и с почетка се чини смешном, али како је Тимоти Крауз показао у тексту „Касно саопштавање новости о Линколновом убиству" („Roling Stoun", 1. јули 1976), мало копања чини чуда. Крауз извештава о истраживању једног младог историчара експерта, Натанијела Орловека, са намером да покаже да Џон Вилкс Бут није убијен у Гаретовом амбару као што тврде ортодоксни историчари, већ да је побегао уз помоћ председника Џонсона и живео до 1903. као Џон Сент Хелен, чије мумифицирано тело можда још увек тумара негде по земљи. Неко је ипак био убијен у запаљеном амбару, и „Џек Руби" овог случаја је био војник по имену Бостон Корбет који је тврдио да је испалио хитац који је убио у клопку ухваћеног „Бута". Испоставља се да је Корбет био самокастрирани религиозни фанатик који је касније смештен у лудницу, одакле је побегао и никада није пронађен. Да ли је он некако био повезан са злогласном руском сектом скопци и са балканима којима је кастрација значила спасење? Да ли је и он био агент илумината?

Други скуп завера необјашњиво занемариван од стране Карове школе врти се око активности Арона Бера, кога Кар одбацује као експерта за двобоје који је радио као џелат Александра Хамилтона за илуминате. Поставља се питање зашто Кар није мало дубље зашао у ствар и известио да је славне 1776. године Бер био члан штаба великог америчког конспиратора генерала Бенедикта Арнолда, где је склопио познанство са неким Џејмсом Вилкинсоном и дружио се са некима од умешаних у такозвани Конвеј Кабал, који је две године касније ковао заверу да Вашингтона замени његовим такмацем генералом Гејтсом. Бер, коме је 1800. мало фалило да победи Џеферсона у кандидатури за председника и који је био потпредседник када је он 1804. убио Хамилтона, био је такође повезан са тајним Таманидруштвом и њему се, у ствари, приписује претварање друштвеног клуба у политичку машину почетком 1791.

Вилкинсон је такође био сензационална фигура, двоструки агент који се заклео на верност Шпанији 1787, и још увек је примао шпанску пензију број тринаест када је 1791. добио официрски чин у америчкој армији. Године 1803. Вилкинсон (не треба га бркати са његовим савремеником, проналазачем Џоном Вилкинсоном) је био један од чланова комисије при куповини Луизијане од Наполеона и две године касније постао први гувернер територије Луизијане. На крају је био под истрагом Конгреса, али је успео као двоструки агент да остане неоткриван и поново се латио управљања Њу Орлеансом 1812, завршавајући каријеру поразним нападом на Монтреал за време рата са Енглеском 1812.

Бер и Вилкинсон су били козавереници у детаљно разрађеној завери за освајање Тексаса и Мексика 1805, године

када је Бер упознао богатог ирског имигранта по имену Бленерхасет, власника велике куће на острву, на реци Охајо. 1806, док је Вилкинсон слао Зебулена Пајка да пронађе маршруту за инвазију Запада, Бер је почео да прави залихе оружја и опреме на Бленерхасетовом острву припремајући се за предстојеће походе. У том тренутку, Вилкинсон издаје Берове планове председнику Џеферсону, долази до инвазије острва, Бер и Бленерхасет бивају ухапшени, а кућа спаљена. Бер је 1807. ослобођен оптужбе за заверу и побегао у Енглеску, као што је учинио и његов стари пријатељ Арнолд.

Други могући двоструки агент кога је Кар могао узети у обзир је председник Ендрју Џексон, који се први пут уздигао на власт тиме што је победио у бици код Њу Орлеанса 1814. Нема сумње да је Џексон био масон, што га по Каровом начину размишљања чини редовним чланом илумината, али Џексонова дела се не подударају увек са оним како би један илуминати-агент требало да дела. Док је, на пример, истина да је Џексон стекао подршку Таманија током своје прве успешне председничке кампање 1818, помажући тако да се Тамани машинерија уздигне до националне власти и која ће касније произвести Боса Твида и друге корумпиране политичаре, исто тако је истинито да је 1832. Џексон упропастио Банку Сједињених Држава тиме што је федерални фонд улагао у државне банке, дело које се противи Међународним Зеленашима (т. ј. Ротшилдима), због чега је изузетно хваљен у Озборновој књизи о заверама.

У години када је Џексон постао председник, основана је прва трећа-партија у америчкој политици, Анти-масонска партија, која је настала као одговор на хистерију изазвану нестанком капетана Вилијама Моргана 1826, убрзо после изласка из штампе његовог експозеа о масонству, **Илустрације из слободног зидарства,** 1830. Анти-масонски конгреси у Масечусетсу и Вермонту нашли су доказ који повезује масонство и илуминизам, мада, како Стауфер истиче, докази су једва нешто више од прежвакавања оптужби Робинсона и Морса заборављених од 1799. Анти-масонска партија 1831. кандидује Вирта и разједињује Џексонову опозицију, демократске републиканце, осигуравајући тиме да пети масонски председник остане на положају још четири године. Покушај убиства Џексона 1835. био је дело незадовољног земљопоседника разјареног пропашћу Банке Сједињених Држава.

Године Џексонове политичке каријере бележе случајеве масонског уплитања и заташкавања у изолованој земљи, Русији, која ће на крају постати Каров највећи баук. После Наполеонове инвазије 1812, западњачке идеје су нашироко кружиле Русијом и до 1815, године Ватерлоа, тајно друштво названо Покрет декабриста организовано је у оквиру руског масонства. Бројни истакнути руски писци тог доба били су укључени у овај покрет, укључујући и Пушкина, иако велики песник није био међу онима који су били затворени или убијени када су декабристи извели безуспешан државни удар 1825, три године после угушивања самог масонства у Русији.

Очигледно, Кар није био свестан бројних европских тајних друштава из 1820-тих и 30-тих, описаних у Робертсовим **Митологијама,** али би сигурно сматрао значајним да Филипо Буонароти пружа директну везу између илумината, јакобинаца и француске револуције са једне стране, и револуционарних активности Бланкија, Мацинија и Гарибалдија са друге стране. Буонароти и Вајсхаупт могу се заправо посматрати као парњаци из „подземног света" моћних и поштованих Tallyrand и Sieyés и у складу са тим сво четворо раних Illuminés умрло је 1830-тих, пошто су преживели суровост револуције, царства и рестаурације. Сваки од њих је на свој начин допринео револуционарном развоју тога доба и сигурно би требало да буду на листи илуминоида било ког конспиролога који држи до себе.

Да се попуни следећа историјска празнина, Колин Вилсон помаже својим успутним описом Алфонса Луја Констана који је 1840-тих писао о окултном под

именом Елифас Леви и који је описао случај у који је умешан окултиста по имену Собрије који је наводно узбуркао париски свет и подстакао револуцију 1848. док је био „у стању налик на транс". Вилсон се бавио и идентитетом Џека Трбосека у свом првом роману **Ритуал у мраку** (1960) и другде, али је можда био несвестан (као што је без сумње случај са Каром) да су неразрешена убиства проститутки из 1888. повезана са секс-скандалом Улице Кливленд, заташкавањем вотергејтског типа које је тек недавно обелодањено у **Афери Улице Кливленд** (1977) Луиса Честера, Дејвида Лича и Колин Симпсон. Да ли су револуција 1848. и скандал 1888, у које су умешани највиши слојеви викторијанског друштва, још два примера мешања илуминоида у историју?

Најзад, Кар пропушта да уплете злогласну „ноу натинг" (Know Nothing) партију (званично америчку партију) која је била заснована на широко распрострањеним тајним друштвима организованим у циљу супротстављања навали нових емигрантских група које су стизале у Америку средином деветнаестог века. Исто тако, Кар као да не зна ништа о делима Кју Клукс Клана који је ступио на сцену убрзо после Линколновог убиства и од тада је спорадично деловао као терористичка група унутар слободне земље. Да ли се и ови покрети кандидују за фронтове илуминоида преко којих су Тајни Мајстори кројили живот Америке и света?

Остаци десничара

Највећа иронија и оно најочигледније у Каровој верзији историје илумината је да ако размишљајући на његов начин одете довољно удесно наићи ћете на крајње левичаре који вам долазе у сусрет са заједничким интересом: то је завера! А наравно да је завера, бескрајни тајни рат између богатих и сиромашних, оних који имају и оних који немају, оних на власти и оних без власти. Карови наследници као што су Ден Смут, Гери Ален и Фоеб Кортни могу изгледати смешни оптужујући Одбор за односе са иностранством (CFR) да су мозак завера, па ипак оно што говоре у основи је оно што говоре и учени левичари, као што су К. Рајт Милс и други следбеници злогласне Елите моћи, одскора познате као Војно-индустријски комплекс или Естаблишмент. Питање није има ли уопште завере, већ шта урадити са њом.

Чини се да су неке Карове идеје изведене из чудне књижице под називом **Линколн, мученик новца** (1935) Р. Е. Серча у којој се опет Барони новца прате кроз историју, премда их Серч никада директно не назива илуминатима. Истражујући порекло новца, корен зла, Серч изриче тврдњу да је Соломун био један од најранијих манипуланата новцем и да је његова демонетизација сребра проузроковала економски хаос у Јерусалиму, али како Велс износи у свом **Кратком прегледу историје,** широка употреба металног новца није почела све до негде 600. год. п. н. ере, неколико векова касније. Ипак, Велс и Серч се слажу да је манипулација новцем достигла највишу тачку у старом веку када га је прихватио Рим неколико векова пре Христа. Велс хвали новац што је људе ослободио старог незграпног система трампе, Серч га осуђује да је кроз целу историју оруђе привилегованих класа.

Да докаже свој став, Серч опширно цитира из опет друге историје завера, **Шта долази** Л. Е. Стова, која приказује Римску Империју како њоме од почетка доминирају бескрупулозни људи који не презају ни од чега да би задржали своју надмоћ. И заста погубљење раног реформатора Спурија Касија, као и убиство тобожњег тиранина Спурија Мелија и погубљење другог реформатора, Марка Манила, у раној историји Рима, снажно потврђује разложност ове интерпретације борбе између римских патриција и плебејаца. Можда још више открива убисство аграрног реформатора Тиберија Граха 133. год. п. н. ере од стране друга два сенатора чије су присталице тада измасакрирале Грахове присталице. Пар година касније, Сципио Африканац Мла-

ћи се залагао за сличне идеје али, као што Велс примећује, „умро је изненада, пре него што је предлог могао да спроведе у дело". Убрзо следи Тиберијев брат Гај Грах али су њега и неколико хиљада присталица „измасакрирали поборници 'реда и закона'" 121. године п. н. ере.

Овај образац владавине до које се долази убиствима и понавља се код смрти римских вођа као што су Сатурнин, Глауције, Рутилије Руф, Ливије Друз, па чак и Јулије Цезар, је депримирајуће познат модерном уму, а за оне који воле да проналазе паралеле између Рима и Америке, судбина браће Грах и браће Кенеди је узнемирујуће слична. Кар такође износи образац убиства који вреди споменути, истичући да су масонски агенти одговорни за бомбашки покушај атентата на аустријског надвојводу Франца Фердинанда један сат пре него што ће га убити један млади студент и на илуминате сваљује кривицу за смрт бројних руских вођа као, на пример, генерала Дубрасова и премијера Столипина у годинама које су водиле првом светском рату и руској револуцији. Још једна веза у ланцу асасиноида је оптужба конспиролога Меи Брасел да је Хитлеров успон на власт пропраћен са **четири стотине** (она подвукла) убистава, образац који се понавља, она тврди, и кроз успон Ричарда Никсона.

Проналажење завера иза данашњих наслова је невероватно лако, наравно, пошто постоји много завера и њихово повезивање у једну Велику Заверу је скоро неодољиво искушење. И опет се левица и десница сусрећу: **Невидљива влада** (1962) Дена Смута је о CFR; књига истог наслова Вајза и Роса (1964) је о CIA. Илегалне активности CIA, FBI и војних „обавештајних" јединица, као и „провалници" вотергејтске славе, недавно су драматично илустровали стварност политике моћи. Широко распрострањена сумња у званично објашњење убиства Кенедија, Кинга, Малколма X и других, чини се оправданом због великог броја питања без одговора или несталих или игнорисаних доказа у сваком појединачном случају. Сходно томе, Шиаов и Вилсонов **Illuminatus!** приказује бројне различито мотивисане убилачке групе како испаљују хице на Кенедија у Дили Плази, где један од неколико Џона Дилинџера све њих премашује у хитрини.

Кар и његови следбеници би сигурно негодовали због таквих лудорија, али оно што сатиру чини ефикасном је чињеница да су десничари све време на сличан начин дрски према историји. Према томе, видимо Озборна и Алена који оптужују да је Сисл Родес био агент илумината који је основао тајно друштво које и данас функционише, док Кар и Озборн наглашавају улогу Алберта Пајка, америчког реформатора масонства који је наводно још пре три стотине година израдио план који предвиђа три светска рата и три револуције. Ругајте се ако морате, али баш овај ланац сеже до данашњег времена кроз деловање такозваних билдербергера који ће подробније бити размотрени у каснијем поглављу.

Кар, са својом фобијом сатанизма, чини се да иде најдаље удесно приписујући натприродне моћи својим противницима и изјављујући да су Пајк и други илуминати тајно користили радио много пре Марконијевог патента бр. 7777 за први радио 1896 — прича која одговара Реј Палмеровом недавном извештају о тајним телевизорима коришћеним током првог светског рата. Слично томе, Озборн део своје књиге о заверама посвећује оном што он зове хард-рок завера подривачких рокенролера, док Палмеров штићеник, покојни Ричард С. Шејвер, у писму часопису за научну фантастику „Ејлијен Критик" (бр. 9, мај 1974), такође упозорава на подривање „вибрацијама прилично парализујуће способности, прерушено у најновији рок звук", које овога пута потиче од подземних хероја који су напустили фотографије својих ишчезлих цивилизација са камених холографских слика.

Кар чак наводи да ђаво и друга **небеска** (он нагласио) бића могу нама емитовати поруке исто као што **људи** раде са радијом и телевизијом, идеја коју треба назвати или научном фантастиком или

паранојом, у зависности колико је озбиљно схватите. Узимајући у обзир колико се често SF и параноја обистињују и размотривши скорашње „кораке" учињене на пољу техника контроле понашања, можда такве страхове ипак треба узимати озбиљно. Али ако се то уради, отварају се капије бескрајне разноврсности илуминоидних фантазија као оне у **Потпуно сте сами** (1950) Фрица Лајбера или **Они** Роберта Хајнлајна, у антологији параноје Терија Кара **Остали** (1969).

Осврнувши се на револуцију, неколицина других писаца је коментарисала значај тога што су јакобинци спроводили усаглашене акције по целој Француској захваљујући брзом комуницирању — још једна варијација, можда, на тему тајне радио мреже. Чак још основнија је догма о генералу Вилу коју је првобитно изложио Русо, а касније користио Сен-Жист да оправда акције Одбора опште безбедности. Да ли је генерал Вил био нека врста колективног телепате, на неки начин под утицајем илуминоида? Да ли сличну „мрежу понашања" планира неки Велики Брат за нашу будућност?

Одељења за модификацију понашања

У својој последњој књизи, **Црвена магла над Америком** (1959), Кар се окреће модерним политичким догађајима под утицајем илуминизма и сатанизма, описујући бројне сумњиве смрти које је истраживао у Канади укључујући и додатке о смрти Е. Х. Нормана, Џејмса Форстола и Џозефа Макартија. Норман, саветник за азијска питања при канадској влади, наводно је извршио самоубиство негде 1957. Кар тврди да је натеран на то дело тако што су му давали „дроге које узрокују самоубилачке нагоне", мада објашњењу недостају детаљи. Форстол је тобоже био жртва исте илуминатске тактике када је 1945. извршио самоубиство на неуролошком оделењу болнице Бетезда убрзо пошто је покушао да упозори Рузвелта на заверу илумината. Макарти је такође умро на неуролошком оделењу Бетезде и Кар имплицира да је сасвим могуће да је његова смрт од хепатитиса 1957. у ствари проузрокована превеликом дозом дроге, упозоравајући да су можда мескалин пејот или LSD били коришћени да изазову самоубилачке нагоне.

Тако мрачне сумње лакше су се могле одбацити пре недавног расветљења експеримента са дрогом и клицама које је CIA вршила током 1950-тих, али данас је много теже игнорисати их. После признања CIA да је тајно давала LSD др Френку Олсену 1953, што је резултирало његовим самоубиством, зар можемо олако да одбацимо Карову Форстол-Макарти теорију? Чак и оптужба да је CIA користила халуциногене дроге да рекламира UFO појаве и лажне „доживљаје сусретања" данас не звучи толико невероватно, мада мотив за такве манипулације, какве су изложене у делу Леона Дејвидсона **Летећи тањири: анализа пројекта ваздушних снага, Плава књига, специјални извештај бр. 14** (1956, 1976) и у **Уфолошкој свесци** Алена Гринфилда, остаје прилично нејасан. Поред LSD-а, зна се да је CIA 50-тих година експериментисала са другим егзотичним дрогама, у нади да произведе супстанце које би помогле жртвама испирања мозга да се присете својих упутстава или да код пензионисаног агента изазове селективно заборављање строго поверљивих информација. Али, наравно, CIA није једина у таквом истраживању, јер и друге тајне службе су изводиле сличне експерименте и чак много крупнији „кораци" су предузимани унутар затвора САД. Тамо су развијане разноврсне технике промена понашања, у распону од START-а заснованог на бихејвиористичкој теорији Б. Ф. Скинера, и програма „аверзивне терапије" сличног оном приказаном у делу **Паклена поморанџа** (1962) Ентони Берџиса, па све до сензорне депривације, психоактивних дрога и стварне манипулације мозгом путем психохирургије и имплантације електрода.

Како су Тимоти Лири и Роберт Ентон Вилсон показали („Испирање мозга", **Oui**, јуни 1976) наше схватање тога како се мозак програмира и како може бити репрограмиран сада је разложено на неко-

лико упрошћених процедура које готово било која организација — црква, војска, затвори, чак и фамилија Менсон — интуитивно може да разуме. Као што је приказано у Ванс Пакардовом **Прикривеном навођењу** (1957), Алдоус Хакслијевом **Поново у храбром новом свету** (1958) и Вилијам Брајан Кијевом **Подсвесном завођењу** (1973), ова начела су одавно позната у пропаганди и политици и она им обезбеђују свакодневни хлеб.

Опасности које „испирање мозга" носи појединачно су приказане на случају такозване Симбионеске ослободилачке армије, SLA, јер чак и ван чињенице да су Пети Херст њени отмичари репрограмирали за невероватно кратко време, чини се да има разлога да се верује да су Доналд де Фриз и остали чланови SLA и сами били под утицајем техника промена понашања. Истраживач завера Меи Брасел и други, утврдили су да је Де Фриз у стварности био обавештајац и агент провокатор за лосанђелеску полицију, а вероватно и за FBI и CIA, док су његови следбеници — Харисови, Митзмун и друштво — такође били тајни агенти са прошлошћу у одељењима за модификацију и наркотичне делатности пре доласка у Калифорнију и пре уплитања у SLA. Де Фриз и остали су затворени у злогласни Вакавил затвор који је био у првим редовима истраживања модификовања понашања и Браселова иде толико далеко да сугерише да су они несрећни SLA-овци, које је у Лос Анђелесу кремирао SWAT тим, били под контролом путем „дрога, електрода и хипнозе", и да су целу ствар инсценирале Силе Власти за сопствене циљеве.

Такве језовите мисли се појачавају када се поставе уз неке друге сензационалне догађаје новијег датума, нарочито политичка убиства из 1960-тих и 70-тих. У **Сатаниним убицама** (1971) Бред Стајгер и Ворен Смит укратко истражују идеју да је контрола понашања можда имала улогу у овој вези, истичући да су Сирхан Сирхан и Џејмс Ерл Реј практиковали хипнозу и ауто-сугестију и да је Џек Руби био забринут због ефеката халуциногена на ум пре него што је, као Форстол и Макарти, умро на болничком одељењу. Они, такође, опширно цитирају неидентификовану критику из „Ворен Рипорт"-а која сугерише да поступци Ли Харви Освалда после убиства Џ. Ф. Кенедија подсећају на она под дејством хипнозе или дрога.

Стајгер и Смит такође дају допринос проблему окултног утицаја у нашим убиствима, примећујући да је Освалд наводно изјавио да се плаши „Врагова" који су на „кључним позицијама у свакој влади света", и док је Руби чврсто веровао у астрологију, Освалдов пријатељ Дејвид Фери озбиљно је био заинтересован за врачбине и окултно. Кар би без сумње аплаудирао Стајгеру и Смиту што стављају нагласак на сатански аспекат сторијих убистава чак и ако би можда био шокиран њиховим сензационализмом. Уз Освалдове Врагове и Феријеве Зле, Стајгер и Смит додају да је Сирхан, изгледа, нашкрабао сатански натпис „Једном и Увек Краљ" на великој кутији за лед пре него што је пуцао на Роберта Кенедија и да су Сирханови адвокати сматрали да одбрану треба засновати на тврдњи да га је обузео зао дух. Сирхан је такође имао иста интересовања као и Џесон (Рамон Меркадер), Троцкијев убица, јер обојица су за затворску лектиру изабрали **Тајну доктрину мадам Блавацке,** а Џесон је свог Тајног Мајстора називао једноставно „они". А у осврту на 1881. Стајгер и Смит пишу да је Шарл Жито, убица председника Гарфилда, такође био окултиста и да је осећао да њиме управља натприродни глас за који је веровао да је божји, и с љубављу га називао „Лорди".

Као што је раније наведено, технике модификовања понашања датирају уназад најмање до почетка хипнотизма са Месмеровим анималним магнетизмом у доба Вајсхаупта и француске револуције, мада су наравно образовни, религиозни и војни облици испирања мозга стари колико и цивилизација. Иако са сенком илумината иза себе, француска револуција је нарочито погодно место да се тражи исти тип активности модификова-

ња понашања а наравно, могу се наћи бројне интересантне могућности. У својој детаљној студији Одбора опште безбедности и владавине терора, **Дванаесторо који владаше** (1941), историчар Р. Р. Палмер пружа бројна интересантна полазишта, а најдиректнија је чињеница да је Жорж Кутон, један од Дванаесторице, док је био на дужности у Одбору добијао третмане хипнозом од стране непознате жене по имену Сузан Мињо.

Упркос све тежој парализи као последици менингитиса, Кутон је био један од динамичнијих чланова Одбора и заједно са Робеспјером и Сен-Жистом био је у стању да снажно утиче на ток Прве републике до њиховог наглог пада у врелини термидора. Довољно интересантно, Палмер пише да је Сен-Жист, ког назива „једна од мистерија револуције", био чудновато неодређен током раних дана када је Одбор учвршћивао своју власт, мада кад је убрзо после тога постао активан био је „обележен човек" и лако је могао да доминира већином чланова Конвента. И следеће године када су и Робеспјер и Кутон због болести били одсутни из Одбора, Сен-Жист је био тај који је доминирао ситуацијом и у Одбору и у Конвенту, стварајући хистерију која ће ривале „тријумвирата", ебертисте и дантонисте, убрзо одвести на гиљотину. Јесу ли Робеспјер, Кутон и Сен-Жист били „испраног мозга" током ових чудних периода одсутности са сцене.

Робеспјеристи су били у могућности да доминирају Одбором и елиминишу своје непријатеље делимично користећи застрашујућу тактику Стране завере. Револуционарна Француска је заиста била у рату са осталим делом Европе и свакојаке сумњиве личности су биле активне током Републике, тако да је претња завере за подривање нове нације била моћно политично оружје које су Робеспјер и Сен-Жист користили да Француској наметну своју идеалистичну Републику Врлине. Потпомогнути оптужбама Фабра д' Еглантина, песника који је израдио нова имена за револуционарни календар (термидор, вантоз, итд.), робеспјеристи су били у могућности да прогурају сопствене програме и да усмеравају терор против конкурентних ебертиста и дантониста, успут елиминишући сумњиве странце као што су Проли и Клоц, радикале као што је Шабо, њиховог аристократског колегу члана Одбора, Ероа де Сешела па чак и Фабра д'Еглантина лично. Иронија је што су Робеспјер, Сен-Жист и Кутон убрзо и сами пали, жртве у преокрету завере у коју је била укључена Катрин Тео, старица која је проповедала мистериозну веру и наводно се спремала да прогласи Робеспјера божјим сином.

Још једна могућност за контролу понашања лежи у образовању Адама Вајсхаупта, који је имао седам година када му је отац умро, а његов кум, барон Јохан Адам Икштат, управник универзитета Инголштад, његово рано образовање препушта језуитима. Икштат, радикал који је започео либерализацију универзитета после свог именовања 1745, ипак је утицао на младог Вајсхаупта више него језуити, јер младић је имао на располагању Икштатову приватну библиотеку и на њега су снажно утицала дела француских филозофа од којих ће касније, као што је историчар Ј. М. Робертс показао, дела Холбаха и Хелвецијуса бити од користи у обредима иницијације илумината. Са данашње раздаљине, немогуће је сазнати да ли су Вајсхаупту „испрали мозак" Икштат или језуити, али не може бити сумње да је овај рани додир са рационализмом 18. века пружио основу за његове касније завере против установљених ауторитета цркве и државе.

Вајсхаупт, Робеспјер, Жито, Џесон, Освалд, Де Фриз — јесу ли сви они били заморчићи за технологију контроле понашања која се још увек усавршава? Можда становници испраних мозгова Орвелове **1984** могу још да испадну блага белетристичка верзија нас самих у будућности.

Неки округлаши

Довођење мита о илуминоидима све до данашњих дана било је углавном дело

писаца Карове школе, али чудновато, нико није све коцкице ставио на једну гомилу, мада је Џејмс Петрик био најближи томе са табелом насловљеном „Успон и моћ интернационалних банкара" објављеном у недељнику „Озарк Санбим" од 2. јуна 1975. Петрикова табела почиње оснивањем Бенк оф Ингланд 1694, а затим следи уобичајени илуминати-француска револуција — Ротшилд-Комунистички манифест — сценарио све до 1891, где уводи нови елемент — Округле столове. Ова тајна друштва у САД, Канади и у четири друге земље на табели су приказана да вуку корен из Сисл Родсовог плана да „испуни Раскинове снове", а Родсов савременик лорд Алфред Милнер искрсава на челу групе (мада је у заправди напомена — „овај покрет основао Ротшилд").

Према Гери Аленовом делу **Нико се не усуђује назвати то завером** (1971), Родса, барона дијаманата Јужне Африке, у његовим рударским подухватима заиста су финансирали Ротшилди — и у свом трећем тестаменту Родс је оставио све лорду Ротшилду. У свом првом тестаменту (1877) Родс је свој новац оставио једном тајном друштву да целим светом шири братску владавину, док је у свом седмом и последњем тестаменту (1900) установио Родсову стипендију, коју су конзервативни политички писци дуго сумњичили за подривачке делатности. Али, иако је тајно друштво лишено наслеђа у корист стипендија, Родсово интересовање за утицање на светске догађаје путем тајних група се наставило и 1891, у години када је стекао контролу над 90% светског снабдевања дијамантима, он наводно оснива Округле столове, или оно што Озборн у **Великој међународној завери** назива Круг посвећених, продукт илумината.

Као што је често случај са тајним друштвима, има неких неподударности међу објашњењима. Петрикова Санбим-табела као датум оснивања Округлог стола даје 5. фебруар 1891, док Гери Ален цитира ранијег историчара Керола Киглија до детаља да је „централни део 'тајног друштва' успостављен до марта 1891, коришћењем Родсовог новца". Аленов изворник је Киглијева обимна **Трагедија и нада: свет нашег доба** (1965), мада када је засебно изашао други део књиге **Свет од 1939: историја** (1968) Кигли пише да су групе Округлог стола организоване између 1908. и 1911, а да је 1910. основан њихов тромесечник „Раунд Тејбл".

Као што је наведено у саопштењу о Киглијевој смрти у „Њу Лајбреријан Виклију" бр. 60 (6. фебруар 1977), историчар са Џорџтаун универзитета „последњих година живота је стално примао бројна писма од левог и десног крила 'завереничких чудовишта', после својих открића о завереницима Округлог стола." У **Свету од 1939** Кигли је написао да „постоји или је постојала читаву једну генерацију међународна мрежа англофила која делује, до одређене мере, на начин на који радикална десница верује да делују комунисти". Кигли каже да је раних 60-тих прегледао папире и тајне материјале мреже коју је проучавао двадесет година, закључујући да се слаже са већином циљева групе, мада не нужно и са њеним методама, и да „. . . моја главна разлика у гледишту је да она жели да остане непозната, а ја верујем да је њена историјска улога довољно значајна да би била позната".

Упркос претходном нагласку на Родсу и Ротшилдовима, у питању је треће Р, Рокфелерови, и њихов сој који ће убрзо доминирати причом о округлостолашима, и овде Петрикова табела и Аленов **Нико се не усуђује** следе стазу коју су прокрчили Џон Р. Елсомова **Грмљавина над зградом финансија** (1941, 1961) и Јустис Мулинова **Завера Федералних резерви** (1950, 1971), као и Кар, Феган, Озборн и други. Овај сценарио се односи на манипулације Барона новца са прекретнице века као што су Рокфелерови од Нешенел Сити Бенк и Чејз Бенк, Ј. П. Морган од Морган и Компанија Џејкоб Шиф од Кун, Леб компанија, и најважније, браћа Ворбург који су заверу везали у фини чвор Половом женидбом са Шифовом ћерком, Феликсовом женидбом са Лебовом ћерком и Максовим останком код куће у Немачкој где је могао утицати на Кајзера и помагати финансирање руске револуције.

У **Пионима у игри** Кар износи да је Пол Ворбург наводно „инспирисао чувени комични стрип ('Нахоче Ени') у којем се Ворбукс истиче као најбогатији и најутицајнији човек на свету". Ворбург је постао поборник „банкарске реформе" почетком 1907, године када је Ј. П. Морган наводно изазвао финансијску панику са циљем да добије подршку за централну банку. Ворбург је такође био учесник састанка на острву Џекил, Џорџија, 22. новембра 1910, чији је резултат био Федерални резервни систем из 1913, пошто је Вудро Вилсон победио Тафта и Рузвелта са сигурном подршком Моргaнових кругова. Посетиоци скупа на острву Џекил били су и Моргaнови људи Хенри П. Доусон, Чарлс Д. Нортон и Бенџамин Стронг, рокфелеровац-републиканац Френк Вандерлип; помоћник секретара финансија А. Плат Ендрју, и сенатор Нелсон Олдрич, чија се ћерка Еби удала за Џона Д. Рокфелера мл. и чији је унук недавно био гувернер Њујорка и потпредседник САД. Пол Ворбург и Бенџамин Стронг, бележи Петрикова табела, обојица су били чланови првог Одбора федералних резерви.

Чак и пре Квиглијевих открића о групама Округлог стола, активности Баронâ новца сматране су делом светског револуционарног покрета, као што се види из Каровог описа састанка 1899. између Моргана, Ротшилда и Ворбурга, и из наредних завера њиховог Ферст Нејм клуба да остваре Федералне резерве. До 1913, пошто су остварили своје планове за централну банку, ударили темељ порезу на приходе и ослобађању од пореза, међународни банкари су били спремни да почну планирање свог следећег опасног подухвата: први светски рат и руску револуцију. Морганов новац, који је био оруђе за Вилсонов избор 1912, сада се почео сипати за финансирање револуционара као што су Лењин и Троцки и за снабдевање Британаца оружјем, јер је рат био на видику. 1915. немачка подморница торпедовала је британски брод линијске пловидбе „Луситаниа" који је, како је Колин Симпсон приказао у »The Lusitania« (1972), носио 600 тона експлозива, шест милиона метака и другу кријумчарену робу (већину је финансирао Морган) и сасвим је могуће да су британски и амерички политичари све подметнули да би створили антинемачку хистерију.

Централну улогу у овом сценарију имао је пуковник Е. М. Хаус, тексашки политичар који је постао Вилсонов најближи саветник и био, по Гери Алену, упућени Округлог стола. Хаус је помогао увођење Федералног резервног система у Конгрес, играо улогу у заташкавању „Луситаниа" афере и био кључна фигура на Версајској мировној конференцији и у безуспешном Друштву народа. Његова наводно социјалистичка филозофија је сумирана у његовом роману **Филип Дру: администратор** (1912) који се залаже за разноврсне социјалне програме сада узете здраво за готово као, на пример порез на приход и социјално осигурање. Најважније, ипак, је Хаусово руковођење оснивањем Савета за односе са иностранством (CFR) пошто је пропало Друштво народа.

CFR, који су конзервативци дуго сматрали субверзивним, био је резултат састанка уз вечеру у хотелу „Мажестик" у Паризу 19. маја 1919, где је домаћин био пуковник Хаус, а гости вилсоновски интелектуалци као Волтер Липман, Џон Фостер Далс, Ален Далс и Кристијан Хертер, заједно са, како их Ден Смут у **Невидљивој влади** назива „групом Енглеза истомишљеника". Гери Ален цитира CFR-ов двадесет пети годишњи извештај наводећи да је група из 1919. била позната као Институт за међународне послове, и заиста је Краљевски институт за међународне послове (RIIA) исте године основан у Лондону, и други IIA у Канади и другде — мада CFR није утеловљен све до 1921, када су га Хаус, Ворбург, Рокфелер, Морган, Хериман, Барух и други опет оформили. 1925, уз Морганово, Рокфелерово и додатно финансирање осталих округлостолаша, CFR је почео са ра-

дом и 1929. стекао садашње просторије у Харолд Прат Хаус, Источна 68. улица бр. 58, Њујорк. Због тога, Шиаов и Вилсонов **Illuminatus!** почиње бомбардовањем левичарског часописа „Конфронтејшн" на „Источној шездесет осмој улици, близу Савета за односе са иностранством".

У **Невидљивој влади** Смут износи да је 1939. „Савет започео преузимање Министарства иностраних послова САД", задатак који је, како он тврди, завршен 1945. оснивањем Уједињених нација. Смут наставља тврдећи да је CFR имао удела при улажењу и излажењу из другог светског рата, од промене Монроове доктрине преко Гренланда 1940, до предавања Берлина Русији 1945, са циљем да има „увек спреман ратни извор" над год да затреба. Нешто даље иде Бенџамин Џ. Валдек који је, у **Партији рата и издаје** (1975), поборник старе теорије да су демократи они који су САД увукли у рат (Вилсон, Рузвелт, Труман, Џонсон) и да је, попут афере „Луситаниа", Перл Харбур намерно планиран и провоциран. Цитирајући историчаре као што су Хари Елмер Барнс и Чарлс Остин Бирд, Валдек развија случај против Рузвелта, али пропушта осврт на илуминоиде и његово решење је ограничено проглашавањем Рузвелта ратним криминалцем и предавањем земље републиканцима.

Такав потез био би од мале помоћи јер подједнак је број угледних републиканаца и демократа са везама у CFR и скоро све кључне позиције Стејт дипартмента у свакој администрацији још од FDR држали су чланови CFR. 1960—61. на листи чланова CFR-а у Смутовој књизи, појавили су се такви снажни републиканци као Херберт Хувер, Двајт Ајзенхауер, Ричард Никсон, Хенри Кисинџер, Ален Далс и Кристијан Хертер, заједно са тројицом Рокфелера и тројицом Ворбурга и мноштвом других великих зверки као што су Ј. Кенет Галбрајт, Хенри Кебот Лоџ и Збигњев Бжежински, сада сматран за Картеровог Кисинџера. Још једно значајно име је Пол М. А. Лајнбаџер, специјалиста за Азију и експерт за испирање мозга (**Психолошки рат**, 1955) који је писао научну фантастику под именом Кордвајнер Смит.

У CFR (1968) Фоеб Кортни укључује и листу чланова CFR-а, од 1. септембра 1966, која садржи углавном иста имена као и Смутова листа уз неке интересантне додатке као што су Роберт Кенеди и Хуберт Хамфри, шефови CIA-е Џон Макон и ITT-а Харолд Гринен. Председници Труман, Кенеди, Џонсон, Форд и Картер нису ни на једној од ових листа, али Смут објављује да је Кенеди тврдио чланство у писму од 7. јуна 1960, мада извршни директор CFR-а Џорџ Френклин мл. извештава да није био члан бар до 23. августа 1961.

Мада не прештампава целу листу од 1400 чланова, као што су Смут и Кортни учинили, Гери Ален ипак набраја неке чланове CFR-а које је 1971. поставио председник Никсон, од којих су многи исти стари ликови плус неки значајно нови: Харолд Браун, нови секретар одбране, и Сајрус Ванс, сада државни секретар у Картеровој Администрацији. Ради поређења, годишњи извештај CFR за 1973—74. укључује старе резервисте (четири Рокфелера!) и неке вотергејтовце који су се извукли, као Александар Хејг и генерал Брент Скаукрофт — а затим и такве перспективце као што су Џорџ Мекгаверн и Волтер Мондејл и додатне Картерове намештенике Мајкла Блументала, Џозефа Калифаноа, Пола Варнкеа, Чарлса Шулца и адмирала Стенсфилда Тарнера, човека чији ће задатак бити да уђутка CIA. Ако некадашњи CIA-надзорници CFR-удружења, као што су руководиоци Далс и Мекон, или надгледници Максвел Тејлор и Нелсон Рокфелер служе као некакав пример, Тарнер има пуне руке посла.

Билдербанде

Чим је CFR почео са озбиљним радом, једва да се ишта више чуло о Округлом столу. Гери Ален тврди да су „имали утицаја при старању да се Хитлер не заустави" док Кигли бележи да је подела Индије 1947. „добила снажан подстицај од Округлог стола" — али изван тога, група

као да је прешла у илегалу, или још вероватније, да се распустила и да је замењена следећим таласом илуминоидног фронта. Наравно, Смутова **Невидљива влада** се углавном бави џунглом организација (Комитет за економски развој, Одбор за саветодавне послове, Одбор за пропаганду, итд.) које су наводно фасаде или оруђе CFR-а и подривачи заклоњени иза њих. Публикације као што је анонимна Вестерн Ајлендс едиција са **Шемом за тиранију** (1972), **Чувај се градске и регионалне управе!** (1973) Фиби Кортнија и **Контрола оружја значи контрола људи** (1974), причу доводе до 1970-тих са таквим претњама као што је регионално планирање под управом злогласних „1313" агенција из Чикага, додатне деце CFR-а.

Према Киглију, друга поставка фронта Округлог стола, Институт за пацифичке односе (IPR) у неколико земаља је 1925. основао Лајонел Кертис, британски парњак пуковника Хауса, који је био инстурмент у оснивању RIIA и других Института за међународне послове шест година раније. У **Црвеној магли** Кар IPR назива „леглом завера повезаним са америчком спољном политиком" и износи да је „субверзивни" Е. Х. Норман помогао организовање тајног IPR састанка на Маунт Трембланту, Квебек, децембра 1942, из ког је проистекло оснивање совјетског шпијунског круга у Канади. Мада у овом односу не спомиње састанак на Џекил Ајленду 1910, Кар Маунт Тремблант повезује са тајним састанком одржаним у непосредном суседству Џекил Ајленда, на острву Сент Сајмон у Џорџији, фебруара 1957 — петим састанком групе познате као билдербергери и њиховим првим састанком одржаним у САД. Кар тврди да је случајно наишао на Сент Сајмон конференцију и његова прича о IPR и билдербергерима је прилично невезана, али интуитивно стављање ова два у исти ранг са осталим савременим ланцем илуминоида било је исправно, као што ће и показати историја билдербергера која следи.

Новински хроничар Вестбрук Пеглер сазнао је о Сент Сајмон састанку убрзо пошто се одржао и пропустио вест кроз две приче, „Сабласни преговори на џорџијском острву" и „Како је настао Федерални резервни систем", прештампане у брошури „Либерти лобија" „Билдербергери у жижи" (1975), анонимног уредника, састављеној од неколико прича и других информација о конференцији билдербергера. Пеглер је Сент Сајмон повезао са Џекил Ајлендом, али убрзо постаје очигледно да је најважнији развој самих билдербергера, који имају многе додатне везе са Округлим столом и CFR-ом. У ствари, билдербергери су врста незваничног CFR-а проширеног на међународне размере. Сент Сајмон састанку 1957. присуствовао је уобичајени рокфелер-далс-кисинџерски контингент, као и други чланови CFR-а, на пример ликови Стејт дипартмента Џорџ Бол, Дин Ачесон и Дин Раск, политичари Томас Дјуи, председнички саветници Макџорџ Банди и Артур Дин, генерал Л. Л. Лемницер и наследник конзерви и кечапа Хенри Хајнц II, заједно са мноштвом својих парњака из Енглеске, Француске, Немачке, Шведске, Данске, Италије и Турске. Као свим састанцима билдербергера током 1975, и Сент Сајмон конференцијом је председавао холандски принц Бернард, са Џозефом Е. Џонсоном (задужбина Карнеги) у улози почасног генералног секретара и бројни други луминари смењујући се на местима копредседавајућег и другим функцијама.

Назив билдербергер, настао на првом састанку 1954. по називу хотела у коме је одржан — Билдербург у Остербеку, Холандија, погодна је ознака коју су смислили новинари цитирани у споменутој брошури, али сама група је толико тајновита да се не зна да ли уопште имају „службено" име. Чак је могуће да себе још увек називају округлостолашима, али који год да је назив, састанци се одржавају годишње по разним земљама још од 1954, а по два су одржана 1955. и 1957. У САД су одржана још два састанка (Вилијамсберг, Вирџинија, 1964. и Вудсток, Вермонт, 1971), док су остали одржани у Канади (Маунт Тремблант, 1968), Енглес-

кој, Француској, Немачкој, Италији, Турској и другим европским земљама.

Поред горепоменутих чланова CFR-а, и неки други Американци који су посећивали билдербергшке састанке су CFR-овци: Бжежински и Хертер, Даглас Дилон, Роберт О. Андерсон, Ј. Роберт Опенхајмер, Роберт Макнамара, Волтер Бедел Смит, Волтер Рутер и Џејкоб Џевитс, док у не-CFR-овце спадају личности као Џералд Форд, Хенри Форд II, Вилијам Фулбрајт и Хенри М. Џексон. Листа европских достојанственика који су присуствовали састанцима билдербергера, такође је дуга, мада већина њих тешко да су позната имена у САД. Најугледнији од европских билдербергера са илуминатске тачке гледишта је француски барон Едмонд де Ротшилд, мада и друга имена, као Жорж Помпиду, Валери Жискар д'Естен, Роберто Оливети, Хелмут Шмит, Лестер Пирсон, Дејвид Астор и Харолд Вилсон, такође спадају у истакнута. Иако су многи од стотине који су присуствовали једном или више од до данас двадесет четири билдербергшка састанка мало познати у САД, они представљају најмоћније политичаре, банкаре и индустријалце западног света и политика њихових годишњих одлука засигурно мора да утиче на светске догађаје, упркос очигледном недостатку било каквих службених објава.

Иако се Смут, Ален и Петрик дотичу билдербергера, а посвећена им је и репортажа у „Озарк Санбим"-у, „Њу Тајмс"-у, и другде, либертилобијеве недељне новине „Спотлајт" су биле најупорније у извештавању развоја те групе. И поред повремених посета састанцима билдербергера од стране новинара, као што су Џејмс Рестон и Артур Хејс Шулцбергер („Њујорк Тајмс") и Ралф Менгил („Атланта Конститјушн"), у конвенционалним медијима се ћути по питању конференција, можда зато што они који теже да постану билдербергери такође теже да поседују медиј или можда, како је Роберт Антон Вилсон формулисао у интервјуу у „Сајенс Фикшн Ривју" бр. 17. (мај 1976), зато што је „мисаони зрак из штаба билдербергера успео да нокаутира ту посебну синоптичку везу у нашим мозговима". У сваком случају, заташкавање је прекинуто 1976. бројним сензационалним обелодањивањима која су билдербергере довела на насловне стране и проузроковала отказивање двадесет петог састанка који је требао да се одржи у Хот Спрингсу, Вирџинија — мада је либертилобијев законски заступник Е. Стенли Ритенхаус био сугерисао да је тајно одржан на неком другом месту.

Највећу штету билдербергерима донело је, почетком 1976, обелодањивање да је принц Бернард прихватио мито од 1,1 милион долара као део сложеног мултинационалног Локид-скандала, после ког су убрзо уследила открића о принчевој љубавници Французињи и вези између CIA и његове холандске банке — и чињеница да су некадашњи директор CIA Волтер Бедел Смит и „Тајмсов" потпредседник Ц. Д. Џексон (CFR) ти који су помогли Бернарду да се састанци билдербергера уопште одрже. Раскринкан, Бернард даје оставку на место у билдербергерима и „Спотлајт" објављује да је његово место заузео или међународни банкар Џорџ Бол или британски политичар Алек Даглас-Хоум. Принц Бернард, бележи други чланак „Спотлајта", до 1937. био је непознати Бернард фон Липе-Бистерфелд када се оженио принцезом Јулијаном и напустио свој положај у немачком хемијском картелу, И. Г. Фарбен, да би постао глава холандске краљевске породице, Рокфелеров одабрани организатор билдербергера, а можда још једна жртва пошто је послужио сврси.

Иако је 1976. конференција билдербергера отказана, многе групације Округлог стола су, ипак, успеле да се нађу на окупу, посетивши мајски састанак у Ногалсу у Аризони, који је „Спотлајт" назвао „још један тајни самит међународних финансијера и друштвених инжењера" који се одржавао током протекле декаде — безимени, незванични скуп са петнаесточланом делегацијом из Совјетског Савеза. Америчку делегацију, предвођену Норманом Казинсом (CFR), чинили су, поред осталих, и CFR-билдербергшке звезде

Збигњев Бжежински, Пол Варнке и Дејвид Рокфелер, као и неки новији CFR регрути као Лос Аламос Лабер, Херолд Егњу и растурач плутонијума Динси Ли Реј. Укључење совјетских представника на овим скорије откривеним састанцима даје им изглед нове важне карике у илуминоидном прилазу Светској Влади, или шта год већ да желе, исто као што се слична веза открива у другом леглу Округлог стола, Трилатералној комисији.

Основана 1973. на предлог Дејвида Рокфелера, Трилатерална комисија је билдербергерска инсценација постављена укључењем импресивних јапанских представника, које су чинили и неки најмоћнији јапански банкари и индустријалци. Едмонд де Ротшилд и Дејвид Рокфелер су такође чланови Трилатералне комисије, као и нека друга имена: Џејмс И. Картер Млађи, Волтер Мондејл, Сајрус Венс, Збигњев Бжежински, Харолд Браун, Мајкл Блументал, Ендрју Јанг, Пол Варнке и разни заменици, асистенти и подсекретари. Остали чланови су Џорџ Бол, Џорџ Френклин Млађи и Елиот Ричардсон (CFR) и Картерови саветници Леонард Вудкок (CFR) и Џ. Пол Остин, директор „Кока-Коле" — џорџијског гиганта за који „Спотлајт" тврди да је инвестирао преко милион долара у Картерову председничку кандидатуру.

„Спотлајт" износи неке друге интересантне оптужбе — да је Џими Картер био повезан са употребом кокаина преко својих пријатеља браће Олмен и других из Кеприкорн Рекордса; да је Картера финансирала Трилатерална комисија; да је прекомерно био под утицајем свог „блиског пријатеља" Питера Борна, и психијатра страног порекла обучаваног за „испирање мозга у Волтер Рид војноистраживачком институту". Картерова веза са кокаином је опширније описана у Роберт Сем Енсоновој „Вези Кеприкорн" („Њу Тајмс", 3. септембра 1976), али иако нико не пориче да је Картер извукао корист из помоћи својих џорџијских ортака Грега Олмена и председника Кеприкорна Фила Волдена, још нико није указао да Картер ради нешто илегално или чак врло сумњиво.

Што се тиче оптужбе да је Питер Борн Картеров програмер, интересантно је приметити да су, према Роберт Н. Винтер-Берговом „Вошингтонском Пејофу" (1972), и Никсон и Форд били пацијенти др Арнолда („Хачи") Хачнекера, павловљевског психотерапеута који је изумео „психополитику" и можда је играо исту манипулативну улогу за она два председничка оруђа као што се, по „Спотлајту", претпоставља да Борн сада игра за Картера. У **Издаји Југа** Џимија Картера (1976) новинар Џефри Сент Џон укључује оптужбу Кеприкорн у својим замеркама Картеровом председништву, али пропушта Борнвезу у потпуности и осим што Картера приказује као потајног либерала и отвореног обожаваоца Боба Дилана, Сент Џон нам не пружа много.

Остаје да се види да ли је Џими Картер још једно оруђе илуминоида, али је у најмању руку иронично да непосредно после победе на изборима 1976. Картер проводи одмор на истом Сент Сајмон острву, на коме је одржан први амерички састанак билдербергера и да је од тада то острво начинио својом џорџијском базом. Картеров Нови Дух још увек може испасти џениловски и сентсајмонски дух, али досадашње оптужбе против њега, као и комплетни округлостолашко-билдербергерски сценарио, базирају се на кривици путем дружења, и ако је Картер дорастао свом импресивном почетку, још може и да пољуља мит о завери. Ипак, мала је вероватноћа да ће приступити реформама у областима које се косе са интересима CFR-Трилатерала, а пошто су они највећи светски власници добара, Картер једва да може на било који начин имати неког утицаја на околеле случајеве као што су билдербергери, који су изнова доказивали Прудонову формулу: власништво је једнако крађи (исто као, истиче **Illuminatus!**, Слобода и Немогућност).

Председничко надметање

Састанци билдербергера могу се одбацити као неважно удруживање богатих, ве-

личати као први тапкајући кораци према светској управи или осуђивати као крајња диктатура, али тешко је игнорисати огромно преплитање интереса и узајамно планирање позадинског обезбеђења које састанци билдербергера представљају. Овај образац доминације посебних интересних група је очигледан у међусобном склапању бракова између породица америчких председника и индустријалаца (Едамс-Морган, Олдрич-Рокфелер, Рузвелт-Дипон, итд.) а у ширим размерама кроз акционарска серијска венчања крупних мултинационала (И. Г. Фарбен-Стандард Ојл, И. Г. Фарбен-Дипон, И. Г. Фарбен-Алкоа-Анаконда-Бајер-Брек-Дау, Фајерстоун-Форд-Галф-Кодак-Ледерле-Спел-Стерлинг-Тексако, итд.). Колевка ових бракова са једене стране су CFR-билдербергер-трилатерал састанци, а са друге активности наци-партије и CIA, са два од иначе три Р, Ротшилдовима и Рокфелеровима, који још држе неке од кључних позиција. Све ово мелодраматично изврћу такве ствари као што је „Спотлајтов" коментар да је билдерберг идеју Бернарду првобитно предложио пољски мистериозни човек по имену Јозеф Ретингер, који је „имао доживљаја скоро колико и чувени тајни агент Јана Флеминга, Џемс Бонд" — то је можда ехо Гери Аленове сугестије да је »SMERSH«, међународна организација за убиства... коју је Јан Флеминг описао у својим књигама била инсајдерска, „рука унутар Русије која држи совјетске вође на линији". Оштро супротстављен је став више научних и лево оријентисаних писаца, као што је Фердинанд Линдберг (**Богати и врло богати**, 1968), који Рокфелер-Морган-Мелон гомилу назива финансијским политичарима или „финполи" и показује како се одлуке акционара једнако често доносе у елитним клубовима, као што су Линкс и Никербокер Клуб, као и у просторијама за седнице или на тајним конференцијама. Социолог К. Рајт Милс, у **Елити моћних** (1956), слично нашироко расправља о владајућој класи а да и не спомене групе Округлог стола, CFR или билдербергере, закључујући о елити моћних да „ту нема ништа завереничко, мада су њене одлуке углавном непознате јавности и њен начин пословања више манипулативан него експлицитан".

У чланку о контроли рака, „Озарк Санбим" од 6. јуна 1976, Сем Бердсонг описује како су неке од ових манипулација утицале на светске догађаје током последњих седамнаест година, још од И. Г. Фарбенових картела за контролу тржишта па до Фарбен-Рокфелер завере да забрани употребу баетрила (витамин В-17) као лека против рака. И. Г. Фарбен, или Интерсен гемајншафт фарбен (грубо преведено са немачког као „Заједница интереса у индустрији боја" или „Картел боја") био је и инструмент у финансирању каријере Адолфа Хитлера, као и озлоглашена династија Круп-наоружања. Вилијам Манчестер, у књизи **Круп оружје** (1968), износи да су и И. Г. Фарбен и Круп у великој мери профитирали користећи ропски рад из нацистичких концентрационих логора, а још интересантније, члан CFR-Билдерберг-Ворен комисије, Џон Џ. Меклој је тај који је 1951. укинуо ранију нирнбергшку одлуку и отпустио Алфреда Крупа из затвора, вративши му породичну индустрију наоружања основану 1811.

Сличан скуп таквих веза (Далс: CFR-CIA-Билдерберг-Ворен комисија; Купер: CFR-Ворен комисија; Форд: Ворен комисија-Билдерберг-Председништво) може послужити да покаже како су одлуке које су донели билдербергери могле да процуре у сурову јавност на местима као што су Пентагон, Карусел клуб и затвор Вакавил. У тако шпекулантском сценарију Ален Далс, као присан пријатељ обавештајне заједнице, могао је унапред знати о раду на тобожњој CIA-гангстерско-десничарској-кубанских изгнаника завери да се убије председник Кенеди као што је она описана у роману Марка Ланда и Доналда Фрида и филму **Извршна акција** (1973). Његов колега из Комисије Џералд Форд је исто тако могао знати о упадима и активностима агената провокатора током Никсонове ере обелодањеним у делу **Затворске тране** (1973) Луиса Е. Тенвуда и Грађанског истраживачког комитета, и

у **Владавини ватреним играма** Сида Блументала и Харвија Јазицианова (1976) и бројним другим новијим издањима. Слично њима, Вијетнам, Кент Стејт убиства, фамилија Менсон, SLA, Вотергејт, Црква уједињења и рат FBI против Индијанаца Јужне Дакоте, су поред осталих скоријих догађаја, посматрани као повезани на разне начине са жељама финпола, инсајдера или билдербергера. А везе још како постоје, у обиљу: Е. Хауард Хант (Залив Свиња-Дили-Плаза-Вотергејт), Колстон Вестбрук (корејска CIA-вијетнамски Феникс програм-вакавилско Друштво црне културе-SLA), Даглас Дјурам (FBI/CIA-AIM инфилтратор/провокатор-Џон Бирч друштво) итд. Сценарио, као што је Кенедијево убиство, би требало да начини места за обиље таквих посредника, укључујући и покојног тексашког нафтног милионера Х. Л. Ханта (за кога се мислило да је у **Извршној акцији** замишљен као „Р. Хауард Фергусон") и пензионисаног генерала Едвина Вокера и члана Конгреса Џона Рауселота, двојицу Џон Бирч екстремиста, који су у књижици В. Р. Мориса **Људи за оружјем** (1975), оптужени да су организовали стварне тимове за Кенедијево убиство.

Х. Л. Хант и генерал Вокер имају неколико интересантних веза са даласким убиством, укључујући Хантов допринос дану убиства, оглас „Добро дошли г. Кенеди" у „Далас Морнинг Њузу" и Вокерово дружење са Робертом Саријем, аутором антикенедијевског летка „Тражен због издаје" који се појавио у Даласу два дана раније. Још једна веза је Џек Руби за кога се зна да је посећивао Вокеров дом и да је са Бернардом Вајсманом био умешан у заверу огласа „Добро дошли", и за кога Воренова комисија тврди да је повезао пријатеља до канцеларије Хантовог сина Ламара само два дана пре убиства. У сведочењу пред Комисијом 1964, Ненси Вилсон Мусачио Перин Рич, бивша шанкерка у Карусел клубу, описала је како су она и њен трећи муж, „нека врста владиног агента", имали понуду за посао 1962. да испоручују оружје антикастровским Кубанцима. Посредник у овом послу је био „светао пуковник", кога Харолд Вајсберг у **Заташкавање II** (1966) види као пуковника Л. Роберта Кастора, „блиског личног пријатеља генерала Едвина А. Вокера". Док су седели и чекали да се појави човек са новцем, „ко улази него мој мали пријатељ Џек Руби" са избочином на капуту — избочином која је нестала када је одлазио неколико минута касније.

Други кључни посредник био је професор руског порекла Џорџ де Мореншилт („Кинез" у **Извршној акцији**) који је наводно признао холандском новинару Вилему Олтмансу да је служио као веза између Х. Л. Ханта и Освалда у завери Кенеди. Де Мореншилт, који је извршио самоубиство пошто је био позван да сведочи пред Хаус Асасинејшн Комити почетком 1977, изјавио је пред Вореновом комисијом још 1964. да је једном у шали питао свог пријатеља Освалда да ли је он пре пар дана пуцао у генерала Вокера и да је био изненађен када је видео да Освалд „као да се згрчио... (и) направио чудан израз лица". Иронија је што је Освалд имао две заједничке ствари са Кенедијевима: узајамно познанство са Де Мореншилтом и судбоносно непријатељство према генералу Вокеру.

Када је 1962. Вокер уплетен у расне сукобе у Оксфорду, Мисисипи, тадашњи државни тужилац, генерал Роберт Кенеди, је издао наређење које је резултирало његовим хапшењем, скидањем и слањем у затвор у Спрингфилду, Мисури, на испитивање. Кенедијеви су тада пустили вест да је Вокер ментално неурачунљив — мада је Вокер убрзо пуштен и исте године се кандидовао против Џона Кенедија за тексашког гувернера. Освалдове везе са Вокером су такође интересантне: присуствовао је Вокеровом предавању на састанку Џон Бирч друштва дан пре него што су даласки десничари напали Адлаја Стивенсона и генералово име и адреса су пронађени у Освалдовој свесци када је месец дана касније ухапшен због Џ. Ф. Кенедијевог и Типитовог убиства. Воренова комисија, са својим јаким CFR заступањем, одлучила је да је Освалд био

тај који је пуцао на Вокера почетком 1963, али никада није било никаквог коначног доказа, и као што је Марк Лејн приказао у књизи **Хитро на суд** (1966), било је мувања са доказима да би се прикрило оно што се стварно догодило у овом случају.

Један од најинтересантнијих сценарија који се појављује је онај изнесен у тексту Џефа Коена и Дејвида С. Лифтона „Човек кога он зове Раул" („Њу Тајмс", 1. април 1977) који говори о инциденту с почетка новембра 1963, две недеље пре убиства: Ј. А. Мајлтир са полицијским достављачем разматра планове Партије за национална и државна права (NSRP) за убиство Џ. Ф. Кенедија у Мајамију и тамошњи званичници су били толико импресионирани завером да је председничка поворка аутомобила била опозвана. Испоставило се да је Мајлтир колега Џесија Б. Стоунера, NSRP вође, који се спријатељио и запослио као телохранитеља/шофера младог Џерија Реја, брата и присног пријатеља Џејмса Ерла Реја и, по Коену и Лифтону, највероватније мистериозног „Раула", за кога Џејмс Реј тврди да га је одвео до улоге жртве у убиству Мартина Лутера Кинга. Лејн и Фридова **Извршна акција** такође спомињу Мајлтира и Мајами заверу, стављајући је у септембар пре него новембар, и продужавају описом другог покушаја убиства планираног за први новембар у Чикагу, које је осујећено захваљујући будности специјалног агента „Болтон Ендрјуса" из Одреда заштитне истраге Тајне службе. Чини се да су Кенедија, као надвојводу Фердинанда и можда Линколна, ловиле бројне групе атентатора и да је пао на највећу понуду или најбржег револвераша.

Наравно, има много резервних сценарија да објасне убиство политичког скоројевића и Казанове, што је Кенеди био, укључујући оне где су у главној улози осветнички Кестро, заведена CIA, мрачни KGB, или чак љубоморни Џо Димађо, коме је јавност доделила улогу плаћеног убице („Тејковер", децембар 1975) зато што „има лепе очи". До сада, књига материјала о Кенедијевом убиству је огромна, крећући се од брижљиво документованих радова Лејна, Вајсберга и Пена Џоунса, преко тврдоглавих бранилаца Ворен Рипорта, као што су Вилијам Манчестер, Чарлс Робертс и CBS — вести — све до споредних резултата, као што је Ј. Г. Балардово подругљиво „Убиство Џона Фицџералда Кенедија разматрано као низбрдна аутомобилска трка" (1967). Без обзира на сценарио, изгледа сасвим сигурно да је Ли Харви Освалд био та жртва, што је на крају и сам схватио, али питање које изгледа нико до сада није поставио јесте: да ли је убиство Кенедија било резултат посебне одлуке билдербергера?

Таква одлука је могла бити донесена на састанку билдербергера крајем маја 1963. у Кану, и ово сугерише једну чак ранију француску везу, јер у **Извршној акцији** има упућивања на неуспешну заверу против Кенедија планирану за 1961. у Паризу — са мистериозним „Кинезом" Де Мореншилтом, који, наводно, диригује акцијом. Да ли је ранији уговор о убиству Кенедија издат 1961, на састанку билдербергера у Квебеку у Канади? Да ли је Кенеди био аутсајдер који је претио да осујети деликатне планове илуминоида у супротном смислу од „Каубој против Јенкија" теорије, коју нуде Карл Оглзби и Киркпатрик Сејл?

Ако су илуминати створили округлостолаше, који су створили CFR, који је створио билдербергере, који су створили Трилатералну комисију, онда је можда ово коначни одговор на Кенедијево и друга убиства. Авај, толико истраживача, сведока и невиних посматрача је страдало због чачкања овог змијског гнезда да се чак и писање о томе чини опасним занимањем.

Илуминације

„Реч **илуминати** је изведена **од Луцифер**", обавештава нас Кар, „и значи 'носиоци светлости'". Пре него што одбацимо ово као одраз његове сатанофобије, ипак треба назначити да Луцифер заиста потиче

од латинских речи које значе „донети светлост" и да је, налик богу америчких Индијанаца Кецалкоатлу, Луцифер повезан са Венером као Зорњача. **Илуминирати** је такође латинског порекла и значи, наравно, „осветлити".

Разматрајући светлост у делу **Разумевање физике** (1966), Исак Асимов бележи да је светло засигурно „провалило у човекову свест чим је он стекао имало свести". Основна важност светла у нашем опажању васионе и нас самих је симболизована у библијској божјој првој заповести, „Нек' буде светла", а централна улога светла се упорно одражава кроз тему илуминације коју смо следили све до замагљене праисторије. Светло и тама, дан и ноћ, знано и незнано, постојање и непостојање — ови јин/јанг одрази у огледалу су толико нераздвојиви принципи да смо их ретко свесни, све док нашу пажњу не привуче очигледно, макрокозам унутар микрокозма.

Од самог почетка урбане цивилизације пре више од 6000 година, кретања Сунца и Месеца, звезда и планета, фасцинирали су и просветљавали човечанство, астрономија и астрологија су биле најранији почеци наших наука и уметности. Није случајно што су најранији примери монотеизма били богови Сунца или што се Мојсијев Јехова појавио као пламтећи жбун, још један извор светлости. Грчка легенда о Прометеју, који је човечанству пружио ватру јесте још један архетип често употребљаван да симболише наше страдање; мајмун мутант који се бори да схвати мистериозни универзум. Еволуција тог схватања се може видети у постепеном развоју небеског знања, од најранијих познатих сазвежђа и најпримитивнијих покушаја објашњења светлости на небу.

Људска контрола и употреба радијације, започета са светлом, у много чему је историја расе. Откриће ватре изгубљено је у праисторији, али развој који је уследио често се може представити посебним историјским догађајем који се тиче светла а то је Архимедова употреба увеличавајућег стакла да запали римску флоту код Сиракузе 212. године п. н. е., једна од најранијих употреба сочива као оружја. Ватру у виду барута су увели Кинези у шестом веку, док запаљива бомба датира од Калиниковог изума грчке ватре 670. Може се рећи да је модерна наука настала са Галилеовим телескопом 1609, подстакнута причама о Липершијевим експериментима са сочивима годину пре.

Драга Каровом срцу била би чињеница да се убрзо након што је упознао Галилеа 1638, енглески песник Џон Милтон враћа у Енглеску да учествује у „радикалним" активностима као што су залагања за слободну штампу и противљење црквеној моћи. Милтон је на крају постао секретар државног Савета за време Кромвеловог Комонвелта пошто је Парламент погубио краља Чарлса — догађај за који је, као што се већ видело, Кар веровао да је још једна завера илумината. А мада то Кар очигледно није знао, може ли бити чиста случајност да Милтоново велико дело **Изгубљени рај**, написано када је био потпуно слеп, приказује палог анђела Сатану као суперзвезду?

Наша употреба светла и сочива није ограничена на стакло које пали и на телескопе, јер је још крајем тринаестог века Роџер Бекон смислио конвексна стакла за кориговање далековидости. Конвексна стакла стигла су два века касније, таман пре развоја штампе, и преостало је нашем старом пријатељу илуминоиду Бенџамину Френклину да измисли бифокална 1760. Микроскоп је смислио Јансен у Холандији 1590, а и Галилео је експериментисао са овим обрнутим телескопом, али тек кад су му Левенхокова боља стакла дозволила да открије „животињице" у прљавој води, отприлике у време Кромвела и Милтона, микроскопија почиње да се развија. 1676. Левенхоков ученик Хам начинио је прво микроскопско испитивање сперматозоида чиме 1976. обележава три века од тог важног пробоја биологије.

Испитивање сочива и светлости било је централна тема доба просветитељства

које је произвело Вајсхаупта и француску револуцију, што се може видети из Гетеовог интересовања за призме и теорију боја, Лавоазјеових експеримената са раном соларном пећи и коришћењем сочива испуњених вином, или идеје енциклопедисте Бифона о посебним сочивима која ће касније Фреснел развити у практичан алат. У међувремену, непрекидно истраживање универзума са све бољим телескопима, у великој мери проширује нашу свест и разумевање, под условом да сада признамо научно просветљење. Садашњи Ајнштајнов свет релативитета такође потиче од експеримената са светлом као што је Мишелсон-Морели експеримент из 1887, који је показао да светлост зрачи подједнаком брзином у свим правцима, тако оспоривши другу теорију и поставивши сцену за Ајнштајнова револуционарна открића која су уследила.

Изгледа да опет светлост даје одговор на многе од наших садашњих неприлика, јер од свих алтернативних енергетских извора који би нас могли ослободити токсина фосилног горива, соларна енергија чини се да највише обећава упркос противљењу Барона енергије да нешто предузму. И колико наш свемир са светлосним годинама и црним рупама испада све чуднији, једног дана можемо открити да наша егзистенција зависи од неког бизарног механизма, као што је онај у научно-фантастичном роману **Први октобар је прекасно** (1966) астронома Фреда Хојла. У овом филозофском трилеру наш субјективни доживљај времена је повезан са кретањем светлосног зрака који се усредсређује на узастопне преградке свесног, док је извор онога што нам се догађа испао огроман излив кодираних информација од сунца, управљених путем чврстих зрака инфра-црвеног зрачења ка преградцима наше колективне свести.

Данас док се такмичимо са научним оружјем и оруђима, као што су нуклеарна енергија, ласери и пробе на Марсу, чини се важним имати на уму главне идеје илуминације током људске историје. Просветљени, као што су Буда, Христ или Мухамед, основали су религиозне филозофије које су доминирале људским мишљењем, док су се визионари и мистици, као Блејк, Лепи Лејк или Ганди, повремено уздизали да одиграју комплементарну улогу Побуњеног Анђела када је схватање стезано у догме. У овом смислу револуционари, као Вајсхаупт и Вашингтон, само играју политичку верзију старе теме, сличну варијантама научника, песника или злочинаца.

Ако будемо успели да преживимо наше економске и еколошке буре, могуће је да ће следећа етапа наше еволуције бити неко другачије просветљење, бег из окова који нас моментално вежу за ову планету, овај ниво свести, овај јадни кратки људски век. Роберт Ентон Вилсон, Тимоти Лири и други, већ сеју нову илуминацију својим сценаријем за свемирску миграцију и продужење живота, и као и обично, научна фантастика може постати стварност док трепнемо. Свемирска колонија од 10000 или више људи која би могла усмерити незагађену енергију назад на Земљу је већ изводљива према тврђењу физичара Џералда К. О' Нила у **Високој граници** (1977), док биоинжењеринг, који би могао резултирати људским клонирањем, бесмртношћу или суперсвешћу, озбиљно се третира у Гордон Ретреј Тејлоровој **Биолошкој темпираној бомби** (1968), Џералд Фајнберговом **Прометејевом пројекту** (1969) и разним другим научним књигама. Заједно, ова кретања би могла да отворе бескрајне перспективе које би Свет прстенова, Звездане стазе, и чак ширу научну визију описану у Олаф Степлдоновом **Стар мејнеру** (1937) учиниле уско ограниченом.

Такве ружичасте слике будућности морају се изменити узимањем у обзир историје илуминоида, и мада је за сада могуће да ће неко од нас можда доживети бесмртност, повећање интелигенције или сеобу на звезде, огромна већина постојећег човечанства чини се да слабо учествује у овом невероватном сну. Надметање је сигурно у развоју између билдербергер типова, који доминирају владом и индустријским капацитетима, и оних анархо-слободњака, као што су Вилсон и Лири, који желе да силом разбију монопол и да све препусте отимачини. И док билдербоиди, са својом симболичном контролом свемирског брода „Ентерпрајз", несумњиво изгледају као да држе ствари у својим рукама, Лиријев Неурологик предвиђа да ће истраживање свемира само по себи бити илуминирајуће искуство које ће покренути непредвидљиви следећи степен еволуције.

Таква космичка свест може стварно бити модел илуминисаног свемира који нејасно почињемо да опажамо.

(Neal Wilgus: **The Illuminoids, secret societies and political paranoia,** New English Library, Times Mirror, 1980)

Превела са енглеског
Ванда Вуковић

■

Наша издања

1. Х. Л. Борхес: Јеретичке лекције (распродато)
2. С. Бекет: Немушто (распродато)
3. К. Г. Јунг: Парацелзус као духовна појава (распродато)
4. Е. Сиоран: Историја и утопија (распродато)
5. М. Агејев: Роман с кокаином (распродато)
6. Р. Генон: Мрачно доба (распродато)
7. Х. Ортега и Гасет: Побуна маса (распродато)
8. М. Јурсенар: Мишима (распродато)
9. Б. Соловјов: Три разговора
10. Маркиз де Сад: Уживање у злочину
11. J. Евола: Метафизика секса I

У припреми

12. Ежен Јонеско: Човек под знаком питања
13. Ернст Јингер: Одметник
14. Јулујус Евола: Метафизика секса II
15. Гностички текстови
16. Самјуел Бекет: Како јесте
17. Михаил Кузмин: Гроф Каљостро
18. Бела Хамваши: Водолија
19. Мартин Хајдегер: Европски нахилизам
20. Карољ Керењи: Хермес, вођа душа

Тематски бројеви часописа у припреми

Ернст Јингер
Вилијем Блејк
Српска богословска мисао
Емануел Сведенборг
Васко Попа
Пакао
Балтус / Радомир Рељић
Празно у уметности, филозофији, религији и науци
Гурђијев
Хенри Милер
Мебијус
Владимир Набоков
Метафизика биља
Андреј Тарковски
Јукио Мишима